

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНІ

5

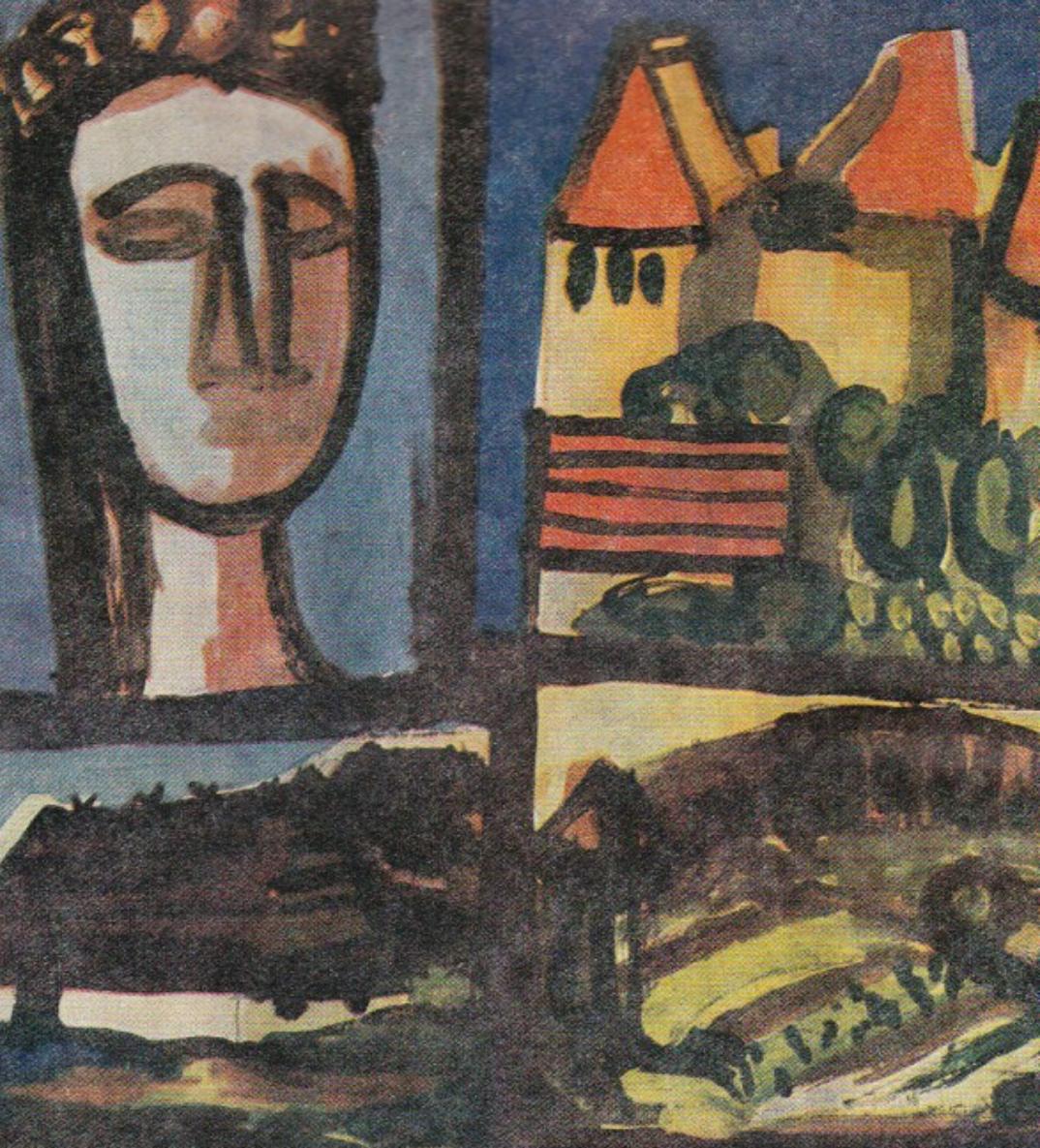
ISKÉ PEDAGOGICKÉ NAKLADATEĽSTVO V BRATISLAVE

**УКРАЇНСЬКІ
НАРОДНІ КАЗКИ
СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ
ТОМ 5**

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ

Том V

*Зібрав, упорядкував, післямову та коментарі
написав Михайло Гиряк*

СЛОВАЦЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ ВИДАВНИЦТВО В БРАТИСЛАВІ
ВІДДІЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПРЯШЕВІ

1976

Рецензенти: В'єра Гашпарикова
Федір Ковач

Художнє оформлення: Іван Шафранко
© Slovenské pedagogické nakladatelstvo v Bratislave, 1976

Кожний із чотирьох попередніх томів серії „Українські народні казки Східної Словаччини” (1965, 1966, 1969, 1972) охоплює казки більше, як одного-двох казкарів. Даний, 5 том „Українських народних казок Східної Словаччини” в основному становлять казки Петра Ілька, селянина підгірського села Бодруджсал, Свидницького округу. Наприкінці 1968 і на початку 1969 рр. П. Ілько оповів нам 24 казки, із яких 18-фантастично-пригодницькі, а 6-соціально-побутові казки. Як фантастично-пригодницькі, так і соціально-побутові казки П. Ілька майже повністю зберегли традиційну казкову обрядність. З аспекту казкового стилю ці казки в умовах української етнічної області Східної Словаччини заслуговують найвищої оцінки.

Крім казок П. Ілька, до даного збірника заличено ще 4 казки Марії Ілько, дружини казкаря. Всі чотири тексти - це соціально-побутові казки.

Матеріал збірника упорядковано за казкарями. Спочатку наведено казки П. Ілька, тільки наприкінці подано казки М. Ілько. В репертуарі П. Ілька на першому місці стоять фантастично-пригодницькі казки, а після них читач знайде 10 соціально-побутових казок бодруджсалського подруги-казкарів.

Тексти казок цього збірника не вазнали втручань з боку упорядника. Вони повністю зберегли свою автентичність. Мова казок П. Ілька в основному представляє говірку с. Бодруджсал. В окремих випадках зустрічаємося з розбіжностями. Казкар П. Ілько як уродженець с. Грушово на Закарпатті, незважаючи на те, що все більше трьох десятків років живе в с. Бодруджсал, ще й нині користується окремими елементами говірки рідного села. Так, наприклад, говірка с. Бодруджсал не знає звука „у” в словах „вун”, „кунь”, „пушов”, тоді як П. Ілько паралельно вживав обі форми (і „він”, „кінь”, „пішов”).

Для казок П. Ілька та М. Ілько характерний постійний наголос на другому складі від кінця.

Переважній більшості казок П. Ілька знайдено міжнародні паралелі за каталогом типів народних казок, укладеного Антті Аарне та Стітом Томпсоном (*Typy ľudových rozprávok. Klasifikácia a bibliografia*).

Praha, 1960). Окремим казкам знайдено їй польські варіанти за каталогом Ю. Крэсіжановського (*Polska bajka ludowa w układzie systematycznym, том I-II. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1962—1963*) та словацькі варіанти за каталогом І. Полівки (*Súpis slovenských rozprávok, sv. I-V. Turč. Sv. Martin, 1923—1931*). Кільком казкам (з дебільшого соціально-побутовим) не виявлено варіанти ні в одному з наведених каталогів.

Збірник закривається післямовою „Казки Петра Ілька”, в якій подано характеристику вивчення народних казок в с. Бодруджсал окремими дослідниками, вказано на сюжетний репертуар казок П.Ілька, а також розглянено стиль його казок. У примітках зазначено: дані паспортизації до кожної казки, міжнародні паралелі казок П. Ілька та детальний зміст кожної казки. Говіркові слова пояснені у словнику наприкінці збірника.

Випускаючи в світ цей збірник, хочеться вірити, що казки П. Ілька послужать надійним джерелом для висвітлення низки питань інтеретнічних взаємозв'язків на ділянці народної казки і що ці казки стануть у пригоді широкого кола любителів народного художнього слова.

Михайло Гиряк

1. КОРОЛЬ, В ЯКОГО ОДНЕ ОКО СМІЯЛОСЯ, А ДРУГЕ ПЛАКАЛО

Б

ыло де не было, в сімдесят сеумій столиці, быв єден краль, а мав трьох сынох. Тоты сынове ходили шытки сполечні, училися, але єдного прозывали Попелом. А він все лінивий був, але до миски був першый. Але смотрят они на вітця — а отцові єдно око ся сміяло, а з другого слыза ішла. Та й повідат старший:

— Мусиме ся вітця звідати, же чом вітцюві єдно око скаче, а друге плаче.

Прийшов старший, та й отець повідат:

— Што хочеш, сыну?

— Та повідіжте, отець, чом вам єдно око скаче, а друге плаче?

А отець взяв, шабльов махнув за ним, та й сын утік зо страху. Выйшов на двір, та й ся нього просит середущий:

— Што ти повідав?

— Но ідь, та ти буде повідав.

Прийшов середущий.

— Што хочеш, сыну?

— Чом вам єдно око скаче, а друге плаче?

Взяв шаблю, махнув за ним, і tot утік. А Попел повідат:

— Та вы не знateнич. А будете видіти, же буду знав.

А они на нього:

— Ой, ты, Попелу!

То так было, бо я циганити не буду, а правду не можу сказати. Та й пішов tot Попел до вітця.

— Добрий день, отець.

— Добрий день, сыну. А што бы-сь собі правив?

— Отець, та чом вам єдно око скаче, а друге плаче?

Отець узяв шаблю, шмарив ньов до дверей. Попел вийняв шаблю, положив на стіл.

— Та тобі, сыну, повім. Видиш, сыну, тоты двоми шіковны, але ся мого меча бояли, а ты ся не боїш, та тобі повім. Та я мав сестру, а то твоя тета, та взяв ей піп зелізный

і з ньов жыс. Хто знат, же де вна, в котрум краю єст. То за тов драгов треба іти, але тамади не піде ніхто, бо там лем шаркань при шарканю. Там ся не може ніхто дустати. Та за тов сестров мое око плаче.

Він вийшов та й ся сміє.

— Но, што ся, Попелу, смієш?

— Гм, — повідат, — вы съте глупы обидва. За мнов отець добрі побесідовав.

Але чув він у місті, ще єсть така ворожыля єдна. Та й він узяв пінязі, злата та й прийшов:

— Добрий день.

— Добрий день, принцю. Та што бы съте, пан принць, потребували?

— Та ту мате, я вам заплачу, лем ми порадьте, яким способом я можу іти по свою тету, што ей піп зелізный взяв.

— Гм, сыну, не знам... Я тобі повім, але мусив бы-сь быти твердого серця. Єдна вец: як сден бой зробиш, та повіш вітцюві, же тіко ты завойовав. А отець буде повідав, же то мало. Жебы-сь ся не погнівав. Як ся погніваш, уж по шыткуму. То єдна вец. А друга вец: все ся мусиш понагляти, бо братя будут іти т'ю тому першому шарканьюві. І они підуть ей глядати. Та тобі треба ся понагляти, жебы-сь їх заставив, бо їх зожгре. А все, як прийдеш, та маш вітцюві тово гласити, што-сь навойовав. Але не знам, ци вітцюві тот кінь жыс, што на нюм войовав, як му було дванадцять року. Мусиш того коня глядати, ай тово сідло, ай тоту шаблю. Та ідь ся позвідай отця, а тот кінь буде із тобов бесідував, як я.

Тоді він юй заплатив златом, а мазав т'ю вітцюві. Та й повідат:

— Што хоч, сынуш?

— Та хотів бы-м, вітцю, по тому тету іти. Но, отець, буду пробовав.

— Ой, сыну, не підеш.

— А де вы мате того коня, што вы воювали, як вам було дванадцять року, тово сідло ай тому шаблю?

— Ой, сыну, він іще жыс, — повідат. — Та там куркы над ним сидят. То таке худе. І сідло уж побабране, што куркы там сидят, і шабля поерджавена. Та з того тинич.

— Но, отець, я іду, — повідат.

Прийшов там, кінь на нього посмотрит:

— Та што бы-сь рад, сыну?

— Та жебы-сь ішов зо мнов воювати.

— Ой, я барз слабенький. Але кедь ты ся дознав, же я з вітцом войовав, та я ще піду. Ту маш дати на туту гору навозити п'ятдесят метру сяговину, а маш ей дати спалити, жебы было шытко угля яре. А мене выведеш, я тото буду жер. То раз. А маш вывєсти вісімдесятметрову бочку, жебы было на тіко вина, я тото вып'ю, як тото угля буду жер. Але зробиш так, жебы-м був осідланый до сідла, і тата шабля жебы була вкапчана на бік.

Но так дав він туту сяговину навозити і порихтовав так, як на угля палити, і тото вино дав вывезти. Но та й узяв того коня, пуд ним ся ноги заплітают. Взяв си двох воякох, коня тримают, ведут го. Думат собі: „Та де такого здохляка веде?”

Вывів го на гору, а кінь все того здорового вздуху пахат. Як уж было угля напалене, шытко червене, тоді кінь розняв пыск, а давай тото угля жерти червене. А вина все запив. Так, же тото вылизав дочиста. Але як він зачав тото жерти, курячки зачали з нього одліговати, сідло зачало близькатися ай шабля — шытко вчищене. Кінь хвіст догоры, лем ушками порушує. Як тото зожер і тото выпив, повідат:

— Но, сину, сідай на мене. Як хочеш — у люфті летіти, ци сподом? Але як ся вернеме, не смієш ся погнівати, — кінь му повідат, — бо й я не буду мав силы, ані ты.

— Добрі. Але мусиме ся понагляти, бо братя уж ідуть на міст. Шістьголовий Шаркань там іде, та він їх зожре.

Летят. Та й він кричит:

— Видиши дашто на землі?

— Виджу.

— То твої братя.

Та й зыйшли долов, скоро коник ізробив віз, і на возі два коршовы палінки, і там солонины, хліба, та й такий, як внучарь, уперед них. А вни барз голодны были, та й прийшли і повідають:

— Діду, не мате дашто зайсти?

— Мам, — повідат, а уж ся змеръкат, будевечур. — Та накладеме ту огня, я мам покрівці, постелиме та й будеме сполу спати.

Тоты повідають:

— Добрі. Смілше нам буде.

Дав їм солонини, та й собі вонхали копачі, печут.

— А, — повідат, — не выпили бы съте дашто?

А вни повідають:

— А мате?

— Мам.

А він до шпиритусу наляв солодкого, такого, жебы ся дало пiti. Йой, як узяли: єден потрубів, другий, ізіли totu солонину, лем ся перевернули. А коник повідат:

— Ідь пуд міст, а вонхай шаблю наскрізь. Як буде іти Шаркань, жебы ся зашпотав, а будете войовати.

Як они полігали спати, він пішов під міст, вонхав шаблю крізь дылі, та й раз іде шістьголовий Шаркань. Іде на коньові, посвистує собі та й прийде, та й кінь ся зашпотав на totu шаблю. А Шаркань повідат:

— Ей, кінський недоробку, чом ся шпоташ, ци-сь не жер ані не пив?

— Я їв і пив, але коло тебе прийшов єден пан тобі голову з трупа зняти.

— Ой, най ся покаже!

Він з-пud моста вийшов.

— Гм, — повідат, — та то ты? Та ты слабый про мене.

— Но, увидиме.

Повідат:

— Як будеме? Кусатися, щипати, небо скубсти, небо рубати?

— Та я ніяку школу не щив, лем рубатися. Так-им ся щив зо шабльов, лем рубатися. Але не сміеш на ня огњом сыпати, — він повідат.

А Шаркань повідат:

— Ніт, ніт.

Но вийняв Шаркань шаблю, він вийняв свою, зачали... А, два раз махнув, та й дві головы уж пішли. А коник, чим голова одпаде, а все тым угльом ярым возьме та припалит. Уж веце ся не вхопит, бо йому голова одлетіла, потому пудскочила а зась приросла. Він припалив, а вином запив, а уж. Но так ізрубав шытки шість голов. То кырві — велика крига, потоками тече. Та й кінь повідат:

— Но та йдеме дому.

Сів він на коня — летит. Прийшов тu вітцюві, а одрізав шість фалаткох языкох тых шарканьох. Та й приніс:

— Но, отець, та посмотьте, кілько я завойовав.

Отець посмішив:

- О-о-о, сину, то ще мало.
- Но,нич, отець,нич.

А братя, як ся пробудили, як увиділи тоту кров, та й назад тікати. „Но фрас знат, што він поробив, а нас ту зухабив. Та ще нас ту...” — думают собі, а давай тікати домів. Но добрі. Прийшли птахи та й тоты трупы пожерли, кров выпили так, же ані не знати було, де була кров.

Но нарано кінь повідат:

— Подьме, бо братя ідуть на міст. А уж буде ішов десять-головий Шаркань, а він знат, же тамтого уж ніт. Та їдовитий такий, же ... А братя ти прийдуть там, та буде їм конець.

Летят.

- Видиш дашто на землі?
- Виджу так, як двох исох.

Повідат:

- То твої братя.

Пустилися долов, дораз ся зробив возик, на ньому солонина, там палінки, але уж ся цмит. Але інакша там пріправа була, жебы не спознали їх. Та й звідаються, же де ідуть.

— Та ідеме, але не знаме, де будеме ночувати.

— Та ту накладеме огня пуд тым кряком, а ту будеме сполу.

Та й вийняв собі хліб. Їх не нукат. Солонины собі взяв, а они зачали спинки лыгати.

- Та, можна, і ви голодни?
- Та з'їли бы съме.

Дав і їм. Взяв собі фляшку, же п'є, а він не пив. Та й повідат:

- А што то там мате?
- Та кущок таке солодкаве — палінка.
- Та дайте й нам.

Дав, отрубілися, попилися, лягли спати — сплят.

— Но, — кінь повідат, — біж, бо уж іде.

Він здалека свище, такий поломінь сакат з пыска. Їдовитий, бо брата му забив. Він вопхав шаблю і чекат. Прийде, зашпотатся кінь.

— Ей, кінський недоробку, а вовчий недовидку, чом ся шпоташ, ци-сь не жер а не пив?

— Я і жер, і пив, але tot майстер, што твому братові головы поодтинає, уж є ту по тебе.

— Де є, чортів син, най ся покаже!

Тоді він вийшов з-під моста. Він зачав огњом на нього.

— А-а-а, — повідат, — чекай, пане, порядку. То мусиме ся догоднути.

— Но та як хочеш? Як хочеш: скубатися, щипати, небо, — повідат, — рубати?

— Та я лем рубати. Але жебы-сь на ня огњом не съпав!

Но так зачали рубатися. Все він голову одотне, а голова скочит. А коник, як того увидів, як він одотне, а він усе угльом припалит, припалит, припалит. Так, же зрубав шытки десять голов. Взяв та й языки поодрізовав, қінці. Но та ту уже тепер веце қырві. А сам сів на коня та й давай дому. Прийшов дому гу вітцюві.

— Отець, та посмотьтесь, тіко ми бог поміг завойовати.

А отець посмотрив і повідат:

— О, сыну, то ще мало.

Но, мало, та мало. А братя ся пробудили, кров ліє потоками, давай тікати, так, же ай чапкы позухабляли. Аж я ся з них сміяв. Лем переплітали ногами, так тікали.

А дванадцятьголовий Шаркань ся дознав, же його братя загинули, і такий був їдовитый. Повідат:

— Я го зожру, того, хто їх побив.

Та й Попел ся выбрал зась войовати. А кінь повідат:

— Видиш дакого на землі?

— Виджу таке, як двох пташкох.

— То твої братя. Мушу тя зробити, же ты — жена, а я муж, очі не мам. Уж їх не переведеме інакше. А зроблю такий міх, же то в міху несеш палінку і солонину, а будеш їв. I так їх понукнеме, жебы лем лягли спати, бо кедь ні, та їх Шаркань зожре.

Та й они зйшли долу, він ся зробив женов, а він — tot кінь — же то її хлоп, та й іде, веде го. Та й они повідають:

— Де вы йдете, жено?

— Та ту муж ми не мат очі, та го веду дагде переночувати. Та добрі, же й вы ту, та будеме сполу.

— Гей, — повідат.

Та й взяли, наклали огня. Та й вна взяла, наклада з того міха, хліб вийняла, солонину. Они так смотрят.

— Йой, — повідат, — та не дали бы съте нам?

— Чом бы ніт?

А она взяла такої фляшку, зачала пити.

— Та дайте й нам, най покоштуємо.

Дала.

— Берте.

Взяли, потрубілися, лягли спати, сплят. А він пішов пуд міст. А тот уж іде мостом. Свискат, такий їдовитий!.. А він вихав шаблю та й іде. Як прийшов там, зашпотався кінь, а він кричить на нього:

— Ей, — повідат, — вовчий недовидку, кінський недоробку, ци-сь не їв, ци-сь не пив, чом ся шпоташ?

— Ей, — повідат, — я їв і пив, але майстер, што ти братів згубив, та й по тебе прийшов.

— Ой, та де є, чортів сын, най го виджу.

А він вийшов з-пud моста і повідат:

— Я ту.

— Та то ты, фифику?

Зачав на нього огњом сыпати. Повідат:

— Тото не роб! Іщи не маме догоду.

А він повідат:

— Та як будеме: кусатися, щипатися, ци рубати?

Він повідат:

— Я лем рубати. Але жебы-сь на ия огњом не сыпав!

А він повідат:

— Ніт.

Та й зачали ся рубати. Но, приповідка ся скоро повідат, але дванадцять голов не так скоро одятти. Жебы їх на стіл положув, а раз-два не поодтинаш, бо в тім і жилы, і кости сут. Рубат... Єдна одскочит, друга приросне, кінь усе припалит. Жебы не кінь, та головы бы зась поприrostали. Але він знищив і того Шарканя. Як ізрубав, а остатню голову поліка карку перетяв, та й Шаркань повідат:

— Но, чортів сине, та став-ись нам шыткым трьом на карк. Та ту маш три готелы. Та в єдинум готелі есть три дівки, — што служниці були, — а в другум — дві, а што я бывав, та лем єдна. Та маш там срібла, злата, діаменту, засобы їдла. Тото буде шытко твоє.

А він тоді взяв, голов одфікнув цалком, а сам сів на коня — давай тікати. А totы рано, як устали, — не так кров ліє.

— Пой, — повідат, — та што тота баба наробила з тым хлопом?

А баба щезла з хлопом.

Та їй давай тікати дому. Прийшов дому та їй повідат:

— Но, отець, та тіко-м завойовав.

Отець на нього посміхнувся і повідат:

— Но, сину, та виджу, же і ти войовник добрий, — уж го похвалив. — Кедъ ты уж тіко звитяжив, та-сь добрий хлоп.

Но але повідат Попел:

— А ще далеко тета?

— Ой, сину, далеко, далеко. А тутому попові зелізному ся не так дустати.

І так він переночував ніч, ані не пішов до тих готелюх, лем сів на коня, а — бйо! А братя му перейшли през міст, прийшли до єдного готелю — там лем дівка. Обслужила їх добрі. Пішли до другого. Они ся забавили дуже. А він іде. Прийшов так проти єдного гнізда астраб'ячого, та їй малы астраб'ята вишли з гнізда. Він ізняв тото та їй положив до гнізда. А прийшов астраб'я та їй повідат:

— Хлопе, што ти хочеш за тото за плату?

— Та як ся на тя буду кликав, та жебы-сь ми поміг.

Повідат астраб'я:

— Гей, бо були ми діти пропали.

Іде далі, іде, ластівчата таки вишли, што ще не мали пір'я, та їй він узяв та їй положив до гнізда. А Ластівка прийшла туту ньому:

— Хлопе, што ти хочеш за плату, жебы я тобі ся одмінила?

— Та як буде на ня біда, як ся на тя буду кликав, так прийдеш ми на поміч.

- Прийду.

Іде далі, іде, іде, та їй мале вовча вихало лабу меджи коріння, не годно витягнути. Він прийшов на туту роботу, коріння попрорізовав, лабку вийняв, ще хусточков зав'язав та їй Вовк повідат:

— Но, слухай, чоловіче: што ти хочеш, жебы я ся тобі одмінив за твою обслугу?

— Танич, лем як буде на ня біда, жебы ти ми поміг.

— Гей, — повідат, — вдячні. Клич ся на ня.

Так ідуть. Як прийшли недалеко того дому, а там при

— Йой, та то яка довірность, як мы можеме жыти сполу вірно, кідь я ся тобі зо шыткым сповім, а ты мені з нічим.

— А, жено. Слухай ту: та єдна сила — я єм, што-м рожений як чоловік. А друга сила єст у ми коза. Як тата коза здохне, я — уж слабший. А третя сила — качка. Як уж качки не буде, то уж менше буду мав силы. А з той качки, як іздохне, та вилетит Шыршень. Та уж як Шыршена заб'ют, та уж-им готовый.

Та й она пішла гу ньому, та й повіла, же так єст.

— Добрі єст.

Та й пішла до коника порадитися. Та й кінь повідат:

— Можеш му зробити векшу діру, жебы міг вийти стамади.

Як він вийшов вон, з'явився там піп, а рун го — забив попа. Як забив попа, та й коза:

— Бе-е-е-е...

А він:

— Вовчику, будь ми на помочі.

Вовці прийшли, вхопили козу — раздерли. А Качка:

— Так, так, так, — пішла.

— Йой, — повідат, — Астрябку, будь такий добрий, помог!

Як ся зйшли шытки астрябы, поїмали качку — забили. А як вилетів Шыршень, зась зачав кричати на ластівки. Ластівки прийшли, Шыршена поїмали та й принесли му до рук. Він взяв до рук та й прийшов гу попові та й повідат:

— Но, видиш, такий-ись був сильний, а тепер, кедъ того Шыршена задушу, ты згрявкнеш.

Так уже лем на нюм роса ішла.

— Ты єсь добрий чортів сын, же ты ми так став на карк, а я глупий, же-м ся сповів жені.

Та й взяв, та й роздусив того Шыршена, а сам узяв тету на коника та й прийшов дому. І велика гостина була за піврока.

Краль тримав гостину, бо сестру му сын выслободив.

І так они краліют і жыют, кедъ їм ся жыли не поторгали, а наши помоцовали.

Прийшов-им до Кожуховець, приповідці конець. А сів-им на повересло, аж ту ня принесло.

2. ПРИГОДИ ОДНОГО ІЗ СЕМИ БРАТІВ

Было де не было, в сімдесят сімий столиці, за горячим,

за зимним морьом. Дав бы бог нашим неприятелю таке добро: очі, як цибулі, жебы їм вийшли з голови, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. Даколи, тамтама роками, коли світ був побитий самима дочкими, — а тепер ай череп, ай бляха, а шытко, — та то не так было, лем так ся міг дустати гу войську, як дашто у валалі провинив. Але як пішов гу войську, як го председа загласив, же збуй, недобрі робит у валалі, та як пішов за вояка, та мусив служити дванадцять року. Не два роки, але дванадцять. Та в єдного хлопа було сім сынох, а єден був великий збуй. Він, як прийшов до корчмы, погарики були на столі, шытки повышивав, а тоты на нього лем очі вигрішили. Председа му повідат:

— Хлопче, не роб так, бо тя дам заперти.

А він, як утяв єдину председові...

— Но та чекай, песій съне, жебы-сь знов, же кого ты втяв.

— Но, — повідат, — та бога-м не втяв. Іще хоч єдину?

Тот натяг руку, хоче бити, та й председа втік, бо був іщи єдину достав. Та й председа нарано встав, написав картку, жебы таке й таке мено стягли гу войську. Но та й прийшло по нього, пішов гу войську. Та й пішов там, але при войськові б'ют, як недобрі робит, і віщають. Так було, то ші за мене били, як я був в п'ятастум року, в шіснастум. Но недобрі. Не пише дому нич. Прийшло сім року, раз одписав. Письмо му не вернули, бо ся радували, же ся го стратили. Як прийшло вісім року, як вислужив тых вісім року, та й ся просив на довolenку, бо ся хотів представити, же який він вояк. А він при гусарох служив. Но повідали му:

— Можеш іти з коньом, але жебы з того коня єдна серсть не втратилася.

Він повідат:

— Як ся серсть утратит, та я голову дам.

Но і прийшов до валалу — ані братох не єст, і отець помер, і матірь померла; пуста хыжка, верых упав з хыжі. Та й ся вбернув та й назад гу войську. Не мат чого іти, не мат чого быти дома. А він, докля був при вітця, ніяку ся роботу не щив, нич не знов робити, був цалком глупый. Но добри. Прийшов гу войську.

— Та чом-ись ся вернув?

— А-а-а, не мам уж ніякой фамелії, та уж лем ту буду.

Но, служит він далі. А в тім місті, де він служив при войську, краль мав єдину дщеру. Но та й tota дщера пішла з кухарков на шпацір. А прийшла єдна шіфка, плахтарька, бо то даколи лем плахтарьки были. А вини хотіли тово видіти, та й прийшли обидві гу тій шіфці, зачали смотрити. А кралівська дівка хотіла вийти ай на шіфку. Вийшла на шіфку, tot з тов шіфов рушив, пішла плахтарька й принцезна. Краль войсько зачав гонити, жебы глядали, та де... Тот пішов по морю. Та й дав краль знати по містах, хто бы ся такий найшов, ци циган, ци такий, хто його дівку найде, дастъ му сей за жену. Но та ходили, але ані єден не годен був найти. А тот служит при войську. Як уж му прийшло єденадцять року, так ся уж зачав старати, з чого він буде жив. Ані писати не знов. Дакус ся при войську нащив, але то мало. Йой, як прийшло на дванастый рік, та так ся зачав старати, же му ся голова зробила біла, зачав сивіти. Но, выслужыв дванаадцять року, прийшов на плук, дали на нього стары лахы. Воємськи, але поплатаны. І дали му дванаадцять ґрайцарів. За каждый рік — єден ґрайцарь. Но а з паном богом! Вийшов до міста та й собі думат: „Боже, но што я тепер буду робити з тыма дванаадцятьма ґрайцариками? Та за два дні їх проїм. Што я за них куплю?” Та й прийшов до парку, там хтось зухабив новини, та й взяв собі новини, та й на фотки смотрит. Прийшла єдна слечна, прінесла свіжки новини, а він лем на фотки смотрив, бо читати не знов. А він акурат на тій страні був, де писало о принцезні. Она повідат:

— Тіко ходило за тов принцезнов, а не можут сей найти. Та тот бы велике щастя обстав, хто бы сей найшов.

— А одколи сей ніт?

А она повідат:

— Йойой, то уж дас три ци штири рокы она пішла.

Но думат собі: „Но та уж буду мав замєстнаня. Іду до краля, а буду го просив, же я єй буду глядати”. Посидів та й прийшов пузд кралівський дом. Страж повідат:

— Што хочеш?

— Та хочу іти кралівську дцеру глядати.

А краль пустив, хто лем ішов. Пустили го там, прийшов гу кральові, поздравкав.

— Но та што хцеш, воячку?

— Та я читав у новинах, же ваша дцера пропала, же хто єй найде, та дате му єй за жену. Та я бы хотів іти єй глядати.

А краль повідат:

— Вдячні. Прошу.

— Но але слухайте, кралю. Дайте ми таку шіфу зробити, жебы на штири рокы засобы на ню годен взяти. А дайте ми одного шіфкапітана і двох матросох, жебы помогали.

Ей, взяли го, прибрали, гудьба му грат, п'є, єсть. Думат собі: „Так, Янко тепер прийшов гу розуму, бо інакше быв загинув”. Гоститься. Но, як ся тота шіф ізробила, вни му западовали засобы на вісім років, жебы мав ай обратно. Та й повідат краль:

— Но, уж готове.

Но але краль собі думат: „Як? Пустити го в цивільнум не пасує.” Дав му капітанськы лахы, а щі мав свого капітана шіфы. Сів він на шіф і п'ют, гоститься. Так да в місяць прийшов гу ньому шіфкапітан:

— Но, пане капітане, кади мame іти?

— Што, можно, компас ся скрутлив?

— Не.

— Но так лем вперьод, лем допереду.

Но так п'ют далі. А там фурт була лем вода а небо. Та й капітан по року ся просит:

— Кади мame іти?

— Можно компас ся скрутлив?

— Ні.

— Но та лем допереду, — повідат, — лем допереду.

Но так ідуть допереду. Компас веде. Ідуть они, ідуть, як ся вбернуло на другий рік, як тот рік перейшов вже, прийшов гу ньому шіфкапітан:

— Но, пане капітане, кади мame іти?

— Но а компас ровно стой?

— Ровно.

— Та лем допереду.

Але уж як ся вбернуло на третій рік та й смотрит шіфка-пітан на далекоглід — видно суху землю. Прийшов тут ньому:

— Пане капітан, посмотьтесь до далекогледу: видно суху землю. Кады мам іти?

— Просто на тогу суху землю.

Но так ішли. Прийшли аж тут самому берегу і вікапчали там шіф на таке каміння, бо уж море ся кончит. Там були таки велики камені, но і їдуть з тої шіфы. Зийшли долов. Но а на морі ані їдло не є таке смачне, бо то на парі ся варит. Я сам на шіфі не годен быв курити, але як-им ізйишов на суху землю, уж добрі. Раз смотрят — а там готел великий. Прийшли до того готелу, там єст кухня, єст горці і котел єст, лем не є што варити. Они зо шіфы собі донесли мняса та й варят. Зварили, попоїли собі. У кухні такої переспали. Там були таки прічі, таки дочки, переночували собі. Но а ще мнясо обстало. Там єдному повіли, жебы варив обід, а же они підуть по лісі войовати. Но та й позбириалися і їдуть. Tot нашкрябав бандурок, хоче гуляш варити, а фурт коштує, жебы добрий був. Як уже був готовий, покоштовав: „Е, мої камаратя уж два роки такий смачний гуляш не їли, як тепер будут їсти. То собі дадут”. Та й раз хтось задуркав до дверей — ту-ту-ту. Повідат:

— Далі.

Прийде до кухні дідо старий.

— Добрий день, воячку.

— Добрий день.

— Йой, воячку, дайте ми кущок ізісти дачого. Барз-им голоден.

— Не можу, бо камаратя пішли на полювачку, а што їм дам?

— Дайте ми кущок.

Та й дідо звалив вояка долов, набив го, набив, а сам шыток гуляш з'їв. Ту дораз камаратя прийдуть, а їстинич. Але мав там кості, та й поставив їх ся варити. Зачала вода кипіти. Прийшли тоты, принесли серну та й ся го просят:

— Готовый, камарат, гуляш?

— Але, — повідат, — огень ми не хоче горіти.

Но, перебачили му. Повідат капітан:

— Но ты, другий матрос, назарань зустанеш варити обід.

А тот собі думав: „Най остане, най. Погостит його дідо, як ту ньому прийде”.

Но та й там серну блупили, поліки поставив — варит. Приправив добрі, як уж было готове, покоштовав: „Е, — повідат, — тераз мої камаратя найдяться доброго гуляшу”. А дідо до дверей — тюх-тюх-тюх.

— Хто там?

— Та я.

— Вольно.

Прийшов дідо:

— Добрий день.

— Добрий день.

— Йой, який-исьте пахнячий гуляш наварили. Будьте таки добри, дайте ми кус із того гуляшу.

— Не дам, бо вчера нам не наварив колега.

— Дайте ми, дайте.

— Не дам.

Ох, як раз го дідо вхопив за карк, як зачав бити. Уж бы дав, але дідо не хоче. Але б'є, б'є го. Як го набив, же не годен ся був рушити, узяв, шыток гуляш з'їв. Тот помаленьки встав, ледво котел вымыв, та й взяв, поставив друге мнясо. Тото зачало кипіти, але мнясо щі сырое. Тоты прийшли, принесли, дві серни забили.

— Но, камарат, готовый гуляш?

— Та ще ніт, бо...

А тот собі думат: „Но, погощеный і ты добрі. Кобы ты ізняв із ся ногавиці, якы ты синякы маш. Достав і ты таку гостину, як я”.

Нонич. Почекали, тото ся уварило, уж не чекали до приправкох, хоць-яке там ізіли, бо голодны были. Но та й повідат:

— Но та назарань ты, шіфкапітан, ты останеш варити.

Повідат:

— Я остану. Я наварю.

Взяв, рукав попудкочав, нашкрябав бандурок, дав шеліякы приправы, як до гуляшу ся дават. Зачав варити та й узяв, покоштовав: „Е, то є гуляш, то є оно”. А дідо до дверей подуркат.

— Хто там?

— Та я.

— Подьте далі.

Увышов дідо там:

— Добрый день, пане капітан.

— Добрый день.

— Йой, якй-исьте пахнячий гуляш наварили! Будьте такы добры, дайте ми.

— Гм, — повідат, — та мої камаратя кілько днів уж не їли, а тобі дам їсти? Аж як остане.

— Я тепер хочу, бо-м голоден.

— Ні.

Ох, як раз дідо вхопив того шіфкапітана за карк, як зачав мастити, аж на іюм ногавиці попраскали. Вybiv, vybiv, vybiv, а взяв, гуляш ізів, а сам ся позбирав і пішов. Tot помаленьки встав, котел вимыв, думат собі: „Ой, та totы мали гостину! Они були такы биты, а ми не повіли. Назарань мы того нашого капітана зухабиме, жебы і його набив, не лем мы биты будеме.”

Добрі. Прийшли. А-а-а, їсти ще ніт. А totы лем єден на другого посмогтили. Переночували ніч, та й повідат шіфкапітан:

— Но, пане капітане, так тепер вы будете варити.

— Гей, уж прийшов шор на мене, і я буду варити.

Взяв, попудкоував рукавы, як уж было готове, покоштовав: „Я вас мушу насытити”. А дідо до дверей подуркат. Повідат:

— Далі.

— Добрый день, капітан.

— Добрый день, діду.

— Йой, пане капітане, такий-им голоден. Барз-исьте добрый гуляш наварили. Така воня, на кілометер чути totу воню. Ци бы вы ми не дали, я такий голоден.

— Гей, сідайте.

Взяв миску таку велику, начерпав. Повідат:

— Кедъ мают дость, тото не з'їдят.

З'їв дідо єдину порцію, а лем смотрит на нього.

— Іще хочете?

— Та ще ми дай.

Взяв, начерпав му другу. Дідо з'їв, а повідат:

— Уж дость. А тепер подъ, капітане, пай я тебе погошу, бо ты не маш палінки.

А капітан мав такы ногавиці — прічі, а мав скірні. Та й такої у тім домі дідо єдни двері отворит — а там самы фляшки зо шпиритусу. Та й дав єдину літру йому і єдину собі взяв.

— Но та здоров!

— Здоров!

Дідо взяв та й буль-буль-буль-буль, а він узяв та й до кошулі вyllav. А дідо выпив. Забрав дідо други два літры. А він зась не выпив. Дідо другу выпив. Взяв третю літру. Выпили та й дідо ся зробив п'янym. Та й як ся дідо зробив п'янym, зачав ся точити, а він діда звалив і діда забив. Як забив діда, а дідо в кишені кліочах а кліочах мат. Він totы клічі взяв і зачав totы двері одмывать, што там были. Прийде, отворит єдни двері — шумна ізба, красота, другу ізбу втворит — а там принцезна. Йой, як го увиділа, скочила, зачала го цюлювати.

— Йой, як ты прийшов ту? Мусиши втікати, бо як прийде ту Чорнокнижник, — то її взяв Чорнокнижник, — та ти заб'є.

Повідат він її:

— Уж не прийде.

— Та чом?

— Я го забив.

— Не вірю.

— Та подь, посмотри.

Прийде — мертвый. Йой, так ся зрадовала та й приклякла на коліна, же она ні за кого не піде, лем за нього. Она йому женов буде.

Добрі. Та й ту уж прийшли камаратя, наїлися.

— Но, камаратя, та за чим-исъме ішли, я го уж мам. А видите, вы такы камаратя: вы съте ся не похвалили, же вы такы биты од діда. А я того діда забив.

Не вірили. Показали своє тіло, а там синяк на синяку. Но і повідат:

— І принцезна є ту.

Но та й ідут уж тут шіфі. Прийшли аж тут шіфі, а він повідат:

— Йой, та дашто было взяти стамади.

— Та ідь, але скоро прийдь.

Як він пішов по фіргангы, а шіфкапітан одкапчав лодь — пішов із двома матросами.

Він фірганғы зняв, прийшов тү воді — готове. Ані лоді, ані принцезны. Йой, та й ся наплакав, та й ся вернув.

— Іду хоць тот перстінь взяти, — бо перстінь там забыв.

Фірганғами шмарив до воды, бо крезъ них жену втратив. А шіфкапітан пішов далеко серед воды, матросох пометав до моря, потопив їх, а она мусила присягнути, же він ей найшов. Но і ідуть обидвое. А він переспав піч, наплакався, уж му ся ані їсти не хоче, а зась лем ходит по лісі. Ходив він, ходив, але то довга доба била. Та й раз прийшов такий голоден, же впав на драгу. Та й прийде тү ньому еден хлопець:

— Та чом ты, капітане, лежыш ту?

— Та барз-им голоден.

— Гм, та-сь лінивый. А тү маме еден готел, та плуковник бы тя взяв до службы, але мусив бы-сь го добрі слухати.

— Та беръ ия за руку, а ведь ия.

Но та він того капітана привів тү плуковникові, заздравкав му.

— Но, — повідат плуковник, — та будеш у ия служыв еден рік, а нич тү не будеш робив, лем як буде еденаста година, та прийде штиредцать дівок і вісімдесят музикантіх, та нич не маш робити, лем тоты столкы будеш давати до порядку. — А дав му тисяч ключох. — А тоты ключі жебы-сь не повижывав до дверей, бо як повижыш, головов-ись коротшый.

— Добрі, — заздравкав.

Як уж била десята година, столкы порозкладав, та й раз прийшли дівки, музиканте, танцюют. Як уж по дванастуй, тото пішло гет шытко, він тото поскладав, позамітав, а сам си запалив сивар а ходит. Думат собі: „Та який я вояк? Клічі мати, а жебы я не видів, што в тых дверьох?” Выхав кліч до дверей, а там лем самы гади. Як тото увидів, страшыўся, та й такой запер назад двері. Наколи дав бог день, та й прийде тү ньому плуковник. Повідат:

— Та то чом ты втворяв двері? Дав я тобі приказ, же як ты двері покусиша втворити, та головов-ись коротшый?

— Дав. Але знаш: вояк не есть спокійный нігда. Так я ся покусив отворити, хоць головов буду коротшый.

— Кедъ ми так повідаш, та щі на еден рік обстанеш. Але смотъ: жебы-сь ся не оповажив двері втворити!

— Ніт, не буду втворяти.

Но і він обстав на другий рік. Само так totы дівки там прийшли, і музика була. Як шытко поукліджав, а зачав ходити. „А, — думат собі, — щі єдны двері отворю”. Взяв, отворив двері, а там дябли в котлах так душі пражат. „Бодай тя фрас взяв, та тунич доброго не єсть.” Нонич, але головов коротший нарано.

Прийшов хлопець гу ньому, повідат:

- Чого ты двері отворяв?
- Та бо-м не мав розум.
- Но, будеш мертвый днесь.

Прийшов tot плуковник, повідат:

- Но, пане капітане, чом ты не послухаш розказ?

Повідат:

— Пане плуковнику, знаєте о моїй нужді, який ми жаль. Я жену втратив. Та я не єм спокойний, я не дзбам о собі.

— Узнам ти, — повідат. — Но та щі єден рік обстанеш, буду видів, што-сь за єден, — но, му даровав.

Но та й зась прийшли totы дівки, музиканты, як прийшло пуведній, тото ся розыйшло, жідлы вклідив, а ходит, а думат собі: „Нач ми жити на тум світі?” Взяв, отворив двері — йой, а там тых із рогами, дяbloх. Біжали за ним, а він запер двері. „Но, веце я не буду втворяв двері”.

Наколи прийшло рано, хлопець прийшов:

- Но, чого ты двері втворяв?
- А, — повідат, — бо не хочу жити на світі.

Прийшов плуковник:

— Но, пане капітане, видиш — два рокы-м ти одпustив, але тераз ти не одпушу.

— Но, пане плуковник, як твоя воля. Ты маш нарок ізо мнов зробити, што лем хочеш, бо ты ми давав приказ, а я воємський приказ знам, бо-м служыв дванадцять року. Я знам приказы.

А плуковник повідат так:

— Гм, не заб'ю я тебе. Але ты ся маш понагляти, бо твоя жена буде ішла до вінчання. Будеш ся понагляв, бо назарань о пуведнуй годині іде до вінчання.

— Но та добрі, пане плуковнику, добрі. Але я йшов за два рокы ту, та як я можу назарань там быти.

— Ты ся не старай. Мусиш ся понагляти, а вна, як буде ішла до вінчанки, так буде честувала люди по дворі, котрый прийшов в гості. А ты прийдеш там на двір і станеш. I даст

ти погар вина, будеш пив, а она увидит перстінь на твоїм пальці, але іщи не буде знала, ци то єй, а іщи ти єден подушє. І так она тебе возьме, та ся ты з ньов ожениш.

Но добрі. Плуковник дав му коня, а дав му таку шаблю, же... Повідат:

— Смоть, яка тата шабля. — Повідат: — Рубай, шабльо!

Як махнув ньов — ліс лем самов стерньов став. Таку бы й я шаблю хотів. То бы була добра й про мене, бо дрив бы-м собі назрізовав по лісах.

А дав му коня, а сів на нього, а скричав на нього:

— Гоп!

Кінь раз кроchnув — а уж був там. Як прийшов там, коня ввадив. Она гостит люди, та й він собі став там, а прийшла та ньому — наляла му погар вина, выпив. Заздріла перстінь, але, — а то був діаментовий перстінь, — нич не повідала. Так наляла му другий погар. Як му наляла другий погар, она перстінь спознала та й го вхопила до рук.

— Тото є муй муж, тот мене одкупив, бо муй перстінь має на пальці.

Тоді шіфкапітана взяли і дали му гак. Обісили го, як Яношіка за єдно ребро.

Но а він ся з ньов оженив. Того коника дав собі до машталні. Но і її отець помер, обстав він кральом. Но але то пішло по шыткых штатох, же там прийшов якыська забігляк і спростый, — а то она кральовала, не він, бо він не знав ані писати, — а такий є краль, та його не треба мати на тій землі. Треба го знищити. Так єден штат му выповів войну. Но, як му выповів войну, та й він зобрав войсько, пішов на границю, сів собі на коня, шаблю взяв, а она зачала плакати. А він повідат:

— А, жено, не бійся нич.

Як пішов, там дали собі руки з тым кральом. Но так повідат:

— Ми будеме воювати, ци войсько жебы воювало?

Краль повідат:

— Ніт, войсько.

Но та краль тамтот ізняв шаблю, ай він ізняв. Як раз махнув шабльов — шытки трупами стали, шыткых побив. Як побив, уж векшый штат у нього ся зробив. Прийшов дому — радость така велика. Але то і тоді краль до краля на гостину ішов, так, як тепер ходят. Та й ся побирав німець,

іде до нього на гостину. Прийшов на гостину, він го привітав, дав му їсти, пити. Але німець коло його жено ходит фурт, бо шумна була. Та й раз юй повідат:

— Твуй муж мусит мати таку збрани, небо силу, же він тіко войська годен выбити.

А она повідат:

— Ale там.

— Я ти повім, же гей. Оле ся звідай його, же яку щаблю мат, кедъ она так рубала, як повідають. А як ти повість, а гнед ми одпишеш, же яку то він щаблю мат.

Зачала она го просити, та й він повідат:

— Жено, смоть: я тоту щаблю таку мам, видиш? — Та й повідат: — Рубай, щабльо!

Щабля світ ліса зрубала.

— Я, кедъ хочу, та шыток ліс вырубам.

Одписала она німцюві, же він таку і таку щаблю мат. А німець гнедь одписав, жебы пішла там, де щаблі роблят, а жебы юй таку щаблю зробили, а його йому жебы послала. І не зробила бештія так? Взяла тоту щаблю, німцюві послала, а йому дала таку щаблю зробити. Як німець достав туту щаблю його, та выповів му войну. Она уж знала, же яка буде война, але ей барже уж за німцюм тягало, як за ним. Як выповів войну, но та іде на войну, ні? Смілый. Шабля єсть. Прийшов на границю, та й поздравкали там собі, та й повідат німець:

— Ми ся будеме бити, ци будуть ся вояці бити?

А він повідат:

— Пробуй ты наперед мое войсько рубати.

Він вийняв щаблю, махнул, та де — щабля не рубат. Вийняв по други раз — щабля не рубат. Німець, як того увидів, уж ся застараав. Розказав свому войську так:

— Возьте го, а угадьте го за ногу коньові, а як кінь буде крачав, та го мусит добити по дразі.

І так того взяли, уканчали, а кінь цвалом летів, але мало што драги ся доставав. А як пішов далеко, та ся розлетів, а ся цофнув, а він на коня вискочив, скричав: „Гоп!” — а уж був піля плуковника. Як прийшов туту плуковникові, та й плуковник повідат:

— Но видіш, кедъ не маш того коня, та загынеш. Видиш, щаблю-сь утратив, а твоя жена з німцюм жыє. Но але іщи ти раз поможу, — повідат. — Тепер ти не дам того коня.

Дам ти єден листок дубовый, а прийдеш гу морю; скричиш: „Гоп”, а уж будеш там. А другий листок ти дам буковый. А на того листка цмокнеш, як на коня, а ся зробит із нього кінь. Такого на світі ніт коня, такий буде шумний, великий. А з тым коньом ся поставиш у єдного худобного в загороді. То з тебе буде кінь. А тот худобный ся зрадує, же такий кінь прийшов, а буде ярмак, та піде з тобов на ярмак. А так му повіш, тому газдові, жебы за тя просив два тисяч тристо талярей. А купцьове не будут годни дати, тіко пінязей мало хто мат. А краль, як прийде, та він даст два тисяч, та жебы тя дав tot газда за два тисяч. I так ся дустанеш гу своїй жені. Але мусиш ся понагляти, бо він із женов жые.

Прийшов гу воді, скричав: „Гоп!”, а уж був там на тум місці. Прийшов там до того худобного, до загороды, місяць світив, та й він цмокнув, та й ся з нього зробив Сірка, таку узду мат на собі красну, лем ушками стриже. А тот мав дев'ятеро діти, худак, та й діти плачут:

— Што нам, няньку, купите?

— Та што вам, діти, куплю, корунки не мам.

I она їх б'є, і він їх б'є, а діти плачут. Они голы, босы. Та й раз він вийшов на двір, смотрит — а пля студні не такий кінь стоїт, але око не чуло, ухо не виділо такого коня Сірку. Йой, він до хыжі:

— Йой, бабо, такий у нас кінь пля студні, же ты ши такого коня не виділа.

Вийшла она:

— Йой, боже... Знаш што, мужу? Кобы мы поймали того коня, та мы бы достали грошей.

— Я піду гу ньому,

А она повідат:

— Заб'є тя.

— Я піду.

I помаленьки: „Сірка, Сірка, Сірка, Сірка...” А Сірка лем ушками стриже. Та й прийшов гу ньому, поляпкав за карк, а кінь із ним зачав бесідувати:

— Ты за мене велике щастя обсягнеш. Підеш ізо мнов на ярмак, а будеш просив два тисяч талярей за мене. Та то нікотрый ти не буде годен дати. Але краль, як прийде, та дастъ два тисяч, та жебы-сь ня дав.

Йой, увыйшов до хыжі та й повідат:

— Бабо, кедъ я назарань пінязей, а пінязей, доларох, буду мав.

Дітиська повставали рано, внуchkами повкручали ноги, бо на ярмак ідуть. Йой, як він того коня взяв за узду, як привів на ярмак, ніхтонич не продават, лем за тым коньом ходят, а смотрят, така красота кінь. Ходят купці, але они не мали тіко пінязей. Та й раз ся дознав краль, же чударний кінь, та й прийшов з єдним міністрем. Та й ся просит:

— Тіко хочеш за того коня?

— Два тисяч тристо талярей.

Походив довкола нього та й повідат:

— Два тисяч достанеш.

— Но та кедъ так, та берьте собі.

Взяв тот вояк, міністер, коня за узду, веде, привели там гу палацу, ведут до стайні — кінь не може вийти, низько му. Прийшли муляре розваляти згоры, жебы годен вихатися до стайні. Увели го до стайні, увалили го гу жолобу, дали му жерти, а краль прийшов до хижі та й повідат жені:

— Ей, жено, але-м купив собі коня. То шытки кральове будут ходити смотрити на мого коня.

А она повідат:

— Тот кінь не на твою радость, то на твоє нещастя.

— Але, — повідат, — жено, што там таке бесідуєш. Што то кінь годен зробити?

А єдна сиротка, таке дівчатисько, не мало ніякої роботи, лем каву носити кральові і кральовні. Тото його була служба. А все, як ішла, як несла кральові каву, та все ся бояла, жебы не вyleяла. А як ішла, та все під дверями послухала, же што, як бесідуют, же ци може дуркати. Слугове смотрят на того коня, а тото дівча ще не виділо того коня. Так бы рада піти посмотретьи, але ся бойт краля, же го вижене з тої роботи. Та й ходило вно тамади. Та й раз вна несе каву, та й краль зась ся зачав хвалити:

— Видиш, шытки кральове і шытки слугове на того коня смотрят, а ты все повідаш, же то недобрый кінь.

А она повідат:

— Ей, мужу, мужу, тот кінь — твоя смерть.

А дівча слухат.

— Но, — повідат, — кедъ смерть, ту в загородці выко-

пають яму, а заб'ють го, а там го закопаме, вапном посыплю — спалю го. А не буде моя смерть.

А дівча вислухало. Но і однесло каву. Та її собі подумало: „Аспонь раз жебы-м того коника жывого виділа”. Прийшла, стала на поріг, кінь на ню так посмотрів, а оно зачало плакати:

— Ой, конику, конику, який ты шумный, славний, але довго ты жити не будеш.

А кінь повідат;

— Подъ ту ближе, подъ, не бійся.

Прийшло далі та її ся просить:

— Та чом не буду жыв?

— Та краль так повідав, же назарань прийдут хлопі, та тя заб'ють, а выкопают яму, а вапном посыплют, та тя спалят.

— Та тотонич, — повідат, — лем жебы-сь там ходила фурт на тото місце смотріти. А я з тобов буду бесідовав так, як тепер ту.

Но дівча пішло, ся бояло, жебы ей з роботи не вигнав. Но та її прийшли хлопі, коня забили, выкопали яму, посыпали вапном, спалили.

— Но та, — повідат, — жено, та тепер кінь уж не буде моя смерть.

Она не повідатнич.

Але за недовго зачала роснути яблінька там, на тім гробі кінськум. І так ріхло росла, же такої на нюй вісім ябкох наросло. Але таки вонявы, же хто іде за драгов, та тягат tot віздух, бо барз пахне.

Та її тото дівча несе каву, а він повідат так:

— Видиш, жено, яка яблінька там виростла на тій загороді, на тім гробі кінськум? Яка славна яблінька. За того ябко можу брати срібла, золата, жебы-м лем продав, але я не продам.

— А-а-а, — повідат, — не радуйся тым ябкам. То твоя смерть tota яблінька.

А дівча вислухало.

— Но, — повідат, — кедь моя смерть, та я іще раз ізроблю. Закличу хлопох, яблінь зрубают, спалят, а попіль закопам.

А дівча вислухало зась. А він юй повідав, жебы все ішла на tot гріб. А вна, докля яблінька виростла, все totу траличку скубла, жебы чисто було. Але так, жебы краль не видів. Та її як однесла каву, так ся зробило, же пішли они

на обід спати, та й прийшла, та й зачала об'їмати ябліньку.

— Ой, яблінько моя, яблінько. Ты уж довго так не будеш.

А она повідат:

— Та чом?

— Та назарань прийдуть двоми хлопі, а тя зрубают, а тя спалят, а ту з тя попіль закопают.

— Тонич, тонич, — повідат яблінька. — Ты лем возь чуджі боканчі такы велики, а станеш пуд мур, як прийдуть хлопі рубати ня. Так близько станеш, недалеко, дас шість метру, а як затне першым топором до мене, та скочит тріска до твоєй боканчі, а ти ся зогнеш, а возьмеш totу трісочку, а єсть ту купалище, де ся краль і кральовна купают, та totу трісочку до того купалища шмариш. Веченич. I то буде шытко.

Но дівча уж ся поріхтовало. Прийшли хлопі, та й як затяв з тым топором, та й тріска шуп до сї боканчі. Она ся зогла, же ся шкрябат, і взяла totу трісочку та й побігла насикро до парку. Прийшла тутому купалищу та й шмарила на воду totу трісочку. А з той тріски ся зробив качур і качка. Качур златий і качка золота. Та й ся купают по купалищу. Як ізрубали яблінь і спалили, та й ся наобідали. Та й повідат він:

— Знаш што, жено? Так ся чую недобре. Хоче ми ся купати. Подь, підеме ся окупати.

А она повідат:

— Я ще тепер не іду, я позніше пуйду, лем ты ідь.

Прийшов німець там, розобрлікся догола, смотрит — а качур і качка плавают там. Та й німець далі, далі, і такої, же го поїмат. А качур завів го по карк, і так го завів, же він пішов глубоко. Як пішов глубоко, качур вилетів на берег і зробився з нього хлоп. А взяв на себе кральовські лахи і шаблю вкапчав. Но і повідат:

— Подь, німцю, ту.

Тот ся встрашив, уж го спознав. Выйшов німець горі на берег, та й повідат:

— Воював-ись против мене, а-сь ня хотів замарнити, а тепер я тебе замарно.

Та й раз іде кральовна. Але смотрит, она мыслила, же то її муж, а то він. Смотрит, а тот голий сидит, а тот стой над ним. Ся встрашила та й зачала помалше кроки робити. А він повідат:

— Подъ, подъ, подъ, суко, подъ.

Прийшла там.

— Но тепер, суко, ми повіч, яков ты смертьов хочеш піти за тоту мою поневірку?

— Но та, мужу муй милый, яка твоя воля.

— Янич не хочу, лем ту маш костуру, а того німця маш порізати на штири кусы.

Так юй ся не пачило, але взяла, порізала того німця-кравля. Як го порізала, він повідат:

— Одкачай го набік, до купалища ніт, бо купалище треба.

А сам ей взяв та й іде. Слуги видят, же якська краль прийшов, але они го не познают. Прийшов із ньов горі. Як прийшов горі, пообіді дав шыткым слугам наступ, жебы ся поставили. А він зачав кричати:

— Котрый із вас ся признаят, что з тым коньом бесідовав ай з тов ябліньков, най здвигне руку горі, волос му з головы не хпаде.

А тото дівча чус, але ся боїт. Они єден на другого посмотрит — та хто бы ту бесідовав з ним? Іще раз опакує:

— Хто з вас, дівка небо хлоп, з тым коньом бесідовав, най здвигне руку, волос му з головы не хпаде.

Нич. Іще ся бояло іти.

Але по-треті раз обернувся так, смотрит, а повідат:

— Най здвигне руку, бо я го познам. Голову му зотну, як ся не признаят. Як ся признаят, волос му з головы не хпаде.

Та й дівча зняло руку горі. Ох, кождый смотрит: „Бодай тя фрас взяв, така нічогота, і вно ходило з тым”. Прийшла там, як ей краль взяв до руки, як ей зачав бочкати...

— Ты будеш моя жена.

А тій взяв, та голову одтяв. А з тов жыв і до днесъ жые, кедъ не повмирали.

Я з того страху втікав аж до Кожуховець. Та уж-им скончив, конець. А сів-им на повересло, аж ту ня принесло.

3. ЧАРІВНЕ ДЗЕРКАЛО

Было де не было, в сімдесят сеумий столиці, за горячим, за студеним морьом, дав бы бог нашым неприятелю таке добро, очі, як цибулі, жебы їм вийшли з головы, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. А сів-им на повересло, аж ту ня принесло.

Была єдна кральовня і мала єдну дцерку. Але тота кральовня мала таку остру кров. Она ся барз бы была хотіла оддавати, а не был ей хто брати, бо кождый ей шя боял. Але тота кральовня мала єдного кошища такого, што він і лем на шпацірку возив. Та она собі купила дзеркайло і прибралася шумні, посмотрила до того дзеркайла — дзеркайло зачало з ньов бешідувати. Повідат:

— Шумна ты, шумна, але твоя дцерка сто крат гарша, як ты.

А она взяла дрівно — фук по нюм. Пішла до обходу — купила друге. Посмотрела — само так. Шім дзеркайлох збила, ся погнівала, така їдовита была. Што зробити? „Піду тому кошишові повісти, — так собі надумала, — як прииде зо школы, жебы взяв лавор, што ся вмывати, ай єдну костуру, а жебы ю взяв на коч, а одвіз до ліса, а жебы приніс з неї по ліктя руки одрізаны, ай серце і печунки жебы приніс. Та так уж дзеркайло не буде повідало, же вна краша”. А она матір барз слухала. Што юй повіла, та слухала.

Так тота дцерка прийшла зо школы. А кошиш ся задумав. Бо то даколи такий закон быв, же кедь не послухав, выняла шаблю — одрізала голову, а фук, а уж с там. Він ся барз застараав. Бо тота дцерка, як ходила до школы, а все му чоколады приношала. Така приемна была дцерка. Та й він запрігат коні, бо она мат прийти зо школы, лавор уж на кочу пуд сідлом, костура, а она прийшла зо школы, принесла му чоколады. А він, як ей увидів, та аж зо серця му слизи капкали, такий му жаль быв, люто му было. Але мусит ізробити. Та й повідат:

— Та де йдете тепер навечур?

— А, — повідат, — дцерко, підеме кущок на шпацир.
Із тобов я піду.

Повідат:

— Добрі, я лем книжку положу.

— То матір твоя розказала, жебы съме пішли на шпацир.

— Добрі.

Положила книжки та її сіла до коча, так він ся рушив із п'юв. Іде, іде, ей, але так му серце плаче, же не знат, што робити. Він ся не обертат гу ній. Она го ся дашто звідат, а він не одповідат, бо не може, бо го за карк їмат тот жаль. Де він таку особу мусит зарізати. Но і іде, іде, але ту уж ся цмить, сонце заходить, уж до ліса зашло, та її она му повідат:

— Послухайте, та уж ся вернийме, бо буде цма, та як прийдеме домів?

— Та ще далі кущок.

Но, прийшов далі, но, уж мусит робити.

Але за нима ся позбирав єден псиц, такої їх пес. Та її він ізышов долов.

— Та, слухай, дцерко. Твоя мама так мені розказала, жебы я із тебе выняв серце і печунки, ай руки по ліктя одрізав.

А она горенько заплакала.

— Но, — повідат, — кедь-им ся так дохиль... Отца-м не мала, не памнятам, коли ми отець жыв, а кедь так мамка ня виховала, а так хоче мої руки, а серце, а печунки, та я єм ту.

А він зачав плакати, тот кочиш. Та повідат:

— Слухай, дівча. Я того не зроблю, я тя не буду різвав. Руки ти мушу прирізати, але серце і печунки, заріжу того пса, та принесу.

А она повідат:

— Та што ми з того? Як я буду жыла, як я не буду мала руки.

— Но, та як ти бог поможе.

І взяв, і одфікнув руки, і положив на лавор. Но, яка то болість. Кедь то дохторе ріжут, та інекцію давают, а там не були інекції. Она замліла. Взяв пся, того розрізав, серце, печунки выняв, положив на лавор, а бйо! Пришов він дому та її показав.

Она повідат:

— Е-е-е, видиши! То видно було, же моя дщера була така, як пес, бо того серце і печунки випатрятують, як зо пса.

Та ї она взяла, дала того серце загіпсовати, жебы того могло бути на роки. І тоты руки. А кедь до неї прийшов дахто в гості, так она дораз повідала, же таку дщеру мала, же серце мала, а печунки псячі, таки, як у собаці. А дораз, як приніс руки, встала рано, а прибралася, посмогрила до дзеркалла, та ї повідат дзеркалло:

— Шумна ты, шумна, але твоя дщера в світі сто крат гарша.

А она взяла, та розбила. Уж веце не купувала. Думат собі: „Як може моя дщера бути краша, кедь я з неї ту мам серце а печунки”?

А тото дівча плачуучи ішло, кров ляла, ляла. Нашла потічок, до води мачала, та ї так помаленькы, як прешло три місяці, того ся пригоїло. Но што виа їла? Брала траву, котра і хутнала, та пожъвакала, дагде строма грызла, та тоту мізгү, тоту юху лизала. Так она ходила за сім року по лісі. Того і ся загоїло, лахы ся подерли, труп обріс цалком, як дикому, серсть на нюй ся зробила. На тварі ні, тварь була чиста. А з ліса не годна була вийти за сім року. Думат собі, а фурт думат собі: „Помож ми, боже, дагде вийти на чистину, на чисте поле, жебы я годна дашто собі найти єсти інакше. Жебы я не їла траву, як скот”. Та ї раз у сім року вийде на широку луку. Но так іде тов луков. Іде, прийде, а пліт дротяний високий, а за плотом — виноград. Ной, такы кытай! Приклякла на коліна: „Кебы я ся годна достати там, жебы я ся раз у сім року найла. Та як ся дустати? Кедь то загороджено”. Але ходила там та ї з тыма руками зачала попуд дріт грабати, грабати, до тыжня выграбала таку діру, же ся годна була прупхати. Як ся там прупхала, як прийшла пуд tot кряк, йой, та так ся найла, же уж на ніс юй тоты грозна випадували. Но, голодна була, сегениско. Но, голод. Я знам, який голод. Но, што шя шмієте з того? Кедь вы будете плакати. Но і далі. Як она ся найла раз, вийшла та ї пішла собі до трави, виспалася, другий день други раз. Але виа дуже шкоды наробила, бо виа то зламала, бо виа не мала руки, жебы собі взяла тоту кытаю. Зломила, того впало, уж веце го не взяла. А того краля єдного було грозно. Она пішла уж до другого штату.

А тот краль мал такого лісника, гайника в тім, же він того вгаяв. А як ходила два місяці, та наробыла шкоды, а тот гайник на того прийшов. Йой, та ся острашив барз.

— Но, та уж тепер я буду мав кульку, уж ня краль заб'є, же як я вартую, а ту тіко шкоды есть.

Але смотрит — ступляї не може познати, бо она мала серсть на ногах, та не може познати, який звірь того. Та й пришов та й повідат:

— Но, кралю, дякую ти за службу. Тридцять року-м ти вгаяв, а веце не буду. Я вартуву кождий день, а не можу поймати того звіря. Велику шкоду ми наробив там.

А сын кралів слухат того. Та й повідат:

— Я не буду веце ти вартовав.

— Но, не будеш, не будеш.

Взял го краль, выплатив, а сын отцові повідат:

— Няню, я іду.

Хто знат, який звірь там ходит, та годен тя зажерти.

— Най ня єсть.

Взяв на ся плащ, взяв пушку, а — бйо! Пришов так недалеко, скрився, а она, як сонце засвітило пред обідом, та она ся втягла і зачала їсти. А він натяг пушку... Але смотрит на тварь... Як увидів тоту тварь, та аж го серце заболіло, же ще таку красавицю не видів на цалій кулі земській, ані на фотці. Видит, же того оброснуте шытко, як дичина, але видит, же рук не мат. Каліка. Так собі помислив, же хоць бы отець му не доволив ей взяти, та вун возьме піштолъ гу собі, та кедъ повість, же не, та першу кульку до неї, а другу — до себе. І помаленьки, помаленьки, позаді, позаді прийшов та й лапнув ї за плеча. Йой, она, як на нього посмогрила:

— Йой, пане муй, пусьте мя! Я веце нігде ту не прийду до вашого грозна, лем ня пусьте.

— Я тя не пущу! — зачав ей цюлювати з радості. Але так ей зачав цюлювати з радості, так ей рад виділ. Та й повідат:

— Подь.

— Та як я можу піти, кедъ я гола.

— Не байся.

Взяв плащ, істяг із себе, дав на ню та й ей веде. Але тіко раз кроочне, все ей побочкат, бо барз шувна была на тварь. Но і так ей веде. Но веде ей, веде, но, як ту так прийшов

ту свому білому дому, як повідають, же в Америці Білый дом, де президент быват, та й позаді ей одвів до єдной ізбы, а приніс юй лахы, дав на юю лахы, ще наперед до купелі ей одвів, окупалася; а приніс ей так, же ніхто не виділ. Приніс ей з кухні їсти, а такий веселый, так сначе!.. Но і ходит. Вітцьові не повідав, же што він поїмав, бо ту не знат, як вітцьові повісти, бо не знат, ци собі буде смерть робив, або што. Бо де отець му поводит таку каліку брати. Но але так ходив за штири дни. Прийшов туту столові, руку положив пуд бороду, як кедъ бы ся старав дачим. А прийшов туту ньому отець, краль, та й ся просить:

— Сыну, што? Хворый-ись?

— Ні.

— Но а што? Можна, бы-сь ся женив?

— Но та і тото бы могло быти.

— Кедъ я, преці, давно тото чекав од тебе, сыну.

Но та даколи кральове, а й тепер так єст: із кожного штату бароновы дівки, кральовы — там сут, у них на фотці, та показує:

— Тоту?

— Не.

— Тоту?

— Не.

— Тоту?

— Не.

Но шытки з цалой кулі земської показав, він — не.

— Но та кого, сыну, лем хцеш?

Та йому слзы вийшли з очей:

— Отець, я уж жену мам.

— Та де, сыну, є?

— Ту є. Але смоть: якбы-сь ты ми не поволив ей взяти, та, смоть ту, я беру піштоль, та саме перше до неї кульку пущу, а другу — до себе.

А краль, як увидів туту тварь ей, як ей привів, то так із ним істрясло. Так му ся залюбила.

— Но-о-о, — повідат, — сыну, тонич, же она каліка. Але таку красавицю я ще не видів. А уж мам п'ядесят літ, што я ся по світу находил, але таку красавицю-м не видів. Она, же не мат рук, та мы даме туту ній дві служкы: єдну на праву руку, другу на ліву. Што буде она потребовала, їй донесут.

Но добрі. Як му отець поволив, такий прийшов отець, краль, сї побочкав, кральовня. І такий, як они поволили, та її сї оголити дав. Окупалася, прибрав сї, но і свадьбу зробив краль. Но але то даколи кральовы сынove такий сполок мали із другым, із бароном, з кральом, же кедь ішли на полювачку, та мусіли іти. Як пришло письмо, та уж мусив іти. А то не на єден день, але на три місяці, на шість місяців. Но і зайдла она в вдругум ставі, tota през рук. Ходит весело, так ся радуют з ньов. Toty служниці коло неї ходят, обслугують її і вночі, і водні. Як зайдла в другий став, так її дозирают, ходят коло неї, а акурат письмо прийшло, же мат іти на полювачку. Йой, так ся засмутил! Повідат:

— Боже, та кебыв-им быв хоць при тім породі, же то она рук не мат, та она ся буде ганьбила їх.

Но але дарьмо, мусит іти. Раз сполок — сполок. Та її він просит:

— Отець і ты, мамко, дозираїте ми туту жену. Боже, кебы я той жены не мав, я бы ся забив!

— Не байся, сину. Лем кобы тобі бог поміг.

Бо то даколи звірі були вшелякы, а збрани не було та-
кой модерной, як тепер.

Та сын пішов. То ся тягало, тягало, та її раз она зляже: породит єдного хлопця зо златыми волосами і другого. Злате волосся на голові. Як породила, така радость. Но і такий сів краль, пише письмо сынові.

Но але даколи, тамтама роками, коли був світ побитий самими дочкиами, та не було поштох а моторох, а кочох, але все в місті быв єден такий хлоп, што мусив письмо однести аж до рук. То заплачено було, а то мусив однести. А tota сї матка тых поштарьох Імала, бо новин не було, она їх Імала, переночували, а звідалася, што нове по світу. Бо її дзеркайлло все повідало: „Шумна ты, шумна, але твоя дщера у світі сто проценто краща, як ты”. Но та її краль написав му письмо, закликали того хлопа, дали му пінязі, та її він іде. А она лем фурт, матірь, вартувала на тых поштарьох, де котрого поїмати на ніч. Як увиділа того поштаря, та її пришла вна гу ньому, та її повідат:

— Кому несете пошту?

— Та принцьові.

— Та подьте, я вас переноочую. Вы здалекы йдете, та то з другого штату, та подьте; в мене платити не будете.

Но та ѹ поштарь ся зрадував. Прийшов до хыжі та ѹ што там нове. Та повідат:

— Она породила двох хлопцю. Та ми написав письмо; але она така каліка — брез рук:

Нонич. Она ші на тото, матірь, не приходить, бо не може; бо серце ѹ печунки ту сут. Та ѹ она, як мав лігати спати, повідат:

— Почувайте, дайте ми тото письмо, я вам одложу ту до столика; бо, зните, такому панові не можете дати поламане. А я вам нарано дам, но.

Тот си роздумав. Дала му палінки, та лем дав, уж буде, што буде. Дав юй письмо. Вун ліг спати, а она почитала. А написала таке письмо: „Сыну, сам-ись собі жену найшов, не хотів-ись нас слухати, та тепер ти жена породила двох псох. Та ми одпиши, што маме робити”. Но тот рано встав, дала му письмо. Што він знав, яке письмо. Приніс він гу ньому, а тот горенько заплакав. Люто му було барз. І такий став, написав так: „Отець, не роб собі з тогонич. То даяко бог дав чудо за даякый гріх. Псы тоты ховайте, жебы я їх застав, а її дозирайте, а най не плаче, лем най ми жена жые”. Но а тата матірь, кральовня, повідала:

— Як будете іти назад, обратно, жебы съте до мене прийшли, я вас переноочую.

Но а тому посмакувало. Достав там палінки, обслугу добру, та ѹ ішов. Прийшов там та ѹ повідат.

— Но та ідете гу кральові, письмо несете, та дайте, най я одложу.

Но, він ї дав тото письмо. А она взяла, написала так: „Сыну, сам-ись собі право робив, а она, же деох псеів нам породила, та я з той ганьбы не хочу єй видіти. Пуд двадцять штирма годинами, жебы ми ся спрятала з хыжі; бо кедь вы єй не выженете з хыжі, та жебы съте знали: і ваш дом, і вас шытых поб’ю, як ся верну”. Но і дала тото письмо тому, што прийшол од його родичів. А тот письмо несе. Приніс він письмо, дал кральові. Краль, як почитав тоти рядки, виало му письмо. Замлів. Што ся сынові стало? Дав кральовні, почитала, но,плачут так, же не знают, што зробити. Но але она побагла.

— Отець, чом плачете? Можно, мій муж дашто недобри написав.

— Ніт, ніт.

Но а як прийшла уж тота доба, но, уж мусят ей посылати. Так, дали, поставили єй письмо на стіл, почитала, горенько заплакала:

— Боже, боже, яка я нещасна, як ми бог дав: мама ня дала змарнити, же ми руки зіла, тіко-м ся натрапила по лісах, а тепер ми бог дав газду доброго, та быв добрий дотепер, а тепер ми іще привадив тоты двоє діти. Но як я піду, де піду з нима?

Но они зачали шытки плакати. Но прийшла доба, мусит іти. Та й узяли та й єдного хлопця прив'язали та єднай руці, другого — та другуй, а наклали єй ту хліба, на груди. Но але кедь она не годна того хліба дітьом подати. Но та й по-збиралася і іде за драгов. Тоты дітиська так: хліб юй попадав, а она ішла, докля ішла, але як уж вийшла із сил, та діти зачали тягати аж кров од серця. Они цінькають фурт. А она уж барз ослабла. Та й там надыйшли два жебраки. Ішли напротів неї. А они знали, же што юй ест. Та й она повідат:

— Добрий день, старцьове.

А они повідают:

— Добрий день.

Она повідат:

— Послухайте, старцьове. Не знаєте вы дагде даяку хыжку, жебы я годна переночувати, жебы ми тоты діти од серця одобрали, бо уж ми зо серця кров тягають.

А єден старець повідат:

— Ставай на коліна, а на колінах будеш ішла, а богу ся молила, а прийдеш до єдной хыжі; а тамнич не будеш робила, лем при святуй діві ризы пошывати.

А она повідат:

— Слухайте, як я буду робила, як я буду шыти, кедь рук не мам.

А Петро повідат:

— Не бійся, будеш мала.

Та й Петро взяв ліву руку, дыхнув — рука ся зробила. А тот другий старець узяв праву руку, дыхнув — рука ся зробила. Три раз крочла — уж хыжка прийшла. Вийшла до хыжі, а на столі уж було, што лем задумала. Наїлася. По-

стіль там у тій хижі. Наїлася і взяла іглу, і пошиват ризы. Так єден день, тыждень, два, у три тыжні він прийшов дому. А они, як її посылали з хижі, краль, та не знали, же што зробити, але взяли, в тих хлопчиськ волосся настригли, а повішали на стіни, та світит місто світла. І як він прийшов домів, та й повідат:

- Но та де жена?
- Йой, сину нещасный, не повідай!
- Та што є?
- Та што-сь писав? Пішла гет. Та што-сь писав?
- Та вы ми писали, же два псы породила.

І они:

— Та де бы съме ти так, сину. Што ты уж разум утратив?
Но а ты писав, же пуд двадцять штирма годинами, жебы ся
стратила з хижі.

- Я не вірю.
- Ту маш письмо твоє.

Посмотрит на письмо. Йой, ані не хотів ся посмоторити!

— Кады она пішла?

— Та мы ей не смотрели. За жалю деська вийшла, за тов
драгов пішла.

Такой ся не розбирав, а за ньов. Ішов, докля не одпадне,
жебы ей найшов. А тоты старцьове знали, же віннич не
винуватый. Ішов так штирі дни, а уж барз выстав, та й ся
з'явили перед нього, а він повідат:

- Добрый вечер.
- Добрый вечер.
- А ци вы не знаете даїде таку хижку, жебы я собі отдох-
нув, бо уж тіко а тіко іду.

А они знали, тіко він ішов. А они повідают:

— Знаме. Там ест єдна жена з двома дітьми та она тя переноочус.

Прийшов до хижі і:

- Добрый вечер.
- Добрый вечер.

А она го дораз спознала. А він видит, же така красавиця,
як його жена была. Але tota ruky mat. А хлопчиська так
по хижі танцюют, скачут! Та й она повідат, же што бы рад,
на того хлопа. А він повідат:

- Жено, ци бы съте ня не переноочували?

А она повідат:

— Гей:

Та й ся наїв, та й дала му води, омывся та й ліг собі спати на постіль. А она взяла іглу та й пошиват ризы. А хлопці ся бавлят по хыжі. А чоловік здалека ішов, та й му нога повисла поверх дочки з постелі. А она скричала.

— Хлопці, хлопці, ідьте тому уйкові, чемеряному отцюві туту ногу возьте, а положте на постіль. Хто знат, тіко уж тыжнів отець іде.

А они повідают.

— То няньо? Няньо?

— Тихо, тихо будьте!

Они пішли, поцюлювали та й положили на постіль. А він так: і чув, і не чув. Думат собі: „Боже, ци ми ся снило, ци што ся зо мнов робит?” Полежав, полежав та й узяв та й зась ся зачав протігатій, та й пустив так руку (казкар показав). Як пустив руку, а она повідат:

— Хлопці, ідьте тому чемеряному отцюві руку положте на постіль, най му не висит, бо бог знат, коли она оддыхала на постелі.

— А то няньо?

— Тихо будьте!

Та й пішли поцюлювали, положили на постіль, а він на бріх ліг собі. Та наплакався так, же слзы перешли наскрізь заголовка. Як ся наплакав, і тоді встав і прийшов гу ній і зачав єй цюлювати. Повідат:

— Женічко, одпушь ми. Я в тім не винуватый. Я не знам, што ся в тім стало. А підеме дому.

Но она ужнич му не повідала протів того. Уж радость велика, же руки мат. Но они прийшли домів, велика радість, велику гостину дав тот краль. Таку гостину дав, же й я там выпив пару погарикох солодкої, бо я таку не хотів, жебы ная морочила. Тото солодке, та гамбы-м облизував фурт.

І по туй гостині, як она уж мала руки, та й повідат му едину неділю:

— Знаш што, мужу? Я бы рада піти до своєї матере на гостину, видіти свої руки. Я знам, же моя мама мої руки показує шыткым людьом.

— А матірь мат твої руки?

— Мат.

Но він повідат:

— Підеме.

Та ї запрягли коні. А она, тота єй мати, такого, як на гостину прийшов, радо приїмала, гостила, бо була ся oddавала барз. Та ї запрягли коні, прийшли там гу двору, она дораз там вправила слухох, коч забрали, коні до машталні, їх до хылкі, а фурт на туту дівку смотрит, бо така, як єй була, але кедь єй не жыє, бо дала єй руки одрізати, серце ѹ печунки виняти. Та ї принесла палінки, выпили палінки. Як ся пуднила кущок, та ї повідат:

— Слухайте, пане. Я бы вам дашто повіла. Акурат я таку мала бештю, як ваша. На туту подобу, шытко, — повідат, — але я вам дораз із ней руки покажу. Але моя мала псяче серце і печунки.

А она дораз повідат:

— Но та, оле, ідьте принесьте ту.

Она такої скочила і на лаворі принесла тоты руки і серце, і печунки. А она, як увиділа тоты руки, вхопила до рук, а зачала цюлювати, а повідат:

— Ручки мої, ручки, тіко року я през вас ся трапила, а предця ми бог поміг, же-м достала други.

А він, як тото почув, єй муж, та взяв туту кральовну, а були такы штири гачуры по рокові, та меджки тоты гачуры єй шмарив і єй розтягли. А они позбиралися і прийшли домів, та жыли; докля їм ся жыли не поторгали, а нашы ся помоцували.

4. МАТИ, СИН І РОЗБІЙНИКИ

Было де не было, в сімдесят сеумій столиці, за горячим, за зимним морьом; дав бы бог нашим неприятелю таке добро, очі, як цибулі, так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. Был єден краль, але тот краль сильний быв, таکий, як Русько. А мав єдного сына. Но сын, як підріс, як уж приходило до женитьбы, так раз увечур собі сів за стіл, склонився, а зачав розмышляти. А отець му повідат:

— Сыну, што ти есть? Хворый-ись?

— Ніт.

— Но а што? Можно, ся хочеш женити?

— Та і тото бы могло быти.

Но та в краля сут такы книжки, што в них сут фотки баронських дівок, кральовських дівок. Та й краль му вказує:

— Но та смоть, сыну, котру підеме просити?

Та й він собі выбрav таку, як чинянку, з великого штату.

— Добрі.

Но так написали письмо наперед, же підуть на спросини.

Як письмо прийшло, тота принцезна почитала, а вернула му такто:

— Я на такого молодого ані ногу не витну, не жебы-м пішла за нього.

Як він тото письмо почитав, дав вітцю. Но, тот краль выповів войну. Но што? Як прийшли на границю, чинян, як поставив войська, як волосся на голові, як зачали того молотити, — але й краль пішов, — так ізбили, шытко зрубали. Краля взяли до пліну, не забили го. Чекают они, чекают, же ся верне краль. Краля ніт. Но што? Почекали два місяці та й сын повідат:

— Но, мамо, запрігайме коні, ідеме на границю, а з вітця аспонь найдеме кості, жебы не розношали птахи.

Прийшли на границю, а там не тіко войська! По п'ять їх на копі лежыт. Головы поодтинаны, руки. Глядали за

два місяці — не найшли. Але аж серце їм плакало з того жалю, кедъ виділи, ~~же~~ тіко мертвых. А то шытко лем крізь тово, же тата так одписала. Сын прийшов дому.

— Но, — повідат, — мамо, я не буду спокойний, я мушу видіти за границю, што є там далі.

— Сыну, не ходь.

Але він не хотів послухати матір. Єден день пішов з дому, прийшов увечорі, другий день так само. На третій день забрав собі все юсти, а пішов барз глубоко до ліса; так пішов до ліса глубоко, же уж не міг ся вернути. Прийшов туту єдному стромові, туту такому, же око не чуло, ухо не виділо, такий стрім великий. Але смотрит горі тым стромом, — але лем самы грубы лісы, — смотрит горі тым стромом, а на тім стромі табличка єсть. А пише златыма буквами: „Хто на того строма выйде — велике щастя обсягне!” Но так він дався до того. Выйшов він на строма выше, смотрит — а там балик. Читат він на тім балику, што там пише. Та так пише: „Ту є кошуля така, же хто на ся туто кошулю возьме, на півсвіта силы буде мав”. — То бы й я таке хотів. — Но та піде выше. Смотрит — другий балик. Там пише, же ту є шабля така, же лем ей так витягнути з похвы, а помыслити собі, тіко хоче, жебы зрубала, тіко зрубат. Но та думат собі: „Та то є добре”. Але тепер він смотрит далеко — видно таке світло маленьке, як кедъ святоянська мушка вночі світит. Та й взяв, та й з того строма шмарив шабльов. Зыйшов долов, найшов, переночував, а так тым смером зачав іти. Іде він, іде, іде, но але тө приповідка ся повідат скорше, але то не так скоро з того ліса выйшов. Выйшов він на ровник і видит таку дражку, пішник. Видно, же ходит хтоська тов драгов. Зачав він тов дражков іти, смотрит — великий готел видно. Но та й іде просто до того готелу. Прийшов туту тому готелу, а тот готел довкола терньом обгороджений. І пішник затягнутий терньом. Він взяв того терня, одоначив, а затяг за собов зась, а іде далі. Прийшов, отворив двері та й вийшла єдна дівка, а там три дівки. То злодії там бывають, totы жыване, што даюли бывали по лісох. Они побрали totы дівки, та й они в них служат. Як го увиділи, зачали го цюлювати:

— Йой, парібче, де ты ту ся взяв? Ту є такий злодій, што лем в канцеларні сидит, він тя заб’є.

— Але, — повідат, — не бійтесь нич. Де є він?

— Та там у тій ізбі.

Подуркав, увыйшов доднуга:

— Добрий день, пане.

— Добрий день.

А тот злодій такий сильний був, же на оцільовому операдлі сидів. І такою дораз дав му такий обычайний столець. Він сів, зачав ся ламати. А тот злодій думат собі: „І я міцний, але ѿ ты якаська біда”. А він де не сильний, кедъ він пів світа силы мав. Дав і йому оцільовий — і тен ся згынат. Но та ѿ злодій дораз розказав, жебы дівки дали їсти їм. Напислися, та ѿ злодій повідат:

— Слухай, камарат, виджу, же ѿ я не слабий, але ѿ ты чуєшся в силі, та подъме на двір, а будеме ся брати, который съме міцишь.

Тот гварит:

— Подъме.

Но і він, як того повів, такий біжав на двір. А там, як ся заходить із двору, та таки сходы сут дас десять удолину до пивниці. Двері втворив, став за тоты двері, а чекат того злодія. Злодій коли-не-коли, помалы. Як крочинув там ту ньому, він вийняв шаблю, фук — голову долов, а долі тьми сходами дрылив. Но уж є главный долов.

Йой, дівки, як увиділи, цюлюют го.

— Йой, парібче, та тепер, як тоты прийдут, што пішли по крадіжці, — пішло їх дас тридцять, — як прийдут, та тя заб'ют.

— Не бійтесьнич, лем собі сидьте тихо.

Йой, а вни руки ламлют, шкода такого парібка, бо они го заб'ют, кедъ він їм забив тоту голову. А він собі став, а дівки повідають:

— Но, уж ідуть.

А они ідуть співаючи. Єдны несуть корову на такум друку, таке што пукрали, та несуть. Але так ідуть еден за другим, як войсько. Но а між нима тыж ест командир. Тот, як прийшов ту тому плоту, повідат.

— Ей, хтоська ту ест. Теря не так стоїт, як стояло.

— Але, ты забыв, як ты запер.

Прийшов до хыжі, отворив двері, тот вийняв шаблю, фук му — уж і другий долов. Прийшов третій, так же шыткым позрубовав головы. Сходы были вкрыты самыми трупами а кырвов. Дівки ся зрадовали, же побив їх. А він повідат:

— Нонич, нич, лем totы трупы шытки до пивниці, сходы повмывати добрі, жебы не было знати кырве, а я іду по маму, будеме ту газдувати.

А дівки ся радували, же dakotru собі возьме такий шумний паробок.

Він ішов та матери і повідат:

— Но, мамко, шкода вам ту сидіти. Я найшов єден хотел, там три дівки сут. Та є шыткого: їджіння, срібла, злата, діаменту, лах шелиякых, нич не будете робити.

А матірь му хотіла лем хлопа. Она все хотіла, лем жебы хлопа дірвала. Но ішла з ним. Прийшла му там матірь, ходить, а він єдину ніч переночував, а зась далі. Він воює далі, кождий день лем воює. Так він ходив дас три роки. Але в три роки найшов у лісі драгу, а так ся му здало, як кедьбы чув женський голос, плач. Та й заставився. Слухат, чим далі, та ліпше чути, ліпше, ліпше, та й раз смотрит — іде в чорнум дівка. Та й прийшла та ньому. Шумна барс дівка, а очі такы червены з плачу. Та й прийшла:

— Добрый день.

— Добрый день. А чом ты так плачеш?

— А де бы я не плакала? Я лем єдна у отца. Я єм кралівська дівка, а злодії учара приліпили листок, жебы я ішла за кухарку.

А він собі думат: „Та як то? Та я їх вчара тридцять три зрубав, а ші все ест?” Та й повідат:

— Нич, нич, та й я з тобов піду.

— Пой, та там не ходьте, бо вас заб’ют.

— Не бійся, я тебе представлю, же тебе ми отець дав, жебы я тебе привів і їм оддав.

Но і они шумні бесідують, уж не плаче. Прийшли — уж зась такий пліт. Але уж другий хотел, не такий, як тот. Та й прийшли там до канцелярії — там тყж жыван сидит на стільці оцільовому.

— Добрый день.

— Добрый день.

— Но, — повідат, — пане, на ваш розказ краль ми ту дцеру дав, та єм вам ей привів, бо сама не знала, де іти.

— Я вам добрі одвдячу, — повідат, і такой дораз повідат: — Пуд тым а тым числом ест таке і таке вино.

Она знала, де піти. І принесла їджіння, найлися. Жыван на нього смотрит, думат собі, же то даякый бетяр. Повідат:

— Слухай, я вижу, же ты добрый хлоп. Оле, дай палець, котрого вырве.

Злодій узяв тягати, не годен му палець отворити. Повідат:

— Но, тепер ты тягай.

Як tot взяв, кущок потяг, та зо жылами му вийняв палець із руки. А злодій повідат:

— То ня болів tot палець, та слабый быв.

А злодій думав собі: „Ей, та то фрасовый хлон!” Та повідат:

— Подъме на двір, а кущок ся побереме, котрый сильнішый.

— Подъме.

Він прийшов — само такы сходы, як там були. Став за двері, tot на колик показав, вийняв шаблю, фук — уж головы не ест, уж є долов.

Тота, што вчера прийшла, повідат:

— Йой, та кобыв-ись хоць його не забив! Ту ще прийде тридцять шість жыванох, та тя заб'ют.

— Не бійсянич, лем ты сидь спокійна.

Став собі за двері і чекат. Та й раз чути — ідут співаючи. Прийшов тутому терню, повідат:

— Гей, уж наша кухарка ту.

Він мыслив, же лем кухарка перейшла там. Та й злодій зачали іти, а він голову за головов зачав рубати. Рубав, рубав, а уж му ся зунувало рубати, та остатньому лем пів карку перетяв. Та й він тоді утворив двері до пивниці, і зачали тоты шытки трупы горнути до пивниці. Але видів, же tot ся єден ші рушат, та й взяв та зав'язав на два ланци, а замкнув пивницю, а клічом шмарив до студні. А взяв а посадив собі пля того готелу єдину ябліньку. Таку ябліньку посадив, же кедъ приходить тутому готелу, totа яблінька зачне квітя пущати, а кідъ одходит, та сохне. Та й прийшов до готелу, та й уж totу принцезну проводжат дому. Она го кличе:

— Подъ, присігам ти жывым богом, лем твоя жена буду.

А він повідат:

— Но, я ся щі женити не буду, — повідат.

Зачала плакати, на коліна приклякла. Та повідат так:

— Кедъ уж так хочеш піти за мене, та кедъ ня почекаш три роки і штирадцать годен, і три минути, та як ня не буде, та можеш ся oddати.

Та й поцюлювалися і розыйшлися. Пішла она. Прийшла дому, краль ся зрадовав. I такої повіта, же який паробок єй викупив, а обіцяв, же тоді і тоді прийде. Пішла до столяря, дала таблу зробили, а златыма буквами виписала, же коли прийде, же як буде ішов, жебы знов, де прийти. I повіта вітцюві, же му слібувала, же за нього піде, бо барз шумний, а барз сильный. Но краль повів:

— Та най буде.

А він прийшов до того готелу та матері та й повідат:

— Но, мамко, уж-исьте ся ту набыли, тото богатство зухабляйме тым дівкам. — Дівки зачали плакати. — А вы прийдьте за мнов, я мам другий квартиль. Там будете самы, там не єст ніякой дівки, нікого. Будеме самы газдовати.

Матірь іде. Прийшли до того готелу — там, што лем на світі... Кажду годину два раз ся перевблікала. А дав єй клічі од каждой ізбы. Ale пивницю єй не дав отворяти, бо не мав кліча. Кліч шмарив до студні, бо там трупы. Сам нарано, як устав, зась воює далі. Дома не хотів быти. Все, як прийшов вечур, она го кликала, жебы ішов та ній спати. А він повідав:

— Мамко, не піду. Я спав пля тя, докля-м быв малый, а тепер не можно пля тебе спати.

А она го хотіла перевести, така була бештія баба. Но а він ходив фурт. А она, приповідка, ся скоро повідат, ale то роки побыло. Так, же тому злодійові, што мав втято до карку, та му ся тово загоїло. А трупы, што були поблизьку, шытки пойв, но але выйти не годен быв, бо быв на ланцах уваджений. Anі кричати го не чули. А она була там, була, ходила всяды і так прийшла на то, же од тых дверей не мат кліча. Прийшов він дому:

— Ой, сыну мій златый, та ты єсь невірный сын. Кідь ты ми не дав од єдных дверей кліч.

— Мамко, што-м найшов клічі, шытки-м вам оддав.

— Дітино, не дав ты ми.

Йой, така неспокійна! Як він рано пішов, она принесла шытки клічі і зачала пхати до тої дірки. Так, же єден клічик ся здав. Отворит она там — а там хлоп оброснутый такый, як медвідь. Як го увиділа, та й дораз на ню скричав, же пуд тым а пуд тым числом найдеш вино, а ми дай єден погар.

Пішла, принесла. Випив — нараз два ланци ся урвали. Як випив, такої пішла, окупала го, но і уж ся там помилу-

вали. Уж ся зрадувала, же она мат хлопа. Але она го ся звідат, як му мено. А він повідат:

— Матій.

Але Матій такий був кус, як віщий. Та й повідат:

— Уж яблінька квітне, уж іде ти сын.

Но він пішов до пивниці, сын прийшов, а она так чекат, жебы скоро ніч перейшла, жебы сын одыйшов, жебы зась били сполу. Так то ся тягало за рік. Раз тот Матій повідат:

— Знаш што? Я виджу, же він тебе барз рад видит і тя слухат, кібы го годен змарнити.

— Та, оле, роздумай, та замарнийме го, — матірь сына.

— Знаш што? Єст ту в єднуй воді такий змій, што мат завдовшки двадцять штири метри, а тот змій, як totу воду так лыгне, та пониже нього сухо. Але ты зробся хвора, як він прийде. Він ся тя буде звідав, же што ти помочи. А ты так одповіш, же таку-сь горячку дустала, а в тій горячці ти прийшло таке, же ту є єден змій такий, же кебы з того змія салом ты ся вмастила, а жебы-сь кус выпила, та выздравіла бы-сь і така бы-сь молода била, як коли ти було дванадцять року. А він піде. Та уж кедь того змія заб'є, та великий силак.

Він прийшов дому, матірь му на голову стават, хвора. Він прийшов:

— Мамичко, што вам єст?

— Ой, — повідат, — дітино, ты дома нігда не сидиш. Можу я зубы затяти, я така хвора.

— Та што вам, мамичко?

— Та так ми в тій горячці прийшло, так ми ся снило, же єст ту такий змій деська на выході у воді, же з того змія кедь бы-сь ми приніс сала, жебы я ся вмастила, а жебы-м того сала выпила, то выздравіла бы-м ся і така бы-м молода била, як дванадцять ручна.

А він ані ся не розоблікав — уж мазав. Як він видів, же яблінька высохла, матірь уж ід ньому, уж танцюют. Та й злодій повідат:

— Кедъ принесе того сало із змія, та він великий силак.

А він іде, прийшов тут тій воді, увидів того змія — но, великий змій. А він посидів кус, посидів, та й взяв та й строма єдного вийняв із коріньом, та взяв та прирізав так нарівно, і верх му прирізав, а розкіпив, а так помаленьки земльов припхав тутому змійові, а вхопив го за карк.

Вхопив го до того розкіпленого. Тоді tot змій ся зачав трепати. Він узяв шаблю, перетяв го, забив змія. I взяв фалат того сала — несе. А Матій так повідат:

— Кедъ він того принесе, та він силак великий. Так му повіш: сину, ты довго ходиш, а ми хворота тота ся застаріла, уж ми не поможе. Ale єст ту на єдинум місці такы горы, что одколи світ світом, та они єдна з другов воює, б'ються, а кедъ ся бухнут єдна о другу, та огень аж до неба іде. A меджи тыма горами є Шаркань дванадцятьголовий. Він ся там не дустане. Aй тоты горы го спалят. То тяжка вец. A кедъ бы того він уж приніс, та я ти повім: я уж не знам, який патент на нього выдумати.

— Та треба го лем посылати.

Смотрят — яблінька квітне.

— Ой, — повідат, — уж несе.

A він, як прийшов ту тым горам, — бо она му наказала, жебы приніс жывущой і клягущой воды, — но не екзистує, жебы ту тым горам приступив. A він чекав, чекав, та й пішов та й вийняв єдного строма зо землі, коріня прирізав ай верх, а застругав наостро єден конець і другий, а прийшов ту тым горам, а як ся розмагали єдна на другу, а він того вонхав меджи них, та й і єдна і друга ся на того зділа, та й ся заставили. Як ся заставили горы, а дванадцятьголовий Шаркань повідат:

— Ей, пане, давно я о тобі чув. Я за тобов чекам.

— Но та кедъ-ись чув та я ту.

— Но, — повідат, — як ся тепер будуме бити? Ци будеме ся скубати, ци щипати, ци кусати, ци рубати?

— Гм, — повідат, — та я кедъ ходив до чколы, та учитель лем такый розказ нам дали, жебы съме собі кождый вырубали паличку, а зробили шаблі. Та съме траву рубали. Та будеме ся лем рубати. Ale жебы-сь на мене огњом не сыпал!

I зачали ся рубати. Одсік Шарканьові єдину голову, другу, третю, як уж тоту остатню поліку одрізав, та й повідат му Шаркань:

— Но, псячий сине, та-сь ми став на карк. Та ту маш п'ять тисяч народа. То сут шытки тоты, что я їм кров выцицькав, а ту єст жывуща і клягуща вода, та їх шытких ожывиши, бо проклятий будеш.

А він узяв та й одсік му і тоту послідню голову. Та й узяв ведра, набрав води і пару хлону воскресив і розказав їм,

жебы носили воду, жебы воскресили тых других людей. Та й ся го звідають:

— Но, слухай ту, ты, парібче. Ты нас воскресив, мы навікі ту бы бывали спали, што ты хочеш, яку плацу? Жебы-сь од нас просив лем по єдному грайцарю, та й так бы съме ти мільйоны зложыли. Што ты хочеш?

А він повідат так:

— Слухайте, люди. Нич од вас не потребуву, лем totu вец. Як дагде увидите чоловіка сліпого, жебы съте ся з ним не ганьбили ходити помеджі людей, буде дуставав милостыню, та й ты будеш жыв, і він буде жыв. Прибрати го шумні, жебы чистым ходив.

Та й они скричали:

— На многая, на благая літа, — і ся з нима розыйшов.

Взяв він тої водички і несе. А Матій повідат юй так:

— Ей, то великий гуницут tot твій сын. Якби він того приніс, то є силак. Так знаш што? Ты ся зроб здрава, же уж тя перейшла хворота. — Дав юй троякы нитки. — Повіш му, же він тіко ходит, же він ся не вмыват, жебы він пішов лячи до ваны, жебы-сь го окупала. А він не буде хотів, але присиль го. Він тя послухат. А як го кус покупаш, та повіш му: сыну, де ты таку силу маш, же ты так годен ходити? А він буде повідав — у руках. А ты му тоты грубы нитки засиль на руки: „Оле на — вырвий”. Він тоты вырве. Но а далі дай му тоты тоншы кус. I тоты вырве. А тоты, як волоски, тоты уж не вырве, але тоты му скору проріжут, та го зачне боліти, та буде просив ніж. А ты тоді прийдеш по мене, та я му дам ніж.

Но, як він прийшов, она уж співат собі — весела. Він ся зрадовав.

— Ой, сыну, уж могла я ся й розгнити, ты тіко по світу ходиш. Я ся вызздравіла уж.

— Та добрі, мамко.

Зачала го цюлювати, але так цюлювала, як Ісуса Юда. Та й повідат:

— Но, сынку, ты про мене тіко ся трапиш, та ты ся не вмываш нігда, та подь, най тя хоць раз іщи окупам.

— Мамко, кедь я каждый день през кошулі так ся вмываем по потічках.

— Ой, сыну, не ест тово так, як материнське. Лем подь.

Не хотів, не хотів.

— Но так кедъ так мате дяку, та зроблю вам волю.

Розоблікся, положив totу кошулю, што пів світа силы в ній мат, шаблю на стіл та й ліг до ванни. Та й она на нього кус води там пырслала, та й повідат:

— Сину, де ты маш таку силу, же ты все звитязиш?

— Та, мамко, в руках.

Она упхала руку до кишені і давав му нитку:

— Оле, на ми вирвий totы нитки.

Він ся засміяв. Дала му нитки, він їх вирвав раз-два.

— Ой, та сильний ты, сину, сильний. Оле, на totы други вирвий.

Totы кус тяжше пішли, але вирвав і totы. А як показала totы треті, найтоншы, він ся засміяв:

— Ой, мамко, та вы з мене лем сміхи робите.

— Оле, на, на, ци вирвеш totы.

Як totы торгнув, та й му скору прорізали.

— Йой, дайте ми қостуру! — зачала кров ляти.

— Чекай, чекай, іду по ню.

Отворила двері, а Матій прийшов.

— Гей, — повідат, — фифику, тепер ты ми ся до рук попав. Та ми-сь пів карку перерізав, а я мертволы їв, своїх братох. Тепер ты повіч, яков смертьов ты хочеш піти?

— Но, — повідат, — та кедъ уж-им так дослужыв, а мамка на ня приихтувала такий патент, та як твоя воля.

А він повідат:

— Поріжу тя тепер на різанки.

А она повідат:

— Ні. Та ты тіко болесті тримав, ідь залізо запрій начервено, а очі му выпаль, а так пустиш, най іде сліпий.

— Правду маш, жено.

Пішли, запройли залізо на червено, вонхали до єдного ока, до другого, то болесть. Привів го до ліса та й дрилив. Ale totы три роки і штирдцять годен і три минути — то уж перейшло. A она чекат. Но пустили го. Ходит по лісі. Tu і голоден, і голова го болить, видит му ся, же ся му розкіпіт. Но так-так походив, то ся пригоїло. Та што він їв? Брав траву, та тото цицькав, стромы грыз, котра мідзга була солодка, з того ся жывив. Якы плодива му прийшли пуд руки, totы брав і з тым ся жывив. A в п'ять року чує, же вийшов з ліса. Та й так му ся зачуло, як коли бы ғатер різав. „Ей, — думат собі, — боже, кебы з тых хлопох дас єден чоловік був, жебы

ми ся дав раз наїсти". Він лем їсти був хотів, бо уж п'ять року не єв. Та й ішов, ішов, а оми такы були лайдаки, же мали студню, шытки роботниці там ходили до той студні, але не мали веръх обгороджено, лем рівно зо земльов. А студня була глубока на шість метру. А води в нюй на три метри було. А він помаленьки зачав мацькати, мацькати і трафив на туту студню та й луп до той студні. Як упав, лиже туту воду — добра вода. Но а такий єден був меджи робітниками, же води иносив. Прийшов з відрами на воду та й на клюбаку завісив ведро. Як чув, же ведро, він ся одтяг набік. Як тот зачав тягати ведро, та він ся поїмав за ведро. Тот зачав тягати і його. Та докля у воді був, та ішло легко, а як прийшло верх води, та й тот посмітив, же там штоська таке чорне. Шмарив з ведром, а давай тікати.

— Йой, люди, там звір якыська ведро ми поїмав!

Хлопі котрый што найшли на п'яцю — колы, цапини, летят бити. Але меджи тыма робітниками було дуже старых, тых, што він їх воскресив. Повідат:

— Не бийте, люди, чёкайте.

Прийшли, смотрят. Молоды — лем бити. Тсты стары:

— Не буйте! То наш tot выкупитель. Видите, же то чоловічеська голова. Лем забити тобі ся видит. Ніт.

Взяв, дав му клюбаку та й повідат:

— Їмайся!

— Но видите, же чоловік.

Стары роботниці повідают:

— То є tot.

Як го вытягли, дали му їсти, лахы на нього купили та й так побыв дас місяць. Купили му коня. За два місяці того коня так цвичили, же на пашу го вывели, а учили го, жебы сам міг прийти домів. І купили му пищалку. Але tota пила була того краля, де tota дівка. А они туту یаблу читали.

— Но, одвели бы съме го там, та як увидит краль, же така каліка, та він го одстрілит.

Но та й стары роботниці так бесідували, а молоды слухали. А молоды все жыванство выдумают. Та й раз двоми собі побесідували: „Ты знаш што? Він не знат, же де кінь іде. Оле, одведьме коня, гу капурі го вкапчаме. А ся сховаме за кряк. Ци она го спознат”. А она фурт на облакы ходила, а смотрела, чи не іде. А він уж ту два рокы, у їх фабриці. Та й раз, як уканчали того коня там гу капурі, она го за-

здріла, такої долов зйшла, спознала го. Пой, зачала го цюлювати.

— Ты очі втратив, але зато нич, я ся ні за кого не oddам, я з тобов жыти буду.

Взяла го за руку, а так го вела, жебы їх отець не видів. Завела го до єдной ізбы, но і там ходит уж весільша, все го щолює. А хоче го дати вголити, він не хоче. Не хоче ся голити. Бороду мат зароснуту. Ані там на пилі ся не хотів дати вголити. Але на пишалці, де лем яка на світі піснічка, так ся нафчив гратеги. Но она му заказала, жебы там не грав. Але раз она отцові повіла так:

— Но, отець, што-м чекала, та-м ся дочекала, уж с ту tot молодый, але смоть, отець, якбы-сь ты го застрілив, ты до нього єдину кульку, а я до себе — дві. Він утратив очі, він був войовник великий, та жебы-сь го не застрілив, я буду із ним жыла.

— Но, дітино, та так, усе так выйде. Та де с?

— Та ту є.

Прийшов, видів, же хлон шумный був, лем очі выпалены.

— То нич, дітино, то нич, — повідат краль.

А тот сліпий, як учув кралів голос, повідат:

— Слухайте, кралю, я вашій дцері повідав, же кедь я уж так обстав, так-им собі заслужыв, та она ся може oddати. Як хочете, та ня тримайте ту, а як не хочете, та ня totы роботниці на пилі будут тримати, де ня тримали два роки.

— Та ты уж два роки там?

— Та два роки, — повідат. — То в студні ня найшли.

А она повідат:

— Не буду ся oddавати.

Но і они го там тримали, дали му там обслугу — дві кухарки, же вни го кормили, но і так він меджи нима був. Але выйшла до міста, та смутна була, бо такого мужа мат. Та й раз ішла циганка шатрова, та й повідат:

— Добрый день, пані принцезна.

— Добрый день, циганко.

— Оле, дайте ми вашу руку, най я вам поворожжу.

— Ідь, циганко, бо тя дам набити.

— Йой, та не будьте такы. Вы мате великий зармутон.

— Што ты, циганко, бесідуєш?

— Вы мате великий зармутон, а я вам у тім поможу.

— Но та на руку.

— Йой, — цовідат, — та ви чекали на єдного парібка велики роки, а він утратив зрак. А я так зроблю, же за штернац днів буде мав очі.

А она повідат:

— Што ты, циганко, бесідуеш? Кедъ ты, циганко, тото зробиши, што бесідуеш, та мій отець даст вам на нашум дворі **дом** вибудувати, та до конца швіта там будете жити, їсти, пити, а не робитинич.

— Йой, та тото, пані принцезна, зроблю!

Та й она циганку взяла до себе, представила єй вітцюві, дали єй їсти, пити. Но она мала лахы поплатаны, як цигани даколи. Дали на ню лахы. А то перед великима святами тата циганка ся найшла. Та й там була єдна драга, крижковатка така, а на тій крижковатці була така лучка, а там — квітки. Та повідат так:

— Ви підете зо мнов о дванастуй годині там на туту крижковатку. Але не смієте ся дозаду посмотрити, бо втратите зрак. Ані бесідувати зо мнов не будете. Вече не будете мати роботинич.

Но добрі. Та й як пришов тот вечур, та й циганка з постелі простерадло взяла, взяла єден погар, такий од пива був, а мазат о дванастуй годині. Прийшли на туту крижковатку, постелила того простерадло на росу, а потягла, потуй росі крутила, а до погара. А крутила, докля не був погар повний. Як був повен погар росы, та й взяла за руку, а торгла:

— Подь.

Прийшла з тов росов дому та й стала коло нього, циганці їсти носят. А онанич, лем надерла такы пантлички, а єдни на очі, други з очей. Як уж перейшло десять днів, він кричить, же уж видит. Йой, циганці придавают, давают. Тоты цигани дома ся радуют:

— Йой, наша мама у краля на гостині.

Но і як прийшло штирнадцять днів, очі ся в нього зробилище краці, як мав. Став на землю, повідат:

— Уж виджу.

Йой, циганку бы на руках носили!

— Но та што ты, циганко, хочеш?

— Йой, та я бы злата хотіла!

— Но та подь.

А мала плахту таку поторгану, а було плат на нюй сімдесят ц'ять. Но а то не було вшыто так, як мат быти, ту, де, там похапано. Та й привів єй до складу. Дав юй лопату:

— Но кладь.

Йой, циганка, як увиділа, трепле. Она мыслила, же то шір'я. А краль ся сміяв з того. Як наклала, взяла за ріжки, потягла, — пішло золото, проломило шытко.

— Но та не годна-сь?

— Йой, кралю, не годна.

— Зохаб ты золото. Я вам ту дом побудую такий посходовий. Тіко вас ест покоління?

— Та вісімдесят п'ять фамелій.

— Шытки най прийдуть ту. До смерті будуть ту.

Та й краль циганум побудував, та й они там бывали. Но ту краль му повідат, жебы ся оголив, а він не хоче. Она повідат:

— Отець, він хоче втікати за тов силов, што він мав. Треба на нього давати позор.

Но та й він утік, але забрав зо собов і пищалку. А пішов на смітя, а собі положив міх пуд герок, жебы був горбатий, зароснущий а прийшов пуд капуру, там гу тому готелу, а зачав грati. А того Матія не було дома. Прийшов, а вна, як вийшла, та повідат:

— Што ты хочеш, хлопе?

А він глухий ся зробив ай німий.

— Ты знаш і грati? Будеш грав нам?

А він махав головов, же гей.

— Но подъ.

Увыйшов доднуга, прийшов до кухні а став піля печа. Видів, же купа дрыв там, но і же зима. А йому зима фраса. Він лем хотів горячо робити в кухні. Та й прийшов Матій. Та й повідат:

— Слухай, Матій. Моле, якого-м музиканта ту дошикова-ла, а мы ще свадьбу не робили. Та будеме свадьбу робити, а він знат шумні грati.

— Ой, жено, то є зрада велика.

— Але де там зрада. То чоловік і глухий, і німий, то не зрада.

А він смотрит — Матій на собі мат його кошулю, шаблю. „Ей, — думат собі, — кобы я скоро дірвав до рук“. Та й она зачала рихтывать, так, як моя стара тепер рихтует.

Як уж шытко положили на стіл — палінку, повишивали собі, а він лем фурт до шпаргета ладує, жебы горячо було. Вишили, та й показала му з пальцями, жебы грав. Він так тягат. Та й зачала танцювати. Йому нукают, він не хоче пiti. Як ся напили добрі, та єден ся звернуло на єден диваць, друге — на друге. Як увидів, же уж таки п'яни, шумні ся оголив, омывся, а пішов, взяв на ся анцуг котрый найкращий, бо там було, а взяв на ся кошулю, уканчав шаблю, а взяв собі сівар, а запалив, а ходит, а роздумує, што мат робити. Уж му не давало покол, взяв, вдарив Матія:

— Вставай!

Она ся пробудила, заставилася, як увиділа собі сына.

— Вставай, вставай, Матій!

А Матій дораз ся протерезвив.

— Но тепер ты ми повіч, Матію, яков смертьов ты хочеш піти од моїх рук?

А мати му уж лем гыкат.

— Но та я тобі очі выпалив, та і ты ми так ізроб.

— Я ти зроблю. Но возь, матірь, зелізо, а цаль.

Она не хотіла, але пішла, Взяла зелізо, запроїла.

— Но, паль му очі.

Выщалила му очі, так, аж серце юй плакало. Привела го до ліса, дрыглила:

— Но ідь.

— Но а ты, матірь, яков смертьов хочеш іти?

— Но та, сынуш, кедъ я собі так заслужила, я тя тяжко виховала, же я од дитинячих рук маю піти з того світа, та уж яка твоя воля, сынуш.

— Но, гыбай гев.

Привів ей до пивниці, а ей угадив на два ланци, а притяг юй тоты кості:

— Ту маш што жерти.

А принюс юй дві бочки порожні.

— Та смоть: пуд правым оком, то буде за мнов, а пуд лівым, то за тым Матійом. Як я ся верну даколи, та кедъ у моюй бочці буде лем ців сліз, та тя возьму гу собі, бо я буду кральом, та будеш пля мене. А кедъ буде суха моя бочка, жебы-сь знала, як прийду, та ти голову одрубам.

Но прийшло так, же краль ся минув, та й він обстав кральом. Але раз єден міністер старий цішов із ним на шпацир. Прийшли до парку, сіли си на столець, та й tot

міністер мав книжку та й зачав читати. Він так посмішив та й повідат:

— Та чом так плачеш?

— Гм, слухайте, де бы я не плакав? То моя дітина была, а тота мати, видите, так обслужила свого сына.

— Та то ваш сын?

— Гей.

— Та то я ваш сын.

— Та ші жые тата матірь?

— Гей.

— Но, подъ, сыну, я юй сам голову здойму з трупа.

І так прийшли там до той пивниці, та за Матійом поверхы уж слзы ішли, а його суха була бочка. Тоді сам тот еї муж вийняв шаблю, а юй голову одфікнув, а прийшли дому та й жили, докля їм ся жилы не поторгали, а нашы помочвали.

Прийшов-им до Кожуховець, та й приповідці конець. Сів-им на повересло, аж ту ня принесло, де-м приповідці зробив конець.

5. ЗОЛОТА РИБКА

Было де не было в сімдесят семий столиці, за горячим, за зимним морьом.

Был єден рибарь, рыболов. Тот рыболовець мав дрібны діточки, мав семеро діти, но та він у хотарю уж кожде місце зінав, же де як рибу поїмати, бо він з того живив свою фамеллю. Але раз што му ся стало? Пішов він на рибу, цалй день ймав рубу - ніт. Ані єдна му ся шлепа не поїмала. Прийшов домів - діти плачуть, істи не є што. Рибы не приніс. Але жена іші кус муки мала там, та й дітьом дала штоська йзісти. Нарано пішов зась на тото місце. А він в тім выру не быв дас пару місяцю, та він думав, же раз-два рыбы наймат. Пішов там, дополудня пущат того — ніт. Але смотрит там у воді, а там на два метри рыба злата, цалком чисто злата. „Но, — думат собі, — кебы я тоту рибу поїмав, та я бы собі купив і муки, і бы-м, може, за пару місяцю не мусив вийти на рыбы.” З тов рыбов як ся зачав трапити — до вечера не поїмав ей. Зась през рыбы прийшов. Жена на нього:

— А уж ти фраїркам ходиш, — но, як жена.

І зачала ся з ним вадити. Но на третій день лем там іде.

— Я мушу тоту рибу поїмати, жебы я собі тово нагородив, што я тоты три дни запознив.

Прийшов ти рибі, трапиться з ньов. Уж дванаста година на обід, а він ей не поїмав ще. Імат і імат. Як била єдна година повбіді та й риба з ним пробесідувала:

— Нещасна твоя доля, же ты ся зачав зо мнов трапити. Тобі ся видит, же ты зо мнов збогатнеш. Не збогатнеш. Ты мене поїмаш, як буде штири години повбіді. Але як пя возьмеш на берег, самовперед маш ми голову одрізати, а на пув метра маш закопати до землі. А тот труп, як принесеш дому, та перший фалаток маш одрізати, дати жені з'єсти, а другий фалаток маш дати кобылі, а третій фалаток (маш пса, суку) — та суці, а тот остаток маш дати мачці. І то

шытка тота твоя радість буде. А як того не зробиш, на тум світі жити не будеш.

Но він ся засмутив, уж бы зухабив, але уж не може. Як були шири години, вийняв — красота риба. Йой, лем ся мигоче аж до неба! Взяв, голову одрізав, викопав яму, закопав, приніс домів. Діти ляпкают, ся радують. Він узяв костуру, поділив.

— На, жено, тото ты маш з'єсти.

Кобылі одніс, суці одніс, мачці — готове вшытко. Нарано встав, пішов — рибы приніс дось. А ту му до голови не йшло, же што з ним буде, же того мала жена з'єсти і тоты звірі. Но і того ся так тягало, тягало, а раз — уж мав семеро діти. Смотрит, жена повідат:

— Ты, я в другум ставі.

Смотрит на кобылу — кобыла само так. Сука тыж, мачка тыж. Но чекат наследок. Прийшов тот час, жена злігат. Та ї породит єдного хлопця. Полежыт пар минут, сука зась породит другого.

— На,—повідат,—та не дось ми было єдного гу моїм дітьом, але ще двох найдухох. Што я буду робити з тікъима дітьми? Тых ми дітьох не требало, што ся ми тепер народили.

Піде до машталні — кобыла двоє гачат мат. Піде гу суці — сука двоє псят, мачка — двоє мачат. Але то такы ся породили тоты, же кобыла мала такого коня, же око не чуло, ухо не виділо такого коня. То барз велики коні були. А мачка і сука такы звірята породили, же то чудернацька звірина була шытка.

Но як ся того стало, і то росне. Тоты хлопчики роснут, уж зачали до школы ходити, але они барз були такы памнятливы, же барз їх ся школа хапала, ліпше ся фчили. Та ї тоты домашні уж зачали на них вырчати.

— Ей, — повідат, — ты, найдуху. Та што ты вітця не маш? А ся хвалиш, же так ты знаш, так ты знаш.

— Як я няня не мам?

— Та так: матір маш, тому, што їх мы, але вы не мате вітця, — бо вни чули з родичох, як бесідували.

Тоты хлопчики прийшли дому та ї цовідат:

— Мамко, та чом нашы братя повідають, же мы няня не маме.

— Та не мате, діти, не мате.

— Та чом?

— Та то так і так було, — повіла, же з яким прикладом вни ся народили на tot світ.

Та повідат старший:

— Знаш што, брате? Кедъ мы не мame вітця, та нам шкода ту быти далі.

Вийшли вни на загороду, і tota звірина. I так ся поділили: цля єдного став кінь, суга і мачка і цля другого. Но і по-відают коні:

— Но, парібці, вийдьте на нас горі.

Вийшли вни на тоты коні, та й повідат єден кінь:

— Вопхай ми руку до правого уха.

Вопхав му, витягне такий мундур, же око не чуло, а вухо не виділо, такий мундур. То не може розпознати, же што то за офіцір. Ай шаблі дустали. А обидва єднаки. А они барз были подібны братя, так, як єден. Не мож было їх розпознати, тіко їх мено лучило. А матір' їм і єдному, і другому ушила таку цаністорку і дала їм по єдному хлібові, жебы мали на драгу собі. Матір' їх все лютувала. Она їх выховала. I ідут они так. Як уж зголодніли, єден узяв собі того хліба і поїв, і другий собі взяв, тыж поїв. Худобини были, та лем сухий хліб ізіли. Ідуть далі, зась зголодніли, хотути їсти, позирают — хліб цілый. Дарьмо, же они з'їли пів хліба, але хлібик був цілый. Зась ся пустили і зась ся наїли, і так ішли за два місяці. А йшли ніч і день, і дримали на тых коньох. Раз за тов драгов прийшли на таке, як на букву „Т”, уж tota драга, што они по ній ішли, далі не йде, уж і друга перетинат. Єсть направо і наліво драга, а там пише: на правицю хто піде, то є пройдисвіт, а на лівицю хто поверне, то есть бетярський штат, лем бетяре там бывають. А там быв такий стром великий, та хто прийшов під того строма, та собі наклав огня, а розмышляв, же в котру страну мат іти. Но а даколи были такы ножики-клапачі, я памнятам, вы не знате; то стояв єден ножик два грайцарі. Они мали такы два ножики, та й старший повідат:

— Но, брате, кады ты підеш? — молодшому.

Бо дарьмо, же они нараз ся родили, але все єден старший цар минут. Молодший повідат:

— Та я піду в бетярський штат. А ты?

— Я тады, — повідат Пройдисвіт. — Но та, брате, мы ся розходжаме, та як мы можеме знати, котрый ся вернеме, же ци жысме.

Та повідат молодший:

— Та так: берь ты свій ножик і я свій ножик, і волхаме вістря пуд луп, ты з другої страни, та кедъ ся ты вернеш, а будеш видів, же з моого ножика такий сік іде, така вода чиста, та можеш знати, же жью, а кедъ буде ішла кров, можеш знати, же мене уж ніт.

Но і обидва воїхали собі ножики пуд луп, дали собі руки, поцюлювалися і розыйшлися.

Тот, як пішов, Бетярський світ, там лем гуляння, танцювання, карты грания. А тот старший прийшов до одного міста. Місто було довкола обмуровано муром, такий пліт быв. Там страж була. Як увиділа го, дораз заздравила му, бо не знала, што то іде за старшина: ци то краль, ци то хто. І пустила го през капуру, а такой за тым плотом быв великий готел. І він дораз прийшов, готелник, як го ввидів, поздравкав го, привітав. І він повідат, же де бы мав того коня зухабити. Та тот не розумит, то друга реч. Та якось руками ся добесідували. Та й тот увыйшов до готелу, а гелера не мат. Він не мав пінязі. І повідат, же коньові треба дати таке жертя і тіко, суці тіко мняса і мачці. А він собі сів за стіл і так повідат. Но і він доніс му того. Но а готелник дав му їсти, і дав му карты грости. І гравут обидва в карты, в пінязі. А тот пінязі не мав. Але зачав выгравати од готелника пінязі. Уж мат копу пінязі. Він уж мат з чим заплатити тово їдо, што набрав. Но та й повідат:

— Кущок собі оддыхну, піду по дворі посмотрити.

Выйшов він на двір, смотрит — а по місті на кождum домі чорный працор, смуток. Та й він увыйшов доднуга та й повідат готелникові:

— Чуеш, што у вас ту такий смуток, тоты чорны працоры?

А тот уж привів тлумача, же уж міг ся з ним добесідувати.

— А-а-а, — повідат, — дай покі, чоловіче. У нас великий смуток уж двадцять п'ять року. У нас на цілум місті лемєдна студня есть, а в тій студні дванадцять головий Шаркань, та він totу діру, кады вода выходить зо землі, та затыкат хвостом, а кождый день із кождой хыжі так іде зарядом, за числом, мусить ей дати єдну душу, чоловіка, небо жену, небо дітину, так на дві години пустит на цале місто воды. Но та котре вхопит, котре не вхопит. А было выше два мільйоны люди там. Но та кождому ся не вишло. Но а в кра-

ля лем єдна дівка, та вийшов ряд на ю. Та іраль буде назарань везти єй гу тому Шарканьові.

А він повідат:

— Гм, та в якуй годині?

— Та, — повідат, — буде дванадцять годен, та єй будут везти.

— А далеко тота студня?

— Ні, — повідат. — Том драгом треба іти.

— Добрі.

Та й старый зась понукує в карты грati. Він смотрит на годинку — но, гу дваднастуй ся близит.

— Но, — повідат, — я іду там посмотрити.

Але уж набрав од готелника купу грошей. Но і він ся позберав, прийшов гу тій студні, став. Не виднонич. Та й раз чус - везут принцезну. Везут єй у труні на кочу. Циган кочиш. А за ньов гудьба іде, грат юй, як на погріб, а так попі ззаду, матірь і отець ідуть. А през такий міст мали іти, што пів кілометра мав тот міст. А вода даючи текла. А як текла, та высоко было дось, так таїй да на штири метры од землі. Але вода велика тамади ішла. Но а як приходили ближе, а Шаркань пудыйшов. Повідат:

— А ты што ту стойш? Хочеш, жебы-м тя зожер?

А він повідат:

— Го-о-о, та ты такий пан?

Повідат:

— Не мішай ми ся до кшефту. Вступся, ми везут принцезну.

— Но, — повідат, — та ты їсти не будеш.

— А чом? Та я тебе з'їм.

— Прошу. Роздойми пыск, та можеш ня з'їсти.

Він роздоймив пыск, став му на язык, та й го лыгнув. Як го лыгнув, він вийняв шаблю та й давай різати вднука. Перерізав го на двоє. Як го перерізав, хвостом рушив, а вода вийшла, та й труп вишмарило на двір. Тоты повтікали шытки. Не хотіли видіти смерть принцены. А циган на тополю вийшов та смотрив тоту роботу, што то буде робив. А як Шарканя вишмарило, тоді вода уж зачала течи по віштиках потічках. А тот парубок, як Шарканя вишмарило, взяв ножик та з каждой головы одрізав фалаток языка, а закрутів собі до хустиняти до кишені. Та й тота принцезна зачала го кликати до себе.

— Кедъ ты мене од смерті одкупив, та я ніякого мужа не хочу. Шлюбую ти, же я лем твоя жена буду.

— Но, — повідат, — я ся ще женити не буду. Я ще мам роботу там в єдиному готелі, а пак прийду.

Та й сів на коня та й пішов до готелю зась. Готелник повідат:

— Йой, та што съте зробили — вода іде.

— Гм, — повідат, — пощастило ми ся. Уж не буде затыкав, я го забив.

А циган, як увидів, що він робив, та й скочив раз-два і собі одрізав тыж фалатки з языка, з тих дванадцет голов. І закрутів totы фалатки до хустиняти, і навернув коч, і іде з ньюв. Прийшов на тот міст, але вода така прийшла, же уж б'є, уж поверх моста іде. А він помаленьки з кіньми йде. А она повідат:

— Та рушай, бо бог ми дав такого чоловіка, же я одкупив од смерті, а ты хочеш, жебы-м ся ту затопила, жебы я не жыла на тум світі. Рушай коні.

— Но не рушу.

— Та чом?

— Як присягнеш ту дванадцять крат, же я тя одкупив, та піде, як ні, та ту ся затопиш і я з тобов.

— Але не фіглюй.

Став з кіньми, а вода бухат. Она ся побояла та й приклекла на коліна і присягла. Но циган тоді рушив та й прийшов там до краля. А даколи в краля, кедъ молодий брав принцезину, та му давали сидіти на дванадцять заголовках. А кедъ прийшли гості на свадьбу, та мусив кождый дати му руку, а похвалити того молодого. А цуган быв барз чорный. Но як він ся представив, же він одкупив сїй, а вна лем плаче. Не моженич повісти, бо присягла. Она лем плаче. Та й дораз взяли го два вояці, взяли картачі та й пішли го мыти пуд пумпзу. Зачали мыти — ще барзі ся блищит. Де вни з ньюого зроблят білого. Но циган ся прибрав. Положили го на дванадцять заголовків, а тот лем у карты грат. Але так уж дограв, же готелник уж мало што цінязей мат. Шытко од ньюого выграв. Так бы рада готелник, жебы го ся стратив, але выганяти не виходит. Та й там прихаджавут гості. Так тот готелник програв, што уж веце грошей не мав, та уж повідат:

— Не граме карты, бо не мам пінязі.

— А што ще маш?

— Та ще мам, — повідат, — два анцуги.

— Но а даш ми тоты два анцуги ще? Ми з той златой куркы, што давают молодым, як ідут до вінчання, мы з той златой куркы ту будеме їсти лабы за тым столом. Не молоды, але мы будеме їсти.

А він повідат:

— По-о-й, вдячні. А ты ми што даш?

— Та шытки ти пінязі дам, што-м од тя выграв.

Пой, та й він ся зрадовав. А він пішов та взяв кобричок малый. А вна повіла стражі:

— Як буде іти даяка звірина чударна, жебы съте пустили. Она ся фала, же він прийде.

Він узяв тот кобрик та й псові дав на қарк, а написав листок: „З той куркы златой пошли ми дві лабы”. Та й пес ся позбирав і іде. Прийшов, страж пустила. Чударний пес. Наколи вкрочнув до хыжі — уж з-пud цигана два заголовки вилетіли. Каждый ся чудовав. Самы вилетіли. Но циган лем так смотрит — што того за вказія? Він видів тоты звірі, ся встращыв. Но та й она пішла гу псові, полянкала го, взяла листок-почитала. Взяла костуру, раз-два дві лабы вирізала з того когута, вни лем смотрят. Забалила, дали му ся найти, псові, дость. І написала картку: „Заневдовга прийдь, бо тя чекам”. Пес позберався, прийде. А тот готелник, як увидів, уж не матнич, лем тоты лашкы, што на собі. Але она ся кус тішил і ся бойт, же чом го ніт, бо дораз треба іти до вінчання. Но што ся стало? Краль, як уж шытки прийшли гості, а то готел быв краюв, та й телефонує, жебы й тот готелник прийшов. Готелник телефонує:

— Слухайте ту, краю. Рад бы-м прийшов, але ту такого мам гостя, не можу го зухабити самого, а выганяти-м го не годен.

А краль дав одповідь:

— Та пяй іде й він. І його погостиме.

Та й він повідат:

— Краль тя запрошат на свадьбу.

— Підеме, — повідат, — підеме.

Но та й готелник узяв, позбирався із ним і іде.

Як тот прийшов, вояці вшытки здравкают, бо не знают, што то за краль. Як він утворит двері, параз шість заголовку з-пud цигана вискочило. А она, як го увиділа, та сї серце

так зачало клепати, же аж я чув за двері. Она ся зрадовала, але не сміла повісти, бо присігала. Та й прийшов ту циганові, дав му руку.

— Но, — повідат, — шумна то робота, добрий є хлон. Але тераз ту съте міністрове, які тоты діти будуть, кель она така біла, а він такий чорний. Так єдна чара буде чорна, а друга біла, та то на цалу кулю земську на сміх буде.

А краль ся заганьбив. А з-пud цигана шытки заголовки вyleteli, як він того повів. На голум стільці сидів, як він того повів. Пой, циган лем чухат ніс. Та й краль, міністрове із той ганьбы: лем обісити го. Но та й узяли, поїмали, руки скапчали того вояка, а вели го пуд шыбінь. Ведут, а тоты звірі за ним. Привели го пуд тот гак. Но але ще нігда смерть нікому не зробилася, жебы ся не звідало, што перед смертью собі жадат. Та й прийшла і она, принцезна. Ту так плаче, бо собі думат, же го обісят. Та й повідат му там судця главний:

— Но та тераз собі што жадаш перед смертью? За десять минут можеш бесідувати.

Та й він повідат:

— Но та ту съте шытки міністрове і бароне, і вояці, які ся превкаже тот циган своїм знаком, як він тому принцезну одкупив од того Шарканя.

Циганові повіли:

— Ідь.

Циган взяв та й показав тоты языки. А він взяв а дав одному міністрові:

— Тримай їх.

Выйняв свої, отворив.

— Но, повідайте: котри суть кінці перши — тоты цигановы, ци мої?

— Твої.

— Но так видите. Я Шарканя забив.

А она тоді пробесідувала:

— Так было. А циган мене хотів з моста шмарити, та я присігала дванадцять раз, же він ня одкупив.

Тоді взяли, та цигана дали на гак, а його привели. Свадьба, веселость така, йой, так танцювали. Ай ми дали два погарики палінки выпити. Но уж і tota молода усвіжала, бо він шумний быв хлон. Але сам краль не знат, яку матгодності, што то за офіцір, а така худоба.

По свадьбі уж він там перебиват, худобі давають жерти його, дозирають шытких. Но йому прийшло раз до голови: добрі бы піти посмотрити пузд того строма, ци мій брат жыє, бо по кральовій голові буду я кральом, а він бы быв пля мене міністром, та бы съме жыли обидва. Но але як ся дустати? Та й зачав шпекулувати, жебы годен утечи. А она повідат:

— Няню, він хоче втікати.

Та дав на нього краль страж. Но дав на нього страж, де іде — по двадцять шандарох за ним. Ходят фурт за ним, а він видів, же не годен інакше піти, лем зо заходу. Взяв собі таку пилку, а тіко раз там прийшов, а зачав різати таку діру, жебы годен втечи. Так, як уж була діра готова, ввышов там, замкнувся, до того колічка коннув, діра ся втворила — пішов. Наколи ся показав, кінь представився тут ньому, сів на коня — пішов люфтотом, втік. Но але што? Войсько ся розлетіло за ним гледати. Та де його найде? Та й він прийшов у самийвечур пузд того строма. Так, же уж цма, та не може видіти тот ножик. Та й наклав собі огня: „О-о-о, та до рана почекам, та уж лем увиджу”. Прийшов, так смотрит, не годен видіти, же ци брат його жыє, ци ніт. Наклав собі огня. Як прийшла десята година, та й раз чуб зо строма:

— Йой, йой, йой, як-им замерзла! — баба.

— Та подьте, бабко, та ся загрісте.

— Йой, йой, йой!..

— Та подьте ниже.

Баба з конаря на конар, з конаря на конар.

— Йой, йой, йой, я бы зыйшла, але я ся вашої худобы бою!

— Не бійтесья, бабко, лем подьте.

— Йой, йой, йой! — зыйшла уж на остатній конар, не іде баба, бо худобы ся його боїт.

— Та лем подьте, не бійтесья.

Та й вийняла з-пузд плеча єден волос і повідат:

— Шмарте на свою худобу, та я зайду.

Він собі думат: „Волос. Та чом бы-м не шмарив?” Шмарив на худобу, худоба скаменіла, а баба зыйшла долов. А то Іжужбаба.

— Ей, — повідат, — та тепер тя мам у руках!

Узяла го до рук, привела пузд єдину скалу, копла з ногов,

утворилися двері, а там труна при труні. І повідат му так:

— Видиш, іщі на тебе ту tota труна.

Но і она го взяла, кров му выцицькала, а так го положила до труни. Но уж готовый брат старший.

А тот, як ся находив по тум бетярськум світі, та повідат:

— Іду. Іду брата свого нащивити.

Але кедъ не тов трахтов пішов, коло того строма. Та й як прийшов до того штату, як го войсько увиділо, думало, же то він. Привели го там, гу кральові. Но як го привели гу кральові, краль на нього уточів, а він зачав гу собі приходити, же то мусив там його брат быти. І дали їсти, і повечеряли. Но она чекала, же так ся помилує, як із мужом, як дотепер. А він, як лягне на постіль, положив шаблю, повідат:

— Видиш, — потяг шабльов по хусточці — шабля хусточку перерізала, — як на ня руку положиш, руку втратиш.

Йой, она їдовита, ся обернула гу стіні, та думат собі: „Та уж до тя чорти сіли. Літаш, фрас знат, што ты за чоловік”. Їдовита така!.. Но, переспала totu ніч, повідат рано:

— Отець, він ся цалком ізмінив. Він є інакшый, як быв.

— Та што, дітино?

— А-а-а, — повідат, — він уж ані гу жені не є такий, як даколи быв.

Нонич. Краль не повідат nich, але прийшло му до головы, же він братову жену найшов, же треба бы піти до того строма. Він зачав шпекулувати. Они дали на нього страж. А він повідав кральові так:

— Слухайте ту, на мене не давайте страж, бо то я не єм єї муж, бо то лем мій брат. Я мушу іти пуз tot strom, што мы ся мали зыйти, же ци він жые або ніт. Та ся верну, та вам дам одповідь.

Но так му дали покій. А ішов. Ні, він утік. Прийшов там під того строма. Та й наклав собі огня. Раз прийде tota баба. Як зачала плакати:

— Йой, йой, йой!

— Та подьте, бабко, долов, та ся загрісте.

— Йой, йой, йой, я ся бою вашої худобы!

— Не бійтесь, лем подьте.

Зыйшла на остатній конаръ, повідат:

— Но та подьте, бабко.

А она повідат:

— Нате tot волос, шмарьте на вашу худобу, та зайду.

Він взяв, посмітрив, же волос, та й взяв та й шмарив на огень. Як шмарив на огень, бабі сила згоріла, огень каміньом став, а баба впала.

— А-а-а, — повідат, — та то ты моого брата, — а на братовім коцю уже мох нарос, трава, — та то ты моого брата зожерла.

— Йой, — повідат, — я, я.

— Но та ведь ия, де мій брат.

Прийшла гу тай скалі, пробувала так із ногов копнути — двері ся не отворили. Уж не мала силы. Отворив двері і смотрит — сама труна при труні. Пого брат так лежит. Та й tota Іжужбаба му повідат так:

— Слухайте ту. Ту маш дві студні. В єдиній студні жывуща вода, а в другій клягуща. Проклятый будеш, як тых шыткых людей не ожывиш. Тов водов жывущов маш тых людей поливати. Ай твій брат устане, кедъ го будеш поливати.

Но і так він собі думат: „Но та я коли тіко воды напошу?” Мав дві фляшечки та собі взяв до фляшечок тої воды — єдину клягущу, другу жывущу — і положив до кишені, а прийшов до єдной ізбы, було там дас п'ятдесят хлопох, полляв їх жывущов водов — тоты шыткы повставали.

— Но, — повідат, — хлопці, берьте ведра, а лійте по вшыткых воды, жебы встали.

Налляли воды, тоты повставали, то було выше два тисяч люда. Обстали го довкола — шытко роботницька тріда. Totia Іжужбаба їх їмала, кров вицицькала, а там їх клала.

— Но, чоловіче, та тераз нам повіч, што ты од нас хочеш, яку заплату, же ты нас выживив, воскресив з мертвих.

— Та слухайте, што з вас буду хотів? Нич од вас не хочу, лем як увидите такого жебрака, же не буде мав очі, жебы съте ся не ганьбили з вас хоць-котрый, можете го водити, та вы будете попри нім жыти, і він буде жыв. Люди будут давати корунки. Або стрітите даякого каліку, йому лем по гелеру дате, а йому то дуже поможе. Та того од вас хочу.

Та й шыткы скричали:

— Здар! Здар!

Тогда на свого брата налляв воды, а брат ся попротігав:

— Ой, — повідат, — так єм був заспав!

— Гм, заспав був ты, заспав навікы.

А Іжужбабі взяв шаблю, та одтяв голову. Забив totу бабу. Но прийшов на totу худобу, наляв води — худоба повставала. Та й тоді tot старший брат повідат:

— Но, — повідат, — братику, добрі, же ты прийшов ту, же ты мене воскресив, бо я уж був ту заспав навікы. Та подь ты тепер до мене, я од краля дівку мам за жену, я буду кральом, а ты будеш пля мене міністром, та будеме ся мати добрі.

Сіли на коні і ідуть. А він повідат, як сіли на коні:

— Кедь я знам твою жену. Я там быв, бо мене поїмали. I не мыслий собі, брате, же я з твойов женов спав, бо ты знаш, же які шаблі маме. Я положыв коло себе шаблю, а см повідав так, же: „Як на ия руку положыши, рука не твоя”.

А tot собі думат: „Ta ты пля мойой жены спав”. Приобстav кущок зозаду, вийняв шаблю, а — фук голову. Став братові голову. Брат упав до шанцу. I худоба там обстала.

Tot старший прийшов домів. Йой, они на нього:

— Ты лем фурт ходиш, а воюєш, а нігда не маш упокою.

Но а він прийшов так, як муж. Зачав жену милувати, а так, а она му повідат дас о тыждень:

— Но слухай: ta вперед-ись ту був, шаблю-сь клав на цостіль, жебы-м на тя руку не положыла, нігда-сь ия не побочкав, а такий-ись був, як не сам свій. Anі-сь бесідувати не хотів zo мнов дуже. A тепер-ись такий.

А йому гу серцю того приходило: „Правду брат повідав. Він слушні ся пля мойой жены заховав, та шкода го было забити”. Ta й він прийшов гу кральові.

— Но, — повідат, — слухайте, няню. Tot, что вперед ту був, то мій брат, бо мы на єдину подобу обидва с. I худобу маме єднаку. A я быв мертвый, а він мене воскресив. Мене Іжужбаба била забила, а тераз він mi повів, же він ту быв пля мойой жены, та повів, же як слушні ся заховав.

Повідат:

— Гей.

I она повідат:

— Ta він нігда на ия руку не положыв.

— A я, — повідат, — не вірив, та одтяв-им му голову.

— Йой, та нач-ись того зробив?

— Но та так до ия стрілило, бо-м му не вірив. Ta слухайте

ту: іду ти ньому. Кедъ бы він нагодов мав тої води набрато
жывущої і клягущої, та я му верну, же я його воскресу.

— Но та ідь.

Позберався, прийшов там — він лежыт у шанцу. Найшов
тоты дві фляшечки. Помастив клягущов, та й ся склягало
того, помастив жывущов — поставився брат.

— Но, — повідат, — брате, та перебач. Ты мене з мертвых
воскресив, і я тебе воскресив. Та подь тепер до мене.

А тот молодшый му повідат так:

— Слухай, брате. Я ти тобі не можу іти, бо ты не есть
довірный брат. Я тобі повідав, бог ми свідок, же я ти твой
жені слушні ся заховав, а ты ми не вірив, так я іду по світу.

Дали собі руки і ся розышли, і до днесь ся не зыйшли.

Прийшов-им до Кожуховець, приповідці конець.

6. КОРОЛЬ, СТРІЛЕЦЬ І ЙОГО ЖИНКА

Быв єден краль, а тот краль мав стрільця такого, же коли, де, яку дичину забаг істи, а стрілець мусив іти. Він таку хижку мав, як даколи цигани мали, маленьку. Худобний чоловік быв, а мав пушку. А вун ішов до ліса, а глядав дичину даяку. Но так раз го послав даку дичину глядати. Він ходив, ходив, не найшов ніяку, але видит — раз на стромі голубиця сидит дика. Думат собі: „Йой, я мушу ей застрілити. Але ліпше бы было, кедь бы ми лем так упала даяк, бо мат шумне пір'я на собі.” Та й цілив, цілив та шуп — до лабки юй стрілив. Як юй стрілив, она впала. Як упала, він хусточков закрутив, принюс ей домів і положив ей меджи облаки, а фурт ей маслом мастиив, жебы юй ся загоїла лабка. Так же він выховав ей. Як уж була пазурка загобна, а виочі, як прийшла дванаста година, она зо себе скору зошмарила, та така шумна дівка, же на цалуй кулі земськую такої ніт, така красавиця. Око не чуло, ухо не виділо, така була шумна. Як ей увиділа особа чоловічеська на три кроки — заставився, не знав што бесідувати, та така була шумна. Йой, так ся він із ньов милує, радується. Но і він ходит. А краль быв слободний. Ходит він по тых польовачках, але вна му раз повідат:

— Мужу, то малый плат ты маш. Оле, як дустанеш выплату, та ідь по обходах, а де-якы на світі нитки гадвабны сут, та ми куп по єднум клуб'ятку. Так, жебы тя того дорого не винесло, а жебы-сь ми приніс шелиякої фарбы.

Но так він купив юй з єдної выплаты, з другої юй купив, так же де лем яка фарба була на світі, та з кождої юй приніс по клуб'яті. А так она пішла до міста, та купила єден обрус, біле полотно. І зачала вишывати з тъма нитками. Так, же она того місто цалком сфотила. Але то такий быв шумний обрус, же ніхто ще не видів такий обрус. Но добрі. Як го вишыла, та й повідат му так:

— Ідь на ярмарок, а го продай. Але жебы-сь знов, —

она така, як віща, була, тота його жена, — купит од тя єден міністер того, а не сміш му дати тушиє, як за тристо талярей.

Пішов він на ярмарку, а міністер того увидів:

— Продай а продай, а продай, стрілець, а продай.

— Та продам. Дайте ми тристо талярей.

Тот вийшов, дав му. Продав. Но і міністер приніс собі, постелив на стіл, квітки положив на нього ще — то лем пасія смотрити. Але король штоська зайшов до його хижі, як того увидів, король:

— Де ты того достав?

— Я собі купив.

— Продай ми. Тіко хочеш за того? Тіко-сь дав за того?

Повідат:

— П'ятьсто талярей.

Вийшов, дав му. Уж заробив. Король, як положив на стіл, смотрит:

— Треба знати, же хто таке зробив, бо то не сміє так місто фотити.

Закликав стрільця і міністра.

— Од кого ты купив?

— Та од стрільця.

— Хто того тобі робив?

— Пане королю, та жена моя.

— Твоя жена? Та ты таку мудру жену маш? Та коли-сь ся оженив?

— О, — повідат, — уж давно.

— Та я не знав, же ты женатий. А я ще слободний.

Та йнич. Король послав стрільця до ліса, а міністра — до стрільцьової хижі, жебы жена прийшла тут корольові, жебы ей видів. Но міністер мусит іти. Прийшов там, утворив двері, як кроchnув за поріг — став каміньом, як ей увидів. Звідаться нього, що хоче, а він не годен пробесідувати. Постояв, постояв, видит, же не годен бесідувати, позбирався та пішов геть. Прийшов там та й повідат:

— Но та де ти є?

Повідат:

— Королю, він таку жену мат, же я кедь двері втворив, та так ня заставило, же-м цалком обстав брез себе, же я не міг із ньов бесідувати.

— Таку мат жену? Іду я.

Позбирався краль а іде. Прийшов, ані не дуркав, утворив двері, кроchnув за поріг, як ей увидів, заставився. Она повідат:

— Кралю, та што хочете?

Кральнич. Постояв дас годину та й ся цофнув дозаду і пішов. Повідат:

— Гм, фрас бы тя хонив, та ще таке на світі не видіти. Гей, даякий патент треба глядати, жебы того стрільця змарнити з того світа, а я ей возьму за жену. То є жена!

Та й вшелияк шпекулусє. Но, найшов патент, же колиськи його дідо повідав, же мали златого когута, а тот когут, як видів на дванадцять кілометрів чоловіка, та співав. Ніхто го не міг узяти, але украли го. Тот когут є у десятій столиці, в єдного краля тот є когут. Так собі краль домыслив, же буде стрільця потребував, жебы ішов, а жебы му приніс того когута. Як не принесе, головов коротший. Прийшов рано, та й краль му повідат:

— Слухай, стрілець. До ліса не підеш, але мал мій отець колиська когута такого золотого, та є в далекій страні, докля ми того когута не принесеш, не смієш прийти дому.

А він так собі мыслив, же як він піде з дому, а краль піде гу його жені та й будуть карты грati. Прийшов дому задуманий такий, застараний, а она на нього:

— Мужу муй милый, та-сь хворый?

— Пой, дай ми покуй. Воліла ты туту плахту не шыти.

— Та чом? Може, ти планый розказ дав краль?

— Пой, дав ми, дав.

— Та што таке?

— Та розказав ми, жебы я ішов далеко по чуджых штатах, жебы єм ішов глядати золотого когута. Як не принесу, головов єм коротший.

— Нич, нич, мужичку. Ту маш вечерю, вечеряй, а лігай спати, мудріший будеш.

Но і він так ізробив. Наївся, ліг спати, поцюлювалася го, а вна, як вийшла на двері, як раз свисла, ізйшлися шытки босоркы, і ся звідала, же де тот когут єст. Но і повіли юй. Она прийшла до хыжкі, поріхтувала му таку торбу, дала му їджіня, а дала му одно клуб'я ниток, жебы го повело аж там гу когутові. Він шмарит оперед себе і за тов нитков буде ішов. Встав рано, та й она повідат:

— Но, мужичку, не старайся, уж мусиш так іти; можно,

з того, даст бог, же з того буде добре. Беръ ту ту торбу на себе, а тово клуб'я шмариш оперед себе, а за тов нитков будеш ішов. А як ся уж розкотит, тоді прийдеш там, так ся заставиш, а як буде дванаста година вночі, ту маш годинку, тоді можеш іти, когут спіт. А прийдеш там, а він є в клітці на стромі. Тоді на ту ту шаблю, строма зрубаш, клітка впаде, возьмеш го, а му пыск закрутися до рянди, жебы не заспівав, а прийдеш із ним дому. Зась клуб'я ниток тя буде вело. За тов нитков прийдеш дому.

Но так він ся розпрощав зо женов, а мазав. Іде він, іде, то клуб'я ниток по горах, по лісах, по потоках, то не за драгов, жебы то за драгов. Іде, іде, та й іде, та й іде, все смотрит, же клуб'я ся меншат та й меншат, та й раз ся докатуляло. Гоп, та й ту став, одыхнув собі. Але то приповідка ся скоро повідат, але то не так скоро было. Як ся заставив, смотрит на годинку, як ся вбернуло на дванаству — іде. Прийшов пуд тоты стромы, шабльов махнув, зрубав строма, клітка впала, він скоро закрутися когутові пыск, позирався і втік. Но та й несе того когута.

А краль, як стрілець одышов з дому, фурт ходив до хыжі. Прийшов, а в хыжі нікого. А она, як він выйшов, та зась на ся взяла ту ту голуб'ячу скору, пішла по лісі. Краль фурт ходив, а сей не было.

Та й раз стрілець прийде, принесе того когута. Краль увидів. Думат собі: „Тікы штаты він перейшов і преця го дірвав. І як він муг тікы кілометри перейти, жебы когут не заспівав? Та він хытрость мат”. Но і як стрілець прийшов дому, і жена му прийшла. Та й она му повідат:

— Но видиши, мужічку, я ти повідала: не старайся, бог поможе. Уж-ись му когута дав?

— Дав.

Краль му заплатив за тово. Но добре. Гм, краль зась патент выдумовує. Лем бы кінцю хотів стрільця змарнити. Та й закликав міністра та й повідат му так:

— Слухай ту, ідь до стрільця, а му так повіш, жебы він ішов до пекла, а жебы ся зазвідав, же як мій отець ся там мат, же ци дашто не потребує.

Но прийшов там міністер і повідат стрільцюві:

— Но, чоловіче, розказ єм достав од краля, жебы ты ішов до пекла, жебы ты видів, як його отець там перебыват.

А стрілець дораз му повів:

— Добрі, я піду, але ѿ ти мусиш іти зо мнов. Бо кедь я сам піду, та ми краль не буде вірив, же я там був. Ай ти мусиш іти зо мнов.

А міністер повідат:

— Я не піду.

— Но, як ты не підеш, та ѿ я не піду.

Та ѿ міністер прийшов там гу кральові і повідат:

— Він піде, але він хоче, жебы ѿ я ішов з ним, же ты не будеш вірив, же він там був.

— Но, — повідат, — ти мусиш іти і ты з ним.

Пой, тот міністер думат си: „Ци требало ми того купувати, жебы краль зневажав. Я ще мушу іти на ион світ із стрільцем“. А тот кральнич не шекулував, лем жебы даяк стрільцову жену дірвати. А як стрілець із хижі выйшов да где, а жена втекла до ліса все. Голубом ся зробила, пішла.

Но та ѿ стрілець ся уж застарає. Но, як ся застарає стрілець, та ѿ она повідат:

— Што ся так стараш, мужу? Лігай спати, мудріший будеш. Як міністер із тобов піде, дам вам єдно клуб'я, то вас поведе аж на ион світ, та будете видіти, як його отець там быват.

Но добрі. Так встав рано, поріхтувала му драгу, і міністер, прийшов, і дала му клуб'я ниток, шмарила, і вни за тов нитков пішли. Міністер нігда по потокох тіко не ходив, а мусит іти. Найшов собі біду, хоць він заробив на тім обрусі. Але він їх одробит. І ідуть, і ідуть, і ідуть горами, долинами та ѿ раз прийдуть над єден потік барз глубокий. Клуб'я ся скончило. Смотрят вдолину — а краль, на двох колесах теліга, а два дышлі, а такого кльоца тягат, а дябли палицяма та по хырбеті. Краль — у пеклі. Но повідат міністер:

— Видиш го, видиш? Та ідь гу иньому, — міністер повідат.

А стрілець повідат:

— Я не іду. Ідь ты, та побесідуєш із кральом. Бо ми не буде краль вірив, а тобі повірит.

Но та ѿ прийшов міністер там, заставив краля та ѿ повідат:

— Я хочу з кральом бесідувати.

Повідавут дябли:

— Добрі, але за тоты минуты, што будеш бесідовав, та ѿ ты мусиш помагати кльоци тягати, а будеме класти по два.

Но та й повідат:

— Краю, — краль іспознав міністра, зачав плакати, — нас твій сын послав, жебы мы ся вас звідали, як ся вы ту мате.

— Ой, — повідат, — міністре, недобрі ся мам. Я собі сам законы робив; як даколи ня чоловік погнівав, дораз ем голову стяв худобному, а не мав-им му стяти, та видиш, тераз я собі так заслужыв, і докля світ світом і тото пекло буде, я буду мусити тоты кльоци так тяжко возити.

Краль в уніформі, босый, а так тягат кльоци до ґатру начудо.

— Та так поздрав моого сына, жебы худобному чоловікові не уближив. — А тому уближує, стрільцюві. — Жебы добрі ся справовав, жебы він ся по смерті не достав до такої служби, як я.

Ще міністер му мусив помагати кльоци тягати, за тоты минути душель клали. Ще дас пару достав колом по плечох од дьялох, бо не хотів тягати міністер.

Но, вийшов міністер, повідат:

— Ой, стрільцю, біда. Видів-ись, як ня били?

— Видів. Та чом тя били?

— Я не міг тягати. А вни там б'ют, як не тягат. Та так краль розказав, жебы ся не достав він там, де його отець. А він і тебе мучит, і мене, та й він ся там дустане.

Но та й ідуть. Прийшли дому. А краль фурт ходив до його хъїкки, а його жены ніт. Наколи прийшов до хъїкі, жена одлетіла. Йой, такий їдовитый, як сто фрасів, же не годен дірвати тоту жену його. А стрільця не може замарнити.

— Но виділи съте моого отца?

— Виділи.

— Та што робит?

— Йой, — повідат, — краю, так тягат кльоци до ґатру, але не думай, же такы — по шістькубиковий кльоц. Теліга на двох колесах, два дышлі мат, а два дяблы по боках, а кедь не тягат, та по хырбеті. А так мусит тягати, лем ся запинат. Такы нігті мат на пальцьох уж, як пес. Із тым ся так запинат, бо то пісковита драга. Тяжко іде теліга, а мусит тягати. Та так тя дав поздравити, жебы ты худобных людей не поневіряв, бо й ты ся там дустанеш.

А тот собі подумав: „Хоць дораз, але я стрільця мушу замарнити”. Роздумовав собі, роздумовав, но але припо-

відка ся скоро кончit, але то не так скоро роздумав. Та й раз роздумав такий патент, жебы му стрілець приніс Видимого-Невидимого. То отазка. Дав закликати стрільця. Прийшов там і повідат:

— Добрий день.

— Добрий день.

— Розказ, пресвітлый кралю.

— Но, стрілець, тераз ми ідь принесь Видимого-Невидимого. Кедъ не принесеш, головов есь коротшый.

Прийшов дому такий застараний. Баба, його жена, повідат:

— Што-сь, мужичку, такий застараний? Можно краль ти дав даякый недобрий розказ?

— Ой, недобрий, жено, недобрий. Тоды-м дві давки сповнив, але де я годен принести Видимого-Невидимого. А мушу іти, — повідат.

— Не старайся. Навечеряйся, лігай спати — мудрішый будеш.

А то правда: жебы який чоловік їдовитий, як ляже спати, нарано уж мудрішый. Но ліг спати, она порихтувала му на драгу, а дала му свій ручник, же як ся вмыс, жебы ся мав до чого повтирати. А так му наказала, же не сміє ся до нічийого ручника втерти, лем до того свого, бо як ся повтерат до дачийого, — смерть тобі грозит. Но і добрі. Дала му клуб'я, шмарила го оперед нього, за тым клуб'ятом іде. Клуб'я веде го, веде горами, долинами та й привело го на рівнину гу морю. І іде коло моря. Іде він, іде та й раз смотрит — хвишка на єдину лабі курячуй ся точит. Іще таке не видів. Заставився та й він помаленьки, помаленьки, та й як прийшов проти дверей, став на сходы та й отворив двері. А там Вітор. Та й повідат:

— Добрий день.

— Добрий день. Но, жебыв-ись ми так не поздравкав, та так бы-м тя розніс, же ворон кості быв ти не позбирав.

— А то прийшов до Вітра. Та й повідат: — Та де ты ідеш, чоловіче?

— А-а-а, — повідат, — слухайте, не знам, чи вы знаете, чи не знаете, чи вы таке виділи — Видимого-Невидимого — та мене краль послав, жебы я його приніс.

— Но, — повідат, — слухай ту: лігай спати, а як прийдуть мої слуги, они дуют по цалум світі, та, може, дагде виділи.

Наарано Вітор перестав, прийшли слуги бторганы, та й ся звідат — не виділи.

— Пуд кождым кряком-сьме рушыли, шытков травовисьме порушали, але таке съме не виділи.

Встав рано:

— Но, — повідат, — чоловіче, не виділи мої слуги, але ідь, так будеш за рік ішов, а прийдеш до Місяця, до моого брата, то, можна, Місяць дайде видів.

Но так рік ішов ще. Прийшов там — зась на курячих лабках вертиться хыжа. Увыйшов до той хыжы:

— Добрий день, діду.

— Добрий день. Кобыв-ись ми так, сыну, не повів, та ворон кості быв ти докуны не зніс, так быв-им тя порозношував. А де ты ідеш?

— Та мене краль послав, жебы я приніс Видимого-Невидимого, та ту я быв у вашої родини, у Вітра, та ня ту послав.

— Ага, быв-ись у Вітра. Добрі. Та почекай, мої слуги надраном прийдуть, пішли світити, та, можна, они будут видіти, а я не можу, бо я дома.

Та й дав му повечеряти, ліг собі спати, надраном прийшли слуги та й ся їх звідат Місяць, же чи не виділи таких і таких.

— Так-исьме світили, же шытку звірину съме виділи: серни, зайці так скакали по полю, так ся радували, же їм видно було, але нігде съме таке не виділи.

Но, встав він. Повідат:

— Не видів-ем. Але, — повідат, — знаш што? Ідь ты до моого брата, до Сонця, та кедь тот уж не видів, та я не знам. Але треба іти.

Та він ся позбирав і іде, і іде, і іде, раз смотрит — видно хыжку. Вбертаться, але горячо пля той хыжки уж. Прийшов та й ся вхопив за сходы, зась ся так убертат на курячій лабці. Отворив двері:

— Добрий день.

— Добрий день. Кобыв-ись ми так, сыну, не повів, та ворон кості быв ти не позбирав, так быв-им тя розніс. А де ты ідеш?

— Та ту-м быв у вашого брата Місяця і у Вітра, та я прийшов ся вас попросити, ци вы не виділи такого Видимого-Невидимого.

— Гм, — повідат, — чоловіче, та пішли слугове світити,

а днесь не було хмарно, ясно було, та, може, дагде, дагде увиділи.

Прийшли слугове увечур, та ї ся просит, же ци не виділи.

— Так-исьме світили, же нігде не було такого місця, жебы мы не засвітили, але мы не виділи таких.

Та ї Сонце повідат:

— Ой, сину, не єсть такого. Але, — повідат, — ту наша сестрениця єсть одна баба, у таку хижкі буде, як мы, та ідь до тої баби: лем кебы тя, сину, зо світа не знишила, бо вна барз їдовита. Там не будеш ішов, лем пув рока, але мусиш там іти.

Но іде, але ту собі роздумує, што то за баба, же повідат, же го знищить. А то найглавніша босорка на цалуй кулі земській. Я єй видів. Но і іде, раз смотрит — хижка єсть. Хижка на курячій лабці ся вбертат, та ї вхопився за двері, втворит двері та ї повідат:

— Добрий день, бабко.

— Добрий день, ... сине, — такий до нього дораз. — Ей, — повідат, — давно я на тебе зубы остріла!

— Но, — повідат, — бабко, та вы бы мене їли?

— Та тя з'їм, вера. Жебы-сь знов, же одты живый не підеш.

Уж на нюм зачали ся ногавиці трясти. „Правду ми Сонце повідало, бо то недобра баба”.

— Но та лігай, няй тя їм.

А він повідат:

— Бабко, та я так знам: моя мамка, кедь пішла м'ясо купити, та взяла миску, а вмыла, а так їла, а вы бы такого нечистого їли?

— Подь, лігай до ваны, я тя окупам, омью тя.

Ліг до ваны, розобрався, а она собі думат: „Та тепер ми найліпше буде їсти”. Омывся, вийшов із той ваны, та ї она му дават ручник, а він не хоче, бере свій.

— На ручник.

— Не хочу. Я мам свій.

Вийняв він свій ручник, зачався втирати, она смотрит:

— Скады ты тот ручник маш?

Повідат:

— То жена ми дала.

— Та ты мою дівку за жену маш? Ой, та ты — зять.

А то старшой босорки дівка была його жена.

— Ой, та добрі, зятьку, же я тебе не з'їла! Кедъбы не тот ручник, та ты не жыєш. Бо я не єдного з'їла.

І уж го почестувала.

— А де ты ту ся, зятьку, взяв?

— Ой, мамо, мамо, — повідат, — нещастя ня попало. Моя жена зшила таку плахту на стіл, а краль, як того увидів, та тепер так ня мучит: хотів бы ня знищити, же він жену од ня одбере, але она так робит. Она мат таке голуб'яче облечіння. Бере на ся голуб'ячу скору.

— Знам, дітино, знам. То я ей так закляла, бо не хотіла ня слухати.

— Та він бы ей хотів поїмати, але наколи я з дому, а она до ліса. Та він ей не поїмат.

— Та што бы ты хотів?

— Йой, мамо, таку вец... Як вы ми уж не порадите, та ми конець.

— Та чекай, дітино, лем повіч.

— Та краль собі роздумав, жебы я му приніс Видимого-Невидимого.

— Ой, — повідат босорка, — та почекай кус.

Як вийшла надвір, як раз свисла, та з цалуй кулі земськую босорки ся зыйшли. Та ї зачала їх обертати, же ци таких не виділи. Ані єдна не виділа. Але єдна ся вызвала:

— Та знаете што? — повідат. — Ту на озері есть єдна жаба, што мат уж шістъсто року. Та кедъбы tota жаба не буде знати, же де є Видимый-Невидимый, та не буде nіхто знав.

— А де tota озеро?

— Там і там.

Добрі. Но розыйшлися. Прийшла до хыжі та ї повідат:

— Но, зятьку, маме єден патент, але іші мусиме іти туту жабі, бо мої слуги не виділи.

А він видів, якы то слуги были.

— Та нарано підеме.

Но і позбиралася і іде з ним tota мама. Прийшли туту озеру, та ї она на ню скричала:

— Жабо, подь вон!

Выйшла така велич жабисько, та ї повідат:

— Чей ты виділа Видимого-Невидимого.

Жаба повідат:

— Виділа-м. Він є там, — повідат, — за тов олов'янов ріков.

— Но та як бы ся там годен дустати мій зять?

— Но та так, — повідат. — Ми бы требало дати ся напити дванадцять метрів молока кышлячого, горячого, а якби я того випила, а він бы на мене сів, та я бы го перенесла.

Ей, Жаба прийшла та строму, як раз цмокла на шытки коровы, як зачало молоко цвірчати там, раз-два было дванадцять метрів молока. Там бы було, стара, масла!.. Раз-два молоко наляли до котла, переварила Жаба, горячого, кыш'ячого п'є. І зачала ся гладити, гладити, гладити, та ї ся зробив з неї кінь. Як ся зробив з неї кінь, але такий кінь- на півдруга нещастя, же око не чуло, ухо не виділо такого коня.

— Но, — повідат, — подь, а сідай на мене.

А він не годен вийти, і босорка взяла го за ногу, выложила на того коня.

— Тримайся, — повідат. — Я тя лем перенесу там, а уж ты того Видимого-Невидимого дустанеш, шо ты сам прийдеш із шими.

Та ї Жаба, як прийшла та тій олов'яній ріці, як зачала того молоко врачати по тій воді, і вода ся гасила, гасила, і перейшли totу воду. Перенесла го на другу страну та ї Жаба ся вернула, зухабила го. Но а видит, же там драїнка есть, видит там хотарь великий та ї іде. Прийшов він до того дому, пусте, не есть никого,нич. Та ї собі став за двері і стоїт. Та ї раз прийшли штирми хлоні та ї кричат—а они го не видят:

— Брат, Видимый-Невидимый, потребусме, жебы ту єдна корова варена была на столі, і'ять літер палінки жебы было і по дві кіла грозна жебы кождому было.

Брат Видимый-Невидимый:

— В порядку.

А того брата Видимого-Невидимого не видно. І totы хлоні посідали собі, раз-два брат Видимый-Невидимый положив на стіл, взяли собі костуры, з'їли дочиста, кості пообгрызали, палінку випили, грозно з'їли та ї ся повтирали — пішли. А він за дверми стояв. Повідат:

— Ей, та totы жрут дуже.

Но а тепер він собі роздумав, як бы він пішов до того брата Видимого-Невидимого. Та ї він тоді вийшов стамади, став коло стола, там, де они, totы хлоні стояли, а кричали на нього, та ї кричит:

— Брат, Видимый-Невидимый, подь ту!

Прийшов.

— Та я ту.

А він не видит нічого.

— Та што хочете?

— Та хочу, жебы ту было дас штири кіла м'яса, свинини виражено, ай жебы була літра палінки, ай за тым дві ябка жебы було загрызти.

— В порядку.

Та й раз лем клоп, а уж єсть на столі. Сів він за стіл та й повідат:

— Брат, та подь і ты гу ми їсти, та я сам не з'їм.

Та повідат:

— Іду.

Стали їсти, ідят, видит, же меншаться, їст, але він не видит, же хто їст. Брат Видимый-Невидимый помагат. Такого бы я брата хотів. Тот бы зробив і у владі порядок, і всяди. Но аде што ся стало? Як ся наїли, та й тот брат Видимый-Невидимый повідат:

— Но, колего, та я уж ту велики роки totы люди кормлю, а нігда ня не понукли, жебы я дашто з'їв. А я виджу, же ты добрий чоловік, же ты мене понукнув, сам-ись не з'їв, та я буду твій.

Повідат стрілець:

— Та будеш мій?

Брат Видимый-Невидимый:

— Буду.

— Та подь ізо мнов.

— Іду.

— Но як підеме?

— Не старайся. Я тобі поставлю коня єдного, сірку, а сядеме на нього, а летіти будеме, і земльов будеме іти, як будеме хотіти.

Повідат:

— В порядку, брате. Кебы-сь прийшов гу ми, жебы я тебе побочкав.

Тот прийшов.

— Та цілouй.

— Та кого?

— Та, оле, притулься гу ми.

Тот ся го притулив, поцюлював — но, тепле тіло, але не видит кого. Но добри.

Та й вийде надвір — кінь такий, сірка, крыла в нього на летіння. Та й вийшов на того сірку, сідла дві, та й сів на сірка та й повідат:

— Брат, Видимий-Невидимий, ты ту?

— Я ту. Сідам.

— Сідай. Но як будеме іти?

А кінь пробесідував:

— Як хочеш.

— І летіти, і земльов іти.

— Та лем летіти.

— Але жебы-сь не барз втікав!

Кінь карк заканджутив, пустився люфтом — летит так, лем волося му белинькат. Але летів, летів кус, а tot кричит:

— Брат, Видимий-Невидимий, ты ту?

— Ту, ту, не бійся.

Летят. То раз-два они перелетіли. А як прийшли понад море, tot ся так боїт, же кінь упаде. А стрілець повідат:

— Не бійся, брат Видимий-Невидимий, не бійся не впаде.

Видят, же ідут дві шіфки, а на тих шіфках по єден хлоп. Та tot єден хлоп мат таке сокирча, же кедь му повіст, жебы майструвала, та буде майструвала, а другий мат таку пищалку, же кедь до неї подує, та войська тіко вийде, же на землі не есть тіко листя а травы. А він повідат:

— Знаш што? Тепер мы підеме оперед них, а поставиме серед моря єден готел. Там буде забава, а тоти шіфи прийдуть там гу нам, бо вни ся будут чудувати, же серед моря таке ся стало. Они прийдуть, та ты будеш готелник, та будут ся звідати, же ци можут прийти. А ты повіш: вдячні. Прийдеш, а даш Ім падінки, напоїш їх, а будут ся звідати тя, же як ты поставив того серед води. А ты повіш, же ты маш такого чоловіка, брата Видимого-Невидимого, та будут повідати, же хотят ня купити. А ты продай ня.

— Є, та ты мене зухабиш?

— Не бійся. Лем ты од них прось того сокирча і туту пищалку. Они лем кебы дали, а мы ся позбираме а підеме. Та они мене видят? Я втечу.

— Но та я зроблю, брате Видимий-Невидимий, але смоть, жебы ты мене не зухабив серед моря, жебы я ся затопив.

— Не байся. Я виджу, же який ты чоловік довірний, та й я тобі довірний до смерті.

Но та й як ся тот хотел поставив, шумни драги довкола, бетоновы. Тоты, як увиділи:

— Подьме там.

То было серед моря, они таке інці нігда не виділи. Прийшли, вкацчали собі шіфы, вийшли горі, а він собі вийшов.

— Добрий день.

— Добрий день. Пане готелник, мате дашто на обід?

— Мам. Мам заети, выпити, подьте.

Вийшли — красота: в готелі гудьба грат, трепле начудо. Дав їм палінки, якой хотіли, дав їм наїстися.

— Йой, пане готелник, як вы того ту поставили?

— Гм, як, братя. То бы дуже бесідувати.

— Та лем нам повічте. Ми по воді ходиме уж сто року, а ще нігда съме того ту не виділи.

— Та я мам такого чоловіка, мено му брат Видимий-Невидимий, та він ми поставит, де, коли я што хцу.

А они еден другому: „Просьмесь го, ци не продаст.”

— Што хочете?

— Ци бы съте нам того брата Видимого-Невидимого не продали?

— Продам.

— А де він є?

— Но та вы го видіти не будете, лем чути. — Та й скричав:

— Брат Видимий-Невидимий!

— Я ту.

— Но, видите, же є ту.

— Та што хочеш за нього?

— Та нич, лем жебы съте ми дали того сочирча і туту пищалку.

— Йой, мы даме! Мы даме.

— Но дайте ту.

Дали му токо, та й тот брат Видимий-Невидимий сів на шіфку та й повідат:

— Збогом, стрілець.

Як они пішли далі, а брат Видимий-Невидимий прийшов:

— Сідай на коня, а тікайме гет.

Пішли, а тоты пішли самы, брез того.

Прийшли вни там до того штату, де тот краль, де його жена, а там коло моря став кінь та й повідат:

7. ПРО КОРОЛЕВИЧА МАРКА

Было де не было, в сімдесят семий столиці, за горячим, за зимним морьом, быв еден горчарь. А тот горчарь ся нащив з глини робити горці. А тот горчарь мав у лісі хыжу, мав трьох сынох. Та купувати ніхто до нього не йшов, бо не мали грошей. А він, як наробив повний віз, та він віз того шытко до королевича Марка. А тот королевич такий быв, же на цалу кулю земську быв найвекший бетярь, а найвекший богач. У нього хыжа была покрита самими головами. Як ся на чоловіка погнівав, голову зняв, а хыжу покривав. Но а новини тоді не ішли, лем так, кедъ дахто прийшов, та усні повів даку новинку. Тот горчарь лем із того королевича Марка жив. Прийшов там, місяць там побыв, ще дашто поміг робити, та й їм доплатив. А потому зась наробив горцьох. І зась ся позбирав до Марка. Але раз забавився там три місяці. Наробили горцьох та й старий повідат:

— Но, сынове, ідьте до того королевича Марка.

Та вни ідут. Але видят так у лісі нову хыжу. А гырмит так, блискат. Повідают так:

— Кебы нас там тот хлоп, што в тій хыжі быват, переночовав, та бы добрі было. А де мы підеме през таку бурку?

Прийшли гу тій хыжі, а з хыжі молодий газда выйшов і жена. Але жена бріхата барз. Повідат:

— Газдо, будьте такы добры, переночуйте нас, бо видите — доч такий іде. Та коні могут быти вканчаны у возі, бо на возі горці у сіні, а мы жебы спали в хыжі.

А він повідат:

— Слухайте, люди, я рад приїмам. Вдячні приїмам, але баба воєтит од обіда. Буде злігала. Та знаете, перша дітина, она ся ганьбит і мене. А якбы чуджі люди ту ночували, та хто знат, як бы было. Я вас не можу переночувати.

А тот старший похопит:

— Та, газдо, не мусиме до хыжі увыйти. А ту пуд стріху, пуд облак, до отавы.

— Но та там вам не сперам.

Но вни собі полігали. Бо то даколи хыжку обкладали зо сіном, жебы не померзли. Но, були і зимы тяжкы. Но та й сидят. Повідають тоты братя:

— Та ты старший вартуй, будь на варті.

Но та й смотрит, жебы коні ся не одкапчали, бо то й стрілят, доч зачав ляти. Та й раз прийде великий птах гу облаку та й кричит:

— Ци уж ся народив?

То хлопець ся мат народити. З хыжі повідат:

— Ніт.

— Но, — повідат, — кебы быв ся тепер народив, та быв бы быв начальником.

А то планета прийшла. Бо то кождый чоловік мат свою планету. Но а тото, што ся птах просив, та чув лем горчарь. Птах пішов гет. О минуту зась прийшов.

— Єст уж?

— Не єст.

— Но, кебы быв ся народив тепер, та быв бы міністром. Но, пішов гет. Зась о минуту прийде.

— Єст уж?

— Ніт.

— Но, — повідат, — кебы быв ся народив тепер, та быв бы президентом.

За минуту прийде зась.

— Єст?

— Єст.

— Но та tot хлопець газдівством королевича Марка буде комендерувати, він буде голова на тім газдівстві.

Но інич. Народилося, зачало плакати, газда засвітив. А газда о тім, што tot птах повідав, не чувнич. А горчарь чув. Наарано встали. Доч перестав. Та й tot старший брат ім повідат:

— Вы знаете, што я тої ночі чув? Таке і таке. Та то буде планета. Уж ся хлопець народив у такого богача. Та хто його газдівством може комендерувати, кедъ він зо самыма головами мат покрыту хыжу.

Та й прийшли до того королевича Марка.

— Йой, парібці, вы якоська помалы ходите.

— Та не подарили нам ся горці, та съме кус почекали,
вече съме доробили.

— Но а што нове у світі?

— Ой, зните, газдо, велика новина.

— А што таке?

А уж помаленьки зачав сніг курити. Зима.

— Та спали съме в лісі в хыжі. А туту хыжу іщі съме нігда
там не виділи, а тамади уж дось довго ходиме. Там є нова хыжка,
новий газда. Просили съме ся на ніч. Як він повідав, же не
може нас переночувати, бо жена му мат ізлігати, та съме
ся просили аспонь пуд стріху, піля облака. Но а він повідат:
„Та там можете”. Но а я, — старший повідат, — я був на
варті. Та й раз такий пташиско великий прилетів, як гуска,
чорний. Та й кричав: „Єст уж?” З хыжі му одповіли, же
ніт. І так штири раз прилетів тот птах. А по-четверти раз
як прийшов, та ся просив: „Єст?” Йому одповіли: „Єст”.
„Но та він газдівством королевича Марка буде управляти”,
— так одповів тот птах.

А до Марка, як кедь бы стрілив.

— А де tota хыжка?

— Ade є на тій трахті.

Такой сів на коня. Забрав злата міх єден, а — бйо! При-
йшов до того газди:

— Добрый день.

— Добрый день.

А королевича Марка каждый познав.

— Продай ми totu дітину!

— Йой, королевич Марко, та то перша дітина, та то в нас
радость, та як я годен продати.

— Продай! Ту маш цув метра злата.

— Йой, ми ся не любит.

— Но, маш метер злата, беръ собі, а ты собі другого
створиш.

Но та й думат собі: „Но та ще хыжка не дороблена, та
даяк буде”. Продав він того хлоцця. А він што зробив?
Як го взяв у загловочку, і одніс го дас два кілометри од тої
хыжі — а уж снігу накурило гарді, — а взяв, положив го до
снігу, а нагріб на нього велику купу снігу, жебы ся там
задусив. Сам прийшов дому, інич. Но а totы ся забавили
там місяць. Снігу накурило файнно. Они взяли та колеса собі
погамували, жебы ішли так, як на санкох, бо уж не мож на

возі іти. Ідуть дому. Ідуть, смотрят — велика купа снігу. Але не так ся топит, а пара іде з тої купи. Прийшли та їх ся заставили.

— Што тут може бути?

Повідат старший:

— Оле, розгортаймё, берьте лопату.

— Але, — повідат, — будеме ще з тим брати.

— Но лем берьте.

Зачали розгортати, а дітина протігаться там, жива. Взяли они туту дітинку, обкрутили єй до кожуха, привезли дому. Як того хлоцця привезли дому, матір ся зрадовала і старий. Зачали го дозирати, хлопець зачав роснути. Як зачали люди ходити за горьцями!.. Горячі ще брали з рук, таке щастя прийшло до хыжі. Но вни не годні наробити про королевича Марка горців. Ночують люди в горчаря, лем жеby продав. Ту старий повідат:

— Недобрі. Дотепер нігда ніхто не прийшов горнець купувати, а тепер, одколи тот хлопець ту єст, та люди ся так горнут. Што тут тут є за робота? Такий щасливий хлопець tot.

А хлопець так росне, як із води. Ся бавит із нима, уж ай ліпнит миски із глини, як они, уж до праці ся яв. А по штирьох місяцях отець повідат:

— Ідьте з тима горьцями до королевича Марка, бо вже съме там довго не були. Ідьте, бо нам голови постинат. Ми од початку з його газдівства жыєме, а вы не везетенич.

Но та їхли з ців возом. Прийшли, а королевич Марко уж лем вандії поробив та з того їв. Та їх повідат:

— Ой, хлоцці, забыли вы о ми. Што з вами єст? Я мыслив, же съте повмирали.

— Та не повмирали съме. Але як-исьме ішли од вас, та там одна купа снігу була, а ся барз топила. Ми того розгребли, а найшли съме хлопчеська. Кедь съме того хлопчеська внесли до хыжі, та вы зните: і ночують у нас люди по три ноћі, з-пуд рук нам берут горячі миски.

Пой, до королевича Марка, як бы перун стрілив. Та не здох там. Положив два міхи золата на коня, а — давай. Прийшов до горчаря:

— Продай ми хлоцця того!

— Пой, королевич Марко, добри съме люди, але я того хлоцця не продам, бо то такий щасний тот хлопець, же види-

те, я бы не мусив до вас ходити тікай світ. Ми гроши самы пхают до рук три раз тіко, як я прошу. Але тіко, же мы ся уж познаме од початку, та вам продавам тоты горці.

— Продай. Ту маш єден метер злата.

— Йой, королевичу Марку, не знам...

— Но, маш два метри, а кедъ ніт, смерть вам шыткым.

Гм, ся пострашив, та даст, ніт? Як му дав того хлопця, він взяв дочечки та й збив таке, як трунку, а прийшов туту єдну воді, такуй, як туту Дунаю, а выпхав през нього шаблю злату, а шмарив до воды. Чиста злата шабля. А коло ручки, та здалека таке, як кедъбы крест мав. Та й шмарив на воду, і так тото пльне. Они плакали за тым хлопчиськом. Но што? Мусили даги. Кебы були не повіли, же мають дітину, та не було бынич.

Тото было, было, а было, а было п'ять місяцю. Він по воді плавав пробитий. Але тота вода текла коло єдного монастиря. А даколи люди не автобусами ходили, як тепер, до монастирьох, але пішком. Та як далеко ішов напіше, та ноги барз боліли. Но так посідали над берег, а ноги мочат у воді, дораз освіжали ноги. Освіжали, хвіля, а тота ладичка пльне. А сонце вперло до ладички, а шабля ся бліскала. Та й повідат:

— Моле, на дочці криж златый іде.

І тота ладичка зачала приходити туту берегу, туту берегу. Так прийшла близько, же поїмали тулу ладичку, вытягнут. Выймут шаблю, отворят ладичку,— а хлопчисько живий. Рана ся бегом штырнаст дни загоїла, од злата не достав піняку отраву кырві. Дали го до чковы так ся щие тут хлопчисько, же за три роки він уж быв архієпіскопом.

Но а королевич Марко скакав, докля був скакав, докля був молодий. А мав дівку єдну королевич Марко. Як уж устарів, та перед смертьюв кождый уж на задні колічка смотрит. Но повідат:

— Жено, од маленькості я ще нігда не був у сповіді. А чув-им і знам, де є тот монастирь, та ся піду высповідати, бо то уж треба буде іти гет.

Та й сів на коня — іде. Прийшов до того валалу, заплатив єдному газдові квартиль, а сам пішов на службу. Прийшов та й прикляк ціля єдного попа, та й піп повідат:

— Коли съте ся сповідали?

- Нігда.
— Тіко мате року?
— Вісімдесят п'ять.
— А чом-исьте ся не сповідали?
— Та тому-м ся не сповідав, бо я великим тисячум людям головы одтинаў.
— Но, не можу я вам розрішеніє дати. Ідьте гу другому.
Так обыйшов шыткых попів, а прийшов гу тому арцибіскупові. Приляк.
— Коли съте ся сповідали?
— Нігда.
— А проч-исьте ся не сповідали?
— Та зато, же я людьом стинав головы, а тераз виджу, же уж-им слабшый, та хочу ся гріхах тых збыти.
— Гм, а лем тых люди съте марнили?
— Та іще єдного хлоцця-им пробив зо шабльов, та пішов.
— Гм, слухайте ту: як я вам можу розрішеніє давати, кедъ то я. Мене съте пробили.

Йой, тот так, як бы до нього стрілив. Повідат:

— Знаш што? Я сяду на твій столець, буду службу конав твою арцибіскупську, а я тобі дам письмо, однесен моюй жені.

А тот повідат:

— Гей, я однесу.

Пише: „Як тот прийде до хылкі, жебы-сь почитала тото письмо, а там маш щаблю на клинцю, одотни му голову”. І королевич Марко сів на арцибіскупський столець, а арцибіскуп пішов. Він ішов пішев, не на коню. Ішов през єдину луку, а там піля єдної студні сидів хлоц сивый. А він повідат:

- Добрий день, діду.
— Добрий день, сину. А де ты йдеш?
— Та йду до королевича Марка.
— Чого ты там ідеш?
— Та несу письмо його жені.
— Оле, дай тото письмо меджи тоты два пальці.
— Є, — повідат, — бы съте ми не дали.
— Не байся. Лем дай ми го.

Як дав меджи пальці, повідат:

— Уж го можеш брати.

Як тот дідо узяв письмо меджи пальці — уж інакше было в письмі написано. Но, приніс він тото письмо, она

отворила, а в хыжі ся зробило велике світло. Письмо було златими літерами написано. А там було написано: „Tot младенець, як прийде, жебы-сь свадьбу зробила з дівков нашов, бо кедъ не зробиши, обидвом голову зотну”. Она почитала, письмо подерла, а розметала по хыжі. Тото світит місто світла. І зробила свадьбу. Він чекав, чекав рік, пак пішов, сів на коня, іде дому, а він господарит уж.

— Та ты што зробила?

— Но што-сь ми писав.

— Та я тобі так писав?

— Та так-ись писав. Ту маш письмо. Смоть, одколи принес письмо, та оно там світит у хыжі.

Поскладат він письмо, пише так. Но, дав го закликати гу собі:

— Подь ту. Та ты хочеш моїм зятьом быти?

— Но, так выпадат. Бо уж ай єм.

— Та тоді будеш мій зять, як підеш до бога, а ся зазвідаш, тіко я мав маєтку, срібла а золата, жебы ти одповів. Як будеш із богом бесідовав, тоді ти поволю, же можеш быти моїм зятьом.

Но він ся позбирав і іде. Прийшов гу єдину воді, а там хлоп сивий перевожат на чолнику.

— А де ты йдеш, хлоце?

— Гу богові.

— Добрі, же там ідеш. Оле, будь такий, позвідайся бога, коли я перестану тот чолник возити.

Уж мав п'ятьсто року.

— Я ся позвідам.

Перевіз го. Іде далі. Прийшов до єдної хыжі, пусто, стіни, сала велич, а хлоп літат од кута до кута, а фурт повідат:

— Не мам п'яц, а не мам п'яц.

Він смотрит та й повідат:

— Но та чом кричиши, а хыжа порожня.

— Та не мам п'яцу. А де ты ідеш?

— Гу богові.

— Оле, будь такий добрий, позвідайся бога, же коли я раз буду мав тот п'яц.

— Добрі, я ся го позвідам.

Прийшов, а трьоми братя сидят на дарзі. А мали штири

златівки. То по вітцюві маєток остав. То уж посивіли, а не можуть ся поділити, бо штири златівки, а они трьоми.

— А де ты ідеш?

— Гу богові.

— Оле, будь такий добрий, зазвідайся бога, коли ми ся раз уж тым маєтком поділимє.

— В порядку, позвідамся.

Позбирався, а іде. А бог перед нього ся з'явив, на прутю сидит піля драги. Прийшов гу ньому та й повідат:

— Добрий день.

— Добрий день. А де ты йдеш, сину?

— Та гу богові.

— А чого доброго?

— Гм, — повідат, — я ся з королевичовов дівков оженив, але він ня гонит, жебы я з богом бесідовав, же тіко він мат маєтку.

— Но та вернися дому, а так му повіш: коли на небі найясніші, найгустіші звізды сут, а на землі найгустіша трава, а піску, а каміня, тіко він мат срібла, злата, діаменту.

Уж із тым скончів. Такий худобний є королевич Марко.

— Но а тот хлоп, коли перестане чолнок возити?

— Тоді, як другому даст totу лопатку, што гонит чолнок. Як притулит гу руці — уж тамтому приросне.

Добрі, но. Думат собі: „Но та того хлопа ми ся треба хранити”.

— А тот хлоп коли перестане кричати, же не мат п'яцу?

— Тоді, як подорожнього чоловіка прийме на ніч. Він нігда нікого не хотів переночувати, же не мат п'яц. Та й він не мат ту покою. Як буде приїмав, та й він буде мав п'яцу.

— А тоти братя коли ся поділят із тима златівками?

— Як іх ты поділиш. Даши єдному єден, і другому єден, і третьому єден, а повідай так, же ты быв піля бога, та за роботу тобі єден патріт. А пак тобі шытки штири впадут.

Но так уж іде. Вернєся, прийшов гу тим братьом.

— Быв-ись?

— Быв.

— Но та як повідав?

— Но дайте ту гроши. Тобі єден, тобі єден, тобі єден. Но а знаєте добрі, же я тіку драгу робив, та й ми за роботу патріт tot четвертий.

— Гей.

Як цовіли, же гей, уж лем порох ся з них зробив. Уж мали выше по двасто року. Та й шытки штири му остали златы. Прийшов тутому хлопові:

— Быв-ись піля бога?

— Быв.

— Та коли буду мав п'яц?

— Як подорожнього чоловіка переночуєш. Ты нігда нікого не хотів переночувати, зато не маш п'яцу.

— Правду маш, я нігда не переночував.

— Но та зато не маш п'яцу. Як переночуєш, приймеш на ніч, та й ты будеш мати п'яц.

Та й раз прийде тутому, што перевожат.

— Быв-ись піля бога?

— Быв.

— А што бог повів?

— Перевезьте ня.

Перевіз го.

— Но, повідай.

— Чекайте, най одыйду кус од вас.

Ся бояв той лопатки. Одийшов фалат. Повідат:

— Діду, тоді церестанете, як другому лопатку туту дате до рук.

А дідо за ним шмарив, лем не потрафив. Но та й дідо обстав. Но іде домів. Прийшов до королевича Марка.

— Но, быв-ись піля бога?

— Быв.

— Но а тіко я мам маєтку?

— Та слухайте, отець. Коли на небі найгустіше звізды, а на землі найгустіша трава, а піску, а каміня, тіко вы мате срібла, а злата, а діаменту.

— Правду маш, сину.

— Але знаєте што, няню? Ви були даколи піля того хлопа, што чолник перевожат?

— Быв.

— Та така купа коло нього недалеко злата, же на шість возу не заберете.

— Де?

— Там є піля нього недалеко. Дас два метри од чолника од того.

Сів на коня, біжит смотрити. Іще все жадав. Прийшов там ближе, глядат — нігденич. Прийшов та хлопові:

— Не видів-ись тоту купу грошей?

А він повідат:

— Подь ту, подь ближе.

Прийшов ближе, притулів лопатку та ньому, та руці приложив, тот ся лем розсыпав. І королевич Марко там возит, і днесъ-им го видів там.

Прийшов-им до Кожуховець, приповідці конець.

Та видите, тіко мав грошей, а ще все жажда была.

8. ЯК ОДИН ІЗ ТРЬОХ БРАТІВ ВИЗВОЛИВ СЕСТРУ І ЖІНКУ

Быв еден хлоп худобний, а мав трьох синох. А тоти синове, як вирости, та велики жыване були — билися. Стары ся з нима в'їдали. А фурт стара повідала:

— Ой, мужу, мужу, кебы мы мали дівчатисько, та оно бы било коло мене. А тоти таргане, посмосься, што роблят.

Та й раз в єдину неділю ся добесідували так, же шытки трьоми на воду підуть, а шытки трьоми будут за відро тримати, підуть хижу замітати, а шытки трьоми будут за мітлу тримати, але як ся будут женити, та мусят такого глядати, жебы мав три дівки. Та хотіли єдного дня шытки трьоми ся женити. Но, зробили такий контракт — іще гірше на старих. Но та й єдину неділю пішли до стайні та й старший повідат:

— Слухай ты, молодший, мы будеме метати, а ты ідь під двері, а на ключову дірку слухай, што отець і матір тепер буде бесідували.

Они виділи, же родичум ся не любит, же они так роблят. Він приложив вухо, а стары ще за столом сидят. А стара повідат:

— Видиш, мужу, кебы мы мали дівчатисько, оно бы хижу замело, дрив бы наносило, трісок бы принесдо, миски бы перемыло, тіко бы ми меньше треба робити, а я то до вечера сама не пороблю задыхлива. — Бо така была задыхлива, як я. Я ся з неї набрав, холера. Недалеко спала, і я такий задых тепер достав.

А він тото выслушав. Як тото выслушав, повзирається, же братя го не видят, пішов, заніс дрив — уж закон преступив. Взяв мітлу, замів, приніс трісок. А стары лем смотрят. І миски перемыв, постелі постелив та й прийшов та матері та й повідат:

— Та хцели бы съте, мамо, дівку?

— Та, сину, знаш добрі, же вы трьоми всяди йдете, а оно бы ми помогло.

— Та будете мати дівча, але першому просотарюві, який прийде, мусите сї дати замуж.

Повідат:

— Дам.

В порядку. Прийшов до стайні.

— Што-сь чув?

— Нич.

І то так есть, есть та й есть, але раз стара повідат:

— Оле, старый, пеленку ту дай.

— Што хочеш, стара?

Та й народилося дівча. Пой, така радость! Они тово дівча так колышут, дівчатисько росне, як із води. Як му було сім року, оно уж ай хыжу замело, дрыв наносило, миски перемыло. Радость. Но але стара, як увиділа, як оно робит, та ся дуже тішыла. Але як сї було віснадцять року, та й раз у неділю прийде паробок. Та й повідат:

— Дайте ми дівку за жену.

Но та й скликали люди там. Ані ся го не просят, скады прийшов, скады є родом або што. І він там побесідовав. Прийшов на кочу і взяв дівку на коч — пішов, лем за ним здуло. Докля вии люди позганили, же за ним іти, але де? Не знают, одкыль є він. Но та й матірь:

— Но та то він мусит знати шытко, він тому причина, бо він ми повів, же буду мала дівку.

Та й братя на нього:

— Та чом-ись ся го не звідав?

— Та я ся спустив на вас.

Пішов так, як до Поляни:

— Пи ішла тады свадьба?

— Ніт.

Пішов так, як до Прикрой:

— Ішла свадьба?

— Ніт.

Пішов так, як ту до Миролі:

— Ішла свадьба?

— Ніт.

Довкола походив — ніхто не видів. Прийшов дому, та й они на нього:

— А ты сесь люмп, а невірний брат, а закон-ись переступив.

Но та й він із тої суєти взяв сокыру на руку, — вострішу, як ми мали вчера, — взяв сокыру на руку, а іде в світ.

— Но, — повідат, — кедъ на ия так врісте, та я іду.

Позбирався, прийшов до ліса та й іде лісом єден день, другий день, третій день. На п'ятий день прийшов гу єдному дубові. То быв дуб на цувдруга нещастя високий, такий стром, же око не чуло, ухо не виділо. А пуд тым стромом такий хлоп — на цівщуха високий. А таку бороду мав довгу, же він totu бороду зогнув та і постелив, і прикрився з ньов. А горі тым дубом скаче. А він прийшов:

— Што ты хочеш, хлопе, з того дуба?

Повідат:

— Та лем totu таблу.

Він смотрит — гей, златыми буквами написана. Но а там пише так: „Хто на того строма выйде, велике щастя обсягне”.

— Ой, — повідат, — та я ти дам.

Выйшов горі, сокыров одоначив, шмарив таблу, а тот хлоп малый вхопив таблу — пішов з ньов деськи до діры. А він іде горі на того дуба. Выйшов выше, смотрит — балик. Возьме tot балик до рук, почитат: „Ту є така кошулля, же хто на ся totu кошулю возьме, на цівсвіта силы буде мав.” Думат собі: „Таку ми кошулю треба”. Но іде выше. Выйшов выше, смотрит — там другий балик. На тім балику пише: „Ту є шабля така, же як ей возьме до рук, а лем юй повіш, же рубай, шабльо, а з ньов махнеш, шыток світ можеш зрубати”. Ай ми бы ся того придало, і tota шабля. Аспонь дики бы-м рубав по лісі. Но, іще не быв спокойный. Іде выше. Выйшов выше, смотрит — третій балик. Почитат він tot балик: „Ту є такий карабин, же хто го достане до рук, а лем так націлит, не мусит барз ціляти, а стягне когут, та застрілит, што на світі лем хоче, а жадного выбуху, ані дыму не буде”. I tot бы ще карабин найліпший. Брез жадного звуку, а заб’є. Но та й він собі зыйшов долу, но а хоче видіти, ци то оно так, як там писало. Взяв на ся кошулю та й так плечима порушав. Як порушав, шытко листя опадало із строму. „А-а-а, — думат си, — та уж я силак”. Но та й хоче шаблю скусити. Вытяг із похвы шаблю, а махнув по тых стромох: „Рубай, шабльо!” Лем што махнув, стромы попадали, як коноплі. Така бы была добра палі закресовати вчера нам. Но а тепер того карабина.

Видит далеко строма. Думат си: „Чекай, ци я вцілю”. А нігда го набивати не треба, все набитий. Взяв, вцілив, стяг когут — ой, пудсік го, якнич. Гм, добра збрань. Но та й вшытко на ся взяв і іде. Ішов єден тыждень, другий тыждень лісом та й раз чус бесіду. Але вівк такий!.. Іде ближе, ліпше чус, прийде за крякы, а там двадцять п'ять хлопох, жыванох, такы голодны... Та такий закон собі зробили, же котрый не вхолит лобду, та го юсти будуть. Но з голоду. Голод — великий пан. Бо я быв голоден, та знам. Но а він так смотрит з-за кряка. А як прийшло на старшого, што быв меджи нима председа, а він натяг карабин, одбив лобду. Шытки прийшли гу ньому:

— Тебе юсти, тебе юсти будеме.

— Гоц, чекайте, братя. Я уж тридцять року председом, та я мыслю, же я заслужив іще раз юмати лобду. Кедь не вхоплю, та будете ня юсти.

Но а як зась шмарили, він одстрілив, но, уж юсти.

Но та повідат:

— Слухайте, братя. Знате, што съме пережили: ходив єм з вами, а тепер іду за крякы, бо виджу, же уж пропав єм.

Та поволили му. Та й пішов за кряка. Він ся скрив, tot з тым карабином. Та й повідат тот злодій:

— А кедь так ізробив земный чоловік, же я не вхопив лобду, та най ми ся покаже, волос му з головы не впаде.

А він тоді вийшов:

— Я ту.

Прийшов меджи них та й повідат:

— Та вы, хлоцці, такы голодны?

— Пой, барз ісьме голодны. Увиділи съме сленя, впав слень, і горы съме погрызли.

— Но та чом вы такы голодны?

Повідат:

— Том. Ми уж ту ходиме десять року. Єсть ту єден краль, а мат три дівки. А дав собі на капуру зробити таку табулу, же хто од тых дівок возьме даякій знак, та він даст му єй за жену. А кожда особні спіт.

— Та подьме.

Тот повідат:

— Не годен. Як ідеме гу тому дому, та на єден кілометер як прийдеме, та на хыжі, на тум домі когут златый заспіват, а каноны довкола зачнут бити та й муху не припустят.

Повідат:

— Тотонич, подьме.

Йой, они єден на другого посмостили, йой, та тото буде добре. А го зволили за главного, він уж председа. Як прийшли на туту чару, а когут повідат:

— Гоп, дось!

Він натяг карабін, праск — когут ся перевернув. Но а страж спит, бо чекат на когута. Як забив когута, прийшли гу тому дому, но та й ходит довкола, як зайти доднуга. Та повідат:

— Котрый мате скло різати?

Та вни не мают.

— Но та якы вы злодії?

Але пішов, покрутися, найшов два кромпачі, лопаты.

— Копайте попуд фундаменты.

Як раз-два выгребли яму, та й там уж були жыли.

— Но та я іду там.

Прийшов, шабльов дно обцеркульовав, тото дно выпало, а го выложили горі, вийшов до ізби тот з тов кошульов.

— Но, тепер давайте руки, а подьте ту. Я вас буду тягав горі.

Котрый му дав руки, шабльов — фік, фік, фік, так, же шыткым головы поодрубовав. Уж у кырві стоїт по пас. Як видів, же шыткым конець, тоді туту ізбу запер, повна кырві, а пішов до другої — там шатня. І взяв собі шумний аицуг, окупався. Тото шытко спит, бо чекат на розказ. Когут розказує, но, а когут уж нігда не буде розказовав. Но та як ся прибрав, напарфіновався. Та й прийде, отворит єдину ізбу, а там — чорна кава. І тото уж знак: хто тото вып'є, та будуть знати, же там хтоськы був. Він туту каву взяв, кущок із неї ізляв і выпив собі каву. Авкурат му ся придала, бо ся стралив, докля тым головы поодрізовав. Як отворив зась ізбу, а там — дівка старша. Та й узяв, із пальця стяг перстінь та й положив до кишені. Прийшов гу середущій — іші краша. Но і з тої пальця істяг перстінь і іде далі. Йой, але як прийшов гу молодшуй, йой, та тата така шумна была, же око не чуло, ухо не виділо таку шумну дівку. І взяв од неї перстінь, і пташка такого она мала піля себе, і того пташка. І позберався, і помаленькы собі вийшов із того і іде дому просто. Позберався дому і іде. Прийшов дому, но, видят, же прибратьй, не повідают мунич братя. Ані він їм ся не

гласит, што він зробив, што не зробив. Кухарки рано в кральовськum домі як устали, утворили двері, а там тота кров ся стыла, тоты трупы, руки вырчат, звисли — краль встав.

— Чудо велике.

— Што ся стало?

— Хтоськы ту був. Ту труп попри трупові.

Зачали розбирати. То люди а люди позрубовано.

— Йой, та ту война була, а мы шытки спали. Добре, же нас не побили.

Прийде гу старшай дівці.

— Де маш пестінь?

— Не мам.

На, уж був ту злодій. Прийшов гу середушій, само так. Прийшов гу молодшай, ані не встала, така подушена. Но та й скликав міністрох шытких краль, же хто того зробив, кого бы то треба їмати, а яким способом. Но та так міністро-ве нарядили:

— Інакше то не буде, лем із нашого штату од дванадцятого рока до тридцять року жебы кождый ту прийшов. Влак іздарма. За два тыжні їсти, пити, а про своє життя повідати.

Но і краль того подписав, дав печатку. Но та й як зачали люди іти до краля. Прийшов він до того валалу та й отець їм повідат:

— Та чом вы не йдете?

— Мы маме коли. Тепер там люди.

Но а писарі там писали, хто што повідав, же ци ся дашто здало. Та й раз повідат:

— Брата, та уж ідеме мы.

Прийшли гу влаку та й сіли собі. Та й прийшло о два тыжні так, же треба було йти на сповідь. Та й повідат молодшай:

— Но та ідь ты, старший.

Прийшов старший.

— Но та повідай, сыну, што ты пережыв од дванастого рока.

Зачав повідати, та де, ані коло того не іде. Як выповів шытко:

— Та уж не знашнич?

— Ніт.

Прийшов там та й повідают братя:

— Што ти повідали?

— Підеш там, та будеш видів.

Пішов середуший. Дівки вже чекают, же як не вийде, та готове, бо вже лем єден паробок є. Та й зачав повідати середуший, не іде коло того.

— Не знаш нич?

— Ніт.

Но прийшло на наймолодшого. Йой, так тоты дівки коло нього ходят. І тата з тым хлопчиськом. Але кущок так видят, як қебди tot хлопчисько на нього здавав. Но але не могли повісти, же то він. А він мав і карабин, і шаблю, і шытко. Та й повідат:

— Но, пане, повідайте, што, як вы жили од дванастого року.

Но та й він зачав їм приповідку повідати. Шытко тото разповів, як з ним было. А тоді краль очі вытрішив. Та й вийняв старшої перстінь:

— То є твій перстінь?

— Мій.

Йой, так го цоцюювала. Вийняв середуший:

— То є твій перстінь?

— Гей.

А вийняв перстінь і пташка наймолодшої, тата ся го хопила за карк, бо уж мат і дітину од нього. Та й повідат краль:

— Но, сину, кедь ты звитязив, так ти дам дщеру за жену.

— Но добре, добре, краляю найясніший. Але тоты двоми, то сут мої братя. Ми такий контрак ізробили, же мы єден день ся маме женити на дівках єдного пана.

— Гей, я пристану. Берьте шытки три.

Так ізробили свадьбу. І його братя щасливы были, же кральовы дівки за жены мають. Ходят такы парадны, же собі пальці не видят. Но а він лем так попри пальці ходит тамади. Старший, як побув там пуврока, прийшло му до головы, же хцел бы ся до валалу показати, же він од краля дівку мат. Та й прийшов гу кральові, повідат:

— Отець, ци вы бы ми поволили, жебы я зо женов пішов там, де я ся родив.

— Гей, — повідат. — Зaberъ собі коні котры найліпши до коча, а ідь до складу, беръ лопату, намеч собі злата, тіко хцеш, а можеш іти.

Пішов, взяв, наметав, сів на коч — пішов. Середущий, як увидів, і він бы хотів. Прийшов та кральові і проситься домів. Краль і тому так повів. Взяв і tot пішов. А tot молодший так собі думат: „Гм, та я того завойовав, а totы таргани ся підуть показати, же они кральовы дівки мають, та чом бы я ся не міг показати?” Прийшов та кральові:

— Отець, я бы тыж хотів піти своїх родичів видіти.

— Прошу, най ся пачит, сыну. Ale ты собі штири коні запрігай до коча.

Но запрягли му штири коні, коч му дав краль такий, што ся сам на нім возив. I забрав собі гроши, но а він уж із хлоцчиськом. Та й хлоцчиська положув на середину сідла. Она сіла з одного краю, а він — з другого, і ідут помаленьки. Так ішли лісами, а на єдиній кері на поручу сидить хлоп сивий, як голуб. Та й він до хлопа:

— Добрий[день].

— Добрий день. Послухай, младенце, ale добре ня послухай. Там прийдеш далі, там будут два телефонпости, і зачине ти плакати пуд колесом, як кедь бы твоя дітина плакала. Ale жебы-сь ся не повзирав, бо як ся повзераш жену втратиш, а дітина нігде не піде.

A він собі думат: „Но я знам, який то хлоп?” Іде далі, бесідує зо женов. Та й раз загрівчit дітина його. Він так ся повзерат, смотрит — дітина коло нього, а жена щезла. Докля він прийшов та своїм родичом, так розум утратив, же його мусили ув’язати на дванаадцять ланцюх. Братя хлоцчиська дозирають, ходят по ворожильох, аж і мене там закликали, бо знали, же знам штоськы ворожити. Я повідам:

— Помочі ніт, лем кромпач, а лопата, веценич.

Нонич. Ale о п’ять року приснило му ся, же ест єдна ворожилля, а туй ворожилі, як повісти таке слово, жебы она не дала одипор на нього, та не ест того на світі, жебы не повіла.

Та й прийшов та братім, повідат:

— Но, братя, уж ня пусьте. Уж мам розум. A підете зо мнов там і там до того валалу, до той ворожилі, што ми ся снила.

— Підеме, брате.

Аж ся зрадовали. Прибрали го та й ідут. Ідут, він оперед них, они за ним. Видів на дразі такого птаха, што так вози

роздалабали, лем кышки з нього вийшли. Він ся зогнув та й положив до кишені.

— Брате, та ты зась розум утратив, та посмосься, як-ись собі аицуг ізбабрав.

— Не любится вам? — повідат. — Небо оперед мене ідьте, небо позад мене.

Ідуть далі, ідуть, видит зась у шанцу таку дюгов велику із бочки. Він скочив до шанцу, вхопив дюгов та й положив до кишені.

— Брате, зась-ись ушалів.

— Не любит вам ся? — Повідат: — Небо за мнов ідьте, небо вперед мене.

Але ідуть далі, а там такий обруч ерджавый з бочки. Він скочив та й надів собі на карк.

— Брате, та посмосься, што-сь наробив з героком.

Повідат:

— Уж єм вам повідав, же як вам ся не пачит, та ідьте оперед мене, небо за мнов.

Та й так зо шыткым іде. Прийшов до того валалу, повідат:

— У тій хыжі.

Но та й іде старший наперед. Прийшов, отворив двері:

— Добрый день.

А она повідат:

— Добрый день.

— Пой, — повідат, — як у вас ту горячо.

А она повідат:

— А в мене там ще сто процента барже горячіше.

Но та й веце нич. Тот ся забрав, вийшов вон.

— Но, што ти повіла?

— Будеш чув.

Прийшов середущий.

— Добрый день.

— Добрый день.

— Пой, пані, як ту горячо у вас.

— Но, — повідат, — в мене там ще сто процента барже горячо.

— Не знаш нич веце?

— Но з паном богом.

Но а тот зо шыткым іде до хыжі. Та й прийшов, отворив двері.

— Добрый день, пані.

- Добрий день.
- Ей, як у вас ту горячо.
- Ой, у мене там іще сто процента барже горячо.
- Він вийняв того птаха розбитого.
- Та нате, ми опецьте, кедъ так горячо.
- Є, — повідат, — выпаде.
- Та нате, заткайте, та не выпаде, — дав юй дюгов.
- Та праскине.
- Нате обруч на себе, а не можете праскинути.
- Як так юй повів, она повідат:
- Но, чоловіче, та уж тіко я жью року, а ще ніхто ня так не поїмав, як ты, та ти тепер повім, де твоя сестра. Та твою сестру взяв діабол молодший за жену. А твою жену старший діабол мат за жену.
- Та дала му ручник.
- Та як будеш іти назад, та на тот ручник сядеш, та тя перенесе през воду. А будеш іти през олов'яну воду. А до той води кебы-сь ся тыкнув, та ти згорят ноги і шытко. Та прийдеш на дванасту годину там гу тій воді за тов драгов, а тота вода о дванасту годині перестане течі.
- Но та й выйшов на двір.
- Та що? — повідат.
- Но нич. Вы собі можете іти дому.
- Но они пішли. А він шмарив обруч, і птаха, і шытко, уж му не треба. Тай іде. Прийшов гу тій воді, огень такий із неї пырскат. Но але як прийшла дванаста година, вода перестала течі, а высихла. А він тоді давай. Перебіг скоро воду, а скочив на коліна. Але не міг так ноги вихопити, та кущок му п'яты прифаркли, зато мы маме п'яты твердши, ніт? То тоді прифаркли там. Но, як перейшов воду, та й раз смотрит — великий готел. Іде ближе, а його сестра облаки чухала. Як го заздріла:
- Пой, братику, де тебе ту бог выніс?
- Прийшла і го поцюлювала.
- Пой, братику, ты не можеш ту быти, бо тебе тот заб'є, што зо мнов жые.
- Але, — повідат. — сестро, будь през старості. То піде. Лем жебы-сь йому дала слабшого вина, а ми — міцнішого.
- Но а тоты анциクリсти фурт воюют по світу. Та й прийшла

дванадцята година, дванадцятьметрова палиця бухла, уж дала сигнал, же іде дому.

— Но, — повідат, — тікай, брате.

— Але, сестро, тихо будь.

Став за двері та й чекат. Тот, як увийшов до хыжі:

— Фуй, грішна душа ту смердит.

— Але там. Набивало з тобов по крякох та-сь ся набрав такого вздуху.

— Але не може быти.

Зачав ходити, а тот за дверми.

— Ой, — повідат, — то ты, швогре, ту прийшов?

Дябол сів на мосяжный столець, а йому дав дерев'яний. Tot сідат на дерев'яний столець, та й столець розламався. А дябол думат собі: „Тя фрас взяв. Та й швогор силак”. Но а де він не буде силак, кедъ він на цівсвіта силы мат. Дав му оцілний столець, ай tot ся поламав. Но та й дала обід. Но а який? Галушки олов'яны. Tot не буде брати їв. А дябол ся натрепав, натрепав. Повів, жебы принесла вина. Вычили вина, а дябол фурт на нього смотрит.

— Но, — повідат, — слухай, швогре. Подьме надвір, а будеме ся брати, котрый съме міцнішый.

Він такої встав із стільця, пішов надвір. Дябол коли-неколи помалы йшов, показав голову, а tot выйняв шаблю, фук — уж єдного зожер. Сестра уж вільна. Пой, сестра, як го увиділа, му повідат:

— Нігде не ходь, бо твоя жена ту за тым.

— Але лем ты будь спокійна.

Но і іде та тому дому, де є його жена. Пой, як заздріла, скочила так високо...

— Пой, — повідат, — мужичку, йой, страться, бо він тя заб'є.

— Пой, што-сь така шалена. Та уж сестра вільна.

— Чом?

— Я забив го.

— Но а тепер тебе заб'є tot.

— Але там заб'є. Лем ми міцнішого вина даш, а йому — слабшого.

Но прийшов він там, чекат. Двадцяти'ятьметрова штанг впаде.

— Но, уж іде.

— Та най іде.

Прийшов там.

— Ой, жено, деськи ту грішна душа смердит.

— А, — повідат, — там десь тобов звивало по крякох, та-сь ся набрав віздуху вшелякого.

Ходит по хыжі.

— Ой, родина ту є. Як ся маш? — на швогра.

— Добрі, — повідат.

— А як ты ту прийшов?

— Та хотів-им тя нащивити.

Но і дав му столець. Сів, гм, дерев'яний — поламав го. Но, тот уж покрутів з оком, недобрі. Дав му оцілний — і tot ся поламав. Та й дала она там їсти зась галушки олов'яны. Tot раз-два поїв. Но, напилися вина.

— Но та знаш што? Я тебе буду просив, оле, дай ми палець, будеме ся тягати, котрый съме муцнішый.

Дябол взяв його палець, тягат, аж ся трясе. Не розогнув го. А він повідат:

— Но, уж маш дось?

— Гей. Тягай ты.

Він взяв та й лем так кущок притис, та й вытяг зо жылами, зо шыткым дяблові. А дябол повідат:

— Подьме надвір, а будеме ся брати.

— Подь.

Він наперед выйшов, а дябол коли-не-коли, бо того го боліло. Tot выйняв шаблю, фук — одняв голову. Но та й уж іде. Забрав жену і сестру, іде. Сів на tot ручник, што му дала ворожиля. A єден іще в канцелярії быв дябол, хромий. Та як увидів, же tot жены бере, а за ним. I прийшов та вхопив за кабаты жены і торгнув, але не міг стягнути. Зато, смотьте лем добрі — кожда жена напереді коротший кабат мат, а назаді — довший. Bo то він натяг того. I так обстало. I так він прийшов дому і жыли, докля їм ся жыли не поторгали, а наші помочовали.

I казка-небылиця, хто ня не выслушав, най му выгніє потылиця. A прийшов-им до Кожуховець, та й приповідці конець.

Прийшла домів та й зачала нянька цюлювати:

— Няньку, оженьтеся.

— Ой, дітино, то не зроблю! Бо я кедь бы ту другу жену, мачуху, привів, та бы тя мучила барз.

— Няньку, ні! Я там totу бабу знам, я там ходжу з ей дівчатиськом.

— Totу, totу, дітино. Ты бы виділа, як бы вна вас мучила. А дітина зачала аж плакати, же — берьте ей.

— Но, та кедь уж так хочеш, дітино, бо не хочу чути твої плачі, та іду.

Гей, а tota, як увиділа, дораз лавки повстиляла, бо то dakoli, як дахто ішов до хыжі, та дораз полотно давали на лавки, бо нечисты были, бо дылі не были в хыжах, але земля, но та й яка земля была, та й такы лавки были збабраны. Та й она totо повстиляла, стіл прикрыла. Та він повідат:

— Та знаш, чого я ту прийшов?

— Та я не знам. Барз есс парадный. Моле, ты — сам, і я — сама. А nіgда ту не зайдеш до хыжі.

— A-a-a, та чого буду, мам дось свойой біды.

— Но і я мам дось біды, — они двое бісідуют.

— Та я прийшов ту, ци ты бы-сь за мене не пішла.

— Но кедь я тя давно чекам. Но але кедь я мам лем едно дівчатисько, а ты маш двох. Діти нам будуть на помочі, і нам буде добрі, — стара повідат, бо она ся была хотіла барз oddати.

Но і так они ся побрали. Першый день дала дітьом їсти, постіль їм таکой там зробила із дочок, та й полігали собі. Сплят. Рано зась їм дала їсти, попричісувала їх, дала їм лахы чисты. Так до тыжня так робила. По тыжньові з постелі як закричала:

— Biro!

— Што є?

А лем три години по півночі.

— Вставай! А ідь принесь трісок, бо вчера съте не наносили!

А він ніяк не робив.

— Трісок ай дрыв, а кладь огень.

А оно nіgда огень не клало. Йой, та й оно босе встало та й пішло, трісочек назбирало та й дрыв, наклало огня.

— Воды постав до горцьох!

Но, як поставило:

— Хыжку заметь!

А они лежать шытки. Так, же тата дітина ся наробила дось, докля они повставали. То єден день. Але през день як із ньов зачала замітати: а там ідь, а там ідь, а там ідь. А ей дівканич, лем смотрит, а сміється над ньов. А потому зачала ей ай бити. А старий, як тото увидів, та серцем плакав, не показалося паверхы, але серцем плакав, люто му було своєї дітини. А што собі думав, і так єсть. А Янчо лем смотрит. І Янчом убертат по стайні, там коло худоби жебы ходив. Він нігда не ходив. Бо то й она привела корову, і він мав троє. Чесати му каже. Но всіляку роботу. Но Янчові ся не любить. Уж мав п'ятнадцять року. Не любить му ся тата робота. Але раз она напекла хліба, а положила tot хліб, як ся упік, на лавку, а іші го полотном поприкрывала, жебы м'ягкий быв. А Янчо повідат:

— Ты знаш што, Верко? Беръ по єднім хлібові і солонини фалат возьми, а тікайме.

— Янчу, та де мы підеме?

— Лем подь!

І вхопили плахту, два хліби до неї положили і tot фалат солонини, і давай тікати до ліса. Пішли до ліса, але ідут глубоко, то ся уж дораз цмить. Она прийшла, грішиш: двух хлібох ніт, діти ніт. Но де ся поділи? Дораз і шандаром дала знати. А можут іх гледати. Они пішли лісами. Та й ішли, ішли, як ся примиръко, прийшли пуз єден крячик пуз лісовий, посидали собі, наїлися, а так повідат Верка:

— Но та де тепер, брате, підеме?

— Лем ся не старай. Дагде підеме до міста, а будеме служыти. А лішпе нам буде служыти, як піля мачохы. Хоть нянька не будеме видіти. Хоть нянько тобі правду повідав. Ты нянька дотягла до такої біди, же мы тепер на велику біду. Но та добрі, — повідат.

Лягли спати. Переночували ніч, рано встали, а зась лісом далі, а далі. Так они прийшли на єдину гору, же з той горы було видно на дванадцять кілометру. На рівнині виділи великий город, місто. Та й повідат Янчо так:

— Знаш што, сестро? Я тобі зроблю таку колибу ту, а ты будеш ту лежала. Ягід маш ту дось, а я піду до того міста, може, бы я ся поїднав служыти, та і тебе буду живив, і сам буду жив. І, можна, й тебе заміснам.

— Но, братику, та подьме ся воды напити.

Пішли до потічка там води пiti, она ся зогла, він посмoтрит — а она мала злате волося на голові, Верка.

— Йой, — повідат, — сестричко, та я не видів, же ты таке волося маш!

А він у воді увидів, же ся зачало блиськати.

— Но та знаш што, сестричко? Я од тебе іду, та дай ми аспонь єден волосок. Я собі до паперика закручу, а як ся ми буде за тобов барз цло, та собі аспонь на твій волосок посмoтрю, та так, якби-м тебе видів.

Но і она повідат:

— Возьмий собі.

Но і він взяв, витяг, закрутiv до паперика, положив до кишені, та й ся розлучили, іде. Прийшов він авкурат під tot царський білый дом, де царь быват. Вояк повідат:

— Што гледаш?

— Службу.

— Чекай.

Дали кральові знати, же ту єден паробок службу глядат. А йому авкурат та єдну парі коню требало єдного слугу. I краль повідав, жебы го пустити. Прийшов він там. Дав му єдину пару коней. Там були штири пары, але коні шумни тамты! А його дав та ю таким худым, же вітор добрий задув, та сперевертат їх. А кожду суботу мають іти на проглідку. Мали іти на проглідку та кральові. А краль, як увидит, же котры яки коні, і подля того їх вишлачав. Но і добре. Він узяв греблицю, тягат — та де: по ребрах лем гурчit, таки худы. А тоты слугове, стары што були, лем ся сміют.

— Ой, піля тых ты дустанеш плат. I юсти ти не дасьть краль.

Но так прийшла субота, вивели коні. Тоты дустали плацу, а віннич. Повідат:

— Треба ліпше дозирати.

— Но як дозирати, кедь він уж не може жерти.

Йой, прийшов до машталні і плаче Янчо. I так му прийшло люто, же повідат:

— Но, не волів я ся забити зо сестров. I тепер ей єм там на біду охабив. А, кедь я аспонь волосок tot з ней мам!

То вночі было. А вни мали свічки таки, та при тім коні чистили. Ай він так мав. А він вийняв tot волос, а уж дораз зелене світло. Він свічку задув, а світло іші ліпше світит, як свічка. I він при тім зачав чесати коні. Ей, до рана коні

такы ся зробили, же ребра уж не видно, уж по них звізды такы ся зробили, такы шумни коні. А тоты слугове виділи, же він якеська світло модерне мав. Но, як прийшла субота, коні такы, што ланцьки поторгали. Прийшов, вивів там на проглідку. Краль лем посмотрив, прийшов так боком, прогліднув:

— Видите, вы ілано дозирате, але ты із таких коньох такы коні зробив...

Тройнасобні му дав плату, тому парібкові. Но він уж радий. Як прийшов до маштагії вночі, лем вийняв волос, засвітив, при тім світлі їх чистив. А тоты зачали бесідувати:

— Чекай, мы ся позвідаме краля, што тото він таке мат. Він с чаровник.

Но і прийшли в суботу на проглідку, краль зась його похвалив, а єден старший повідат:

— Гей, кралю, похвалив єсь го, але він при тій свічці, што мы чистиме, він не чистит коні. Але він, — повідат, — мат таке світло, же зелене якеськи. Та при тім світлові він чистит.

Краль повідат:

— Покаж, што ты маш.

— Аленич, кралю. То так ми ся зо свічки зробило.

— Неправда.

Но а то даколи, тепер того піт, даколи, кедъ краль повіл, же долов голову, та й взяв шаблю, одтяв голову інич. Повідат:

— Як ми не повіш правду, головов єсь коротший.

— Та мам ту златый волос.

— Покаж!

Взяв од нього тот волос, прийшов вечур — світит.

— Скады ты маш тот волос?

А він быв слободный, краль.

— Скады маш волос?

— Та я нашов.

— А де-сь го нашов? Повідай, бо кедъ ні, головов єсь коротший.

А сестра му повіла:

— Брате, жебы ты нікому не повів, же ты маш сестру.

Но так го принутило, же повів:

— Та то з моєй сестри.

— А де твоя сестра?

- Та там у тім лісі.
- А чом ты єй не привів ту?
- Но та як двоє, кέдъ я ще не мав служби.
- Подъ по тоту сестру.

Взяв коч. А краль мав кухарку, але то чаровниця была, Іжужбаба, а мала дівку барз брыдку. Та кралью она комендерувала, tota Іжужбаба. Шытко, што му розказала, він того слухав. Но добрі. Та й Іжужбаба тильк сіла на коч, а іде. А краль на кочі. А Янко коні гонить з кочом. Узяв на ню приборы, бо він повідав, же сестра гола, уж лах не мат. Бо приповідка ся скоро повідат, але то не так накоротко пішло, як я повів. То перейшло пару року. Но узяв на ню лахи, а сів на коня, а звідатся, кады іти.

А він повідат:

- Лем просто, лем просто.

Як прийшли та тій колибі, а Верка — гола. Ганьбилася встати. Але краль, як увидів її тварь, та так му та серцю прилипла, же так собі повів, же нігда нікотру не хце за жену, лем того дівча. Таке барз красиве было. І як прийшов, дав на нього лахы, а tota Іжужбаба лем смотрит.

- Та як ти мено?

— Верочка.

— Сідай на коч, ты будеш моя жена. Брат буде за кошиша, а ты будеш моя жена.

Но а Іжужбаба лем смотрит. Та й положыв єй до коча, та й сів на коня і іде. А Іжужбаба свою дівку дала пуд сідло. Она взяла і свою дівку. Но та й як ішли, а все краль заставився а кричит:

- Верка не потребуєнич?

А Іжужбаба:

- Ніт, ніт.

А Янко смотрит. А ішли коло моря, а Іжужбаба вийняла костуру, а прирізала єй по лікті руки, а шмарила з ньов до моря. А взяла свою дівку, прибрала до тых шат, і сидит з ньов єй дівка. Краль ся вбертат, повідат:

- Верка там є?

— Ту є ту.

А то не Верка там была. Но та й краль прийшов дому. Дораз тоты шытки, же він кральовну привів, кождый смотрит. Ізыйде з коча, а того — віре, такий кривый ніс. Гм, кождый повідат:

— Та то шаленый краль. Та де же таку модерну бабу привів.

А він, як увидів, та ся сам заставив. Но але што? Привів єй там до палаца до свого. Она собі сіла та й ся рихтує на свадьбу, же уж буде єй брав. Але то не так скоро ся робит, то напомалы. Но што тераз? Краль собі роздумує: „Якого фраса я зробити, то не тота била. Но як она там прийшла? Жебы она ся так ізмінила? Што я тераз ізроблю?” Вшелияк собі роздумує, но але Іжужбаба, як уж побыла пару місяцю, та она лем мыслила, як бы того Янка замарнити, жебы він на ню не повів, бо він видів, як она його сестрі руки одрізала. Та й прийшла та кральові та й повідат:

— Знаш што, кралю? Того Янка зато, же таку жену ти выбрав, та нич із ним не роб, лем дай муляром няй вымуроуют таку турню, а там го замурувати у воді, жебы такої зціп.

Краль собі думат: „Так му патрит, кедь він таку жену ми выбрав”. Но добрі. Але што? Як прийшли муляре мурувати, а Верка водов прийшла, а повідат муляром.

— Знате што, хлопи? Буде вам добрі одмінено, лем єдину цеглу так припасуйте, жебы ся змістив танір єден з їдлом, жебы я годна того брата дозирати.

А рук не мала.

Но мулярі:

— Та чом бы ні?

І зробили так, жебы вода там не зайдла, і дали го там, забудували. Уж Янко там ізціпне.

А єдна вдова мала четверо діти. Но худобны били. Даколи пінязей не было. Діти били голы, но так што? Треба даяке полотно, жебы їм пошила даякы кабатики. Тоді з руками ся шило, не так, як тепер, што тепер в кождій хижі машині, уж ся шые. Та й взяла тоты три гуски.

— Но та сидьте ту, діти, в хижі, а я йду на ярмак та продам, та, можно, вам даяке полотно зожену.

Ішла она коло моря, а Верка вийшла.

— Де вы йдете, бабічко?

— Та на ярмак.

— По-о-о-й, бабічко, што бы я вас просила.

— Што таке?

— Так вам буде заплачено, што нігда не запомните і ваши діти, лем кебы съте ми годна того зробити. Я тепер ся тыкну ваших гусок, а на гусках буде пір'я злате. Але нігде їх

София Симонова
Копи от
Михаил Симонов
в Каменогорске

не мате продати, лем у краля. А не мате за них ніякы пінязи взяти, лем просьте, ци не мате з даякого дівчатиська руки.

А вна знала, же тата руки не шмарила, лем загіпсувала, та сховала.

— Та за тоты руки, жебы-сь дала три гуски тій одовиці.

„Гм, — думат собі, — та я мыслила, же полотно дустану, а тата — лем руки”.

А повідат:

— Не плачте, іщі в тім тыжню я вас нашивлю ай з їдлом, ай з пінязми, а потім будете іщі при кралівськім домові бывати, лем ми того принесьте.

Пой, як ся зробили златы гуски, она увиділа, взяла їх. Тоты шытки люди смотрят, баба несе златы гуски. Та й вийшла кухарка:

— Продай ми тоты гуски.

— Продам.

— А кілько хцеш?

— Та кебы съте мали зо женських або з дцери руки, та бы-м вам дала.

— Мам.

Но добрі. Принесла ей тоты руки, а она дала три гуски. Та й ся вернула.

Прийшла та морю. Верка ей чекала.

— Мате?

— Мам.

Дала ей руки, Верка взяла. Приліпила на одну руку, на другу, руки ся зросли.

— Но, — повідат, — бабічко, лем ідьте домів, іщі напозарани я вас нашивлю.

А в краля уж ся рихтус на свадьбу печиво, там вшелячина выпікаться. Але краль такий смутний ходит, де з таков бідов ся буде женив, кедъ то брыдота. Аж ми самому было недобрі, як-им ей видів.

А Верка уночі ся позбирала, през ключову дірку перейшла до той ізбы, де било печиво, ай він там быв, тот краль молодий, а до рана собі наносила, так же і тій вдові засобу наносила, і братові собі понесла. А взяла гребінь з кишені му, што ся причісував, потягла по волоссю раз, і єден волос обстав златый, та й вонхала му до кишені.

Пой, він рано встане, печива не есть ані третя частка. „Но як то, я ту спав, а я не чув”. Вышетрувать міністры,

вояці, ніхто ту не быв. Тота вдова мат там вшелякы за-
кускы, щі такы дід ані прадід не видів. Гостяться, і пінязі
ей принесла. А краль выйме гребінь та й ся зачудував:
„Як то? Я мам свій волос в кишені”. Посмотрит — і тот
є ту, і на гребені є златый волос. „Та то што ся стало?”
Та й задумався. Та й повідать:

— А лем закусок веце печте. Той почі я не так буду варто-
вав, хто ту ходит красти.

Прийшов, напекли, наносили там, вартує. Прийшла деся-
та, хотіло му ся спати та й заспав. Она зась ся втягla і вы-
брала totы закускы, не зухабила ані третину, вшыткы
закускы выбрала. А взяла гребінь, ся потягla по волосю,
зась волосок зістав на гребені, а так му положyla до кишені.

Він рано встане — закускох ніт. Але біжит ту гребіньові.
Волос ест. „Ей, то дашто ест”! Но розказал:

— Печте, а іншакы, іші ліпши.

А взяв тu собі пушку. Но і як она прийшла третій вечер,
а він чує, же штоська ходит, tot краль. I він помаденькы
руки натяг, а она ходит. Та й він руки натяг, та й ей лап за
рукы. Она ся зробила змійов та й ся просит:

— Пусть ня, пусть ня!

— Не пущу тя.

I достався тu світлу, запалив світло — а то Верка. Пой,
таке там цюлювання, милування было, так ся зрадовав!
А як ты ся ту дустала, а тото. I она зачала повідати:

— Слухай ту, я руки мала, але твоя кухарка ми одрізала,
а ня до моря шмарила, аєна вдовиця ей продала гускы,
што я на них зробила злате пір’я, та за totы гускы я ручки
дустала, та єм ся ту дустала. А видиш, ты послухав ей,
та й моого брата по-невині ты го дав замордувати. Та не знам,
ци жыс. — А она знала, же жыс, бо она му носила істи. —
А tota Іжужбаба свою дівку пудшмарила пуд тебе.

Но краль ужнич не бесідує. Не бесідуєнич. Повідат:

— Добрі, в порядку, лем кедь тебе бог приніс, бо я уж
ся мав одстрілити, жебы я таку машкарку брав за жену.

Но і свадьба ся рихтує. А Верка схована. Як прийшло
до вінчання іти, но так што? Даке погощиня. Та й краль
пустив палінки сильної, і кухарка ся вшулькала, та й краль
став, а tota, ей дівка сидит там, кождый на ню смотрит.
З таков машкарков піде до вінчання краль, та то на цалу кулю

земську буде сміх, же з ліса собі таку машкару привів. Но та й повідат краль:

— Но, тераз ся вас єдину вец опитам: што бы такий чоловік заслужыв, што по-невині руки одріже, а по-невині даст замурувати до моря.

А Іжужбаба повідат:

— Та нич, лем бы го дала до бочкы, а до бочкы набила клинцьох, а пустила з тої скалы, жебы до моря ся скачав.

А краль повідат:

— Правду-сь на себе всудила.

І такої дав воякум командо, волхали єй до бочкы і пустили долі тов скалов. І totу Іжужбабу допіхало, пішла до моря.

І приповідці конець.

10. ЛІСНИК І ЙОГО СИНИ

Б

ыло де не было, в сімдесят сьмий столиці, за горячим, за зимним морем. Дав бы бог нашим неприятелю таке добро: очі, як цибулі, жебы їм вийшли з голови, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. А казка-небылиця, хто ня не выслушат, наїт му выгинє потылиця.

Быв еден лісник, а він мав ліс такий дубовий. Та тридцять року тот ліс вгняяв, але нігда за границю не кроchnув ані пул міліметра. Чом? Бо якби кроchnув за границю, веце бы нігда з того ліса не вийшов. Прийшло, він ся постарів, бо уж тридцять п'ять року быв лісником, та уж бы ішов на пензію. А мав трох синіх.

— Но, — повідат, — сынове, та я свою службу докінчив, а я панох попрошу, та будете вы в моїй службі.

— Добрі, отець, добрі.

— Но але тото вам повідам: за границю не сміте ані пул міліметра кроchnути. Як кроchnете, веце нігда не увыйдетe до нього.

Они еден на другого посмогтили: „А-а-а...”

Як они стали лісниками, прийшли, довкола ліса ходят. Шумни дубы, такы, же око не чуло, ухо не виділо, такы високи дубы. Ходят довкола. Обыйшли раз, еден повідат:

— Ту мусит быти дичина вднука.

— Але кедь отець заказав, — середуший повідат.

— Але што отець знат? Чекайте, што я выдумам.

Прийшли дому, а пішов до обходу, а куцив сильных ниток. А рано ся позбирали, взяли собі їдла, а повідат:

— Смотьте так: на саму границю на єдного дуба зав'яжеме еден конець, а тото клубля положиме до чапки і будеме іти, і клубля ся буде мотати, а як увыйдеме до ліса, а за тов нитков уж лем выйдеме стади.

Тоты двоми схвалили:

— Добрі, брате, добрі.

Прийшли вни ту лісу, та й увадив добрі на дуба конець,

клубля положив до чапки, і ідуть. Тото ся мотат, мотат, як їх завело єден кілометр а пів, чують — легко йде нитка. Смотрят — а никта перервата. А то ся не мала перервати. Но та повідат єден:

— Но та лем го полож, та лем конець не буде далеко.

Наклали огня, попекли солонину, мали кавею, выпили. Но та й повідат:

— Подьме за тов нитков.

Уж польовачка їм не була в голові. Зачали они іти, цалй божий день ходили, а навечур їх привело зась пуд того дуба, де мали огень.

— Ей, — повідат старший, — правду отець повідав. Видиш, не вийдеме.

Но добре. Наклали огня та й ще мали солонину, попекли собі. Але повідат старший:

— Не можеме шытки трьоми лягати. Єден мусит стражити през ніч. Та хто буде?

— Та ты старший будеш.

— Добре.

Взяв собі пушку, набив, положив на плечі та й стражит. Як прийшла десята година, так му ся зачало дримати, так, як нам учера. Як прийшла дванаста година, чує — на стромі ся штось порушало так, що аж коріння ся попукало. Ся пробудил та й натяг пушку, же хце стріляти, а стамади скричало:

— Чуеш, не стріляй. Бо кедь до ня стрілиш, та так вас рознесу, же ворон кості вам не знese до громады. Але на таку чапку, же кедь на ся стягнеш, та можеш ходити помедики люди, а ніхто тя не буде видів.

Таку бы ми тепер треба, хоць-им задыхливый. Узяв бы-м меду до гамбы, а бы-м не кашлав, а я бы знов, кады ходити. Но добре. Самеперше пішов бы-м до корчмы, а бы-м собі єдну літрівку взяв.

Но взяв си до кишені та й ліг спати. Рано встав, не повідав братім, же што він достав. То така чапочка маленька, положив собі до кишені, но та й добре. Ей, нарано:

— Подьме, братя.

А не повідатнич, же што достав. Ходили, ходили, навечур зась на тото місце їх привело. Повідат старший:

— Но та тепер ты, середуцій, будеш на варті.

Собі лягли, тот вартус. І як прийшло коло єденастої

години, так му ся спати хоче. Але як прийшло на дванасту, як раз порушало з тым дубом, а він ся пробудив, натяг пушку, стамади кричить:

— Чуєш, як до мене стрілиш, та так вас порозношам, же ворони вам кості не позношають до громады. Але на тути пищалку. Як до неї подуеш, а вийде еден капітан, а заздравкат, а буде просив розказ. Што му розкажеш на світі, тото ся ти стане.

І того капітана бы-м хотів, кебы-м мав. І тото бы ми ся придало.

Но, взяв пищалку, положив до кишені та й ліг спати. Встали рано, старший знат, же штоськы было, а ся не сповідат, еден другому не повідат. Но стали іти. Ходили они цалый божий день. І навечур забили собі серну, бо уж не мали што їсти. Забили собі серну, принесли, облупили і попоїли.

— Но, — повідат старший, — по та ты молодшый будеш на стражі.

Повідат:

— Добрі, в порядку.

Та й молодшый вартус. Йой, як прийшло дев'ять годин, уж го ломит спаньом. А він пішов до кряка та й нарубав терня, та й ся облежив терньом, же як голову склонит, та фурт го піхне того терня, та ся пробудит. Но але так го ламле спаньом, так, як мене тепер співаньом. Но і прийшло пуль-дванастой, як раз порущат тым стромом, а він натяг пушку. Повідат:

— Чуєш, не смієш до ня стрілити, бо кедъ стрілиш, та так вас порозношам, же ворон кості вам не знese до громады. Але на такий буділяр, же як отвориш, та двадцять п'ять корун в нім буде. А запри го, а отворь. Нігда за твого життя, ані твої діти не выберут пінязі з того буділяря.

І того бы-м хотів, такий буділяр. Ми бы ся придав.

Тот узяв, положив до кишені, але пушку наставив, хоче стріляти.

— Та што з ня хочеш?

— Што хочу? Того хочу, жебы-сь нас із той землі, де сплят мої братя і я, выніс вон із того ліса.

І тот злый дух узяв тути землю і їх выніс за ленію. Як їх выніс, він собі ліг спати, він видів, же не в лісі ест, спит. Старший ся пробудит:

— Гей, вставайте, та мы з ліса вийшли, ані не знам коли! I середуший встав, повідат:

— Та ты чом здыхаш? Та як-ись вартовав? Та хто нас поносит?

— А-а-а... Вы шытки мудры. Вы тримате мене за шаленого. Повіч ми правду, што ты достав першу ніч? — старшому.

— Я туту чапку.

— Та што ти з тої чапкы?

Взяв, натяг на ся — брата ніт.

— Та де ты?

— Я ту.

— Но ты, середуший, што достав?

Взяв пищалку, вытяг, подув — вийшов капітан, заздравкав.

— Што, пане, потребують?

— Та потребую, жебы ту ся стіл єден поставив, а три впирачі, а на столі жебы ся поставила літра палінки, і дві куркы, впечено нажовто, і шалата зелена.

Заздравкав, обернувшись, посмокторят — а ззаду уж с. Наїлися добре, напилися, заспівали собі піснічку тути старосвітську, як даколи отець співав. Та й повідат:

— Вы глупы, а я добре зробив. А я, посмотьте, який буділярь мам.

Отворив — двадцять п'ять корун. Выйняв, дав братові, повідат:

— Видиш, же не естнич.

— Ніт.

Запер, отворив зась — других двадцять п'ять корун. Та й вийняв дас пару, та й положив до кишені. Но, завиділі му тоты, же він найліпше мат. Але там, у тім штату, быв єден краль, а в того краля була єдна дцера, та така була картьошка, так знала гратеги в карты, же вна собі дала на капуру таблу єдину выбити, же хто гу ній прийде, жебы сїй обрав у карты, она за нього піде. Та ходили баронськы сынове, міліонерники, каждого обограла, же обстав лем у єднум героку. А не годен сїй обограти. Та й повідат він:

— Знате, братя, я з тым бугільяром іду гу тій принцезні. А кедь ми бог поможе дустати tot ціль, же я сїй возьму за жену, вы знате, же я вас поставлю, обидвоми будете пуд

мойов руков міністрами і будеме життя провадити ліпше, як ту коло ліса.

— Та ідь. Але дай позір, брате.

Повідат:

— Не старайтесь вы зо мнов.

Та й пішов собі. Вийняв пару по двадцять п'ять корун, пішов до обходу, купив собі шумний анzug, прибрався. Видів там фляшечки:

— А то што мате?

— То така вода, воївка. — Попахав — добре. — Посьпіте ня.

Напарфіновався та й позбирався і іде. Прийшов та канурі ту кральовій, та й вояці звідаються, же што хоче.

— Та з принцезнов у карты грati.

Отворили му, прийшов, привітався. Она шумна, бештія. Аж я слинки лыгав, як-им ї видів. Око не чуло, ухо не виділо таку жену шумну. Она личка червеної мала, очі чорни, но, шумна барз была, но. Прийшла та ньому та й ся привітала, но, він быв тыж фешак хлоп, та й дала му там сніданя і такої до ізбы. Карты на столі, давай у карты грati. Зачав грati. Виграв пару раз, але як зачав пругравати, і кладе, і кладе тих по двадцять п'ять корун єден день, другий день. Она собі думат: „Як то в фраса? Ту були баронськы сынове, а кочами привожали гроші, а тот нігде не іде і наклав єдину ізбу самих по двадцять п'ять корун.” Йй з головы того не ішло. Та й она тоді ліпше коло нього. Баба, покуситель. Коло нього, коло нього, та й прийшла, поцюлювала го, а до нього, як бы перун стрілив, як поцюлювала го та й повідат:

— Но повіч ты ми, як ты годен зо мнов грati, же ты тіко грощєй в тім буділяру маш, а такий маленький.

— А-а-а, — повідат. — Я з того нігда не выберу.

— Та чом?

— Но такий буділярь. Я з нього возьму гроші, а запру, а зась сут гроші.

А она повідат:

— Йой, та то дашто шумне!

Він собі пішов спати, а герок завісив, буділярь там. Она ся пробудила, а буділярь взяла. Пішла там, де totы буділярі робили, а повідат:

— На туту значку гнедь жебы быв буділярь.

— Но, як кральовськую дівці, та гнедь буділярь зошили,

тріск-праст. Зошили, та й узяла та й упхала двадцять п'ять корун до нього, положила до кишені, а лягла спати. Встали рано, поснідали, но, та карты. Він пішов, програв та й заплатив двадцять п'ять корун. Запер та й зась програв, отворив будільяр — будільяр порожній. Програв по-други раз, отворив — не єсть нич. По-треті раз — не єсть нич. Та й повідат:

— Но, слухай, перебач, я іду дому по шінязі, бо уж не єсть у бідільяру.

— Но та я знала, же ты мусиши піти колиськи. То не егзистує, жебы ты тіко в тум будільяру мав.

Як пішов, вийшов на двір: „А, холера бы ей взяла”. Прийшов гу братім:

— Но што?

— Мусили ми будільяр перечиряти.

— Но, видиш, што съме повідали?

Повідат старшому братові:

— Будь такий добрий, позич ми той чапкы. Я нич, лем возьму палицию, а натягну, а так ей буду бити, а мушудустати tot будільяр.

Повідат:

— I чапку ми втратиши.

— Hi.

— Но та на.

Аж їм було жаль того будільяра. Узяв собі totу чапку і пішов, а дубову палицию вырубав, ще над огњом собі запроїв, а натяг чапку. Прийшов гу ній, як раз поїмав за волося, як раз зачав бити. Она ся крутит, руками виръгат, крутиться. А він повідат:

— Дай будільяр.

Она ся крутила і так якоськи руками виръгала, виръгала, потрафила на нього, вхопила чапку, стягла, тоді звисла, прийшла поліція та й шуп до арешту. Высидів шість місяців. Як высадів, выпустили го. Но та й іде гу братім.

— Йой, боже, боже, та уж tota мене обобрава!

— Но што?

— Ale, — повідат. — Уж і чапку од ня взяла.

— Но што съме повідали?

— Но, брате, што съте повідали, тото. Будь такий добрий, пожыч ми той пищалки. А юй выповім войну, а буду з ньов войовав.

— Ты й того втратиши.

— Ніт, — повідат. — То не егзистує.

Но добре, дав му. Та й він юй виповів войну. Она собі думат: „А-а-а, та што я з таким лісником смаркатым воювати, што?” Она стягла войсько, прийшла на границю. А він собі взяв пищалку, а подув. Як вийшов капітан, повідат:

— Што потребуєш?

— Потребую, жебы іще раз тіко войська ся ту стало, а єден на другум жебы стояв, на плечах, а так буду войовав.

Тот заздравкав, як раз писнув — войська аж чорна хмара. Она ся острашила. Думат собі: „Ей, та то якыська чудний”. Та й прийшла гу ньому та й повідат:

— Слухай, я лем так із тя фіглі робила. Повіч ты ми, з чого ты таку мудроту маш, же ты годен тіко войська утромувати.

— А-а-а, — повідат, — ты бы ня хцела окламати.

— Ніт, ніт.

І так коло нього, побочкала го сем-там, та й повідат він:

— Я кедъ до тої пищалки подую, та капітан вийде, та што лем хочу, та дустану. Як хочу, та й буділярь дустану. Не буду ти ся просив.

А она повідат:

— Йой, та то є дашто добре! Оле, не дав бы єсь ми пищалки, жебы я подула, ци бы я потрафила.

Він взяв та дав. Хлоп такий, як бабу увидит шумну. Но, як юй дав пищалку, а она як раз подула до неї, вийшов капітан і заздравкав.

— Што слечна потребує?

— Потребую токо: жебы того хлопа взяти, — а там была єдна така гора, што ніхто юй не видів веръха, лем така, як гармошка — ровно скалы, — жебы того хлопа винести на туту гору, а там го зухабити.

Як го вхопили, пішов, як до люфту. Йой, як там вийшов — там уж сад, овоце сут. Но але з тої горы не зыйде нігда. Ходит. „Но, — думат собі, — братя ня чекают, а мене ніт”. Ані пищалки ніт. Та вшытко уж побрала. А она грат далі в карты. А він ходит і плаче. Та й найшов єдну студенку, напився воды і таке собі справив, як постільку, же там буде спав, же там близько вода. Та й ся му хотіло їсти, бо був барз голоден. Прийшов під грушку — барз пахнячі грушки.

Як узяв, вyrвав грушку, як вам лизнув грушки, та такы му рогы выросли, же зачав звізды з неба валити. „Но та тоМи іщи треба”. Ту уж лем шепче: „Та кебыв-им ся хоць лем наїв”. Але там было єдно яблуко, ногов собі привначив, взяв тото яблуко, вкусив — роги одпали. „А, то бы добре про мене”. Взяв, вyrвав собі три грушки, а три яблука, а пішов до лозини та робив кобрик, плів такий. Выплів собі кобрик та взяв три грушки і три яблука до того кобричка. „Ей, кебы я зыйшов долу, та я сїй порихтую!” Но та й він там піля ябліньки сидит, та й раз вночі прийдуть два гаврані — єден з єдного штату, а другий з другого штату.

— Добрий день праєм.
— Добрий день.
А він слухат.
— Што нового?

— А-а-а, — повідат, — нове? Нове есть досьть. Ту принцесна дала хлопа того вынести на туту гору, а він кебы такий мудрый, жебы знов, же як мат сонце сходить, жебы в тій студенці ся омыв, а тота гора впаде долов, зrівнаться зо земльов та й бы зыйшов з той горы. А він мав бы скочити обидвома ногами а тікати. Та так обстане живым.

А він собі думат: „Но добрі, кедъ ми ся то подарит”. Не спав цалу ніч, добрі totы яблука а грушки задрутав, жебы му не одпали, а як видів, же tota звізда зыйшла, же мат сонце сходить, омывся, а гора tota сідат. А він, як прийшов на край, як скочив... Але і так іще поставився пару раз на голову, але не стало му сянич.

— Но та іду я тут ній. Чекай, я сїй порихтую.

Прийшов та й потічок — треба ся вызувати. Вызувся, то була вода по коліна. Тіко увыйшов до води — не такий струп му ся зробив на ногах. „Но та тепер-им каліка дочиста. Ой, боже, та што зо мнов буде?” Но та йнич, та іде далі. Прийшов другий потічок. Перейшов tot потічок — струп ізыйшов. „А-а-а, і tota вода бы добра”. Та й зачав коло води ходити, ци бы дагде фляшечки не найшов. Но і вода принесла. Найшов дві фляшечки, та взяв тої води, што струп ся робить, а тої води, што одпадує. Та й положив собі до кобрика. А totы грушки барз воняви были. Далеко, на цулкілометра їх было чути. Та й ся позбирав і іде просто тут кральовні. А она на облак смотрит. Як почула грушки, то на кухарку:

— Біж по того, най прийде ту, най продаст ми грушку.
А він того хотів. Увийшов доднуга та й краль повідат:

— Кілько єдна грушка стоїт?

Повідат:

— Три ґрайцарі.

Взяв грушку, закусив, як раз му рогы видуло... Він би кричав на свою жену, же не берь, але но може, лем шеиче. Но краль уж напорядку. Прийшов та кральовні, узяла грушку, вкусила — і в неї рогы выросли. Як прийшов та тій своїй бештії, ані ся не звідала, тіко стоїт, вхопила грушку, лыгла — выросли ей рогы. Як увидів у шытых трьох рогы, позбирається, а збогом. Пішов до міста та й там панім дрыва рубат. Та на жывобыті собі заробив. Міністрове прийшли — у краля рогы, у кральовні рогы, у принцесны рогы. Зачали кликати дохторох, жебы одрізати. Прийде дохтор, одріже, а ще грубші выроснут. Но уж выдав міліядры на токо, не годен ся збавити рогів. А як так уж собі мыслив: „Но уж дось, тепер я піду”. Та й прийшов до одного готелу. А тоты три ябка і тоты фляшечки мат у ташці.

— Добрий день.

— Добрий день. Што собі праєте?

— Єдно пивічко.

— А што вы съте за єден?

— Та я дохтор.

— А вы съте не з того штату?

— Не, не, не, — повідат.

— А ту в нашого краля рогы выросли, і в кральовні, і в їх дцери.

— Но праві в тото-м прийшов. Я єм одборник од того.

Йой, готелник ся зрадовав, дораз коні, бо то автох не было, до коча — везут, як пана. І прийшли, капуру втворили. Но, як він прийшов та кральові, краль лем так смотрит. Но краль повідат:

— Вы, пан дохтор, слободный?

— Слободный.

— Кедъ вы ми токо выгойте, моїй жені, а моїй дцері, так дцеру за вас дам.

А він того хоче.

— Но та мусите ми повідати, як вы ся ховали од штернастого рока до двадцать року. Але правду, бо інакше вам рогы не одпадут.

Як зачав краль пласти, но, повідали, же лем такий чоловік грішний, а краль іші грішніший був. Но та видів, же краль правду повідат, дав му ябко — роги спали. Йой, краль собі поискує, такий радий. Но, як прийшов та кральовні, та й повідат:

— Но та одпадут вам роги, але мусите правду повідати — од штернастого року до тридцять року як съте ся ховали.

Зачала повідати. Як докончила, він повідат:

— Штоськи съте затаїли.

Узяв та й роги помачав, та й посыпав тов водов, што струпні ся од неї робили. Як ся струпні з'явили, она зачала плакати. Він хотів, ци она за нього дашто не знат. Но але она не зналанич. Так дав юй тоту воду, што струп ізышил, ай тото ябко, роги одпали. Но так він прийшов та своїй. „Гей, бештійо, тепер тя мам у руках”.

— Но, — повідат. — пані принцезно, одпадут вам роги, але мусите повідати ай гріхы, ай кривду, ай правду од штернастого рока до двадцятого, як съте ся ховали.

Повідат, же того обограла, того обограла, а за нього не повідатнич. Він зайшов та посыпав ей тов водов, што струпні ся з неї робили. Як ей зачало щипати, і так не повідат. Но повідат:

— Мушу лічити.

А взяв палицю, а по тых струпах. А так бив, же аж милюто было. Та й она повідат:

— Ту быв єдного лісника сын, та обрала-м го о чапку, пищалку і о будільарь.

— А де тоты веци?

— Там у касні.

Пішов, отворив собі, взяв до кишени. Думат собі: „Та уж го мам”. Но і пак іші ей набив, а дав юй ябко і тов водов посыпав, і ся вилічила. І пак так краль ізробив свадьбу. Закликав собі братъох, і краль ся постарів. Він обстав кральом, а они були міністрое, тамти братя. І так ся скончило.

Прийшов-им до Кожуховець, а приповідці конець. Сів-им на повересло, аж ту ня принесло.

11. ПРОКЛЯТИЙ СИН

Было де не было, был єден хлоп, паробок шумный.

Уженився, тыж шувну жену взяв. Але што ся стало? Єден рік із ньов жыв — нич, другий рік — нич. Йой, він ся застарав! Він бы хотів діти. Кедъ ся оженив, та уж бы хотів діти. Третій рік — нич, прийшло п'ять року — нич. Кедъ він уж зачав ай бити жену, же:

— Ты собі дашто поробила, жено.

— Мужичку муй златый, не знам, моя душа не вісна ні в яких гріхоч. Я не знам, што ми ся стало.

Прийшло десять року — нич. А так му приходило, же як му дала юсти, хоць бы яка горяча поливка, а він тов поливков ей до очей, по голові. Но она лем плакала, а ся богу молила, же што мат ізробити з мужем, же такый на ню ідовитый. А нич не знат. Але раз уварила курку, а барз была горяча поливка. А він сів юсти, а як раз на нього прийшло, же як бы му было весело, якбы пля нього діти сиділи. Узяв та ѹз тов мисков — гук на хырбет. Упалив ей, вийшов на двір. А она зняла образ пресвятої діви:

— О, пресвята дівичко, розмилуйся надо мнов! Кедъ уж-ис не годна ми поволити, жебы я годна дітину породити, та кебы-м хоць гада породила, жебы видів, же-м годна.

Но а то даколи, знате, так было: як загрішив чоловік, дакого проклинал, і такой ся так стало. Як она повіла, жебы хоць гад у неї быв, і зайшла в другум ставі.

А він, як увидів, же уж бріх росне, ѹой, так зачав коло жены ходити, жебы того ся не розхлюпкало. Так він ей воду не дават нести, бо бы коліна порозбивала, бо тяжков уж ся зробила. И прийшов тот час злігати. Баба почала злігати, а він смотрит — а там не такий гадиско вийшов! Такой, як вискочив, пуд постіль. Ся острашыў, і она ся острашыла. То страх, ні? Гад посидів пуд постільов кус, а давай горі тов лапков вышов горі, а вийшов ѹой на груди, узяв цицьку, а цицькат. А она так, як кедъ през себе. Страхом, дарьмо,

же она го родила. Як ся нацицькав, а зась пішов пуд постіль. Як він цицькав три роки, та уж го було наздовш, так виріс од молока, же быв на три метри великий. Такий звірь быв, же звірь. Но а там, у тім місті, де вни бывали, та бывав краль. А в краля быди три дцери. Та о три роки гад tot повідат:

— Отець, ідь ми до краля прось старшу дівку за жену.

Но, отець, як почул, чапку до рук, а бйо до краля. Прийшов до краля.

— Добрий день.

— Добрий день. А што бы-сь рад?

— Та не знам, ци съте чули, ци ніт, моя жена породила гада, а він ізо мнозв пробесідував, розказ дав, жебы вы за нього дали старшу дівку.

Но, краля зармутило того, але што? Тоді ся бояли, тепер бы того змарнили раз-два. І краль повідат:

— Но, най прииде ту, я го запру до ізбы през ніч спати із ньов. Як ей не зажре, та буде його жена.

Прийшов домів.

— Но што, отець?

— Повідав краль, жебы ессь ішов до нього на ніч.

Він такий ся пошмикав, пішов там. Пой, такий страшний! Тота дцера, як увиділа, уж през себе осталася. Но та й лягла на постіль горізнич, а він — пуд постельов. Но краль го запустив там і чекат рана. А він, уночі як ся витяг, а хвостом удариив поміджи цицькы ї, а она звисла, а він зайшов та й зажер ей, та й пушов пуд постіль. Пережер юй карк і уж. Краль рано втворит двері, а він през поріг пушов дому. Но, прийшов краль — дівка мертвa. Но, погріб.

Што поховали дівку, а він повідат:

— Но, отець, ідь по середушу, най ми дасть краль.

Но, він рад-не-рад іде. І, як увидів краль, же він іде, та уж зо страху не знав, што робити.

— Што є нове?

— Но, розказ дав, же хоче середушу.

— Но та зожер ми старшу, та й тоту зожре.

— Но, я з того не можу.

— Но та най прииде.

Прийшов він там, вийшов на постіль. Середуша виділа старшої смерть, та й она уж ся висповідала, бо уж не буде жила. Лягла на постіль, а він уночі взяв, горі коником

выйшов горі, а взяв, ударив хвостом по грудьох, она скричала, а він узяв та й зажер ей. Як ей зажер, рано краль отворил, а він през поріг пішов домів.

Як і totу поховали, як уж чув, же погребена, та й він повідат отцові:

— Но, ідь ми по totу молодшу, жебы дав ми краль.

Уж як го краль видів, та уж не знав, што мат собі зробити.

— Што є нове?

— Та ще хоче totу третю.

Краль повідат:

— Та уж лем най прийде, но.

Прийшов він там пуд постіль. Тота молодша виділа, же як ей сестры старши зажер, та уж на себе чекала того, ніт? Лягла на постіль — лежыт. А він помаленьки вийшов горі та й узяв, та й хвостом ударив по грудьох. А она вхопила до рук та й поцюлювалася. А він тоді вийшов та й зачав ся в ню чухати, а она го гласкала, гласкала, почухав та й пішов пуд постіль.

Прийдут рано — дівка жыва. Но, та лем свадьбу робити. Та й зробили свадьбу. Но та він пуд постіль іде, а она на постіль. А він уночі вийде та й коло неї ся так почухат, почухат, і она го погласкат, а він все пуд постіль. Но а tota дівка із тых нервох така, як сама не своя. Бо то жебы на чоловіка прийшло, та уж бы нервотизмус достав. Ale далі, далі, так, же як він з ньов побыв рік, так він вночі totу скору zo себе знимав, бо то лем матірь го прокляла. Скору знимав, а він быв чоловік. Барз шумный паробок выходив стамади. I зачав із ньов спати так, як муж зо женов. I зайшла в другум ставі. Но тоді перши раз як спав, як показався, а прийшла вна рано, зачала співати, а перед тым така смутна била.

— Пой, мамичко, якого газду мам!

— Но, уж ушаліла дівка. Повідат, же гад барз шумный.

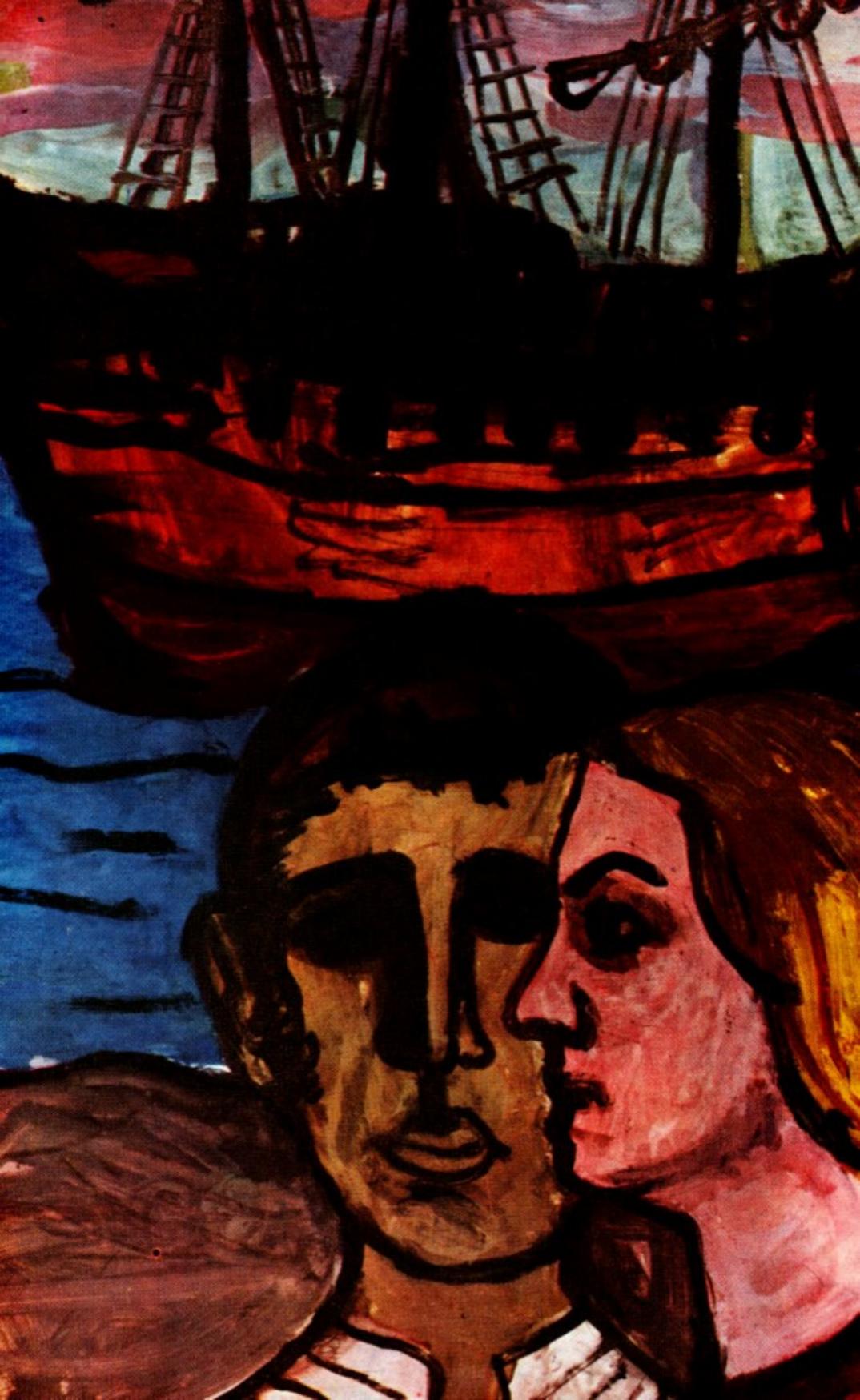
— Пой, мамичко, барз шумный!

— Та чом, дітино, шумный?

— Кебы вы виділи, як він скору zo себе зошмарит totу гадячу, який tot хлоп шумный, та вы іші такого хлопа не виділи.

— А-а-ле, дівче, не бесідуй!

Но ale они totо з кральом бесідуют, стары, што бы зробити, кедь она так твердит.

— Наарано прийшов ту, а зась ізшмарив з себе?

— Гей.

— А де він єй кладе?

— Пуд заголовок.

Та повідат кральовня так:

— Знаш што, дівча? Я напалю пец так, жебы аж цігла червена була, а він заспіт, та возьмеме тоту скору, та шмариме до пеца та згорит.

Но добрі. Такой кральовия напалила пец, а прийшла гу ньому та й тоту скору взяла до рук та й шуп до пеца. А його зачало печі. То його тіло. Він хотів іти до пеца. Ледво го поїмали, не пустили. Тота скора згоріла. Але йому тіло ся так подуло, як бы він ся попалив. Но, закликали дохтору, дохторе гоять. Но але што? То не так легко попеченину загоїти. А він, як ся кус пригоїв, та дав собі принести обруч, такий, як на бочку, а дав зелізны боканчі зробити ай зелізну кривулю, а зо скоры цаністру. Та на бабу собі здів обруч.

— Тоді породиши дітину, як свойов руков ся дотыкну того обруча. А тоді ся маш вернути домів, як тоты боканчі будут подерты, а палиця ся буде рук тримала, а з той цаністри буде хліб падал, што підеш на жебры. І вон ми з хыжі, — за ту болесть дав ей таку покуту, і прогнав ей.

Но так она ішла по жебраню. Як ходила рік, бріх виріс барже, так обруч уж зайшов до тіла. Она не може породити, доки він ся руками не тыкне. Так ходила п'ять року. А дітина в цій. Уж му п'ять року було, дітині. Но так подерла боканчі. Він ся выгоїв шумні. Боканчі подерла, палиця ся тримала рук, цаністра ся продерла, но так ся вернула, але була барз знищена. Та уж ей мало хто і познав. А она ані не мылася. Але там у тум місті була єдна ворожиля, а барз добра ворожиля. Но так она прийшла до тої ворожилі.

— Добрий день.

— Добрий день.

Ворожиля ей спознала.

— А што бы съте хотіли?

Та повідат:

— Нич бы-м не хотіла, лем кебы я ся годна дустати гу свому мужкові на єдину ніч, де він спит.

А она повідат:

— Но, тяжка вец ся дустати. Я ти буду на помочі.

Она повідат:

— Кебы съте тото споїли, жебы я годна ся там дустати, жебы з того дашто было, та вам буде добрі заплачено.

— Та я знам, дівко, але ты знаш, же як гу ньому підеш єдину ніч, жебы-сь спала, та они му дадут на спаня, та не буде з тогонич. Ты го не пробудеш.

Но та й дала ей сріберны нитки, жебы ішла з нима на ярмак. Прийшла на ярмак, то ся купцьове злетіли купити гевсе, тото, она не хоче продати. А кральовня повідат:

— Продай ми тоты нитки.

А она повідат:

— Я продам, але янич од вас не хочу, лем із тым вашым молодым єдину ніч у ізбі спати коло нього.

А она собі думат: „Йой, та чом? Дам му на спаня. Та ідь, жебрачко”. Она свою дівку не познат. Но, взяла од неї нитки та й завели ей там, сковалі ей. На вечерю му дали на спаня, він собі ліг, спав, як мертвый. А она, сегінниця, стала коло нього:

— Мужу муй милый, боканчі-м подерла, палиця ся руки тримат, цаністру-м подерла, а обруч ми заріс цалком до бріха. Тыкнися своїов рученьков, най породжу туту дітину.

А-а, аж захрипла, сегінниця, аж ми ей люто було. Він спит, як дерево. Нарано втворили, выпустили, і пішла. А він спав до восьмой години.

Но, прийшла до той ворожилі.

— А што?

— Видите, як бесідую.

— Но, лігай, та спий. Дам ти златы нитки, а підеш із нима, але і так іші тяжко. Файно, му дадут на спаня. Іще підеш.

Выспалася добре. Дала ей златы нитки.

Йой, як тото виділа кральовня:

— Продай нитки!

— Я продам, — повідат, — аленич не хочу, лем із вашим молодым спати в ізбі.

— Будеш. Та чом бы ні?

Думат собі: „Тамту ніч спала, танич не было; та чом бы не могла тепер? Та й тепер може”.

Прийшла там до той ізбы, дали му вечерур на спаня, а кричит:

— Мужу муй милый, боканчі-м подерла, палиця ся руки тримат, цаністру-м подерла, а обруч ми заріс, не годна-м

дыхати; то уж п'ять року дітиці, а я не годна породити, докля твоя рученька ся не тыкне того обруча. Полож рученьку на tot обруч.

А він, як дерево, та де. Може гулякати. До рана сегінця гулякала, аж захрипла. Нарано прийшли, выпустили. Прийшла до ворожилі.

— Но, — повідат, — не зробила-м нич.

— Но, видиш, я знала. Але, — повідат, — я ще мам еден патент, та я так мыслю, же з тым патентом, може, забудут дати йому на спаня. Лігай спати, выспийся.

Лягла спати, та й взяла та й дала єй діаментовы нитки. Уж крашых на світі ніт. Йой, як несла, купцьове за ньов! Она не продаст ні кому. Кральовня, як увиділа:

— Продай ми нитки.

— Продам.

— А што хочеш?

— Та лем з молодым спати в ізбі.

А она собі думат: „Но, та дві очі-сь спала, та будеш і тенер”.

Та й она принесла тоты нитки, та й так, же они забыли дати му на спаня. Бо ся забавили з тыма нитками діаментовими. Пустили єй там, она дакус почекала, так, дас до десятої, і стала кричати на нього:

— Мужу муй милый, бочкоры-м подерла, палиця ся руки тримат, цаністру-м подерла, полож ми руку на мій брішок, бо дітина уж п'ять рокы мат, та уж не можу жити на світі.

А він так, як у сні, він чув, же хтоська піля нього жундрат, та й ся обертає, а руков так виръгнув та й ся тыкнув обруча. Обруч праск, а хлопчиксько вискочив на ноги. Тоді він ся пробудив, він ся встрашив. Но та й прийшли на того, же то його жена. Матірь прийшла і краль, і взяли до порядку, і пак жыли, докля їм бог віка протяг. І днесъ жыют, кедъ не повмирали.

12. ГАЗДА І ЙОГО ЖІНКА

Было де не было, в сімдесят семий столиці, було єден хлоп і єдна баба. Але худобни люди були. А обидвое лінівны були. Но так они ся любили, і шытко. Но але то не стачит. Треба робити й на хліб. А юй ся барз не хотіло. Так повідат:

— Знаш што, мужу? Наносьме мы глины на пец, а посадиме собі біб, а нам выросне, та не будеме по полю, по сонцю ходити.

Він послухав, взяв опалку, давай носити глину. Но і як там наносив глини, посадили біб. Біб зачав сходити, росне. Як увалив до повалы:

— Ты, мужу, уж на єден рік нам наросло. Проріж повалу, та нам наросне веце.

Прорізав. Ей, як достав вздух — іще ліпше росне.

— Знаш што, мужу? І на хыжі дах проломи, зроб діру, та буде і роса падала, і буде роснув.

Як він дах прорізав, як зачав вітор із тым рушати, за пар тыжню уж му не видно веръха. А такий конар'юватый біб. А баба зайшла в другум ставі і повідат:

— Знаш што, мужу? — А то два бобы выросли. — Знаш што, хлопе? Подь ты горі своїм бобом, а я горі своїм, вийдеме на небо, а ты будеш за бога, а я — за божицю. Бо видиш, уж не видно веръха.

— Подь.

Но і зачали іти так, як горі драбинов. Но а біб тримав, бо вийшли високо верс хыжі. Але як вітор подув, біб ся зломив, баба впала, і хлопчисько з неї вискочив, дораз на ноги ся поставив. Но а хлоп ся забив, і баба ся забила. Та й прийшла єдна жебрачка, взяла того хлопчиська і го цестовала так, же го виховала хлопом. А она ходила помеджи люди, як жебрачка. Його вищестовала. Хлопчисько, як виріс, та й повідат:

— Мамко, та я іду дағде служыти.

— Йой, дітино, та де ты підеш? Я ти донесу все хліба, што ми датут люди.

— Мамко, я іду.

І пішов до єдного газди. Але тот газда богач быв великий.
Та й повідат:

— Діду, ци я бы ся ту у вас не поїдав служити?

— Гей, дітино, я тя возьму за свою дітину, я ти дам
масток, шыток по своїй смерті, лем будь ту в мене.

Він повідат:

— Добрі.

Но і так він ходив на поле в того діда з вівцями, служив
добрі. Але вислужив десять року, до нього стрілило, же
не буде веце. Іде гет. Дідо повідат:

— Та лем, сину, будь.

— Діду, я не годен.

Но, дідо рад-не-рад выплатив його. За десять року дав
му десять грайцарей. Но а він самеперше, як хлопчисько,
ішов до обходу, а де лем яка ладичка, бляха, висписана, тото
хоче собі купити. Прийшов та й смотрит, ладичка барз
шумна.

— Тіко того стоїт?

— Десять грайцарів.

— Дайте ми.

Дав му туту ладичку, але повідат:

— Смоть ту: туту ладичку не смієш отворити аж дома.

— Добрі, добрі.

Взяв ладичку, а чув, як ей взяв, та штоськы ся посувало
в туй ладичці. Одыйшов далеко. „А-а-а, та жебы я не по-
смотрив, же што там ест?” Отворит ладичку, а стамади
змія выйде. Но, повідат:

— Добрі, сину, же ты мене купив стамади. Тепер мусиш
ізо мнов іти до моого вітця. Мій отець є кральом, а нич од
вітця не будеш просив, лем перстінь. Будеш просив тот
перстінь діаментовый. А як ти даст за мене тот перстінь,
та велике щастя обсягнеш.

Но, він повідат:

— Добрі.

Та й веде она го, веде, привела до єдной дірки.

— Но, — повідат, — тепер сідай на мене. А як на тя
будут змії сырчати, не бійся, тебе ані єдна не вкусит. Лем
подь.

Прийшов, так на нього скачут. Віннич. Та й як краль
увидів свою дівку, а они не мали веце дівок:

— Но, — повідат, — младенцю, уж-им десять року дівку не видів. А кедь ты ей викупив, та повіч, же што ты хочеш за ню.

Та повідат:

— Кралю, я нич не хочу, лем tot діаментовий перстінь.

А він повідат:

— Та не видів-им ей десять року, та же не буду ей видів нігда, та ти не дам.

А она му повіла, же як не буде давав отець, та жебы ей взяв на плечі, а жебы ей ніс гет. Но, взяв ей на плече, несе гет. Ale матірь все серце болит барже, як вітця, за дітинов.

— Ей, — повідат, — мужу, слухай: не маме лем totу єдину дітину, та жебы ты не дав того. Фрас ти по тім перстеню. Ми будеме жити без того.

— Но та вернися. На, ту го маш, перстінь.

Йой, она з радостюв з ним вийшла на двір.

— Но, — повідат, — тепер ми можеш подяковати, а будеш мав щастя. Полож на палець, а вбернеш з ним, а высочит ти тобі капітан, а буде ся питав, што хцеш. Та што хцеш на світі, шытко ти даст.

Но, положив собі на палець та й іде. Ale уж ай голоден. „А, — думат собі, — та чекай: сяду собі, та буду видів, ци то правда”. Він вбернув, та й раз вийде капітан. Заздравкат:

— Што, пане, потребують?

— Потребую, жебы ся ту стіл поставив і єдна кура печена, і півліттри вина, і столок, жебы-м собі сів.

Заздравкав, посмотрит — з'явилося. Сів, наївся ліпше, як я, бо я лем насили їм, а йому ішло ліпше. Він два раз до гамбы, а раз перекусив, а я того жнякам, ай так недобрі. Руметам добрі, ale кедъ жалудок не приймат. Но, наївся добрі та й іде. Та й він собі думат так: „Кебы я свою маму найшов, та бы-м ей іще до смерті доховав, та добрі бы було.” Та й іде. Прийшов до того міста, де він ся виховав. Прийшов там, хыжка подерта, веръха на нюй ніт. Стоїт там, стоїт, але видит, же жебрачка не приходит. Ale як прийшла tota жебрачка, не спознала го. А він дораз ся ғ ній привітав:

— Мамко, та ня не познате?

— Йой, не познам тя, сину.

— Та мене съте ховали. А видите, вы ня не познате. Та як вы перебываете?

— Та так, сину, видини.

А він знов, же в тім місті єст краль, а мат дцеру. І він привів матірь до готелю, заплатив юй ізбу на місяць і дав юй ся наїсти. Взяв од неї лахы стары, дав на юю новы, постіль. Выспалася. Та й увечур юй повідат:

— Мамко, ходите вы до краля по жебраню?

— Ходжу, дітино.

— Та я чув, же краль мат дцеру. Просьте вы ей за мене, же ци він бы ми не дав.

— Йой, сину, я буду просила.

Но, встала рано, подерти лахы на себе, і іде. Прийшла пуд капуру та й вояці:

— Што, бабко, хщете?

— Та з кральом бесідовати.

Дали знати кральові.

— А хто там?

— Жебрачка.

— Дайте юй п'ять палиць на зад.

А то п'ять, а то двоми б'ют, та десять дустала. Як юй вилічили десять, тота забралася та й іде дому. Прийшла дому та й син ся просит:

— Но што, мамко?

— Йой, сину, так ня набили, же ледво-м прийшла.

— Нич, нич, мамко.

Пішов, дав юй вина. Напилася, наїлася.

— Болит?

— Ніт.

— Но видите.

Переспала ніч.

— Но, мамко, ідьте ще.

— Йой, сину, та ня дуб'ют.

— Не буйтеся, нич вам не буде.

Но і баба слухат, іде. Прийшла гу тым воякум.

— А-а-а, — повідат, — бабі посмакували тоты палиці вчера, уж є ту. Та тепер юй даме. Што, бабко, хщете?

— З кральом бесідовати.

— Добри.

Прийшли гу кральові:

— Зась tota баба ту.

— Дайте юй десять палиць.

А то двадцять було, бо двоми били. Як бабу зачали бити, баба ледво встала і іде. Прийшла там.

- Но што, мамо?
- Йой, дітино, уж не буду жыла довго.
- Чом, мамко?
- Та ня так били, же, посмоться, як ми тот жебрачий кабат подерли.
- Нич, мамко.
- Дав юй выпити.
- Болит, мамко?
- Ніт.
- Но видите. Но але ідьте до краля.
- Йой, сыну, та уж ня заб'ют.
- Тепер не достанете ані єдну. Мусит з вами краль бесідувати.

Но та й іде баба. Як увиділи бабу вояці, повідають:

- А-а-а, видиш, п'ять достала — то ще так. Але як достала двадцять, та так юй посмаковало, посмоться, як она біжит.
- Што хцете, бабко?
- Та з пресвітлим кральом бесідовати.
- Почекайте.

Прийшли:

- Пресвітлый кралю, зась tota баба ту.
- Пусьте ей ту.

Прийшла там.

- Добрий день, пресвітлый кралю.
- Добрий день. Та што хцете, бабко?
- Та ци бы съте не дали свою дцеру за моого сына.

Краль ся пошкрябав та й повідат:

- Но, бабко, та ідьте домів, а так повічте сынові, же назарань на восьму годину, жебы того зробив: од моого дому до вашого дому міст зо скла. Але того скло жебы було таке, жебы мало де лем яка на світі фарба, жебы такы таблички були. А пуд тым мостом, де лем яке на світі дерево, жебы були слупы. А на тім поруччу, який на світі пташок ест, жебы у гнізді сидів, а жебы співав. Так того до восьмой години як буде готове, так дам свою дівку за нього.

Та де він того зробит до восьмой години. На то треба мільйон року. А так скоро хто зробит? Прийшла домів та сын ся просит:

- Но што, мамко?
- Ой, сыну, недобру новину я принесла.

— Яку?

— Та того і того краль повів.

— Лігайте спати. Шытко буде, мамко.

Як она лягла спати, він перстінь убернув, вийшов капітан:

— Што, пане, потребуєш?

— Потребую, жебы ся ту поставив такий дом — на стопроценто кращий, як у краля; — двадцятьпосходовий, а од того дому по кральовський дом жебы стояв міст зо скла, а тот міст жебы стояв на слупах з де-лем якого дерева, а на поруччу, жебы були гнізда, а де-який на світі пташок, жебы в гнізді сидів, жебы співав.

Заздравкав, в порядку. Він собі ліг спати. Як прийшло сім годин, смотрит — пташки так співають, уж міст єст. Матір встала та до сына:

— Сыну, вставай, моле, де съме.

— Мамко, тото наше. Лем лежте.

Кухарки рано встали, смотрят, спів такий, блиск, сонце вперло на тоты таблички. Краля збудили, зачудовався, взяв та собі шытки волосы выскубав з головы. Но што то за особа? За єдину ніч поставив таке чудо — і дім, і міст, як-им казав. Но та краль повів, же піде до нього. Розказав коні запрячи, сів на коч. Два метри пішли на тот скляний міст, розщайзлося — не піде. Дав други. Шість пар коней змарнив, не годен піти. Так узяв посла, бо тоді телефонах не було, і му повідат:

— На письмо, а одіесь там за тым мостом до тамтого дому, а розкаж му, тамтому младому, жебы він зо своїми кіньми прийшов, бо я зо своїми не годен.

Приніс він письмо, почитав, ага. Обернув перстінь, вийшов капітан:

— Што, пане, потребуют?

— Потребую, жебы ся коні такы поставили тепер на тім мості — стопроценто кращі, як краль мат, і коч, бо іду до нього на перезеры.

Капітан заздравкав. Уж так грабают коні лабами по тім склі. Выйшов на коч. Краль смотрит. Уж летит. „Ей, — думат собі, — та то сакра”. Прийшов там. Кральовська дівка посмогрила — шумний хлоп. І краль сів на коч. Прийшли. Зробили свадьбу. Але она з єдним циганом карты грала ще в дванастом року. Та й як ся отдала, та й повідат,

же і tot циган мусит іти з ньов, бо юй треба слугу. Но та віннич не повідав. Циган прийшов. Но, пожили єден рік, другий рік, а циган повідат:

— Ты, твій муж великий хытрак. Посмотися, твій отець є кральом, але посмотися, кухарки кождый раз мусят іти до обходу куповати потравини. А ту ся не іде нігде, ані ся не варит, а што лем загадаш, тото на столі є. Оле ся го опитай, што тото єст, одкыль він тото приношат.

Та й она так пообіді раз — циган пішов гет — та й повідат:

— Мужу, повіч ты ми, одкыль ты тото приносиш, ані нігде не ідеш. Мій отець кральом єст, а мусит ходити. А ты нігде не ходиш. I як загадаме, же треба їсти, а уж ся на столі поставит.

І ми бы таке треба, бо што бы-м собі загадав, та уж бы-м ту мав.

А він повідат:

— А-а-а, бабо, то не твоя старость.

І она пішла з тым. Прийшла та циганові:

— Но, як?

— Та повів, же нам бог дав.

— Пой, не вірь тому. Оле, плач ціля нього. А повідай, же ти є невірний муж, же не хоче правду повісти, він ти мусит правду повісти.

Но баба, як баба. То зводитель холерський. Як прийшла та й на нього:

— А ты не любиш мене, а ты ми правду не повідаш, — як зачала джавулити, та й він повідат:

— Смоть, жено, та ти повім.

Обернув перстіньом, вийшов капітан.

— Што потребуєш?

— Та потребую, жебы нам ту тераз по крихлику було выпити.

Він повідат:

— Но та видиш, я тото мам.

Нич, она нич му не повідала, такої пішла та циганові, же він такий перстінь мат: як уберне, а капітан вийде, а уж дораз несе шытко. А циган повідат:

— Нич, лем кобы ты tot перстінь украла, а дала ми. А мы уж з ним выбабраме.

13. ПОПЕЛ І ЖАБА

Было де не было, в сімдесят семий столиці, за горячим, за зимним морьом. Был єден хлоп і була єдна баба. І мали трьох синох. Не мали того господарства дуже, лем два гектари землі. Тот третій син був повільний. Не хотіло муся робити, але як пішов за стіл їсти, та він за трьох ізів. А робити не хотів ніяк. І родичі на нього надавали, і братя надавали. Но а старший робив барз і середушый. Як старий уж постарівся, та й повідат:

— Но, бабо, як я тоти гектари розділю? Старшому бы треба дати. Як дам старшому, середушому буде жаль, кедь му не дам. А за того лінюха ані думки не мам, жебы-м мудашто дав, бо він не заслужыв.

— Гм, — повідат, — та так, старий, так. Так бы даяк робити, жебы тоти два були клідны.

— Бабо, та я не так ізроблю. Виправ їх шыткых трьох на рік, жебы ішли служыти. Котрый ми принесе найкращий ручник, того буде масток.

Но та й прийшов гу сынуум та й цовідат:

— Сынове, уж мате роки, ідьте по світу на єден рок служыти. Котрый ми принесете найкращий ручник, того буде масток.

Но та й ішли. Но а тот молодшый прийшов гу єдной воді, видить, же за тов водов такы мури порозцадованы, хцел бы ся там дустати, але вода широка барз. Прийшли гу ньому рибы такы велики та й до нього пробесідували:

— Што ты хочеш, младенце?

— Та хотів бы-м перейти на туту страну.

— Та мы тя перенесеме.

— Та як?

— Та так: п'ять зліпимеся дав'єдна, а ты ляжеш на нас, а тя перенесеме. Але жебы-сь нам давав їсти.

— Буду, лем кедь буду мав што.

— Будеш мав што.

Но та й они ся стулили єдна піля другої, він ліг, та й го перенесли. Прийшов він на другу страну, з мурох трава росне та й він помеджі тоты мури іде і іде та й раз прийде до єдної ізбы, а там на столку, такий, як кральовий столок, така жаба сидит рапава, велич, лем пыском рушат, та й він ся встрашыв, та й повідат:

— Добрый день.

А Жаба повідат:

— Добрый день. А што бы-сь потребував?

— Та я бы потребував, ци бы-м ся не поїдав у вас слу-
жыти.

А она повідат:

— Можеш. За єден рік ту будеш служыв, а нич не будеш
робив, лем там є в кухні єден котел, а я тобі покажу потра-
вины, будеш варив, а будеш носив до воды рыбі. — Тій,
што го перенесли през воду. — Та будеш кормив.

Повідат:

— В порядку.

І він ся яв до роботы. Рукавы пудкотив, взявся до роботы,
зачав варити. Варит, але як уварив, та не мат што робити.
Та й зачав тоту траву скубсти по мурах. А він того не мусив
робити. І зачав мурувати тоты мури зась, так, як управу
зачав робити, генералну управу. Так поправлят так до
рока, так же три ізбы вымуревав, поставив верых, прикрыв.
Як прийшов рік, но та прийшов по плацу. Думат собі:
,,Та што тата Жаба ми даст?'' Прийшов та ній і повідат:

— Та, пані, рік-им іскончив.

Повідат:

— Добрі, сыну. А што бы-сь ты хотів за тот рік, жебы
я тобі заплатила?

— Та нич бы-м не хотів. Я знам, же вы не мате . . .

— Але не мам. Мам.

— Єден красный утерак, ручник.

— Ідь, пуд тым а тым числом на столі є, та собі возь.

Пішов, отворив — златыма нитками вышитый. Скрутив
та й подяковав Жабі. Прийшов та рыбі, риба прийшла,
шумні го перенесла, і іде.

Но у рік прийшли шытки трьоми. Прийшли, такы хлопі,
осей! Та й старый, як їх увидів, та й повідат:

— Но, сынове, похвальтеся, котрый съте який ручник
принесли.

Старий і зо старов смотрит. Старший вытягне — но, шумный ручник, може быти. Середушый выйняв — шумный ручник. А тот, як выйняв, та ся забыли. Поцелом го прозывали. Старый повідат на стару:

— Бабо, смоть. Посмосься, який утерак приніс. У хижі нам світла не треба, лем тот ручник нам буде світив.

— Йой, та што, старый, зробиме?

— Нич. Інці їх на еден рік пошлю служыти, жебы ми принесли косиці, — такы пірка даколи носили за калапом.

— Котрый найкраще принесе, того буде масток. Но так, так буде.

— Но так, сынове, та ще на еден рік ідьте. Котрый принесете найкраще пірко, того буде масток.

Но та й они ся побрали і ідуть. Але кождый на свій пляц, де були. А тот прийшов тут воді, риба, як го увиділа, повідат:

— Хочеш іти?

— Гей.

Перенесла го, прийшов тут Жабі.

— Добрий день.

— Добрий день. Та чого-сь ту прийшов?

— Та прийшов-им служыти у вас.

— Гей, добре. Тоту роботу будеш робив, што-сь робив а ти буде заплачено. Виділа-м, же як-ись ся уперед ховав, же тіко ты того дому вправив, а не мусив-ись робити, то мимо свого замеснання-сь робив. — Зато тепер роботы мімо замеснаності єсть, та й тоді так було.

Но він кухарит, варит, але фурт мурує, так, же уж мало што треба дорабляти тоты мури. Жаба смотрит. Шумні то чистит, вакує, управляет, робит удушу, не сяде. Як прийшов рік, но та прийшов по плацу. Но та повідат:

— Пані, так мыслю, же уж ся рік іскончив.

— Гей, сыну. Но што бы-сь ты хотів за тот рік, яку плацу?

— Я бы хотів єдно шумне пірко за калап.

— Гей, — повідат, — сыну, ест. Пуд тым, пуд тым числом ідь, на столі у погарі є, та собі заберь. Лем того єдно є.

Пішов, посмотрит — діаментом облято. То так ся бліскат, же не мож на нього смотрити, як на сонце. Взяв, до пацерика закрутів, та й подяковав Жабі. Прийшов тут рыбі, рибу добре кормив, перенесла го. Прийшли дому, но та й сіли їсти. Та й повідат старый:

- Но, та похвальтесь, котрый съте што принесли, сынове.
- Ту мате, отець.
- Гм, шумне пірко, зафарблене.
- А ты, середушый.

А тот, молодшый, лем смотрит. Думат собі: „Мос як увидит отець!..”

— I тото красне, — повідат отець середушому. — Но а ты...

Йой, як тото утворив пірко, они ся лем так одтігали, смотрят.

— Но смоть, стара. Но што мы тепер зробиме? Та тому Попелові dame масток? Та totы два смерть собі зроблят. Недобри.

— Но та што будеш робив, старый?

— Іщи на еден рік їх пошлю, жебы прийшли зо женами. Котрый найкрашу жену приведе, того буде масток. Но, — повідат, — сынове, та ще на еден рік ідьте, а ся мате поженити, а котрый прийде з крашов женов, того буде масток.

Но уж каждый на свій пляц іде, бо всяды дівка была. А тот лем ту Жабі. Прийшов ту воді, риба, як го увиділа:

— Перенести тя?

— Гей.

Ліг собі, перенесла го, прийшов ту Жабі.

— Добрый день.

— Добрый день, — повідат. — Но а што нове, младенець?

— Та прийшов-им до вас служыти.

— Добрі, сину. Тоту роботу будеш робив, што дотепер. Із мурами ся не мусиш трапити, то твоя честь, але лем totу рибу корми, жебы не голодувала.

Но він ся яв до роботы, варит, носит, але муры зась тягат. Але так тягат, же дотяг до кінця, заокруглив, по-правив цалый tot дом. Як докінчив рік, та й прийшов до палацу. Та й повідат му Жаба:

— Но так, младенце, уж рік-ись скончив, а тепер ми повіч, яка плаца.

А він собі думат: „Боже, та яку ты ми даш плацу, кедь ты ту дівки не маш”.

— Но та повіч, то не треба ся ганьбити. Повіч.

— Та слухайте ту; мы съме трьоми братя, не мат отець лем два гектары землі. Та нам розказав, же котрый найкрашу жену приведе, та того буде. Та я бы хотів жену.

Повідат Жаба:

- Ква, ква. Добрі. Та поцілуй ня.
- Йой, таку мерзку Жабу цілувати!
- Но, як хочеш мати жену, мусиш ня поцілувати.

А вна була заклята. То кральовська дівка була. Так сї закляли, же докля тя паробок не поцілує, будеш ту Жабов. Як тя поцілує, скора з тя спаде. Но рад-не-рад, треба йти домів, взяв та й поїмав так за карк, поцілував, скора спала — не така шумна дівка вийшла, же око не чуло, ухо не виділо, така красива. Йой, як вийшла, зачав сї цілувати, а она повідат:

— Я на тебе смотрела, але мене мамка закляла, докля ня паробок не поцілує, мусила-м быти Жабов. Та я твоя жена буду. Та подьме до твого вітця, та ся представиш, та такої на цалуй кулі земськую не є, як я.

Йой, дала му анцу́г, прибрала го, так го прибрала, як кралівського сына.

— Уж маме де быти, — показала му там срібла, золота.
— Не треба тобі тых двох гектарох вітцьових. Іші твого вітця і матірь, і братів забереме, а ту будуть жити. Маме дость шыткого.

Но і риба їх перенесла, ідуть. Як до двору заходили, старий, як посмотрив, яку Попел жену веде, який прибраний:

— Посмочтесь, бабо. Но, мушу дати йому.

Та й сидить, та й старий збыхат, та й повідат:

— Но слухайте, сынове: я обіцяв, же котрый приведе найкращу жену, того буде масток, бо ми було лютого дати тот масток тому наймолодшому, бо він не хотів робити. Але видите самы, же такої красивої женої не єсть на цалуй кулі зумськую, як його. Та лем йому патрит тот масток. Та йому дам.

Тоти два опустили голови долов, а він повідат так:

— Братя, не опущайте долов голови. Але ви, отець, і ви, мамко, і ви, братя, зо женами подьте за мнов, я буду кральом, — то кралівська дівка, — а ви будете піля мене; там маме дость гектарів, ту няй цигани на них ся будують. Не треба нам тых двох гектарох. Подьте, а будеме жити.

І ся поодбирали, і пішли там шыткы, і жыют до днесъ. Не пишут нігда, бо воду не годни перейти, міст їм не єсть хто зробити. Та не знам, як із нима там далі було, але конець.

14. СИРІТКА ГАНЬКА

Б

ыло де не было, в сімдесят сеумий столиці, була єден хлопц і єдна баба. І мали єдно дівча. Мено юй було Ганька. І так они жили, жили, дівчатисько пудросло, уж мало десять року, і стара захворіла та її померла. А старий остав. Но што? Ту ще хлопові штиридцетка ніт, міг бы ся вженити, але люто му було тої Ганьки. Так він того обганяв, обганяв. Але дівчатисько ся скамаратило з єдною одовиці дівков, і так зачали сполу ходити. Тота привела єй там, Ганьку, тота юй дала хліба доброго. Ганці ся спачило. Прийшла раз, прийшла по-други раз, і повідат:

— Видиш, Ганько, кебы твій отець мене взяв, та ты знаш, же як бы то вам добре було з моїв дівков?

Она прийшла дому та її повідат:

- Няньку, оженьтеся.
- Та кого бы-м брав?
- Та туту жену.
- Ой, дітино, ты будеш плакала.
- Ніт, няньку, добра она.
- Но, кедь добра, та ідеме.

Прийшли там. Она принесла палінки, напилися і згодлися, та її ся вженив. Прийшла она там, побула три дни і з Ганьков зачала замітати. Свою дівку не рушат, а тоту всяди посылат, шелияку роботу юй дават. Старому ся не пачит. Єй дітина сидит собі за столом, а його — ходит, літат по стайні, за дрівами, за трісками, замітат. А тота мачоха фурт повідат, же Ганька недобра, же не робит. Таке оторгане ходит, і пупок му видно, кабатики подерты, а не даст юй цілу лаху.

Раз отець мав іти з волами на ярмак.

— Но, ідеш на ярмак, а маш моїй дівці купити скірні, кожушок, хустиня ай полотно на кабатики, бо як того не купиш, жебы-сь ми ся дому не показав.

А про його дівку не розказала нич купити, а він сам

не сміє купити. Но та й іде. Прийшов на ярмак. Волы були шумни, та й він продав води. Як продав волы, та й цішов покупив токо, та й іде домів, ані до корчми не цішов, бо мачоха бу ся з ним вадила. Хліба мав сухого з дому, закусив, води му ся захотіло. Прийшов пуд лісовий кряк — а там студенка. Та й собі сів, та й запиває води. Та й собі думат. „Боже, боже, моя дітина мене перевела. Я чужий дітині за мою трапезу тіку красу купив, а своєї хоць бы-м капесник до носа купив — не смію. Што оно буде робило? Не буде оно плачуши ходило по дворі?” Так ся повзирає та й видів три зроснуты орішки. Взяв — здравы. „Аспонь токо возьму, та токо юй буде дарчек”. Взяв, закрутів до ряндки, положив до кишени. Прийшов дому, положив токо на стіл.

— А ще мало быти інакше полотно, — мачоха повідат.

Дівка такої на ся скірні наділа, а Ганька лем смотрит. Та й токо пошила на ню. А они ходили до єдной церкви. До той церкви ходив ай краль, ай кралів сын. Тота мачоха кожду неділю ходила до той церкви. А Ганці лем роботы дават фурт. Та й раз, як прийшла субота, зарізали качку, та й повідат:

— Тоту качку маш, Попілянко, — уж лем Попілянков сї называла, — тоту качку маш уварити. — Пішла та намішала жыто з татарков. — А токо маш зерно перебрати, жебы кажде зерно было особні. А як найдуться дағде два помішаны, голова ти долов, задусю тя, Попілянко.

Та кобы юй хоць токо не дала. А она през службу мала хыжку позамітати, трісок занести, постелити. А ще мала токо зерно розділити. Но та токо не годен зробити. На токо зерно треба десять людей, ай так не скончат през службу. Йой, вийшли з хыжі, она зачала плакати. Але прийшло юй до головы: „Йой, ми отець принесли орішки, а ще ся не побавила з ним!” Она положила тоты орішки на під за кроку. Она пішла на під, тоты орішки принесла до хыжі, взяла ножик, отворила їх — вyleтіли три голубы.

— Што, Ганічко, плачеш?

— Та токо зерно мушу позбирати, тоту роботу зробити...

— Не старайсянич. Оцхай руку іще раз до того орішка.

Вопхала там руку — а што видит? Там — куфрик, а в ньому — лахы, боканчі.

— Берь на себе, а біж до церкви. А сядеш до передньої

лавки. Але як буде мав піп благословляти, жебы ты втекла, бо шытки будут за тобов смотрити, і піп.

Но та й она ся прибрала — як попочка. Прийшла до церкви, уж мало хто ся молив, лем на ню позирали, бо же то ангелик прийшов з неба. Сіла собі. Як мав піп благословити, она шмыкла, ані не виділи, же коли. Прийшла дому — вшытко в порядку. Шытко зроблено, та й голубки пішли до той лупки, і тоты лахы там закрутила та й однесла за кріку. Та й собі сидит. Прийшла мачоха, смотрит — зерно перебрато, робота зроблена. „Гм, — думат собі, — фрасова дівка”.

— Но але кобы-сь була, Попілянко, в церкви, та бы була-сь виділа ангелика.

— Якого ангелика?

— Та такого: у златых шатох было. Сидів у передній лавці.

— Ой, лем тото? Я го виділа.

— Як ты могла видіти, кедь ты дома робила.

— Но, та чом бы-м не виділа? Выйшла-м наверх на хыжу, а сіла-м на комин та й-им го виділа.

— Но чуєш, старый? Не жебы сиділа в хыжі, але чуєш, кады з ньов фрас набиват? Ідь ізваль комин.

Старий рад-не-рад цішов та й звалив комин. Но інич. Уж комина не мають. Другу неділю зась дівку витягла, а уж ся так фали, же прийде зась тот ангелик. Так шытки чекали. І тот принц хотів бы кінцьом поїмати того ангелика, бо барз шумний. Но а она намішала юй іші раз тіко зерна — трояке.

— Тото маш поперебрати, постелити, позамітати, тото маш ізробити, а не будеш ся уж вішала по коминох.

А она лем плаче такої. Як они з хыжі вийшли, а она по лупку. Такой лупку отворила, вийшли голубы.

— Што, Ганічко?

— Та тото і тото треба зробити.

— Добрі. Впхай руку до лупки.

Вытягла сріберины лахы. На себе взяла, а повідат:

— Біж до церкви, а давай позор, жебы тя не поїмали. Бо посмить: і піп на тя смотрит, шытки люди тя хотят поїмати.

Прийшла там. Йой, така радость, так каждый на ню смотрит. Як мав благословити піп, она шмык — утекла.

Прийшла домів, раз-два зо ся лахы зошмарила, до лупки дала, лупки там однесла назад, сіла собі і сидит.

Прийшла мачоха.

— Ей, Попілянко, та тепер-ись не мала де вішатися. Комина ніт. Але тепер був ангелик.

— Но, який ангелик там був? Де ангелики ходят по землі?

— Був, був там. У сріберних лахох.

— Та я го виділа, — повідат.

— Та де-сь го виділа?

— Та вийшла-м на нашу ябліньку, та-м го виділа.

— Но чуєш, старий? Уж комина юй не стачит, уж по ябліньках ся вішат.

— На котруй-ись била?

— На тій.

А тата найліпше родила.

— Беръ топір, а зрубай, — в неділю.

Рад-не-рад пішов, мусив ей зрубати. Як ізрубав, мачоха повідат:

— Уж не будеш ся пхала нігде. А щі, можно, раз прийде tot ангелик.

Но добрі. Прийшла неділя, зась там зарізала штоська, варит. А намішала п'ятераке зерно. Дала юй тринасобні тіко роботи.

— Тото маш ізробити. А кедъ не зробиш, жебы-сь знала, же ти смерть.

Та й позбиралася, пішла. Она раз-два пішла, лупку отворила, а голубки вийшли.

— Што, Ганько, потребуш?

— Тото ѹ того.

— Добрі. Вихай руку там. — Вихала — а там діаментовы лахы. — Але тераз там, де ты сідаш, принц смолы насыпав пуд ноги. Смоть, як не будеш мочи ногу выдерти, єдну выдреш з боканчов, та ѹ так тікай. Кедъ другу не будеш годна боканчу витягнути, зохаб ей там, лем утець сама.

Но і добрі. Она прийшла, сіла собі — шытки смотрят. Як уж треба било тікати з церкви, ноги тягат — не годна. Та ѹ єдна боканча осталася в смолі, та ѹ з єднов босов, а з другов убутов прибігла дому. Прийшла дому, раз-два із ся лашки зошмарила, сковала, а сидит. Голубы шытко поробили. Та ѹ прийшла мачоха:

— А, — повідат, — Попілянко, але аспонь раз-ись ся наробила. Але такого ангелика-сь не виділа. Але втік, але босий. Єдну боканчу в церкви зухабив.

— Та я виділа.

— Та як ты, Попілянко, могла видіти?

— Но як? Видите, я вийшла на ту грушку, а єм виділа, як з єднов ногов боса ішла.

— Но чусіш, старий? Беръ топір, а зотний грушку. Іщі тот ангелик прийде.

Тоді принц узяв ту боканчу. Взяли, вичистили од смоли, та й ся зыйшли, зробили конференцію: як бы того дівча годен найти, чия то боканча. Но та інакше не буде, лем од дванадцять року до тридцять року дівки жебы міряли ногу. На котру буде боканча, то буде она. Но і так зачало войсько ходити і принц. Міряют боканчі. Йой, мачоха, як почула, так своїй дівці ноги мыє, нігті одрізує, пахнячим мыдлом юї ноги мыє, бы юї не смерділи ноги. Ходили, ходили, уж шытко походили, нігде не було такої дівки, жебы вийшла на юю боканча. А уж як були в третьої хыжі, а вна повідат:

— Ідь ты, подерта Попілянко, ідь на під.

Там мали корыто старе, вопхали ей пуд корыто, ей прикрыла. Прийшли вояці:

— Тіко мате дівок?

— Єдну.

Но прийшли з тов боканчов. Мачоха смотрит. Пхают на ногу, лем єдно число кебы-ли векши, та уж бы вийшла. І она пхала, але боканча не вийде.

— Та уж, бабко, не мате веце дівки?

— Ніт.

Та й принц повідат:

— Та уж не найдут.

Але раз когут вилетит на пліт та й заспіват:

— Ку-ку-рі-кі-і-і... Дівчатицько на корентікі, на поді-
кі...

Слухают: „Чом то так співат?” А іщі раз заспівав. Повідат принц:

— Оле, ідьте на під.

Як она почула, же войсько іде на під, мачоха втекла з хыжі з дівков, ся бояла, же найдут, та ей потрестают. Вийшло войсько, підоймут корыто — а там таке шумне

дівчатисько, лем тоты лахы на нюй подерты. Ізведут тото дівчатисько, приложат на ногу боканчу, так як бы на ню выросла, лем кляпло. Йой, тоді тот принц ухопив, зачав цюлювати тото дівчатисько. І она вхопила тоты орішки, і пішла до кралівського дому, і ся з ньов вженив, і жыют до днешньої добы. А мачоха там свою дівку ховат.

Прийшов-им до Кожуховець і приповідці конець.

15. ШВЕЦЬ І ЙОГО СИН

Было де не было, в сімдесят се́мий столиці, за горячим, за зимним морьом. Дав бы бог нашым неприятелю таке добро: очі, як цибулі, жебы їм вихалю, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. Быв єден шустер, а тот шустер мав одного сына, але ані піля себе го не щив, лем так го ховали та ховали. Так з нього выховали великого, сильного хлопа. Але шустер помер. Як шустер помер, а уж велики роки шустровав, та цале місто познало його маму. Но та як він помер, та уж кождый жаловав ей. То не было, так як тепер, же достане доходок, кедъ ай не быв замеснаний, та де — фрасову каріку. Каждый ей жаловав, та уж, як ся позбирала, пішла по хъжох, та там хліба назбирала, бандурок, так, як жебрачка. І вна того сына хovalа. А тот сын уж быв великий, та він ішов меджи дітиськы ся бавити хоць-де, чи серед драгы. А уж там каменики перемітовав. Но а то уж быв паробок. А брат шустра, він быв великий чаровник. Та він далеко деська бывав, фрас знат, у котрой країні. А він так дочаровав, же єст там, де тот шустер бывав, у тім хотарі, такый склад, же в тім складі єст чаровный лампаш. Але ніхто го не достане, лем із їх кырві особа може дустати — братув сын уж не може дустати. Так тот чаровник позберався, а ішов. Прийшов там, а прийшов тут дітиськам — а паробок ся грат там із каміньом, із дітиськы.

- Чий ты?
- Та я того і того шустра.
- Як ся ты пишеш?
- Так і так.
- „Гм, то буде братув сын”.
- А де отець?
- Помер.
- А мамка?
- Там дома.
- А што робит мамка?

— Но та так: по селі походять, наносять хліба, бандурок, дагде їм дадут масла, та й помастята...

— А ты робиш дагде?

— Ніт.

— А чом не робиш?

— Но та не научений-им на ніяку роботу, та лем так жыю. Пому люто прийшло. То шкода хлоцця. Кедъ то хлоп.

— А мате вы свою хыжку?

Повідат:

— Маме таку маленьку там хыжку.

— Та одвів бы-сь ня там?

— Гей.

Привів го там. Она го не познат. Но і він ся представив і повідат:

— Слухай ту: та твій муж быв мій брат власный. Та то твій хлопець ту із дітьми ся бавит? А чом ся бавит?

— Та так: не мали съме лем туту єдну дітину, та съме го жаловали. Пінязі съме мали, докля старый жив, і так він обстав.

— А тепер як ты жыєш?

— Та так: помеджи люди ходжу, містицькы люди ня познают та ми давают і хліба, і тото, як жебрачці.

Повідат:

— Недобре, небого. Я того хлоцця мушу взяти пуд свою руку.

— Та беръ го.

— Но так знаш што? Я го зроблю обходником.

А він чаровав, та так зачаровав, же дораз обход поставив. Він мав быти обходником, а не знав ані читати, ані писати. Та й тот поставив такий обход з таков латков, же таку ані не виділи в місті. А тот продават. Но през день він назбираув пінязей велику кригу. Прийшов вечур, повідат:

— Но, видиши, уж хлоцець поступує.

Добрі, але його інтересовав лем tota лампаш, по што прийшов. Та й так помаленьки коло нього, коло нього та й повідат му так да в місць:

— Та подьме кущок походити по місті. Ты знаєш, кады паркы, а тото.

А він знав, tot чаровник, же де tota пивниця. Ale він не міг ї отворити, не мав прилежитось, не мав можносъ. То лем з його кырві хлоцець або дівча могло отворити. Привів

го там, на tot п'яць, та й приніс таке округле зелізо та повідат:

— Оле, пробуй, ци ты того втвориш.

Отворив — а там пивниця.

— Но, — повідат, — ідь довднуга, а там, сину, будеш видів, там єст срібла, золота, діаменту. Та я од тянич не потребую, лем там за дверями буде єден лампаш, уж на нюм павучина, та я лем тот лампаш потребую.

Повідат:

— Добрі, стрыку.

Як він зайшов довднуга, саме ся зелізо заперло. Як ся заперло, прийшов: „Гм, єст того дочуда шыткого”. Тому не треба нігда робити, ані його матері. А тот чаровник чекав, чекав та й ся позбирав, та й пішов. Думат си: „Хлопець ся запер, тепер хто втворит? Він не буде знав утворити”. А він ходив, ходив, а прийшов тут лампашу. Взяв тот лампаш до рук, но а поучиня не достав, што мат робити з тым лампашом. Та й прийшов тут лампашу та й над ним штудовав два дни. Та й далі повідат:

— Лампашуку, послухай ты мене, братику. Отворь мені двері, жебы я выйшов з тобов.

Двері ся втворили. Як ся втворили, він выйшов із того, прийшов дому, та й матірь ся зрадовала. Лампаша попросив — на столі ся поставило їсти, пити дость. Уж не треба йм іти по жебраню. Добрий лампаш. А стрыко пішов уж кархы ламати. Але што? Пак далі помалы син повідат:

— Знате што, мамо? Єсть у краля дівка, ідьте ми просити тогу дівку за жену.

— Йой, сину, та де за такого худака краль дасть дівку.

— Но лем ідьте.

Но, она пішла,

— Ходите там?

— Ходжу.

Прийшла пуд капуру, вояці:

— Што, бабо, хочете?

— Та з кральом бесідувати.

— Добрі.

Повіли кральові:

— Ту єдна баба з вами хце бесідовати.

— Пусьте ї.

Прийшла она там.

— Но, пані шустрова, — познав, сей, — што хочете?

— Та знате, пресвітлый кралю наш, отець, газда помер, бо, можно, знате, та мому сынові ся полюбила ваша дцера, ци вы бы не дали сей за нього.

А він повідат:

— Но, добрі. Але слухай ту. Моя дівка мат зашлюбеного баронського сына. Она з ним ходит два рокы. Але кедъ ты ми тово докажеш, та буде твого сына жена.

— Та што доказати?

— Та тово: як будете ту іти на спросины, жебы ты принесла єден діаментовий танір, а на тому таніру жебы было вагы на два кіла діаментового грозна ай діаментова фляшка, а в тій фляшці жебы була чужоземська палінка. Та як ми тово принесеш, та буду з твоїм сыном бесідовав, буду го видів.

Прийшла она дому та й повідат:

— Но, мамко, што вам повідав краль.

— Та тово і тово, сыну. Та то нігда, сыну...

— Але, мамо, не бійтесь, буде то шытко.

Пішов гу лампашу. А краль лем так стріляв.

— Лампашику брате, я бы тебе просив, жебы ты ми поставив єден танір зо самого діаменту, а на тум таніру жебы діаментове грозно было, а єдну фляшку з діаменту, а чужоземська палінка. Дай, жебы тово ся поставило, бо хочу іти до краля. Ще дай так, жебы ся поставило ту злате простирадло, жебы я до того зав'язав, жебы-м у тім ніс.

Посмотрится — на столі уж шытко ест. Так она взяла, закрутила та й прийшла гу кральові. Краль позерат — баба штоська несе. Але кедъ то злата плахта. Поставила то на стіл, розкрутила, краль ся лем за голов поїмав. „Йой, та што то буде тепер? Та мушу дати дівку. Але кедъ тот із ньов ходит. Што буде з тым? Но та ще свадьбу не буду робив, але лем так ся будут ізходжати.”

— Но та, — повідат, — знате што, пані? Ідьте дому, а повічте свому сынові, жебы прийшли штирми дружбове ай тот главный староста, ай ваш сын, жебы прийшов на тоты спросины.

Она прийшла, тово повіла, він лампаш попросив:

— Такы коні, сірки два, йой, та тово бы-м рады!..

Коні всідланы, узды на них сріберны. И дружбове ся поставили, і староста. А він од лампаша просив, жебы

дукатох было дас цівметра. Та як ішов на тоты спросини, та тіко люди было на дразі, метав помеджі люди. Йой, та кождый:

— Такий худак быв хлопчисько, і посмоться, што він гошай розметав людьом.

А то йому лампаш дав. Прийшов він до краля — краль ся заставив. Недобрі. Но але кедь тот не хоче попустити, што ей за фраїрку мав. Нонич. Та й згодили ся, погостилися там, но і повіли, же буде свадьба.

— Але, — повідат, — мусиш побудувати єдну хыжку про себе таку, жебы такої іще хыжі не було.

Повідат:

— Добрі. Но а де побудую, кедь я не мам фундуша.

— Такой ту. У майому дворі ест п'яцю.

Він подякував і ся поберав, пішов дому, попросив лампаш:

— Хочу, жебы ся ту такий дом поставив, жебы быв сто раз крашый, як у краля, дванадцятьпосходовий, а жебы в каждойй ізбі було зелене світло, а жебы там було таке буторя, же око не чуло, ухо не виділо.

Но встали рано — тото уж ест, лампаш поставив. Но што? Шуструв сын видит, же она ходит із ним. Але він не так ізробив. Взяв та попросив лампаш, жебы того фраїра ей привів ту, до нього, а єй та ньому на постіль. Она вітцьові ся хвалит:

— Я била пля того шустрового парібка.

Краль ся зачудовав. Кедъ ся так стало двакрат, та краль буде свадьбу робив. Но та прийшли на свадьбу, зробили свадьбу, і ся оженив із ньов.

16. ПРО ТРЬОХ БРАТІВ-ГАВРАНІВ

Было де не было, в сімдесятій семий столиці, за горячим, за зимним морьом. Был єден хлоп і була єдна баба. Худобно вни ся заходжали, але до церкви ходили. А трьох синох мали. Та то таки були, же лем фурт ся били. Лем фурт ся били. Матірь хоць-коли взяла кутач, а так їх побила; они йойчали, але фрас му було, нич му не було. Раз ішла до церкві а ішла деськы до стайні, та й курці приперла голову, та й взяла, облутила єй, но і варити. Бо інакше даcoli не мож було зарізати, требало продати на корунку, бо корунок мало було. Но та й она totu курку положила до горця та й повідат:

— Хлопці, най ту огень горит, най ся то варит. Як мы прийдеме з церкви, та будеме їсти.

— Добрі, мамо, добрі.

Пішла она до церкви, курка зачала кышти, ту зачав на них пах іти попри носа. Та й старший пішов та й поймав за лабку, та й вытяг із курки лабку. Зачав їсти покрадимі. Toty побагли.

— Дай і нам, бо кедь ні, та повіме мамі.

Но але уж тої лабки не було, та мусили другу вийняти. Витягли й другу — уж не матнич. А їм то посмакувало. Та уж і крыла выбрали. Та й лем самий труп із курки обстав. Но добрі. Прийшла матірь. Они лем чекают, што буде. А то даcoli так было: як матірь загрішыла діти, і так ся стало такої. Тото бог скасировав, бо тепер такого ніт, бо тіко тепер грішат, йойой, та люди бы каміннями поставали шытки. Но та й матірь прийшла, та й положила миску, бо то даcoli ся не їло з таніра, бо лем до єдної миски ся положило, а так шытки ішли їсти. Положила миску, а так винимат курку, а не є ані крыл, ані лабок.

— Хлопці, та хто лабы поїв?

— Мы ніт.

А tot найменший повідат:

— То Янко лабу з'їв, а так нам дав, і крыла съме поїли.

А матірь повідат:

— Бодай із вас гаврани ся стали, жебы съте із ся тіло торгали!

Такой ся поставали гавранами, облак ізбили — пішли. Но вни, як вилетіли, она ся острашила, но та матері уж було жаль, же так їм загрішила, але то уж було пізно. Прийшов газда домів:

— Та де ти хлопці?

— Але, хлопе, моле, з'їли лабы й крыла з курки, а я загрішила, закляла-м їх, жебы гавранами ся стали, пішли, гавранами ся зробили.

— Ой, та ты шалена. Та кедь на курці світ не стояв. А ты трьох сынох зожерла.

— Но та што тепер зо мнов зробиш, старый?

І так було, було велики часы, роки. Та й раз зашла груба стара. Но та будуть мати хоць одну дітину. Та й раз ся народило дівча. Дали їй мено — Зузка. Йой, так ся радують, так дозирають, купают по три раз на день, причісують. І так дівчатисько зачало рости, як із води. Як уж юй було п'ять року, уж добре ходила, уж ай співала їм по хыжі. Як уж було юй шість року, уж ай хыжу замітала. Але далі, далі, уж дівчатисько помагат матері. Але пішло вно меджи діти, но та й видит — кожде дівчатисько мат свого брата. Но і юй прийшло жаль, же она не мат ні брата, ні нікого, лем сама є. Прийшла дому та й плаче.

— Та чом ты, дітино, плачеш?

— А де ся я, мамко, не плакала? Кедь шытки дітиська мают братох, а я не мам.

— Нич, нич, дітино, — і стара зачала плакати, але не повідат нич.

Другий день пішла меджи дітиська та й зачала плакати. А дітиська ся ся звідуют, же чом плаче.

— Та зато, же я не мам братів.

— Ой, мала ты аж трьох, але сталися гавранами.

Она біж домів! Прийшла дому:

— Ой, мамко, та вы ми не повідали, а я мала трьох братів, але сталися гавранами.

— Сталися, дітино, сталися. Я їм загрішила і пішли світом

— Йой, мамко, я мушу іти за нима, жебы я їх найшла.

— Та де ты, дітино, тото найдеш.

— Но я іду.

Но што ся стало? Она взяла хліб і іде. Іде она, іде, і іде, та їде, та їде, та їде, та ї прийшла у пустатинях до єдной хыжі, а то Іжужбаба там была. Та ї подуркала до дверей, увыйшла:

— Добрий день, бабко.

— Добрий день, дцеро. Но, же била-сь ми так не повіла, та ворон кості быв ти не зніс дов'єдна, так бы била-м тя порозношала. А де ты ідеш?

— Та іду, бабко, ци бы съте не взяли ия служыти.

— Гей, — повідат, — кедь будеш знала робити, ти добре заплачу і добре буде.

Но і стала вна до роботы. Носит дрыва, тріски, воды прінесе, постелі выстилят, замітат, бандурок нашкрябат, но, таке, як домашня газдышня. І туй Іжужбабі ся полюбила. Але так зачала ся звідати ї:

— Та де ты ся, дітино, взяла?

— Ой, бабичко, кебы вы ми дали рады. Я мала трьох братох, а ся зробили з них гавраны, а я іду за нима.

— Ой, — повідат, — я їх кождый день виджу, — Іжужбаба повідат.

— Та де сут?

— Та в тій горі, але там ся не годен ніхто дустати, — повідат. — Але кедь у ня рік будеш добре служыла, та я тобі таку дам драбинку, же ты выйдеш до облака там гу ним.

І она так слухат бабу тоту удушу. Но, як выйшов рік, та ї дала сї лем таку коротку драбинку, як на два метры.

— А як прийдеш, дітино, там пуд тоту гору, а будеш натігала тоту драбинку, а драбинка ся натягне аж до облака. А облакы втворены, та увыйдеш там.

Она подякувала бабі. Прийшла гу тій горі, поставила сї на скалу, зачала натігати, натігат, натігат, і ся натягла драбинка аж до облака. І она увыйшла доднуга, а там три таніры повни поливки уж. Йой, а она била голодна та ї узяла та ї з єдного таніра дас п'ять лжичок взяла, та хлипла, та ї цішла ся сковать. Та ї раз прийшли гаврани, посидали си коло тых танірох.

— Ей, — повідат молодшый, — хтоська з мого таніра од'їв.

— Але, — повідат, — то як несли, та выляли.

— Неправда, бо все був повен, а тепер видите, тіко з нього бракне.

Но та й з'їли, та й нич. Та й ся позбиали — пішли. Але увечур уж ай про ню приніс єден танір хтось. А она не виділа, же хто приніс. Она скоро зо свого вихлипала, а танір зухабила, а взяла з другого таніра вихлипала п'ять лжичок. Як того зробила, як быв танір порожній уж, танір щез. Не виділа, же хто го взяв. І стала за двері, і слухат. Як прийшли гаврани, сіли за стіл.

— Ей, — повідат середушый, — правду ты, брате, повідав. Видиш, уж тепер хтоська із мого таніра їв. Ту хтоська ест

Старший повідат:

— Та съте шалены, та хто ту выйде на таку гору. Кедъ ай мухі ту тяжко дійти.

Но нич. Поїли, переспали, нарано ся позбиали і пішли. Як они пішли, пришов обід, принесли їдло і про ню. Она з'їла, танір щез. А зяла та старшому одхлипала, дас п'ять лжичок му взяла. Стала за двері та слухат. Прийшли гаврани:

— Ей, — повідат, — братя, правду вы повідали. Ту хтоська мусит быти. Подьме глядати.

Підуть глядати, ребрут, прийдут за двері — а она там стойт.

— Йой, та хто ты?

— Та я ваша сестричка.

— Та як ты ту, сестричко, вийшла?

— Я плакала піля мамки, бо я хотіла видіти своїх братикох, та вас мама прокляла, же вы такыма шкаредым паҳами ся зробили.

— Но та видиш, сестро. Провинили съме, самы ся призна ме. Не мали съме тово зробити, што съме зробили, та й нас мама закляла.

— Йой, та кедъ бы вас годен одкупити од тых гавранох. А старший повідат:

— Та одкупив бы нас. Ты бы-сь годна нас одкупити.

— Та як?

— Та мусила бы-сь быти за єден рік німов, жебы-сь нич не бесідувала. Та мы тоді пробесідуєме і не будеме гавранами.

— Йой, та я буду!

Но та й вни ей взяли, знесли долов, а був так при дразі

єден бук, а в тім така діра була, така дупла була, та взяли та єй дали до того бука, а шумні заоначили зась, а зухабили юй таку діру, жебы юй істи годен донести там. Но та ѹ зведавы братя, же ци сестра буде до рока німов.

Як она там сидит, та ѹ раз на третій день іде краль на кочу, а є свободны. Як прийшли коні протів того строма, зачали форкати, ані святому не кроchnут далі, лем ся боят. Він ізыйшов долов, не видитнич. Ходит довкола, не виднонич. А коні не підуть. А смотрит по стромах, та ѹ заздрів, же она головов рушыла там. Ой, як він заздрів, взяв з той діры вытягнув дівку. А то така шумна дівка була, же око не чуло, ухо не виділо, таке дівчатисько шумне. „Йой, — так собі мыслив, — та уж тата буде моя жена”. Зачав до неї бесідувати, а онанич. Но так што? Бере єй дому. Думат собі: „Дармо, же она німа, але я з ньов жыти буду”. А він мав кухарку Іжушибабу, краль тот. Привів єй дому, кухарка лем смотрит на ню, но і такої ся з ньов оженив, і жыют. Пожыли так дас пару місяців, та ѹ она зайшла в другум ставі. Но але кедъ то кральове мают меджи собов такий сполок, же они ідут на полювачку. А то як прийде письмо, то мусит іти. Авкурат в туту добу, што она мала злячи, прийшло му письмо. Йой, такый му жаль! Но але што? Просит кухарку:

— Жебы-сь і дозирала. Одпиши письмо, же што буде она мала, а жебы она не голодувала.

Повідат:

— Добрі, добрі,

Думат си кухарка: „Лем ты ідь, я єй порядок выведу, же ты і мусиш забити”.

Прийшло так, же она породила трьох хлопцьох. Як порола трьох хлопцьох, а кождый хлопець мал звізду на чалі. Звізда була золота. Она, як того увиділа, та ѹ хлопців шмарила:

— Нате, гаврані.

Гаврані вхопили, пішли з дітиськи. А то її братя. А вна не знала. Она мыслила, же гаврані їх з'їдят. Як шмарила, та пішла та взяла три мачки та ѹ положила там коло нїї, — а вна виділа шытко, але не може бесідувати, бо є німа. Та ѹ написала йому письмо: „Та, видиши, таку-сь собі жену найшов: іші не дость, же є німа, але не діти ти породила, але три мачата.” А він собі думат: „Но та статися може

того. Та лем їх дозирайте. Тоты мачки не побийте, я хочу видіти тоты діти".

Прийшов він дому, но, — мачата. Но, посмітрів на мачата інич. Він їх кормит. Но але прийшло так, же она зась огрубла. Та й невдовзі породила хлопця зо златым волосьом. Як породила, краль ся барз зрадовав. Радовався барз краль, ліг спати, а босорка прийшла та й дітину задусила, а кральовній уста кыров обмастила, же то она задусила. Встане рано краль, самоперше смотрит на дітину — дітина нежыва, а она цалком кыров замашена. Тоді він ся цогнівав. Але уж рік ся кінчить. Та й краль скликав міністрох на конференцію, же што мат із тов женов зробити.

— Но, мы з ньюв не жыєме, ты видиш, же што.

— Она троє мачат породила, тепер того хлопця задусила, бо видиш, же од кырве є.

— Но та роб із ньюв, што ты знаш.

— А, — повідат єден міністер, — ліпше бы было, жебы-сь ї спалив.

А він повідат:

— Правду повідаш.

Но та на єдну гору дав наносити сяговини, так накрижували, буде ей палив. Але уж рік доходжкат, уж вийде термін, што она мала быти німов. Як уж наносили сяговини, там ей вивели, а она не бесідуєнич. Вивели ей там, положили на туту сяговину. А того хлопця, што го босорка задусила, та тыж поховали до ямы. Положили ей там, гу строму прив'язали та й пудпалили сяговину. Зачало ся курити уж довкола ніг, уж поломінь, огень зачав приходжати гу ній, тоді гаврани прилетіли, принесли шытки штири хлопчиська.

— Ту маш, сестро, уж можеш бесідувати.

Тоді ї зняли стамади, а сестра зачала плакати, же то Іжужбаба шытко робила, она виділа, але німа была, не могла бесідувати. І тоді взяли бабу, застрілили ї, а она жыла з кральом. І днесь жыє. Она не пише. Але, файно, жыє. Там кралівство не перейшло.

Прийшов-им до Кожуховець та й приповідці конець.

17. БІДНИЙ КОВАЛЬ І ЙОГО ДОНЬКА

Было де не было, в сімдесят сеумий столиці, за горячим, за зимним морьом. Быв єден ковалъ. А даколи то великий пан быв. Бо то товарньох не было, та то і клинці і, шытко лем ковалъ робив. Но а він прийшов та сіном дітьом. Але техніка поступила так, як днесъ, но так уж мало хто куповав од нього дашто. Ліпше з товарні, то май вищіфроване. И так він ізыйшов на фуч. Дітьом юсти треба, а ніхто не іде. Так зачав продавати молотки, ковадло, кліщі, далі й міх продав, і так не стачит, юсти зась ся хоче. Но діти плачут, но што тепер зробити? Нич. Взяв мотуз. „Не хочу чути тот плач дітинячий, іду ся обісити”. Іде до ліса та й найшов строма. Ув'язав мотуз на строма і вкапчав собі на карк, та й прийдеєдна панічка в чорных лахох.

— Што ты робиш?

— Але, — повідат, — слухай, як ми діти плачут з голоду. Та нач ми жити? Я радше не буду чув.

— На, ту маш пінязі, а ідь дому, а не вішайся.

Но, дала му пінязі. Він ся вернув та й пішов, покупив муки, лахы даякы. Но, то пішло гев і там, до рока не стачило. А юсти ся зась хоче. Но так што? „А, жебы прийшла, панічка, та ей викопам. Я ся мушу вбісити”. Взяв мотуз, а іде, але уж не тов трахтов, другов трахтов. Прийшоз, найшов строма, а конаръ wysoko. Обісив тово, мотуз, а уж іде давати на карк силку. А панічка прийшла.

— Што ты робиш?

— Дай ми покі. Раз-исъ я перевела, а то лем до рока было. Уж ся тепер обішу.

— Но, слухай ту. На, дам ти тіко пінязі, же за десять року будеш мав дось, але кедъ ми продаш тово, што в нім не знаш. Та так ти дам.

Він собі думат: „Но што? Мам кобылу, мам суку, мам тоты семеро діти”.

— Продам ти.

Но і взяли та й зробили контракт.

— По сімох роках прийду по нього.

Но та й зробили записницю, і дала му пінязі, же на десять раз носив пінязі стамади. Приніс дому, та й жена:

— Та де ты тіко, мужу, пінязі взяв?

— Дай ми покі, — повідат. — Там тота пані ня фурт одгантят, не дават ми, жебы-м ся обісив, та тепер дала. Але єдна вец ми з головы не іде. Так ми повіла, же тоді ми даст пінязі, як юй продам таке, што в нім не знам, а по сімох роках прийде по нього.

Та й вна повідат:

— Та й я не знам, што бы то могло быти таке, што о нім не знаме.

Ту да в місяць зачало юй ся в брісі рушати.

— Йой мужу, я груба! Та уж ты продав тово.

А то дівчатисько народиться.

— Йой, як буде дівчатисько, жено, та я ся сам обішу. Нонич, жено. Уж не плач. Уж як бог даст, так буде. Дарьмо, зробив-им — зробив. Ми в тім не знали. Но аспонь тых дітей не чую плач, же з голоду плачут.

Но прийде, та й ся народит дівча. Але таке дівча, же звізу мат злату на чолі. Йой, такий їм жаль. Так тово цюлюють хлопчиська, і він, і она.

— Но, мужу, лем кобы-ись годен...

— Но, не міг-им, жено, бо я не знав о тім. А ты знала?

— Не знала.

— Но та видиш.

Прийшло в сім року, панічка на кочу прийде.

— Но, давай ту.

Йой, так плачут! Но, рады-не-рады, мусили дати. Узяла дівчатисько панічка, привела до єдной скали, утворила туту скалу, пустила ей до свого складу, там — срібла, золата, діаменту, їдла, якого хце.

— Но, ту, дівче, будеш собі сиділо, а ту ся будеш ховало.

Но та оно зачало тоты пінязі перебирати, пішло за стіл — їсти было дось. Так было ще п'ять року так, а по п'ятьох роках, она повідат, панічка, так:

— Слухай ту. Я тепер іду з дому на єден рік. Але як я ся в рік верну, такий ми тулляш маш наварити, жебы я чула на пулкілометра пах. А ту маш клічі, а жебы ты

єди двері ся не оноважила отворяти, бо, як отвориш, голова ти долов.

— Ніт, ніт.

Но добрі. Пішла тата панічка. Она ходила, ходила, ходила, як уж мудріша була, пішла та й вонехала до єдних дверьох кліч, а там — пекло. Заперла двері. Но не мусила отворяти, але торгло з ньов, ніт? Та й прийшла, наварила гуляш. Панічка тата іде в чорных лахох.

— Шытко-сь добрі зробила, і гуляш добрий. Нач ты двері отворяла?

— Я не отворяла.

— Не цигань. Отворяла ты двері або ні?

А она повідат:

— Ніт.

— Но та ще ти тот рік дарую.

Та й з'їла гуляш, а зась іде на рік.

— А тепер ми маш наварити такий гуляш, жебы я го на штвырть кілометра почула.

— Добрі.

— Але двері ся не оноваж отворяти, бо біда буде з тобов. Повідат:

— Добрі.

Як она пішла, а юй уж фурт на розумі лем того. То так, як Адама і Єву. Бог заказав, же з того строма не руш, а їх все там штухало. Отворит двері а там дванадцять хлопох. Тягають єй за руку, а она ледво ся од них одмантовала. Заперла двері. Ой, юй так недобре! Та й раз прийде панічка. Гуляш наварила.

— Но, слухай, дівко. Шытко-сь добрі зробила, а нач ты двері отворяла? Отворяла-сь?

— Не.

— Гм, но што я з тобов мам зробити? Дала-м ти доволі шытко, добрі ти сест, а пе годна-сь спокійно сидіти. — Она плано робила, же давала юй клічі. Но, не призналася. — Но за тата ще на єден рік іду, але як уж отвориш, уж тя знищу.

— Но, добрі.

Та й пішли на третій рік. А ще повіда:

— А тепер жебы-сь такий гуляш наварила, жебы з п'ятины кілометра на ня пахло.

— Добрі.

Як прийшли тоты дни, наварила гуляш. Она іде, так

пахат. Прийшла дому. А она отворила двері, а там були totы довгы змії. Змії на ню зачали сырчати, она заперла двері. „Не єст ту доброгонич, а я мусила посмотрити, а уж ми конець”. Прийшла панічка дому.

— Но, — повідат, — гуляш-ись ізварила добрий, але нач ты двері отворяла?

— Я не отворяла.

— Признайся. Отворяла-сь небо ні?

— Не.

— Так заніміш.

Но та зробила ей німов. Дала юй єден місяць так. Далі повідат:

— Отворяла ты небо ні?

А она повідат:

— Не.

Пішла з ньов до ліса, а там така студня була — на пів-друга нещастя, знate. Така студня, же око не чуло, ухо не виділо. Дно той студні було аж на другум світі. Там ся міг дустати на другий світ. Тепер треба лодьов іти, жебы ся достав на другу чару, а тоді лем до студні, а — уж є там.

— Смоть, шмарю тя до тої студні, же нігда стамади не вийдеш. Отворяла ты двері або ні?

А она повідат:

— Не.

Та й взяла та й шмарила з ньов там. Но але там пісок быв насподі, та й ся не забила. Лахы вдерла. Голіцька-гола була. Прийшла там до теплых країв, овоці, шытко там єст. Но, ся наїла, але гола. А тота звізда так юй світит, ся мігоче, як сонце. Ходит она тамади, та й уж собі ляже спати, выспится, не треба юй ся крыти. А краль быв слободный та й пішов на польовачку. А мав далекоглідъ. А як сонце вперло на ей звізду, та ся мігоніло аж по небі. Видит краль, же ся мігоче штоськы. Притігат ближе — видит, же дівча там. Та й він за тым пішов, прийшов близько, а она спала. Як увидів ей тварь, та так му прийшло гу серцю, же не єсть тої баби на світі, на тій кулі земській, жебы му пудопхали, жебы ей взяв за жену мимо неї. Лем она буде його жена. Та й прикляк гу ній, такої ей дораз побочкав і повів:

— Встань, дівча, ты будеш моя жена.

Она ся дораз зчупила, бо гола була. Він видів, же она ся ганьбит, та й зняв тот плащ і дав на ню. Бесідує з ньов,

але она німа. Но, не смотритнич краль. Она му показує на пальцьох, же не може бесідувати. Він махат руково, же тонич. Так сей веде дому. Привів сей дому. Там вояці смотрят, смотрят міністрове. Красива дівчина, але бесіди ніт. Но та й ізробив свадьбу, но і женатый уж. Він із тым спит, але лем на пальці бесідуют. Но а в газдівських веці не треба бесідовати. Но та й зайдла она в другум ставі. Йой, він такий радый. Тота дітинка буде. А мав кухарку Іжуїбабу. А тота Іжуїбаба мала дівку таку: кривий ніс, а така віра была, же лем до іглы, до ушка могла смотрити, так юй очі сполу были. Бо тоді не были дохторы, тепер направлят зо склом. А тоді того не знали зробити, тамтими роками, коли був світ побитий зо самими дочками. Тепер уж техніка поступила, ніт? А Іжуїбаба так не рада тоту кральовну. Але што? Меджи кралями такий ест сполок, же як прийде письмо до другого штату іти на польовачку, мусит іти. А мусит іти на три місяці, хабаль бы хворый быв, та тоді бы не пішов. Та й раз у тых тыжньох, што она мат ізлячі, прийде му письмо, же на польовачку іти. Йой, такий він смутный. Цюлює сей і показує. Но собі думат: „Но як піля тої кухарки сей вхабити? Она сей затрує, а повіст ми, же не могла вытримати“. Ся бойт, но але ту мусит іти. Но, наказав туй Іжуїбабі, жебы дала на ню позор, а сам ся позбирав, пішов. А повів так Іжуїбабі, жебы му писала, же што буде мала. А она му повіла:

— Та гей, я ти одпишу.

Та й прийшло, злягла — народила хлопця, але зо златыми волосами. Шумный хлопчисько. Прийшла тота чорна баба тут ній, тут постелі, тота, што сей зробила німов, а ся просит:

— Отворяла ты двері?

— Не.

— Та ти заберу дітину. Отворяла-сь?

— Не.

Та й тата чорна баба взяла од неї хлопчиська. Но, взяла та взяла, но. А она не може повісти, бо німа. А тота Іжуїбаба написала, же жена ти породила хлопчиська, але го йзіла. Йой, він собі думат: „Та як то так? Кедь она не є звірина“. Прийшов дому.

— Та лем не крич на ню.

Він юй там вшеляк показує, а онанич, лем смотрит на нього. Но, не видів го, та ще так му, вшеляк. Прийшло —

зась зайшла в другум ставі. Як зайшла в другум ставі, він ходит: „Та лем жебы ми не прийшло на полювачку іти”. Акурат два тыжні пред тым, як она мала породити, прийшло письмо, жебы краль ішов на полювачку. Йой, такий смутний. А Іжужбаба рада. „Лем ты ідь. Ты ще ей заб’еш, а мою дівку возьмеш за жену”. Тоді такы кральове глуни были. Він кухарку послухав, і так мало быти. Тепер бы того не зробив. Но, пішов він на полювачку. Прийшло, злягла, зась златовласого хлопчика породила. Як уж было му тыждень, та й tota в чорных лахох прийшла баба.

— Отворяла ты двері?

— Не.

— I того ти хлопчика возьму. Отворяла-сь?

А она повідат:

— Не.

Та й забрала й того. Як забрала, но та што же? Тота Іжужбаба одписала, же й другого йзіла. Йой, уж їдовитий. Но але докля ей не увидит, та їдовитий. Прийшов дому, хлопчика ніт. Побыв дома, зась зайшла баба в другум ставі. Він так ся радує. Акурат, як мала злігати о два тыжні, зась му прийшло письмо. Як му прийшло письмо, та мусит іти. Як одышов, прийшла tota в чорных лахох.

Так узяла й того третього. Іжужбаба одписала кральові, же уж му й третього хлоцця йзіла. Но але він не видів, же што она народила. А tota пише правду. Прийшов дому їдовитий такий. I ту баба твердит, же она мала хлопців. I скликав міністрох, што з ньов мат ізробити. Уж до нього пішла їдь. Но та повідають они:

— Мы з ньов не присігали. Ты присігав, найшов-ись ї, роб, што хщеш.

I краль хотів стратити свою жену. Ale наконець правда вийшла наверх. Іжужбаба була покарана а краль із своїми женов і зо своїми дітьми жив далі, а, може, і днесъ живют, кедъ не повмирали.

18. ЯК СЛУЖИВ ЯНКО У ПОПА

Было де не было, в сімдесят сеумий столиці, за горячим, за зимним морьом, був єден піп. А в тім хотаре, де тот піп бывав, був єден ліс, а в тім лісі — лем самы медведі были. Но а піп ходив фурт на польовачку. А як він раз заздрів медведицю, му ся злюбила. І він наставив пушку на ню. Она ся збояла і стала. Та й медведиця породила хлопця. Медведі ся зыйшли радити, як му дати meno. Але чують, же по лісі все лем кличе: „Янку, Янку!” Та й дали му meno Янко. Як му дали meno Янко, но і він цицькат totу медведицю. Але то барз сильне молоко. Він зачав барз тугнути, хлоп із нього ся розростав. Такий із нього выріс хлон сильный, же як пішов твердов драгов, та застрявав ногами по кістки, як кедь бы болото было. Та й раз він повідат:

— Мамо, повічте ми, де мій отець?

— Ей, што ся таке ня будеш звідав?

Но та й раз, по-други раз — она не хотіла повісти. Але раз уж кінцьком хотів знати. Та й був такий дуб вывернутый великий, сильный, та й узяв та й підняв того дуба.

— Но, мамо, уж не буду тя цицькав, лем раз іще лязь коло того дуба, а ми дай ще цицькы.

А она ся уж бояла. Пішла лячи, та й він зачав на ню помаленьки пущати дуба.

— Та, сину, та ня роздусиш!

— Най тя дусит. Повіч ми, же де мій отець!

— Йой!..

— Но, най тя дусит.

Як уж зачало притискати, та й она повідат:

— Та в тім валалу — піп тобі отець.

— Но та видиш, мамо.

Та й по шыткуму. Взяв, пустив медведицю, і сам іде до попа, до вітця. Но але, чуєте, він такий сильный був, же він по сухуй дразі ішов, а його міг послідити, бо йому ноги

застривали до землі. Прийшов він на фару, увийшов до кухні, став на дылі, позаламував дылі дочиста. Кухарки ся страшыли та й пішли по попа, же ту якійська хлоп прийшов, та дылі поламав, босый. Попові уж прийшло на розум. Увийшов піп та й повідат:

— Та то ты, Янку?

— Я, отець.

— Йой, сину, лем ми не повідай — отець, жебы пані моя не чула. — Не бійся, добрі тобі ту буде. Будеш ми ходив з вівцями. Будеш?

— Буду.

— Їсти дустанеш.

Но добрі. Піп мав двасто овець та й дав му вівці пасти по полю. Як був обід, кухарка му єдна винесла їсти, так, як доброму хлопові. Він того взяв, як я того до ғамбы, то йому нула тіко з'їсти. І она позбирала надобы. Він узяв єдину вівцю, другу, третю — нараз їх з'їв. Так побыв він там, а до місяця уж не було лем десять овець. Та й раз піп іде смотрити, як Янко пасе вівці. Смотрит — а овець ніт. Там лем маленька горсточка овець.

— Янку, та де вівці?

— Я поїв.

— Та не носили ти їсти?

— Є, та тіко ми принесла їсти, та я бы був здох од того.

— Йой, Янку, та уж будеш по дворі ходив. Не треба, жебы-сь ходив з вівцями, бо поїв бы-сь ми і totы остатні, та уж бы-м выйшов zo сімена.

— Добрі, няню.

— Йой, сину, лем ми не повідай — няню!

Пішов він по дворі ходити, та й піп собі роздумує, де бы, як ся Янка змарнити. Пішов до млина та й там видів tot камінь, што муку робив, што молов. Авкурафт што вийде до студні tot камінь. І поїднав вісім хлопох.

— Ту будете вартувати. Як мій слуга увийде до студні, та жебы съте на нього tot камінь пустили, та уж му буде конець там.

А Янко барз послушний був. Та й піп рано встав та й горнятком шмарив до студні, та й повідат:

— Но, воды ніхто не принесе, а я тіко не здохну през води. Пішов-им до студні на воду, та й то ми горнятко впало.

Але Янко:

— Што, што, няню?

— Тихо будь, впalo ми горнятко до студні.

— Я піду по нього.

А піп тото хотів. Він долов муром, долов муром зыйшов, раз-два найшов горнятко, напростиався іти вон, а тоты взяли та й камінь на нього пустили. Як пустили камінь, а він, як видів, же то гырмит, напростиався та выпахав голову до діры та й іде zo шыткым вон. Хлопі, як виділи, повтікали. I піп выйшов на двір. Янко зняв камінь з головы, взяв до руки, загнав го, як колічко. Поламало стіну.

— Янку, не меч!

Шмарив до стайні — угол розваляв.

— Янку, про бога тя прошу...

,,Но, — думат собі піп, — но аж тепер буде... Ай фару розвалят". Якоська го одоначив од того, камінь сховав. Ту піп цалу ніч не спит. Думат собі: „Но што я з тым буду робити? То цала моя напасть. Не волів я себе одстрілити, як тоді з тов медведиць..." Но так роздумав собі, же напишє гу войську, же ци бы го не взяли гу войську. Прийшло письмо, же го возьмут. Та й повідат:

— Но, Янку, прийшло письмо, жебы-сь ішов за вояка.

I іде. Прийшов там на плук, пішли до складу — на нього лах ніт. Мусят новы робити. Но, зошили му лахы, боканчі, дали му. Пішов він там ся фчити, цвичити. Но Янко, як непоскладаный. Став, тоты копают му до ніг. Еден му копнув до кістки, а він, як му єдину дав, забив го. Як уж забив єдного, други смотрят. Прийшов другий, поставився до нього — і другого забив. Прийшов на плук рапорт: „Мы того не годні тримати, бо він шыткых офіцірів поб'є. Треба го пропустити". Та пропустили го. Та й раз піп смотрит — а Янко іде. „Йой, та мос щастя не буде нігде!" Ту собі роздумує, як бы, што бы, як бы ся Янка збавити. „Анич, лем дам му єдину телігу, два коні, най він іде до того ліса, де самы медведі, а там го з'їдят медведі." А там били шумны, барз прости дубы.

— Но, Янку, видиш, дрыв не єст, та ідь ты до того ліса, а привезеш ми дрыв.

— Я піду, няню.

— Але, сыну, так ми не повідай.

Та й запряг, котры найліпши коні, прийшов, став серед ліса, де найпростиши дубы. Став і зачав рубати. Розтяг

телігу на п'ятнадцять метру, кладе. Прийде єден медвідь:

— Янку, я ти коня з'їм.

— Но, стрыку, як з'їш того коня, та будеш ты тягав місто нього.

— Ой, та то нігда не буде!

— Но спробуй.

Він узяв, бухнув коня по чалі, кінь упав, зожер, зачав тікати, а тот поїмав за лабу:

— Гыбай гев, стрыку!

Запряг.

— Ты тепер сътый, та будеш годен тягати.

А рубат далі. Прийшов другий Медвідь, повідат:

— Янку, я ти з'їм коня.

— Но, — повідат, — та єден стрыко запрягнутый. Як з'їш, та буду мав парнисты коні.

Тот узяв коня, забив, зожер. Зачав утікати, поїмав го Янко, повідат:

— О-о-о, подъ.

Так запраг двох медведів. Наладовав повну фуру, запасав, а взяв — бйо! Зачали стукати, пазурами ся рушыли, уж іде дому. Як прийшов до валалу, як люди увиділи, же медведі у возі, облаки застелили, жебы не виділи. Прийшов гу фарі та й кричит:

— Отворяйте капуру!

Отворив піц капуру, смотрит — а медведі запрягнуты.

— Йой, Янку, я уж телігу собі затягну, лем не ведь ми totы медведі до двору.

— Но аж тепер мам добры коні.

Увыйшов собі доднуга та й медведів выпряг. Поприв'язав їх гу жолобові і повідат їм:

— Не бйтесь, стрыкове, не будете голодны. Видите, тіко коров а ялівок? Не бйтесьнич.

Та й прийшов собі до кухні піц та й собі думат: „Но, та він медведів поїмав, а запряг їх, а медведі мусили тягати”. Фурт собі ламле голову, же што мат із ним зробити. Роздумує шелиячину та й повідат:

— Та ідьте там конім ми дати жерти.

Прийшла єдна, принесла плахту сіна. Стала на поріг та й сіно шмарила, та де вна піде гу медведім. Він ся наїв, прийшов:

— Но як, стрыкове? Нажерли съте ся?

— Ніт.

— Та не був ту ніхто?

— Та була ту єдна в довгих кабатох, та, моле, ту того смітя шмарила.

— О-о-о, кедъ лем того...

Пішов, котра найкраща ялівка, взяв, до жолоба шмарив, з'їли.

— Сыты съте?

— Сыты.

— Но видите. В порядку.

Піп розмышляє, як бы його скінчiti. Но але што? Розмышляє собі, розмышляє, та й раз чує, же в єдиній касарні войсько пропадат. Краль пустит повно войська до касарні, а нарано шытко пропаде. Та він одписав, тот піп, кральові, же він мат такого хлопа, же він піде спати до тої касарні. Краль одновів, же буде мав добре одмінено, лем жебы прийшов.

— Но, Янку, та підеш за тов драгов до єдного штату. Там не будешнич робив, лем у касарні, де войсько было, там тепер войська не ест, та будеш там почовав.

— Я піду.

Но і позбирався і іде. Но а він твердов драгов ішов, але то застряжало так, як по болоті. А краль, як уж мыслив, же коли він мат надыйти, та запряг штири коні до коча, а іде вперед нього. Прийшов против нього, смотрит — тот до драги застряват, та то буде він. Навернув коч та й повідат:

— Но так, младенце, подь на коч. Де ты йдеш?

— До краля.

— Но та подь на коч.

Як вийшов на коч, як сів, та нараз спруги заглися, на осях ідут. Коні аж мокры были, як го дотягли. І привели го до касарні.

— Но, — повідат, — Янку, тынич не будеш робив. Ту видиш тот котел, дам ти єдного вепря такого триметрового нанич. Будеш мав достъ?

— Буду.

— Ай п'ятьстолітрову бочку вина ти дам. А куриш?

— Ніт.

— Так ту будеш почовав. Ту маш постіль.

— Гей, — повідат.

Забили му вепря триметрового, привели, там мав дрыва, та й він собі покраяв до котла, та й пражит. Як він пражит, та й раз, — а комини, то й тепер таки в Требішові сут, же з кухні, та комин аж наверх, аж надвір, — та й раз з комина кричит:

— Янку, беръ тот котел да́где. Скочу до котла, та ты тово мнясо не будеш їв.

— Но та ты шаленый скакати до котла? Та поза котел не можеш?

— Не можу.

Но взяв, одтягнув, та й упали дві руки і дві ноги. Но повідат:

— Но та така воловина. Жебы было до котла впало, та было ся змішало з тым мнясом, та бы-м з'їв.

Але за хвильку кричить зась:

— Янку, беръ котел, бо ти впаду до котла, та не будеш їв.

— Та што будеш по куску падати? Та кедь маш падати, та падай шыток.

Одтяг котел, та й труп упаде. А він не смотрит на тово. Він собі лем мішат. Раз ся посмотрит — а то яка касарня довга, такий хлоп. І поставився до нього, і повідат:

— Подъ ся брати.

Но а Янко щі мало што з'їв. Йой, як тамтот взяв, та кедь раз махнув. Янко нараз по коліна застряв до цименту. А Янко, як ся причинив, як того хлопа взяв, та кедь из ним замахнув, та по мурах лем кістки ся розпирсли. Шытки стіни запирскав. Зато одтоді малярі сут і так малюют на тоты квітки, як із його кырві ся нарobili. Янко сів собі і вечерят. Наївся, выпив та й ліг, спит.

Рано краль прийде.

— Добрый день, Янку.

— Добрый день, кралю.

— Та як, Янку, ся спало?

— Добрі.

— Та што нового?

— Но, будете видіти.

Прийде, втворит тоту ізбу, кухню, а там хлоп такий забитый. Краль замлів.

— Ой, та вы замліли, же вы видите мертвого. Але жебы були съте виділи, як тот прийшов, який був.

— А будеш іщі на другу ніч?

— Буду.

Зась му дошикували вина і вепря. Янко собі пражит. Як уж напражив дость, та й положыв на стіл, та й їст. Та й облак був отвореный, прийде єдна мачка. Він мачку пустив.

— Кыцька, на.

І она так ся коло нього цестит, він сїй гласкат. І за тов мачков зась ідут мачки, так, же за півгодини тіко мачок наїшло, же він не може дыхати. А totу мат в руках. А, як раз ся схочив, взяв за задні лапки, та кедъ зачав бити totы мачки так, же шытки побив, а tota жыва осталася. Прийшов до другої ізбы, як раз з ньов бухнув по ціменту, діра ся проломила, та й пішла мачка попуд дылі. Думат собі: „Та то якаська холера”. А то попи вшытки. Та й він взяв, проломив векшу діру та й спустився там. А дав му краль і шаблю. Прийде до той діры, а там шістьголовий Шаркань.

— Ей, — повідат, — Янку, давно я тебе чекав!

— Но та кедъ-ись чекав, та я ту.

— Но а як ся будеме бити: рубати, щипати, кусати?

— Та я ся не шив ніяк. Кус брати, а кус рубати.

Но так поїмалися брати. Як ся поїмали брати, він шмарив з Янком, Янко по коліна увыйшов до землі. Він шмарив, Шаркань пішов по пас до землі. А взяв шаблю, а уж штири головы долов были. І так іщи ся мордували, та одрубав шытки головы. Як одрубав головы, смотрит по тій пивниці, а там головы в єдну шыхті, руки з войська. А то tot Шаркань шыткой жер. Там і мундур, і шытко. Но добре. Як уж totо uвидів, та й выйшов горі, ще было штоська там в котлу. Totо пооблизував, бо ся страпив. Та й собі ліг, та й спит.

Прийде краль рано.

— Доброй рано, Янку.

— Доброй рано.

— Та што нового, Янку?

— Анич. Што бы было таке?

— А не былонич?

— Но дашто было, — повідат.

Привів го тутым мачкам. Краль, як uвидів, йой!..

— Ой, та вы ся застрашили, што уж здохнуты. А то ще мало. Подьте за мнов.

Спустився до діры, і краля там стяг. Як uвидів Шарканя:

— Йой, — повідат, — яке...

— Но, видите, здохнутого ся бойте. Но та ту мате ваше войсько.

Ой, краль посмітрит...

Но і як переспав другу ніч, як тото побив шытко, та й повідат му краль, ци ще буде почувати й на третю ніч.

— Буду, — повідат, — чом бы ні.

Дав му третього венря, наївся, нацився, ліг спати, бо уж не єстнич, бо уж шытко побив. Но а нарано прийшов краль.

— Як было?

— Добрі.

— А не былонич?

— Ніт.

І на четверту ніч обстав. І так до тыжня спав. Як вже не былонич, та краль повідат:

— Та слухай ты, парібче: до смерті ту пля ия будь. Їсти дустанеш, лахы дустанеш, гудьба ти буде гракла, а майся добрі.

— О-о-о, — повідат, — я мушу іти гу свому вітцюві.

Йому нігде не добрі. А піп ся зрадовав, же го ся збыв. Но та й го одвіз краль на границю, і позберался і іде. Раз смотрит піп — а він іде.

— Та як было там, Янку?

— Но было: і Шарканя єм забив, і такий хлоп, і мачки. А шытко войсько там порізано, руки, ноги.

— А ты там спав?

— Гей, — повідат. — Все ми краль дав навечур єдного венря триметрового, п'ятьстолітрову бочку вина, тото-м собі выпив і лежав-им.

Танич. Нонич. Піп роздумує: „Якого фраса [зробити]?” Пішов до церкви піп та й собі роздумує... Він знов, же tota драга веде до млина огняного. А в тім млині ніхто, лем totы з ріжками мелют, там ніхто не ходить. Та думат собі: „Я пошлю його там до того млина, та уж они йому мусят стати на карк”. Та й пішов до церкви, та й повідат:

— Но, слухайте, люди. То вы давате тово зерно, роковину. А я од вас зерно не потребую, лем который тіко мат попелу, а ми принесьте, а вам ся одпочитат попіль за зерно.

Ой, люди такы рады. Збирают попіль. Назбирали му попелу шіснадцять міхоч повных. Тото він наладовав на віз та й повідат:

— Но, Янку, та там маш повен віз пшениці, а підеш за

тов драгов до єдного млина, а даш ізмолоти на дві муки.
Принесеш ми гладку і грисову.

— Я піду, няню.

— Йой, сину, лем так ми не повідай.

Но та й запряг він свої медведі, а іде. Но то легке. Прийшов до того млина, а они шытки понуд стріхи сиділи, а хвостики попушали так, як цомплі. А він батогом як зачав сюлькати, хвостики поламав їм. Скакали, прийшли туньому:

— Што, пане, потребують?

Они його ся боят.

— Потребую змолоти пшеницию. Там мам повен віз пшениці, а до рана жебы съте ми на дві муки туту пшеницию змололи — на грисову і на гладку.

— Добре. Ви собі лігайте спати.

— А коні ми мате пасти. Жебы ми не повтікали! Бо як повтікают, та вы будете тягати віз.

Но, они пустили коні, коні стояли, та й цішли собі до хыжі. Як була дванаста година, та й млинарь пустив млин, та й вхопив міх, висипав, тото ся лем скурило, попіль. Виніс другий — попіль.

— Йой, — прийшов туньому старшому, — кідь він попіль мат, не пшеницию в міхах.

— Та ідь му повіч.

Прийде:

— Пане, вставайте.

— Готове?

— Не готове. Але ты попіль нам привіз.

— Што? — повідат. — Ви ми пшеницию зачеряли за попіль. Я вам повідав: пшениця мат быти змолона на дві муки. По шыткум. Я з вами не бесідую. Жаден попіль.

Но та й дябел рад-не-рад повысыпував попіль з міхах, а кожному дав міх, жебы ся розыйшли по сыраницьох за зерном. І цішли, раз-два принесли зерна. Насыпали, змололи му шумні, заладовали. Як уж був день, та й прийшов туньому старший:

— Но, Янку, мука вже на возі.

— Але не попіль?

— Ні. Можеш посмотрити.

Вийшов на двір.

— А коні де?

— Коні втекли.

— Жебы ми коні ту були, бо кедъ ні, та вы будете тягати.

Розбіглися, но та поїмали медведів. Але уж не totы, други. Привели, запряг собі, но іде Янко. Смотрит — мука. Везе, но то уж товар на возі. Віз квичит так... Як одышов дас кілометер, він узяв та й totу сторожку, тото, што колесо збоку тримат, tot свурник, вийняв, а капсель зняв, а колесо натяг на самый край. Та й взяв пальці — свиснув. А єден був на дворі.

— Штоська свище Янко. Оле, біж там.

Прийшов та й ся просить:

— Што є? Котрый-исьте ми tot свурник вийняли? А якбы ми колесо впало, што бы я зробив? Іщи щастя, же недалеко. Кличте шытких. Котрый ukрав ми totо?

Прийшли шытки, і старший — ані єден totо не брав. Они не брали, але то він вийняв нароком.

— А уж сьте шытки ту?

— Ні, іщи єден хромый ту не є.

— Та то tot буде, зато він не прийшов.

Прийшов tot шкынтаччи.

— Чого-сь брав свурник?

— Неправда, я не брав.

— Полож палець там, а будеш колесо тримав.

Положив палець, узяв, запхав кус копача, забив каміньом а так. А як колесо прийшло ближе, та і віз квичит, і він зачав пискати. То музика огромна. I так іде собі. Tot шкыннат, тримат колесо. Прийшов там та капурі. Піп, як увидів, же ще чорта веде, піп узяв кадило, кадит.

— Янку, не ведь ми того дябла ту.

— То мусит колесо тримати, бо як упаде колесо, та ся ось ізломит.

Но завіз го до двору, tot копач вийняв, tot пішов, лем здуло за ним. А тримав колесо фурт. Но під піп посмогти — мука, як злато. „Но што я з тым хлопом зробити? Гм, недобрі“. Закликав го до кухні.

— Но, Янку, знаш што? Я уж виджу, сину, же ты барз мудрый, а зробиме єден контракт.

— Гей, — повідат, — зробиме.

— А такий контракт: што ты дашто зробиш, я ся погнівам, ми ремінь горі хырбетом треба выдерти, а кедъ ты ся погні-

ваш, та тебе. Та тепер я тебе буду просив: украдь ты од мойой попаді перстінь із пальця.

— Я, пане, вкраду. Я вкраду.

Но добрі. Та й він пойднав хлопох вісім, же як прийде до ізбы, жебы го забили они зо сокирами.

— Гей, — повідат, — пане, заб'єме.

Нонич. Янко собі в машталні лежыт, но та й чекат. Но але він видів, же хлопі там ідут. А він чув, же на другум валалі обішений чоловік, та го не зняли зо шыбені. Пішов по тутору мертвому. Облакы повтваряны, жебы Янко прийшов. А тоты заспали. Янко прийшов, а фук мертвому до хыжі. А тоты топорами так рубают.

— О, — повідат, — пане, уж є по нім!

Но, ціп їм дав палінки, та й они ся позбирави — пішли. І піп ся напив з радості, як видів, же лем замішку з нього зробили. А Янко, як чув, же храпит, увыйшов до хыжі шумні, а прийшов до її вуха, а повідат так:

— Дай ми перстінь, бо він годен ожыти, та годен ти перстінь ізтягнути з пальця.

Но і она взяла, зняла, дала Янкові перстінь. А він, як перстінь взяв, та й пішов до машталні. Піп рано встав та й повідат:

— Но але стали съме му на карк. А перстінь маш?

— Ні. Та ты ми го взяв.

— Я од тебе перстінь взяв? Я не взяв.

— Йой, та то він узяв. Оле, ідь до стайні, ци не є там Янко.

Прийшов до стайні — а Янко лежыт.

— Янку, маш ты перстінь?

— Я мам. Ту є.

— Но та знаш што, Янку? Іші ти дам єдну роботу. Янку, вкрадь ты мою попадю.

— Я, пане, вкраду.

Піп пішов, п'ятнадцять хлопу пойднав молодых.

— Як він прийде по попадю, жебы съте го зрубали.

А Янко чув, же на четвертум валалі є хлоп завішений. А уж по нього мазав. Приніс го дому. Они полігали, облакы повтворяли. Як була дванаста година, а Янко мертвому шуп на них. А они, як повставали, рубали так, аж ми по голові мнясо скакало.

— Но, пане, та уж тепер будете мати, наїсні, покій.

Піп такий веселый, палінки їм дав і сам ся напив. І лягли спати. Хлопі пішли дому. Уж Янка ніт. Но але Янко слухат пуд облаком, коли будут спати. Як уж зачав піп харчати і попадя, а Янко помаленьки вліз до ізбы та й прийшов гу попаді, та й до вуха юй шепче:

— Подь на двір, бо я бы йшов. А Янко гoden ожыти, та тя вкраде саму.

Попадя ще мала очі заперты і так ішла за ним. Выйшли на двір, а дябол прийшов.

— Продай ми попадю.

— Я ти продам.

Узяв дябол попадю і взяв собі на коня — пішов. Янко пішов собі до стайні та й спит. Рано піп устане, смотрит — попаді нігде ніт. Піде до стайні, а попаді ані там не є.

— Янку, та де моя пані?

— Я продав.

— Кому?

— Та дяблові.

— Йой, сину, та то-сь недобрі зробив.

— Гніваетесь?

— Та не гнівамся. Йой, Янку, мам два анцуги, дам ти їх, лем даяк ми паню приведь.

— Кедь маш кошулю таку, што в нюй службу служиш, ризы, кадило старе, та я піду на totу діру там монастырь робити.

Піп му то шытко порихтовав. А взяв таку кобылу, што барз ся кыткала. Она била кого-небудь. Хрань боже ей ся было рушити. Він кобылу увадив там гу кряку та зачав там ходити довкола. А вийшов єден та й ся просит:

— Янку, што ты ту робиш?

— А, дай ми покуй! Выйшов-им монастырь ставляти.

— Но а мы кады будеме ходити?

— Но а што мене голова болит за тым?

Увыйшов доднуга та й повідат старшому:

— Ты, кедь Янко монастырь робит, а вы шытки спите.

— Ты шаленый? — повідат.

— Но ідь ся го звідай.

Послав другого анцихрист. Повідат:

— Та ідь ся го звідай, же чом.

Повідат:

— Мене ся не звідай. Там стоїт кобыла, она ти повіст.

Тот пішов, що лем на хвіст натяг руку, як му втяла дас три, тот сперевертався. Прийшов та старшому, повідат:

— Ты, він мат там таку воленицю, же я лем натяг руку, а уж ми таку вліпила. Видиш, як ми розбила голову?

Но старший ся пудняв, іде. Прийшов:

— Янку, та што?

— Ніч. Ми дай покій. Там маш воленицю, она най з тобов ся вырядит.

Прийшов, поїмав за хвіст, торгиув, йой, як му раз вліпила дас п'ять, тот ся лем сперевертав, лем ся повзирає.

Прийшов та Янкові:

— Янку, та што ты хочеш?

— Янич не хочу, лем попадю.

А дябол повідат:

— Йой, та знаш, же я tot контракт одніс до моря, до піску-м го сховав.

А він буде далі. Снує, кадит.

— Йой, Янку, лем не кладь до кадила! Но та принесути попадю. Кедъ ты так свиснеш, як я, — дябол повідат, — та ти дам попадю.

Но та повідат Янко:

— Оле, свисни ты.

Тот, як свиснув, та шытко листя одпало зо строму.

— Но тепер ты, Янку, свисни.

— Чекай. Я мушу взяти міх, а ти очі й вуха зав'язати.

— Чом?

— Я кедъ бы свиснув, та бы ти очі з головы высакали і оглух бы-сь.

Дав собі дябол зав'язати вуха й очі. А Янко, як узяв палицю, та кедъ раз потяг по голові, а tot кричить:

— Дось, дось, дось, Янку, уж не свищ далі, бо уж ми очі ідут з головы. Но та виджу, же ты годен свиснути лішче, як я. Знаш што? Іщи єдна отазка, а уж ти мушу дати попадю. Та я мам ту шістьметрову палицю зелізну, та кедъ ты так шмариш доторы, як я, та буде твоя попадя.

А Янко повідат:

— Оле, пробуй шмарити.

Тот, як шмарив, та аж о двадцять штири години впала, бо приповідка ся повідат скоро, але то не так прудко ішло. Но Янко повідат: „Та уж ня мат”. А місяць світит так...

Янко взяв палицю, ледве ю поставив, а тримат, а смотрит на місяць.

— Но та чом не мечеш?

— Є, чом не мечу. Ты не познаш тамту планету. Моле, як з місяця на ня оком кліпат, жебы-м просто гу ньому шмарив, а уж ти сї веце не пустит.

— Ой, та так ти не дам, жебы-сь метав!

Но та й Янко выграв. Та й пішов дяболов, выбрав контракт і дав му попадю, але таку худу — лем скора а кості. Прийшов піп, як зачав сї цюлювати. Та й повідат:

— Ми мусиме тікати одтыль, бо інакше з тым чоловіком собі не даме рады. Та знаш што я зроблю? Заберу книжки до міха, а підеме з тыма книгами за воду, а його ту зухабиме, та він нас не найде.

Повідат:

— Та зробме так.

Піп позглядовав тоты книги, што найважніші, находит іщи, што бы взяв, а Янко раз-два ся поспішив, шытки книги повымітував з міха, лем одну зухабив пуд ногы а другу на голову. Піп зав'язав і бере на плече.

— Йой, бабо, який тяжкий міх!

— Но та преці то книгох-ись наклав, ніт?

Прийшли гу воді, та й вода му зачала іти до гамбох.

А Янко зачав кричати:

— Святоє евангеліє ся мочит!

А піп повідат:

— Йой, жено, знімай, знімай, бо святоє евангеліє пробесідувало, уж ся мочит.

А она так ззаду знімат. Та й повідат:

— Гет высип із міха, та бы съме просушыли тоты книжки. Розв'яжут міх, книжку здоймут — а Янко вийде з міха.

— Йой, Янку, та ты ту?

— Та ту. Гніватесь, пане?

— Ні, ні, хрань боже.

Боявся, жебы му ремінь не выдер. Але они собі побесідували:

— Знаш што? Ту ест выр у тій воді. Та ляжеме над тым берегом, а як він заспіт, та го дрылимє до води.

А Янко слухав добрі.

— Но, Янку, нігде не будеме спати, лем ту, над тым въром.

Повідат:

— Добрі.

— Та ти підеш од води, а попадя в стредку, а я скраю.

В порядку. Янко ліг над самий край, же вже лем тыкнутися го, та перевернєся. Лягли собі, та й сон убиват. А Янко повідат:

— Подь ту ближе, — на попадю.

Попадя пішла на Янкове місце, а Янко пішов до середини. Піп ся пробудив, не знав, же попадя скраю, та й зачали дрыляти та й дрылили єй до води. Попадя зачала ґрявчати, а піп повідат:

— Йой, Янку, та съме попадю дрылили до води!

— Та-сь ми казав, ніт? Ты ся гніваш?

— Ой, та тепер ся уж гнівам.

Та й Янко му выдер ремінь горі хырбетом і попа знищив, і так прийшов дому, і жив докля му ся жили не поторгали, а нашы помоцвали.

Прийшов-им до Кожуховець, приповідці конець. Сів-им на повересло, аж ту ня принесло.

19. СИН ПРОФЕСОРА

Быв еден професор. А тот професор зо женов не мав діти за п'ять року. Та ся смутив, бо то даколи професор великий пан быв. То й учитель великий пан быв, бо ніхто не знав читати; а тепер дітина знат, оле, ци го мож окламати. Раз-два і почитат, і шытко. Але даколи не так было. Но але по п'ятьох роках народив му ся сын. Йой, то таки крестини робив, же до тыжня їли, пили, гуляли. Но та собі думат професор так: „Пінязі мам, маєток мам, та я єм професор, але того сына, так дам го выучити, жебы він быв не такий пан, як я, але векший”. Но але што? Барз го рад видів, та й як зачав до школы ходити, і матірь му пінязі допыхала, і отець. Но а хлопчиськ, камаратох было дось. Раз лем цукерки купувати, а, по-друге, таки були, же рады палінку пити. Та й го зачали водити до корчмы. Він ізразу не годен быв пити палінку, але пак так ся нафчив, же він, як ішов до школы, та купив собі роглик, а купив дечу палінки а мачав роглик до палінки, а так їв. Но, як пришов до школы, та уж лем дримав. Ходив два роки, а вун свое меню не знат пудисати. Но та й раз тот професор повідат:

— Но, сину, та, оле, што-сь ся нафчив? Оле, напиш ми твоє меню.

Взяв тушку, ані не знат, як брати тушку, бо він п'янй ходив до школы. Взяв тушку — не годен. Ей, професор такий їдовитый, такой скликав учителів.

— Та як вы щисте моїого сына?

Но та еден устав учитель, повідат:

— Слухайте, пан професор, хоць нас шыткых вышмаряте зо службы, а тепер вам правду повім, то каждый вам учитель повість, вашего сына не мож выщити. Він такий глупый, аж ся самы ганьбиме тым. Його бити не можеме, бо ся оначиме вас. Але ані битков му не зробит нич. Він ся не дасть выучити.

Ей, так ся професор засмутив. Прийшов домів:

— Но, жено, радость мame з того сына, але з нього не буде нігданич. Хабаль, — повідат, — як выросне, та піде гу войську, та там го нащают розума.

Бо даколи били ай вішали при войську. Но та й чекатых рокох. А не знатнич писати. Пришла тота доба. А даколи, кедъ ішли з одбирачки, та котрого одобрали, та давали листки такы білы, і то каждый собі положыв за калап. Як прийшли до валалу, та люди говорили: „Йой, та того одобрали, та того одобрали, а того не одобрали”. А то на возах ішли. Як він пішов на одбирачку, а професор лем чекат, коли ся вернут, ци го одберут. Но прийшов там на одбирачку, він быв файный хлоп, выхованый, та й одобрали го. Йой, як іздалекы заздрів, такой до корчмы професор. Кочишові повів:

— Го-о-о, стійте! Подьте, хлопці, до корчмы.

Розказав їм пити.

— Пийте, госьтесь.

Но та й повідат:

— Но, видиш, жено, тепер нашого сына там нащают розума. То не учителі. Бо учителі мене ся бояли, та го не били. Там будут го бити, же аж му смарглі з носа будут іти, а буде тихо. І завісят го на руки.

Добрі. Та й пішов гу войську. Но як? Газдівськы як ішли? Даколи носили лем тоты дрелеховы, такы пасовани, тоты кіклі, як они звали, герочки обторганы. Но а він пішов прибраний. Він — пан. Прийшов там гу складникові. Но а тым подерты лахы шмарив, но а то видно, же то панський сын, та уж йому мундур дав новый. Но і офіцірі май давали позір, бо він — панський сын. Прийшло на школіня там щитися, та де? Він — глупый, як талпа. Біды з ним мают, сміються з нього, сміхи роблят, бо все в єдну роті мусит быти єден на сміх, ніт? То й в нашуй было роті, як я служыв. А то требало служити десять року. Як виділи вояці, же який він, і били, і токо; не можнич із ним дати рады. А він не писав домів, бо не знов. Та й дали го бандуркы на кухні шкрабати, замазаный, як колімазарь ходит. Но але тоты старши все з нього сміхи робили та й му дали єдну гомбичку, же то фрайтер... Написав му там єден письмо, же є фрайтер. Йой, як отець достав письмо, повідат:

— Видиш, жено, што-м ти повідав. Видиш, наш сын... Уж

го улапли. Посмоться — уж є слободник. Оле, там п'ятьсто корун му пошлий.

Ой, він, як достав, як пішов до корчмы, пив цалый божий день. А він, як ся напив, та кого видів пля себе, кождий мусив пити, докля не пропив. Як пропив, тоді ся вернув. Но професор чекат, же піде горі. Чекат єден рік, чекат другий —нич. Далі не поступує. А, не посилат мунич. А він ся застарав. „Ей, — думат собі, — недобрі. Недобрі”. А так бы выпив, а не мат зач. Но што він зробив? І ся скамаратив з єдним, што быв у капітана пущер, та повідат тому пущерові.:

— Слухай, не буде твій капітан ішов на доволену?

А він повідат:

— Такой назайтра іде.

— Но мат він totу уніформу веце?

— Мат.

— Слухай ту. Мій отець богатый, будеш мав і ты пінязі, і я буду мав пінязі. Кебы-сь ты мав тіко корунок, жебы ты ми дав, жебы я пішов до голича, жебы ня вголив, остригав. А купелка ту єст?

— Єст.

— Жебы я ся окупав, жебы я взяв на себе totы капітанськы лахы, а зателефонуєш мому вітцюві, же я капітан. Та отець, як прийде, та і ты пінязі будеш мав, і я.

Но а пущер собі думат: „Но, лем жебы-м дірвав. Та што капітан буде знав?” А він не знавнич писати. Но добрі. Дав му корунки, пішов до голича, оголився, остригався, окупався. Но, і на палицю, як лахы даш, та выпатрят уж. А він хлоп быв шувиний, червеный, капітан, як фрас, штрамак. Но, зателефонував отцюві:

— Отець, я, богу дякувати, уж капітаном, вышов-им на капітана зос фрайтра, та, як хочете мене видіти, можете прийти, а як не хочете, не мусите. — А він знав, же вітцюм торгне, же прийде.

Йой, як totо почув отець:

— Йой, жено, жено, та ще таке не чути! Зос фрайтра на капітана вышов. Видиш, то є наука. Видиш, як му ся отворив мозок. Знаш што, жено? Зaberъ три тисяч корун до ташкы, а ідеме.

Сів на влак такой: „бо-бо-бо” — уж іде. Та й пришов на штаціон. Він так мыслив, же його сына познают шытки

офіцірі. Та й іде сден капітан, та й як цивіль — зняв калап, поклонився:

- Добрый день.
- Добрый день.
- Што бы-м ся вас, пане, питав.
- Прошу.
- Не познate вы, де то-о-о... tot быват... такий капітан, то мій сын, што зос фрайтра выйшов на капітана.

А тот смотрит: „Но, шаленый — не шаленый. Та де з фрайтра на капітана выйшов”. А повідат:

- Не познам.
- А, — повідат жені свой, — хто знат, який то є.
- Ідут далі, стрітив плуковника, заставив.
- Добрый день.
- Добрый день.
- Пане плуковник, я бы ся вас дашто спитав, але през уражки.
- Прошу.

— Не познate вы такого капітана, што зос фрайтра выйшов на капітана?

А тот собі думат: „Вижу, же ученый чоловік, знат, яку титулу дати, але — глупый”.

- А, — повідат, — не познам.

— Но, — повідат жені, — уж ся не буду звідав таких офіцірів. Обичайного вояка ся попрошу.

А тот пузер собі там сидит у канцеларні капітановій, а мальовав жабы. Прийшов tot професор:

- Добрый день, воячку.
- Добрый день, пане.
- Не познate вы такого капітана, што выйшов зос фрайтра на капітана?

- Гей, я його пузер.
- Оле, жено, дай му п'ятьсто корун.

Жена виняла з ташки, дала пузерові.

Тот собі думат: „Ей, так добре пінязі дустати!” Вошов до канцелярні, а він тримат totу книжку так, жебы отець не видів, же што пише.

- Добрый день, сыну.
- Добрый день, отець. Витам вас. Сідайте собі.

А професор на жену:

— Выдиш, жено. Тіко року нас не видів, але ані не в голові му, же родиче прийшли, але там собі райзує.

А він глупоту там пише.

Але там було дуже товарньох, у тім місті, та й зробили революцію. Як ізробили революцію, так дораз шытки офіцірі мусят быти дома. Та й tot із доволену телефонує пущерові, жебы гнедъ ставився на штаційон, бо мусит іти домів спати. А пущер повідат:

— Добрі.

А він повідат отцьові так:

— Слухайте, отець, рад бы-м з вами побесідувати, але тераз не можу, бо роботниці зробили революцію, так шытки офіцірі мусиме ся зыйти дов'єдна, а вы ідьте домів, так другим часом прийдете.

— Добрі, добрі, сину, лем ты свою службу хрань, кедь ти уж бог помуг вийти на капітана. Та, оле, жено, дай му там три тисяч корун.

Жена виняла, дала му, а він:

— Но, я мам пінязі.

А він не мат ані гелера. Матірь му, як дала, позбиралися і пішли на штаційон. Але він, як вишив на драгу, і такої през драгу видів, же там корчма, та й просто до корчми. Пішов до корчми, як зачав пити... То уж як ся напив, то і самы му тігали пінязі з кишені. Пив до німоты. А як уж пінязі повытігали, уж не мав, та просив далі. А гостинський не хотів дати. Та tot зачав фляшки бити. Гостинський закликав поліцію. Зачала го бити поліція. Він ся дер із нима. Зачали го кольбами бити. Він по болоті, збабраний, лем зубы му ся біліють. А професор прийшов на штаційон, аж о штири години му ішов влак. А він повідат:

— Жено, та мы такы глупы. Кедъ наш сын такий славный, капітаном, ты виділа, подъ, ідеме на плук. Я ся представлю, я їх погощу шытых, ми банка хоць-котра выдаст пінязі, бо я мам пінязі, мам книжку ту, а я їх погощу.

Ту люди смотрят, як того поліція б'є. Збабраний їх сын, tot капітан. Та і они стали та смотрят. Та она повідат:

— Йой, боже, та чом того воячка так б'ют?

А професор повідат:

— А-а-а, заслужив си. Мусив провинити штоська.

А б'ют го, а б'ют го, а б'ют го... Але професор так смотрит:

— Йой, — повідат, — кедъ то наш сын!

А жена повідат:

— Та де!

— Та лем смоть. Сын.

Як увидів, же сын, та й зняв руку:

— Дось! Не бийте го! Подъ ты зо мнов на плук. Кедъ ты таку ганьбу єсь ми зробив, же ты такий капітан, так дам тя виписати зо свого мена.

Дав го виписати зо свого мена, же він не мат дітины. А його п'яного дали до арешту. Але він дашто памнятав. Як ся виспав добрі і нарано треба йти подякувати за гарешт д' рапорту. Але він собі уж надумав, же што, як має повідати. Та й подякував за гарешт та й на друге крыло скочив. Як пришов там, повідат:

— Отца-м утратив, матку-м утратив, та я хочу зажуницювати, я хочу до смерті вояком быти. Але нігде не хочу служити, лем пля краля.

А там обычайний вояк не може піти, аспонь три гомбички мусит мати. Но і записався, пришов там і схвалили. Дали му три гомбички, уж є четар'ом, і дали му анцуг, шувні го прибрали, дали му на цесту і — бйо. Іде. Прийшов там, загласився стражі, і так собі подумав: „Уж цалінку не буду пив”. Він ся справовав добрі. Раз увидит кральову дзеру, йой, тіко го фрас не взяв. Барз была шувна. Думат собі: „Ей, боже, боже, мій отець такий пан, і я міг таку паню собі взяти. А тепер што возьму? Хто за ня піде?” Уж ані тово мено не мат вітцьове. Але він хотів ся достати туту кральовій дівці. Краль ся дознав о тім.

— Та ты, четарю, бы хцев з мойов дцеров ночувати. Слухай, але нарано голов долов, кедъ з ньюов не будеш на постелі. А кедъ із ньюов будеш на постелі, та дустанеш ей за жену.

А краль так дцері повів:

— Што він ти повість, же ци то може быти, а ты повіш, же не. Ты не маш з ним матинич до бесіды, лем повіш, же не. Тото твоя бесіда.

Та й дав краль дві постелі до ізбы — єдину пля єдної стіни, другу пля другої. Та й кральова дівка собі пішла лячи на постіль. А йому такий жаль. А шандаре меджи нима. А йому прийшло до голови. Він хоць не знав писати, але зато мав добру голову. Та й повідат:

— Слухайте ту, слечна. Ци можуть ту стояти тоты шандаре меджи нами?

А она повідат:

— Не.

А шандаре задом вон. Уж були на ходьбі.

— А ци можуть быти тоты двері так отворені?

А она повідат:

— Не.

Но так заперли двері. Уж лем они двое.

Та й він роздумав собі і повідат:

— А ци я можу ту сам лежати на постелі?

А она повідат:

— Не.

Він встав. Прийшов та постелі, та ній.

— А ци я можу ту так стояти?

А вна повідат:

— Не.

А він подумав: „А-а-а, уж єм ся достав”.

— А ци я можу ту так сидіти?

А она повідат:

— Не.

Но та уж далі не повідам, як там було. І заспали. Заспали обидвое. Як заспали, краль устав рано, іде, а шандаре на ходбі.

— Што тото є?

— Но та дівка повідала, же ми не можеме там стояти.

Отворят двері — а він з ньов на постелі.

— Но та кедь спав, та мушу му дати за жену.

Так уженився він з ньов. Краль уж быв старий. Краль помер. А даколи не так вибиралося краля, як тепер, а ішло з потомства на потомство. Як мав сына, та сын такої кральом обстав; а кедь не мав сына, лем дщеру, та дщера была кральовня. Бо то й тепер есть єдна кральовня, фурт гласит в радію а телевізорі. Як краль помер, так він обстав кральом. А читати і писати не знав. Но уж отець його пуд його руков, професор. Но добрі. Так він кралює. Але што ся тычить служби, она шытко конат, його жена. Він, як ішов та воякім, так вояці його дуже рады виділи, бо він лем палінки їм розказував. Но і як побыв три роки, та й повідат:

— Жено, мій отець є професором. А я так і так зробив

з вітцом, та я бы хотів ти отцю піти. Ци мож бы било піти?

А тоды валалох не было, як тепер, лем лісами мусив іти; а было вельо збойох тых, што й забили чоловіка. Мали гостинці свої, готелы. Та повідат:

— Ци я бы годен піти?

А она повідат:

— Чому ні? Заберь зо собов два каноны і штирдцать воякох на коньох, а ідь. Дам ти єдного капітана з напов, та він тя буде вів.

Та й позбирався, іде до отця. Ідут єден день лісами, другий день бы так выпив, аж мырчит.

— Пой, — повідат, — хлопці, лем жебы съме ся дайде до господы дустали.

Та й раз капітан смотрит — видит на далекогледь готел у лісі.

— Ей, — повідат, — готел, пане кралю!

— Добрі є. Там будеме три дни, — повідат.

Пришли, почитають, там пише так: „Днесь здарма, а завтра за піннязі”. Там была обслуга. Дівки вийшли. Та й повідат:

— Де маме тоты коні ввадити, жебыєдна серсть з них не стратилася.

— Такой ту, де стоят.

Так він тоты коні зухабив.

— Войсько, — повідат, — доднуга.

Войшли доднуга, розказал їм пити, їсти. А там было тридцять злодійох. Они чекали, бо вни людей ївали, а також забили. Та й дівка єдна пішла, пустила злодійох, пришли злодії, воякох позаперали, позабивали, а краля зухабили. Та й повідат командир злодіїв:

— Но а з кралью што зробиме?

— Но слухайте, я уж штирдцать року вам глава, та жебы я так заслужив, жебы мене так забили? Та то ми не патрит. Та й він, кедь є кралью, та й мы під його руков были, та не треба го бити. Лахы з нього здрийме, у сподках го зухабиме, а так го пустиме.

А мороз быв. Но і так зробили. Здерли з нього лахы, а го пустили. Пой, по морозі так скакав, але до вітця уж не было лем п'ять кілометру. Та й польом іде. А у вітця му было п'ятьсто свиней. Та мав двох кондашох, ходили на поле. Та й він іде, іде, та й раз кондаше го увиділи — летит

у тачох а в кошулі. А лем просто гу ним. Но, вни го спознали. Він пришов гу ним.

— Хлопці, ци мате дашто зайсти, а ци мате дашто, жебы-м ся облік, бо-м голый.

А они єден на другого:

— Але доходил. Гм, уж є ту.

А старший кондас повідат:

— Чекай, та ти принесеме ногавиці і боканчі, та тя позибираме.

І дали му йзісти штоськы, привели го там, де они спали. Но але боканчі обидва на єдину ногу, ногавиці подерты, но, таке, што они одшмарили. І што їм приносили їсти, они й йому давали. Та они собі бесідували:

— Йой, такого пана сын і на таке зышов, на таку біду.

Та й повідат він так:

— Знате што? — тому старшому повідат. — Ідь гу моїй мамі, так юй повіч: што бы вна робила, якбы она свого сына виділа. Ци бы го хотіла видіти. Та прийдеш ми повісти.

Но і він повів:

— Пані професорова, што бы вы робили, якбы вы свого сына виділи?

Но а матірь все ся боїт за дітину.

— Но, — повідат, — што? Заплакала бы-м.

— Та хотіли бы съте го видіти? Но та там є в нашій ізбі.

Прийшла, зачала плакати. І він ся наплакав. Но та й як она виділа, такої му їсти послала інакше. Наївся. Но так дас тыждень побыв та й собі додумав:

— Оле, мамо, звідайся отца, што бы він робив, якбы він мене видів, ци він бы ня не забив? Ци дав бы ми їсти?

Но та й она прийшла облесні коло нього:

— Слухай ту, не мали съме лем того єдного хлопчиська і такий блудный був. Што бы-сь ты робив, якбы ты го видів, але барз обторганий.

— Нонич бы-м не робив.

— А дав бы-сь му їсти?

— Дав. Та мы тіко ту чуджых люди кормиме, та дам і йому, кедь то моя кров.

— Та він є ту.

Та й она прийшла назад гу сынові та й повідат:

— Повідат, же дав бы ти їсти.

Мати така рада была. Но, як тото отець повів, а він собі

найшов ріг із вола такий, як мадьярський, довгий ріг, та зробив собі трубу. Та й повідат матері:

— Знаш што, мамо? Звідайся отца, ци він бы ми не дав, жебы я зо свинями ходив на поле.

А жена го чекат, коли він прийде. А він пішов і не вертатся. А кралівством она камендерує.

Пришла тут ньому, тут професорові, та й повідат:

— Мужу, знаш што сын повідат? Він ся мене просив, аж на коліна прикляк, же ци ты бы му не поволив, жебы він свині пас.

— Што? Я кедъ йому поволю, та він каміньом свині выб'є на полю.

— Слухай, мужу. Кедъ выб'є, та твоя дітина выб'є, а найіде.

— Но та роб, што хцеш.

Прийшла:

— Можеш іти.

Взяв він свині на поле та й собі трубу зробив. А выбрav штирох вепрюх, як інштрукторах, і зачав їх, як воякох цвичити. Б'є, жебы ся до позору ставляли. Но і за три місяці вищив їх. Як їх вищив, тоді забрав шытке мужество. Б'є свині, тото квичит, але уж походом ход додому знали.

Та й отець смотрит, а матірь повідат:

— Але смоть, што зо свинями зробив.

— А-а-а, — повідат, — мене тото не тішить.

Він свині пасе, а жена чекат го. Він так тоты свині вищив, же хто ішов за драгов, він дав наступ, штириступ, вправо вбок, походем ход, а вправо небо вліво гледь, а кождому поздравкав. А він ся не голив, таку (казкар показав) бороду мав. А жена чекала, чекала. Як увиділа, же го ніт, прибралася у кралівськы шаты, забрала зо собов каноны, коні, так, як він, а бйо за ним. Йй не требало, жебы дахто до напи смотрив, кады іти. Прийшла до того готелу та й тоты дівки повідають:

— На, другий краль прийшов. Та уж того заб'ют, файнно. Повідат:

— Де тоты коні мам зохабити, жебы з них една серсть ся не стратила?

— Такой ту, де стоят.

А она дала довкола обсадити готел, а розказала набият.

А кождому воякові розказала винести їсти. А сама лем ходит. Та й ся потім попросила.

— Не быв ту дахто?

А они повідають:

— Не быв ніхто, — бо они не сміют повісти, бо їх злодії забрали лем так за служниці.

— Не быв дахоли краль ту?

— Ніт.

Но а лем по дворі ходит. Прийшла тут тій пивниці, де були злодії. А злодії мали лем такий облачок. Та й єден повідат:

— Войсько ту.

— Ох, та то їх тепер будеме рубати!

Як она того вчула, та розказала, жебы каноны націлили до пивниці, а зняла шаблю, дала повел:

— Пальбор пал!

Як руфли — шытко з каміньом змішали, забила злодійох. Тоді вийняла шаблю, а прийшла тут дівкам.

— Быв ту краль або ніт?

— Йой, кралю, быв, быв. Ту із нього шаты сут.

— А войсько де?

— Войсько, видите, ту є помолоте, мундур із них ту, каноны мате ту, іще коні живы.

— А він де пішов, краль?

— Та скоро голый пішов десь, не почував ту.

Та й она зохабила дівки, то уж їх готел, а іде. Як він видів, же войсько іде, то зараз зачав свині муштрувати. Свині походують, лем пазурки їм черкають. Інштрукторе побоку, а він трубить. Та й краль поздравкав, махла руков, же дось. Та й думат си: „Ци то не буде мій муж? Він такий шикновний; він таке дашто выдумат”.

А професор мав на капурі своє мено, а рад приїмав таких гостіох. Прийшла там, такої утворили брану, а він радий быв, же краль до нього іде. Войсько по ізбах, кухарки варят їдло. Кральові екстра ся варит. Краль лем сам горі, а смотрит за тым кондашом, де буде ішов. Просто до той капури. „А-а-а, то мій газда! — Думат си: — Уж ты до кралював, суєто”. Але як быв обід готовий, та й прийшов професор кральові повісти, же де буде обідовав: ту, ци зайде долов.

— Ни, лем ту. А ніхто ми не сміє обід нести, лем тен кондаш, што тераз зо свинями прийшов.

Ей, тот як зачав зо себе волося торгати. Не мат коли го перебрати, бо уж треба давати.

— Йой, жено, видиш, і тепер ми ганьбу зробив. Лем він мусит.

— Но та видиш, мужу. Гнівайся не гнівай, мы тримаме, же він глупак, а краль повідат, же він мудрый. Та й уж дай му хоць герок даکый, та най іде.

Но дав му, і він несе кральові. А професор такой за ним.

— Але жебы-сь не сидів там! Полож на стіл, а вернийся. Став пуз дверми, поздравкав, положив на стіл та й іде гет.

— Но, но, но, — повідат, — лем сідай на столок.

Та й повідат:

— Перебачте, кралю, бо я смердячий який.

— Тонич, облакы втвориме, тото піде.

Но та й сів собі. Та й повідат:

— Їч ізо мнов.

— Та я уж їв.

— Но але їч ізо мнов. Повіч ми, же де ты ся нащив, же ты такий розум мав.

— Йой, кралю, та то бы дуже бесідувати, повну ізбу на-смерджжу.

— Нич, лем бесідуй.

Зачав бесідувати:

— Кедъ то мій отець. Я був таким паном, як і вы. Злодії добрі, же ня не забили.

Та й кральовня попросила ножычки, обстригала го, оголила, пішов ся окупати. Отець не знат нич. Професор — тіко го фрас не возьме, же він довго там. А він ся рихтує. А она му дала його анzug кралівський, прибрався.

— Но та тепер уж отця пустъ.

Отворив двері.

— Можете іти.

Позерат — а там два кральове. Тот ся аж заразив, упав на дылі. Повідат:

— Не, отець, не млій. То є моя жена, а я єм краль. Ты пуз мойов руков. Маму зо собов беру, а тебе зухаблям.

І так забрав собі матірь, і прийшов дому, і на днесъ кралює, кедъ не помер. Не писав, як ся стало.

20. ПРО МОТУЗАРЯ

Даколи, знате, коли був світ побитий самими дочками, — а тепер і череп, і етерник, і бляха, — не було товарньох мотузы плести, але руками ся плели. Так єден такий худобний паробок яв ся до того і збирав од баби таки однадкы з конопель, і якоськы з палицями він тово крутив, робив мотузы. Ай таку дівку найшов худобну, барз була шумна, за жену. А він робив удушу. Пожыв зо женов єден рік — єдна дітина, другий рік — друга дітина. Барз була шумна. Но а як було двос діти, уж требало веце мотузох крутити. Як прийшов третій рік — третя дітина. Веце зась требало мотузох крутити. І так — п'ять року — п'ятеро діти. Він уж не годен на бріх наробыти, не на лахы.

А двоми мілійонернику ся позбирали на полювачку. Взяли собі пушки та й ідут з пасії. Ідуть, а він, тот мотузарь, мав так у лісі туту хижку. Прийдуть они там близько гу мотузарьові, а він кошулі на собі не мат, так крутил мотузы. Діточок там п'ятеро літат — шытко голе, жена така шумна, але така подерта, же юй пупок видно. Повідат єден другому:

— Ты, такий робітний чоловік. Я ще такого робітного чоловіка не видів. Чого він такий обторганий?

А другий повідат:

— П'є.

— Ні. Не п'є. Не мат щастя.

Они ся зачали гадати.

— Але, — повідат, — не мат щастя.

Прийшли гу ньому.

— Добрий день.

— Добрий день, панове.

— А чом вы так тяжко робите і не годні съте на лахы наробыти?

— Та, видите, — повідат, — то малый з того заробок.

Тот, што повідав, же п'є, вийняв двадцять дукатох, а му дав:

— На, жебы-сь мав, а жебы-сь облік жену ай діти.

А тот, што повідав за щастя, повідав:

— Даръмо му даваш, бо він не буде облечений.

— Ай, — повідат, — што ты знаш.

Дав му та й позбираєся і пішли.

Но, як мав двадцять дукатах, та й він што зробити?

Позбираєся, взяв собі міх, дукаты положив до чапки, — то й тепер тоты арабы такы турбаны носят, — сів на верблюда і іде. Прийшов до міста, купив два метри муки, бо на верблюда мож ладовати, як на вагон, і купив полотна на лахы, бо не було шите, як тепер. Ниток, іглу купив, жебы мала з чим баба зошити. Далі пішов та купив дві вівці забиты. Но і вийшов на того верблюда і іде дому. Але шытки дукаты не пішли. Они лем якоски одрізували з тих дукатах. І іде собі, іде. А раз єден такий птах, як гуска, великий, як увидів мнясо, зачав:

— Ка, ка, ка...

Над головов му летів. Він б'є з руками, і б'є, і б'є, і птах не хоче ся вступити, бо хоче мняса. І так птаха нагнівав, же птах, як му раз сів на голову, вхопив tot рушник із дукатами — пішов. Пой, а він ся за голову поїмав: „Боже мій, не волів я му дати єдину вівцю. А хоць дві, лем жебыв ми тоты дукати не взяв”. Но прийшов дому.

— Ой, жено, жено, такий-им глупый. Не волів я тоты дві вівці дати, птахові тому, лем жебыв не взяв мої дукаты. Тото з'їме, лахы поносиме — зась не маме.

Но танич. Лахы пошила, за пару року ся лахы подерли, тово ся з'їло, зась худобны. Але кедь зась всеце діти. Він робит ніч-день, не годен ся доробити. А тоты мілійонерники зась ідут на прохазку. Та він уже забыв, же дав двадцять дукатах тому мотузар'юві. Ідуть, а тот, што повідав за щастя, та й видів таке, як побуду, таку кулю тяжку, зелізо, а на ній ухо. Та й повідат:

— Видиш, тово є про того мотузаря щастя ту.

А другий повідат:

— Але де там.

— Будеш видів, же він твоїх дукатах не мат уж.

— Но та їх пропив.

— Ніт, не пропив їх, але щастя не мат.

Прийшли тво тому мотузар'юві, зась так робит удущу.

— Та де-сь подів тоты дукаты?

— Панове, так і так, і так ся зо мнов стало.

Но а тот повідат:

— Видиш, што-м ти повідав? Не мат щастя.

А тот зась выйняв других двадцять, повідат:

— На, але тепер жебы-сь їх хранив, уж тя біда нацила.

А тот, што totу кулю мав, та повідат:

— Гм, і totы од нього підуть, а не буде мав щастя. На, — повідат, — газдо, на totу кулю, то є твій маєток.

Він totу кулю взяв та й положив там піля них. „Ей, — думат собі, — та кедь я мам двадцять дукатох, буду я уж інакше робив.” Та й він мав таке смітне зерно, та й одрізав си тіко, тіко треба на ярмак дукатох, а до того зерна закрутів, до штремфлі подертой, та й положив пуд постіль, жебы жена не виділа, де положив. А сам сів на верблюда і іде. Прийшов до міста та й покупив собі вівці, муки, полотна. Він одийшов, а єден хлоп прийшов із возом з ябками.

— Купте собі ябка.

— Йой, чоловіче, кедь пінязі не мам.

А діти зачали плакати:

— Мамо, купте нам, купте.

А мати:

— Діти, зач вам куплю?

Та й хлоп повідат:

— Та не мате ані зерна такого смітного?

— Та мам ту в горці.

— Я й таке заберу.

Вытягла горнець.

— Но, — повідат, — і таке я заберу.

Та й взяв, та й дав юй двадцять яблокох, а она totо зерно і totы дукаты му высыпала до міха, та й пішли дукаты. За двадцять яблокох. Та й дітиська поїли ябка, лем єдно зухабили про вітця. Ale і на totо смотріли, же як отець прийде, жебы їм дав.

Він прийшов дому, та й діти повідают:

— Няню, ту мате ябко. Ale нам одкрайте дакус.

— Та одкыль ты маш totо ябко?

— Ale дай покуй. Прийшов ту якыськы хлоп та й дав ми двадцять яблокох.

— Та што-сь му дала?

— Та totо зерно смітне з горця.

— Йой, жено!.. Шытко-сь дала?

— Шытко-м высыпала.

— Та там були дукаты тоты.

На, пропали дукаты. А тота куля стоїт. Дітиська ся з ньов бавлят і щелияк. А він мав кума рибара, што риби їмав. Та з той сіті, што пущат до води, та потратилися му таки кулі. Та й прийшла кума:

— Куме, ци вы не мате даїде такої кулі, бо уж мій не годен піти на рибы.

— Та ту була єдна куля, якыськы панове дали, та дітиська ся там бавили з ньов. Треба йти глядати там по тому смітю.

Пішли, найшли.

— Йой, таку, таку, кумичко! Йой, кумо, кедь мій дашто поїмат, та вам шытку рибу принесу!

— Не треба, кумо, лем берьте, най они ся мають добрі.

Принесла домів, рибарь уканчав на сіть та й пішов до води, пустив. Раз така пувдруга метра риба ся вхопит, витягнув. Но, добрі. Но та й прийшов дому, та й повідат жені:

— Но, жено, беръ зайду, а несъ тоту рибу кумові. А я їм іще дам, бо барз добра.

Принесла кума рибу. Його діти таке іще не виділи, рибу гласкают, так ся радуют, а тот повідат:

— Но нач-исьте, кумо, несли? Можно, ваши діти голодны.

— Не голодны, ні. Він іще поїмат, іще вам принесу.

Но він узяв костуру, та кышки выпотрошили треба. Но та й таке, як гусяче яйце, блискаче там найшов. То быв камінь такий там, та й шмарив. Тот камінь ся покатуляв. Але барз блискачий був. Но, шмарив, та й дітиська ся бавили. Як прийшоввечур, йой, шыток двір освітив тот камінь, тово яйце. Але так ся видно, же пішов мотузы крутити. Кедь то і в хыжі ся видно од того. Він ся так тому радує. То дітиська бавляться през день із tym каміньом, а вночі він собі тот камінь положит, а світит, а сам робит мотузы.

Но за пар року зась тоты мілійонерники ідут на прохазку.

Та й бесідуют:

— Но, підеме до того мотузаря. — Повідат: — Уж із тих штирадць дукатох він мусить быти богатый.

А другий повідат:

— Нич із того не мат. Із мойой кулі кедь мат, та мат.

— Але, — повідат, — ты таку глупоту бесідуеш.

— Но, подъме до нього.

Прийдуть — він так крутит мотузки. Но і повідат:

— Де ти дукаты?

— Так і так ся стало, панове.

— Но, — повідат, — видиш? А чекай, увидиш, же моя куля му принесе щастя.

Но і так тата принесла туту рибу. Дітиська ся бавили з тов кульов. Але раз едному годинарьові требало мотузкох на баликы, што годинки посылав. Та й даколи панічки нігда не йшли з порожніми руками, лем все брали цукерки, такий звик був. Они ся так привначували гу людьом. Прийшла панічка, та й дітиська ся бавлят з тым яйцем по дворі. А она заздріла та й спознала, што то за куля. А то діамент був.

— Йой, — повідат, — слухайте, пан мотузарь. Та чом вы тово дате дітиськум ся бавити?

— О, — повідат, — та они дас пару року ся так бавлят. Вночі ми світит, а уводни дітиська ся з тым бавлят.

— Йой, слухайте, продайте ми тово.

— Ой, та вам не продам.

— Слухайте, я вам за тово дам двадцять дукатох.

А він повідат:

— Што?

Но а панічка повідат:

— Дам вам двадцять п'ять.

Думат собі: „Та то таке дороге?” Повідат:

— Де вам можу дати тово, кедъ оно ми вночі світит.

— Но, знаєте што? Достанете штирадцать дукатох.

Шытки му тово дукаты дават, што він утратив. Но, як уж шытки мав, та дав юй. Та й панічка го выплатила і взяла тот діамент. А він повідат:

— Но, жено я уж так не буду робив. Іду до міста, куплю собі фундуш, а дам поставити товарню-мотузарю. А строї даякы купити, жебы то так нам ішло.

— Та ідь.

І пішов, купив собі фундуш і дав построїти товарню. Як уж построїв товарню, тоді уж мав ай двадцять роботникох, строї му мотузки крутили. І дав собі таблицю написати — Николай Мотузарь.

Так раз єден мілійонерник іде, смотрит: „Што то за

товарня?" Ніколай Мотузарь. Увыйшов доднуга та й повідат:

— Добрий день.

— Добрий день.

— А то вы съте там у лісі хыжу мали?

— Гей, я.

— Але вы съте хытрак. Вы съте ня о штирадцеть дукатах обрали та съте собі того поставили.

— Ни, не з вашых дукатах того.

— А з чиїх?

— Та з тої кулі, што ми приніс тот ваш камарат.

— Та як було?

— Та так і так.

Пішов по тамтого мілійонерника другого, повідат:

— Посмотріться, яку він товарню поставив.

— Но але што — твої дукаты? Моя куля.

Но тай він їх почестовав, тих мілійонерникох, та й закликав го тот, што му давав дукаты, до нього, жебы видів, як він жые. Привів го там, до свого палацу. Там такы паркы, тополі велики, по тополях гнізда шелиякы. Та як ся найли, зачали ходити. Але піля одної тополі із барз великого гнізда дуже нашпінили тоты птахи. Та й він дораз на роботникох:

— Гей, того гніздо зошмарьте долов. Посмотрітесь, што ту шпіни.

Но вийшли роботники, а панове смотрят. Вийшли горі, з тым гніздом шмарили. Але тот Мотузарь хотів видіти, што там ест у гнізді. Взяв паличку, того розгріб. А тот ручник, як птах узяв, і там положив з дукатами. І тамтому панові приніс щі й дукаты.

— Посмотрітесь, де ваши дукаты.

Посмотрит — так ест. Уж ся єдны найшли. Ту ще того не выбесідували, — а тот мілійонерник мав такий склад, што збирал зерно шелияке, — та й роботниці прийшли, зачали приношати зерно. А тот Мотузарь повідат:

— Подьме, смотьме, яке того чудо, якы тоты онучки.

Прийшли там, а у тум зерні дукаты. Та й тот, што дав Мотузар'ю кулю, повідат:

— Но видиш, я ти повідав. Дармо му давати, бо він щастя не мат, од нього тікат шытко. Твої дукаты ід тобі прийшли, а моя куля, видиш, яким го богатым зробила.

Но і так ся скончило.

21. ШИКОВНИЙ МАЛЯР

Быв єден малярь. Але то такий малярь быв, же він не лем мальовав, але таке з головы выдумав, таке зробив, же ші такого на світі не было. А він того носив. Він велики, огромны пінязі брав. Але жену мав барз красавицю, а каждый ся на ню лакомив. А єден йому спрязновав чоловік. Повідат:

— Слухайте ту, пане. Вы робите шытко слушні і барз модерне, але вы не знате, же ваша жена мат фраїрох.

А він повідат:

— Та де-е-е... Та мене моя жена, як прийду домів, обслужить.

— А-а-а, — повідат, — мат.

— Та хто гу ній ходит?

— Но, хто ходит? Ходит гу ній піп ай костілник, ай кантор.

— Йой, — повідат, — та то не може быти!

— Но, покусьтеся, а прийдете на тото.

Но але што ся стало? Він прийшов гу жені, а жена ся не хоче призвати так раз-два. Прийшов гу ній та й повідат ют так раз:

— Жено, ми ся видит, же ту злодії ходят.

— Но, якы злодії? Та чей од наснич не вкрали.

— Та не вкрали, але газдуют у нашуй хыжі.

— Мужичку, ніт. Жебы ня так покривило, як баран рогы мат кривы, не ходит.

Але меджи тым, він нараз того не допивнявся сїй. Так у єднум манастырі було штирадцеть попох, а вісімдесят мнишок. Но та они собі так уж, тоты попы, дограмадили, же шытко мают, але іщи єдну вец бы хотіли — таку трійцю, жебы выпатряла, як живе. А ту почитали новини, же єден малярь такий ест, же він того докаже зробити. Но так тот бискуп дав тисяч п'ятьсто талярей мnisці, а повідат:

— Несь, а розкаж, жебы нам ізробив.

Но так они сіли на влак, адресу мали, выбрали з новин, прийшли, найшли. Акурат він дома.

— Добрий день.

— Добрий день. Но а што нове съте принесли?

— Та слухайте, пан малярь, мы съме читали в новинах, же вы дашто таке докажете зробити, як живый чоловік.

Повідат:

— Гей. Та што бы съте ради?

— Та мы бы ради, — мы вам заплатиме, лем кілько хочете, тіко буде того стояло, — таку єдну трійцю до нашого монастиря, жебы выпатряла, як жива. Докажете?

— Гей. Але, — повідат, — то дорога буде.

— Та кілько же буде дорога?

— То буде стояло три тисяч п'ятьсто доляру.

— То нич, — повідат.

Люди знесут долари, та што їм тото.

— Но, добрі, — повідат. — Але ми бы треба тисяч п'ятьсто талярі на туто фарбу наперед.

— Мы маме. Мы вам даме.

А він нігде нич не мат, лем так собі стрілят, до люфту.

— Но а тіко дні будеме того чекати?

— Но так, — повідат, — за штернац дні прийдете ту, а уж буде готове.

Но, дали му тисяч п'ятьсто талярей і пішли. Він totы талярки взяв, а ішов гужені.

— Жено, будь така добра, признайся, ци ходит ту tot і tot.

— Ніт, мужичку.

Взяв книжку, читат юй, же гріх, як ся не признаят.

— Не буду тя бити, — присігат юй.

І так жену домолив, же повіла:

— Ходят.

— Но а як ходят?

— Та они ми платят місяшне.

Показала му книжку, же тіко она уж мат у банку на книжку пінязі, што заробила. Та повідат:

— Назарань уж мают прийти, уж мают плат принести.

Повідат:

— Добрі, женичко.

Поцюловав ей.

— Нич, — повідат, — не бійся, добрі буде.

Такой пішов до беднаря, што робит бочки, купив собі три бочки, такы, як мы капусту кладеме: на єднум кінці дно, а на другум — не єст. Купив сой бочки, дав привезти домів. Пішов, по обходах походив, де лем яка на світі фарба, з каждой фарбы по дві кіла взяв. Пінязі мат. А взяв, а смолов помастив уднука, а тов фарбов нафукав на ту бочку шытку, а перевернув тым, што дна не єст на дылі там, до той ізбы, де вна спала. Но та й повідат:

— Слухай ту, жено. Котрый першый ходит?

— Костілник, — повідат. — Він мат четверо діти, та він найскорей ходит, жебы жена го не поїмала, же він дагде ходит. А за костілником прийде кантор, так, — повідат, — о пул дев'ятой. А далі — о пул єденастої прийде піп. Они єден за другого не знат.

— Добрі. Но, видиши, женичко, добрі.

А він узяв балик, зробив собі з папіря, та й же іде на влак. Но і пішов.

І тото было так: прийшов вечур, она собі ходит, а ту роздумує, як буде. А таке поріхтував зелізо тяжке на шитки три бочки, же як положит, та не єст того земного, жебы зняв. По три метры положив на кожду бочку. Но і там коло бочки стоїт тото зелізо. Та й він собі вийшов на під, а жені так повів:

— Слухай ту, як прийде костілник, а так му повіш, як ти даст пінязі, же шытко в порядку, але жебы ся розболік догола.

Та й ту нараз чути — хтось іде. А то костілник ішов. Та й як прийшов, зачав ся розболікати, ліг на постіль, чекат. Як уж быв на постелі, жінка тов постільов рушила, а газда сї тоді до дверей — тю-тю-к... А она повідат:

— Йой, та хто там є? Можна, вас дахто видів.

— Ні, повідат, ніхто ня не видів. Та, оле, впитайтеся, хто там.

— Хто там?

— А хто мат быти? Та я, твій муж.

— Но, — повідат, — та уж по моюм життю! Діточки свої не буду ховав.

— Пан костілник, не буйтесянич: я мам ту бочку порожню, а підете пуд бочку, я вас прикрою, а як він заспіт, та я вас выпущу.

Йой, такий рад. Такой скочив, забыв лахы, пуд ту бочку

бочку. А він увыйшов доднуга та й узяли обидвоє зелізо, приложили. Уж там несеся. Уж єден там.

Так прийшов кантор. Кантора само так.

Прийшов піп. І попа так.

Но, як уж мав шыткых трьох там, так уж ей там не пустив спати. Та потім наклав доброго огня, жебы было душно, жебы ся душили, жебы тата фарба імалася добре на них. А він все з тыма бочками порушав, фарбив їх, а сам зачав форму робити на туту трійцю, жебы годні трьоми хлопі стати на туту форму. І зробив форму, шувні залаговав, тото в порядку, зробив. Но, як приходив тот день, та й тоты мнишки забрали тоты пінязи решту, што мали доплатити, несуть. Прийшли:

— Добрий день.

— Добрий день.

— Та ту, пане майстер, мы ші не виділи, але знаме, же съте слушний чоловік, ту мате пінязі.

Та й взяли, та й выплатили го.

— Лем почекайте кус, почекайте.

Та й він полетів там до ізбы, а туту форму положив на стіл. Та й потім поотворяв бочки, познимав із тих трьох хлопів, а їм лем ся зубы біліли а тото шытко было фарбов шелияков офарблене. Бо они голодны были, та слабли, а горячо было, та ся на них фарба поймала. Піп мав векший бріх, та його поставив на стредок, кантора — з єдной страни, костідника — з другої страни. А шандаре так гледают по валаді. Трьоми хлопі щезли, не єст їх. Но а не годні найти. Но та й як уж было готове, та й він повідат жені, жебы піштолі тримала, а якби єден ся рушив... Но а они так стоят, як фігури, як кебы з каміня выкрасав. Та й утворив двері на мнишки, та й повідат:

— Но, можете іти.

Пришли тоты мнишки, посмотрят — то таке, як живе. Та й зачали шептати... А він повідат:

— Може, ся вам дашто не пачит?

— Та слухайте, майстер, мы вам доплатиме, лем кебы съте тово даkus оправили.

А він повідат:

— А-а-а, та тово найменей. Я тово зроблю.

— Ту мате п'ятьсто талярки, лем тово зробте.

Та й малярь пішов по голям, а они лем єден на другого

посмотрели, а як чули, же він іде назад, пришли та облаку — лем дым, повтікали. А мнишки попадали зо сміху. Пришов:

— Што ся стало, што ся стало?

— Йой, пан майстер, жебы вы виділи, як тата трійця летіла, ані крыла не мала, ані нич, — то лем дым!

— Йой, та й облак ми поламала тата трійця!

Та й так майстер і пінязі забрав, і тоты пішли жывы.

22. КОРОЛЬ, ЙОГО ДОНЬКА І ЦИГАН

Быв єден краль, а мав єдину дщеру. Но та пля краля страж усе єсть, ніт? Там войсько. Але достався єден циган до тої стражі. Як ся там достав, як пішов на главну капуру, як увидів totу дщеру:

— Йо-о-о-й, — повідат, — кебы я з ньов єдину нічnochovav, та хоць ня одстрілят.

А други вояці повідають:

— Шаленый цигане, не стулиш пыск! Ти краль голову одотне.

Циган то не смотрил. То раз, по-други раз. А вна мала баронового сына за фрайра, tota кральовська дівка. Но та вна все йшла до міста, а все ся сходжали. Він ей довожав до капури, а пак ся вертав. То п'ять року ей мав за фрайрку. Але раз прийшли пуз капуру, а циган на стражі там. А циган видів на ключову дірку їх. Та й повідат він юй так:

— Слухай ту. Уж того маме дось. За п'ять року єм ходив ту тобі, та уж веце не будеме. Я уж тя хочу за жену взяти.

А она повідат:

— Я то чекам із тебе, же што ты робиш. Уж п'ять року ходиме, анич.

— Но слухай. Я тя хочу за жену, але я бы хотів той ночі піти ту тобі, до твоєї ізбы.

А она повідат:

— Прошу. Уж-ись міг давно прийти, але ты ми слово не речеш, та я сама не буду кликала.

— Но, но-о-о, — повідат, — та мене войсько не пустит.

— Ты ся не старай з войськом. Я розказ дам, а тя пустят.

— Так, жебы ня отець не видів.

— Не бійся, не буде тя видів.

— Но та як я вийду на третє посходе ту тобі?

А она му повідат:

— Добрі. Мы маме там у гаражу мотуз. А я тобі пущу

мотуз, а єден конець уваджу на постіль, а ти станеш на мотуз, загачкуєш си на ногу, а порушаш, я тебе витягну.

А він:

— Добрі.

А циган слухат.

— Но а в якую годині?

— Но так, — повідат, — да о десятуй.

А циган зась мав стояти о десятуй на стражі.

А він, як прийшов там, танич, лем што дустав, та тому велительові шыток жолд давав: сиварі му давав, пудливався му так, жебы го пустил, коли буде хотіти. І што ся стало? Циган собі розмыслив. „Та й чекай, не будеш ты скорей. Вна не буде світло палила. Піду я тут ній. Шытко едно, хоць голову втрачу”. Чув, як мат вийти, а вна кричати не буде, шытко догварено. Та й прийшов на стражницю і повідат велительові:

— Слухайте ту, пан велитель, я бы вас просив, жебы вы мене о десятуй годині пустили на вихадзку.

А він повідат:

— По-о-й, та чом ты ми не повів скорей? Я тіко войська пустив, та не годен єм тя пустити.

— Йой, слухайте, як ня не пустите тепер, та ся одстрілю!

— Циган, та не будь шаленый!

— Чесне слово вам давам, же я ся одстрілю.

Но, як тот увидів:

— Та почкай. Підеме тут тому, што стоїт, што маш го вимінити. Кедъ він ся побере місто тебе інці дві години стояти...

— Та я буду штири стояв, лем най ми поволит.

Прийшли тут тому:

— Чуєш, будеш місто нього стояти іще дві години? А пак він буде дві за тебе.

— Буду.

Добрі. Уж у порядку. Циган — вольный. Циган такой на двір. Він не смотрив десяту годину. Прийшов, мотуз висит, засилив собі на ногу, порушав — уж го тягат. Витягла го горі. Но, то поцмі. Но і там уж було догонднуто, уж там бавилися, як бавилися, гралися там. Але прийшла десята, та й прийшов фраїр. А она там мала лавор з водов, што ся мыли. А фраїр прийшов та й порушав з мотузом. Як порушав:

- Йой, та хто тя там видів?
- Я, — повідат, — не видів нікого.
- Оле, посмоть, хто там єсть.
- Та якиська хлоп.
- Што тепер зробиме?
- Но возь, вилій му на голову воду тоту.

А тот долов з радості чекав, же го витягне. Як утворив ғамбу, згоры шуп на нього воду. Знате, же він у лахах ішов шувных. Йой, тот ся повначив, погнівався. І іде, грішиш. Прийшов до обходу, другий анцуї узяв, тот забалив, що быв облятий. А циган хоче йти домів та й зачав ся ляпкати по кишенах.

- Што глядаш?
- Йой, я деська картеру стратив, пінязі!
- Та шак собі отворь касу, та собі беръ, тіко хцеш.

А він того хотів. Йой, як ся достав там, пінязі громада! До рукавох, до ногавиць, до кошулі нахпав стовок, но та й став на мотуз, і спустила го. Як раз прийшов на стражницю, як зачав фундувати. П'ют, і на страж уж не ходили. П'ют, шытко циган платит.

Но та й она цалу ніч уж не спала. Думат си: „Гм, дотепер ня рад видів, а одтепер буде іщи радше”. Но аленич. Циган такий веселый. А він уж мало што йде вартувати. Уж переплатит воякох, уж за нього вартиуют, а добрі. Та й она ся позбирала, выфарбила ғамбы, нігті та й іде. Та він, як ей заздрів, та прийшов та плонув. Она ся заставила.

- Та

Йой, до краля, як бы стрілив! Гнедь телефон послав му, жебы ся поставив. А він totы лахы мат забалены, што го обляла з водов, та й іде. Прийшов там. Там міністрове чекают го. Но та й повідат му краль:

— Слухай ту: ци ты знаш, на кого ты плював?

— Знам.

— А ты знаш, што ты заслужыв? Головов-ись коротший.

— Но, як буду винуватый, та прошу, може. Уж-исьте шытко выбесідували?

— Гей.

— Тепер я буду. Вы знате, кралю, же я вашу дцеру мав за п'ять року за фраїрку?

— Знам. Я проти того не быв.

— А мы собі догодли, я уж мав прийти ей просити, же хочу іти туту ній єдну ніч спати. Но съме ся догодли, в якуй годині і як ня буде тягала мотузом горі. Я прийшов, войсько ня пустило, бо то она розказала. Я загачковав ногу, уж-им чекав, же ня вытягне горі, а она таку смердячу воду на мене вyleяла, же-м за три дни не їв. Ту мате лахы, попахайте.

Посмотрит — так єст. Тоді краль што зробив. Йому за ганьбу заплатив, а тепер — хто то быв? Но та ту не годен ніхто доступити, лем вояці. Но а краль собі думат: „Но та котрый быв, ци циган, ци хто, та раз уж были сполу, та тот ї мусит брати”. І краль дав розказ, же шытку страж жебы стягнути. Йой, велителі ся пострашили, же што є нове. Они не знали, же што ся робит, а циган лем слухат. Та й наступили шытки, та й єден міністер зачав кричати так:

— Но, слухайте ту, хлоцці. Котрый то з вас быв піля кральовської дцери у ей ізбі вночі.

Йой, totы велителі лем на ся посмотрили, а циган зняв пальці:

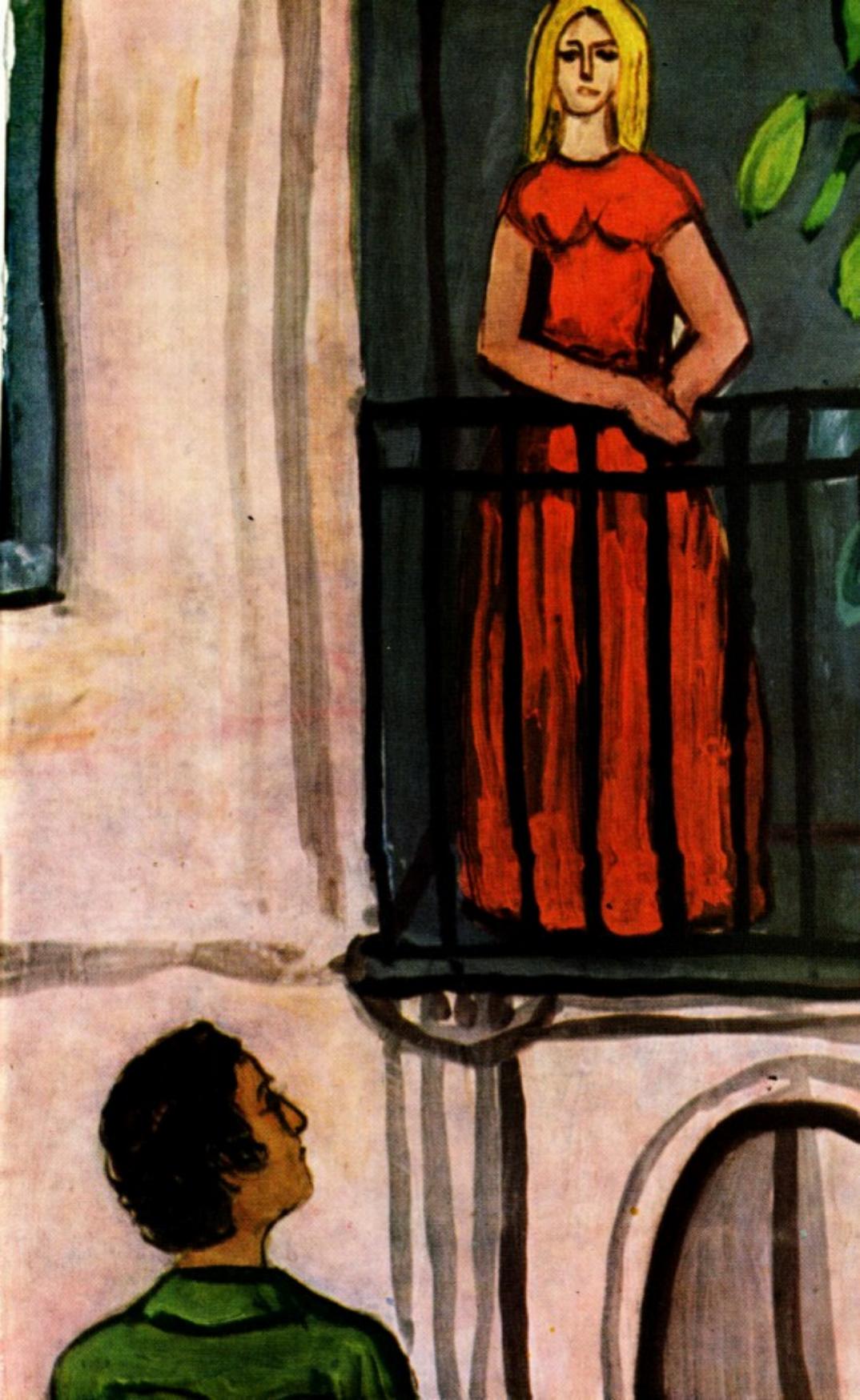
— Я.

Прийшли там, посмотрили — чорний циган.

— Та як то было?

— Та так і так было. Я ся ласив на вашу дцеру фурт, а я видів, же они ся любуют, а я ту голодую, та я собі подумав: „Та, чекай, не будеш ты першый, але я”. І я ся достав там туту ній. Но та так ся стало.

Но та што? Буде ей брати за жену. Узяли го, умыли го пуд помпов, картачували го. І він ся оженив з ньюв. Та пак быв кральом циганським.

23. КОРОЛЬ, МОНАХИ І МЕЛЬНИК

Быв єден монастирь, а у тім монастырю було штирадцять попох, а шісдесят мнишок. Но та totы попи так служили, же ані книжку до рук не брали. А по службі взяли карты та собі карты грали, далі ся з тыма сестричками грали, і так їм світ ішов. Та й повідат тот старший арцибискуп:

— Ми не мame на світі жадну старость. Дайме собі єдину таблу зробити, а напишме так: ту нас тіко і тіко душ, а мы жыєме през жадной старости.

Но і дали собі таблу зробити, напис. Но а даколи краль, як хотів свому штату зогнati дашто нове, та мусив ся позбирати до подертих лах, а ішов по своему краю, а смотрив кождому до двору. Як ся му дашто спачило, увыйшов до двору та й повів:

— Газдо, робте веце того.

Лем так ся змыгав штат.

Він прийшов тут тій таблі, почитат...

„Гм, фрас хопив ші нягай. Та я краль, та старості мам, же не можу спати, а мушу ходити так, путовати, смотрити, жебы tot мій штат ся здвигнув, а они ту жыют през старости. А, чекай, я з вами зроблю“. Дав закликати єдного. Представився, же він є краль.

— Но та што, пане кралю, потребуєте?

— Та тото потребую. Вы пишете, же вас тіко душ, а вы през старості бываете. А я краль, же ся старам, же не можу спати. Так я вам дам три отазки. Із вас хоць-котрый мате прийти за штырнац дни до мене, а мате ми одгаднути, де є стредок світа. То єдна отазка. А друга отазка. Як я ся приберу до найпоряднішого мундура, та мате одгаднути, тіко я мам вартості. А третя отазка. Мам два гачуры, та мате одгаднути, тіко totы гачуры мают серсті. А жебы не була ані єдна серсть веце, бо бы не было платне. За штырнац дни єден з вас мат прийти до мене.

А до того монастыре ніхто не ходив, лем єден млинарь.

Так взяли шытки книжки, перегортают шытки страны — того не ест, не пише того. Уж ані не дзвонит до церкви, таку старость мают. А ту заневдовга треба одповісти кральові на отазки. А млинарь, тот чекат. Єден день не дзвонит, другий день не дзвонит. А-а-а, насыпав зерна, а іде.

— Добрий рано.

— Добрий рано.

— Но а што вы, отче, не дзвоните, не молитеся уж? Дали съте собі написати, же не мате старость, та, якбачу, уж ай за бoga съте забыли.

— Ни, не забыли съме. Але ту быв краль, а дав нам велику старость.

— Яку же то старость? Та я не ученый, а бы-м ся того не бояв. Я знам смотрити, лем жебы мука ішла мілка, ані меню свое не знам підписати.

— Но та шкода вам повідати.

— Та лем повідайте.

— Дав нам такы отазки.

— Гм, — повідат, — а дате ми два літры шпиритусу?

— Dame.

— Єдну літру жебы-м ту выпив, а єдину там. Дате ми попівськы лахы, я піду, я му одповім.

— Йой, такы попи — і рады, й не рады.

Думают собі: „Переведе нас млинарь. Та де спростяк може, а мы учены не можем“. Но, як прийшов тот день, прийшов на фару, дали на нього реверенду довгу, што на нюй є сімдесят гомбічок, кравату наопак му дали — піп, як фрас. Но і іде. А краль уж лем ледве чекат, ходит та й раз смотрит — іде піп. Але як ся приближив, такой єдину літру шпиритусу до ся вyllяв. Но та тот што буде знати, п'яный? А йому фрас быв. Він быв звикнутый, він пив. Та й як прийшов на двір, та й выбіг на перше посходя, а там такы слупы били вкруглы, таке модерне било зроблене.

— Но та тепер ми, отче, одгадни, де є стредок світа.

Він ходит, ходит по тій ходбі. Прийшов, став коло най-грубшого слупа, положив ногу.

— Пресвітлый кралю, наш няню, ту є акурат стредок світа. Кедъ не вірите, дайте індженерями зміряти цалый світ, як буде на півміліметра вправо або вліво, голова ту.

Краль собі думат: „Ідь ты до фраса. Та коли я цалый світ ізмірям? Сміятися люди будут“. Йой, такий їдовитий,

як сто фрасу. Пішов, як ся раз витяг, став оперед нього.

— Но та тепер ми одгадни, тіко я мам вартності.

Він смотрит по ґомбічках так...

— Гм, — повідат, — та, пресвітлый кралю, вы съте земный краль, та ваша вартність меньша.

Думат собі: „Но та правду повідат. Святый може быти дорожжый”. Йой, такий їдовитый, як сто фрасу. Но та й пішов, жебы выпустили гачуры.

— Но, одгадни ми, тіко тоты гачуры серсті мают. Жебы-сь ані єдну серстъ не повів меньше, ані веце.

Смотрит — хвіст ізнимат, грибу.

— Но та так: сім мілйону п'ятьсто серстей на собі мают тоты гачуры. Кедъ не вірите, дайте голичом, най їх оголят, а порахуєме.

Краль собі думат: „Но та де я дам гачуры обсмішити, а хто тоту серстъ почитат?” Но та й повідат:

— Та ідьте собі, а жыйте, як-исъте жыли.

Та й прийшов млинарь, одповів шытко, а попи не годні были.

24. З ТОГО СВІТУ

Быв єден газда. Але такий богач був. Барз великий богач був. А барз пив палінку. І tot газда до єдного корчмаря фурт ходив. Все пив, а все пропив там кусок землі. Корчмар дав собі записати. Помаленьки так писав собі корчмар, же він пропив шыток маєток. А палінки зась хоче. Прийшов:

- Корчмарю, дай ми палінки.
- Но, слухай, уж не маш нач. Нашто ти дам?
- Йой, та тя заб'ю. Та-сь ми перебрав шыток маєток за палінку, та ми давай.
- Но, слухай, Іване: ту маш іщі децу палінки, а конець. То уж я з своєї давам, а веце ти не дам.

Но та й дав му, пішов він. Але то лем на тіко, як на зуб, му дав. Того мало було.

Але корчмарка поставила гуску та й там варит. А комини таки були даколи у кухнях, што зо шпаргета аж на верх комин плетений був. Іщі там, коло Требішова, таки сут і тепер. А в тум палиця, а там будиться мнясо. Та й я у старуї хижі був зробив комин, же мнясо-м сушув. Та й Іван пішов вечур, та й нашов драбину, опер горі комином, жебы годен вийти наверх. А корчмар ся там молит. Як вийшов горі, а взяв зо собов мотуз довгий, такий, жебы муг дустати аж до кухні, та й зачав кричати на комин:

- Пане корчмарю.
- Но, а хто там кричит?
- Я, панбог.
- Йой, ви — панбог! Видиш, жінко, як мы ся так домолили, же уж бог із нами бесідує. Йой, знаш што, жінко? Я ся опитам бога, же што нашы тати й мамы роблят там, што повмирали. Пані бог?

А він:

- Што? Што хочеш?
- А вы познайте нашого тата й маму?

— Гей.

— А мають они там што їсти?

— Мало што.

— А пінязі мають?

— Ой, не мають.

— Йой, боже, — а они мавут пінязі. — Ты, жінко, може, бог возьме пінязі.

А тото Іванові треба.

— Пані бог?

— Што хочеш?

— Будьте такы добры, даме до мішка пінязі, жебы съте дали нашому татові і мамі, братові.

— Дам. Полож до мішка.

— А як вам дам?

— Я ти пущу мотузок, а ты на мотузок гвадиш, а я вытягну. — Та й Іван собі подумав: „Тепер я тебе мам, птачку!”

Корчмар, де лем яка корунка была, шытко позберал до мішка, зав'язал, а тот вытяг. Собі подумав: „Уж буду мати зась за што пити”.

Та корчмар не быв спокійний. Повідат:

— Знаш што, жінко? Ми бы їм і лахы послали даяки такы новы, перини, або таке... Та й зачав кричати:

— Пані бог?

— Што хочеш?

— А вы бы не взяли лахы даяки там на отца, на матірь, кедь не мають, і перини, бы ся закрывали.

— Поріхтуй, а завадъ на мотуз, я вытягну.

Но, корчмар узяв шытки лахы, не зухабив собі лем єдину копнулю. Зав'язали, тот пустив мотуз, вытяг та й фук із пим до копривы: „Уж тя мам!”

Але корчмар повідат:

— Знаш што? Кедь такий бог добрий, нас вислухал, а можно бы мене взяв на небо, та я бы сам побесідував з отцом.

А він тото, Іван, чекав. А гуска ся варит у горцю. Та й повідат:

— Оле, опитайся.

— Пані бог?

— Што хочеш?

— А не были бы вы такы добры, жебы вы мене на небо взяли, жебы я отца, матір видів.

— Чом бы ніт?

— Но а як я вийду?

— Та я тобі пушу мотуз, а собі засиль на карк, та я тебе витягну.

Но і корчмар ся прибрав у новий анцуг, став піля шпаргета, а жінці повів, жебы шытки штирі гуски зарізала, а жебы нікого не пустила до хижі, лем жебы ся так молили:

— Ідемо, ідемо на небо.

— Бо, — повідат, — як я там піду, та я бога попрошу, та й вас заберу.

А Іван, як потяг за мотуз, та й задусив корчмаря. Витяг до пів комина та й обкрутив мотуз, зышов долов драбинов, взяв гроші і балик, пішов собі на другий валал пити. А огень горит, гуски киплять, а як мотуз перегорів, та й корчмар руп до горця. Поливка по землі, гуску выбив. І так Іван виграв.

25. ЯК КУМ ВОЛИ ПРОДАВ

Был кум з кумом. Єден был богатий, а єден был худобнішій. Та й повідат bogatshiy hudochnishomu:

- Куме, не пішли бы вы zo мном на ярмак?
- Но я піду. Ай вы йдете?
- Я беру волы, бо йду продати.
- Ой, куме, та холем собі поп'єме!
- Як продам добрі, та собі поп'єме, куме.

Но і було то до самого вечера. Кум волы продал, але му барз пізно выплатили. Тот кум худобніший прийшол гуньому та й повідат:

- Куме, уж съте волы продали?
- Продал, але гроши ми іщи не дал.
- Но та коли вам даст?
- Но та іщи ми треба почекати.

Як уж го выплатил, прийшол кум та й повідат:

- Куме, уж вам выплатил?
- Уж. Лем кус почекайте, вып'єме, а підеме.
- А-а-а, не треба нам пити. Будеме собі дома пити. Лем подьте.

Худобніший кум пішол наперед нього, а тот сам собі іде. Прийшол до ліса, а тот собі палицю вырізал, а стоїт собі. Стал му на цесту, а му так повідат:

- Або пінязі, або смерть.
- Ей, куме, та вы бы од мене пінязі взяли? Кедь тот місяць бы на вас выповіл, кебы вы од мене пінязі взяли.
- Но, жадный місяць, лем ми давайте пінязі.

Як він му дал, та тот худобніший повідат:

— Дали съте ми пінязі, але і так мусите ту голову положити, бо вы бы прийшли домів, вы бы на мене повіли, же я од вас взял пінязі.

Но, як го забил, далі од драги го одтягнул, загріб го, прийшол домів і жені своїй повідат:

- Жено, кебы ты знала, што я зробил.

А жена не хотіла слухати, бо вечерю варила. Та й газда пішол собі на постіль лячи, а так собі ліг — просто облака, а місяць барз му світил до очей. А він ся зачал на постелі барз сміяти. А тота кума ся ішла кума звідувати, же де так пізно, а ей газды іщи не ест дома. Но а як прийшла під облак, а тот кум ся іщи барже дал до сміху. А она му повідат:

— Та з чого ты ся так смієш?

— Йой, жено, щі-м ти перше хотіл повісти, а ты мене не хцела послухати, же маш вельо роботы, же вечерю вариш. Тот кум, што я го забил, та так ми повіл, же на мене тот місяць выповіст. Но годен то місяць прийти з неба на ня выповісти? Но як? Кому він буде бесідувал?

А того кума, што го забил, жена під облаком. Та й такої скричала:

— Куме, та што вы повідате? Та вы съте ми мого газду забили?

Так она ся вернула, пішла по шандарів, шандарів на нього привела, шандарі го взяли. Пішол фказати, де го затяг. І tot пінязі вернул. Пінязі были, але газды не было, бо уж был небіжчик.

26. ДВІ КУМИ

Были дві куми. Єдна хцела богу служити, а друга все єй до ворожилі кликала. Але прийшол сден чоловік до села, та й зайшол до той, што на вишнім кінці быват. Та й повідат:

— Газдыньо, були бы вы съте такы добры, дали бы вы ми дашто перекусити?

— Ой, чоловіче божий, дала бы-м. Хліба мам, але омасті не мам.

— Ой, кебы вы ми добрі заплатили, я бы вам позіл, де ваше масло.

Баба повідат:

— Дам хоць остатню коруну, лем ми повічте.

— Тота баба туту вам прииде о дванаастій годині до хыжі.

Но і тот хлоп ся позберал, пішол долом шыткым селом, а зайшол на самый нижній конець. А зайшол там до єдной хыжі, а зась просил їсти. А тота зась так повідат:

— Я бы вам дала хліба, але кедь не мам ані масла, ані сыра, ані молока, што вам дам?

— Но та што то ся з вами стало? Кебы съте ми добрі заплатили, я бы вам позіл, же што ся з вашим маслом робит.

Баба пішла до села, пожычила, хлопові дала, та й так повідат:

— Будете іти горі шыткым селом, а де ся буде світити, там буде ся ваше масло правити.

Но і она ся красні позбирала, о дванаастій годині іде горі шыткым селом. Іде, іде, аж до той кумы прийшла. Прийшла там, а тота правит масло, а тота ей повідат:

— А фрас тебе тримав ші нягай, та ты мое масло правиш! А тота поїмала totut:

— Ты, босорко, чого-сь ми прийшла до хыжі?

І ся зачали бити. Як ся зачали бити, ся барз побили, і на другий день ся позбирали — ідут до суду. Пішли до

суду — удалися. Прийшли на суд, та й так повідають на суді:

— Но як вы знали, же она ваше масло правит.

— Но та так: єден чоловек ходил по селі, а повіл, же тота, што мое масло правит, прийде ми о дванастій годині до хыжі сама.

А тота зась повіла:

— Ми так повіл, жебы-м ішла горі селом о дванастій годині, а де ся буде світити, там буде мое масло правити. Но і я там прийшла, она правила, і мы ся взяли до битки.

Но та судця повідат:

— Вы, яка єдна мудра, така й друга. Лем съте хлопа нагодували, та й пішол од вас сміючися.

Но і так ся скончило з ними.

27. ЯК БРАТИ СУДИЛИСЯ

Были двоми братя. Єден брат мало земель мал ай узький двір. А там был кіл, што не годен был выкручати з возом. Та й повідат:

— Брате, будь такий добрий, попусь ми на єден крок, жебы я tot віз фурт не затігал.

— Был сесь в Гамеріці, было ти сидіти, не требало ти ся ту хпати.

А люди му так повіли:

— Ой, Осифе, не знаш, што зробити? Як твій брат піде на поле, а ты возъ, скоро яму выкопай, а перелож тот пліт.

Він так зробил. Тому хтоська на поле доповіл, прийшол, поїмал го за волося, зачал бити. Як зачал бити, а того, што был богатый, ішла сваха.

— Ой, свахо, так, як бы съте ту з неба прийшли, підете вы ми за свідка.

Но і сват сваху дал за свідка. Ані тому штернадцять дни не вытримало, прийшли їм штелюнгы. Єден мал фішкалуша, і другий. Тот зачал нарікати на сваху, же чом він буде мал добрі, а тот мусит вывести корову, а продати. Як сваха пішла на суд, судця ся сїй звідал:

— Бабко, што съте виділи? Котрого вдарил?

— Ци я боса прийшла? — она одповіла.

— Нам, бабко, до тогонич, як вы прийшли. Лем котрого котрого вдарил?

— Ци я ночувати буду?

— Нам, бабо, до тогонич, ци вы будете ночувати, ци вы босы прийшли, лем повічте, котрый котрого вдарил.

— Ци я напіше прийшла?

Судця ся роз'їл, бабу вышмарил з хижки. А потому рыхтарьові повідат:

— Вы повідате, же съте двацять штири роки рыхтарьом, а вы такого глухмана дали.

— Але, — гварит, — чорта она глуха. Она лем ся таков зробила.

Баба вийшла на двір, ся перекстила.

— О, господи, слава тобі, лем кедъ ми присягу не дали.

Та й баба горі лозинами домів. Як уж баба прийшла домів, а тота баба друга гу ній прийшла.

— Та як ся тово там скончило?

— Я не знам, бо я їх зохабила.

Баба зачала нарікати. Прийшла домів. І сден брат, і тот другий прийшли домів.

— Йой, та як ти ся там стало, старый, з тым правом?

— Но, як? Я заплатил дев'ятьсто корун свому фішкалушові, і тамтот дев'ятьсто корун. І так нам судця зробил поконавку.

28. КОЖНИЙ ДЛЯ СЕБЕ

Де было, там было, у краля то было. Была кральовна і мала єдного сына. А тот сын ходив по полювачці. А былаєдна жена худобна. Та тата худобна жена ходила гу кральовні. А тата баба все ей повіла: „Каждый про себе”. Але тому кральовну барз назлостило та й так повіла мужові:

— Я з тов жебрачков дашто зроблю, бо она ми нігда не подякую, лем повіст — каждый про себе.

Та й кральовна забалила отрову до паперя і дала жебрачці. А жебрачка того принесла домів, положила на стіл. Прийшла велика бур'ка. А ей сын ходив по полювачці і прийшов до ней, до той жебрачки. Та й повідат:

— Вы съте ходили по полювачці, съте змокли, ту ваша мамка ми дала дашто до паперя, розбальте собі а закусьте.

Він взял, розбалил, закусил і ся такої перевернул на лавку. Спал дообіда. Жебраці приходили і ся чудували, же чом так довго спит. Пішла жебрачка до краля і повідат вітцюві:

— Ваш сын, кралю найясніший, прийшол до мене і спит, я го не можу збудити.

Матірь знала, же што ся стало, але отець не знал, та й повідат жені:

— Жено, я беру дохтора, іду смотрити, што ся стало з ним, же він так спит.

Вийшол дохтор з кральом, попозирают, і дохтор повідат:

— Він отрутий. А што съте му давали їсти?

— Нич, лем што ми дала його матірь — тоты бухты, він закусил і такої собі ліг спати.

Дохтор попозерат — а в бухтох була отрова.

Но і так ся стало і так скончило в Бодруджалі за столом.

Казки Петра Ілька

Українськими народними казками в с. Бодруджал Свидницького округу цікавився в другій половині XIX стол. західноукраїнський вчений Іван Верхратський. Він записав у Бодруджалі 6 казок, які опублікував у своїй праці „Знадоби для пізнання угорскорусских говорів”¹. Серед записаних казок знаходимо 1 демонологічну казку „О газді, що мал жену, котра му все доганяла...”², 3 етіологічні казки — „Зашто на воді світ стоїт”³, „Як то орішок стал штахім за краля”⁴, „Який талант бог дал вовкови і як вовк злукавив”⁵, 1 казку про тварин — „О козі-ветулі”⁶ і 1 соціально-побутову казку — „О єдинім рыбарі, що мал осмеро в родині і хотіл двоє дітей, хлопчіско і дівчатіско, зарізаті. Як totы двоє утекли і іх пригоды в дорозі”⁷.

Крім казок, І. Верхратський записав у Бодруджалі ще 41 загадку⁸ та 22 народні пісні.⁹

З мовного боку вищезгадені казки записані максимально точно¹⁰. Ці казки мають певне значення і для фольклористики. Вони, хоч і в обмеженій мірі, подають певне свідоцтво про стан побутування народних прозових творів на Свидниччині наприкінці минулого століття. Декотрі тексти, опубліковані І. Верхратським, як, наприклад, казка про тварин „О козі-ветулі”, подані в значно зредукованій формі. Як недобачення опублікованого І. Верхратським фольклорного матеріалу із с. Бодруджал (а також із інших населених пунктів української

¹ Іван Верхратський. Знадоби для пізнання угорскорусских говорів. — Записки Наукового товариства ім. Шевченка, т. 44, 1901, стор. 142—148.

² Там же, стор. 142—144.

³ Там же, стор. 144.

⁴ Там же.

⁵ Там же.

⁶ Там же, стор. 144—145.

⁷ Там же, стор. 145—148.

⁸ Там же, стор. 174—176.

⁹ Там же, стор. 189—192.

¹⁰ І. Верхратський ці та інші фольклорні зразки опублікував у другому розділі вищезгаданої праці (Б. Взірці бесіди угорських руснаків. Говори з наголосом сталим).

етнічної області Східної Словаччини) треба вважати відсутність повної паспортизації. Вчений наводить один тільки населений пункт, в якому був записаний той чи інший фольклорний зразок, а інші компоненти паспортизації вилишенні ним.

Від опублікування народних казок І. Верхратським в с. Бодруджал даним фольклорним жанром до 1968 р. не цікавився ніхто із вчених. Тільки 1968 р. с. Бодруджал відвідав М. Гиряк і записав великий репертуар народних казок від талановитого казкаря Петра Ілька та декілька текстів народних казок від його жінки Марії Ілько. Досі з репертуару П. Ілька була опублікована фантастично-пригодницька казка „Сирітка Ганька”¹¹. Журнал „Дружно вперед” за 1971 р. приніс 3 казки, записані від М. Ілько. Ідеється про соціально-побутові казки: „Як кум воли продав”¹², „Як брати судилися”¹³ та „Дві куми”¹⁴.

Дані тексти записані спрощеною фонетичною транскрипцією, належно паспортизовані і, таким чином, сповнюють вимоги автентичності.

В мережі дотеперішніх записів українських народних казок Свидниччини, здійснених В. Гнатюком¹⁵, І. Верхратським¹⁶ та М. Гиряком¹⁷, народні казки П. Ілька займають першорядне місце. В. Гнатюк від свидницького казкаря Яноша Лешка записав легенду „Як Саламон занімів”¹⁸ та кілька дрібних текстів („Переспанка”, „Бабина дівка”, „Дещо про хрестини”)¹⁹, а від Міклоша Антоника опублікував легенду „Саламон, його мати і мудра дівчина”²⁰. І. Верхратський від невідомого казкаря (чи казкарів) опублікував всього-на-всього шість текстів казок. Значним поповненням публікованих фольклорних казок із Свидниччини є збірник „Українські народні казки Східної Словаччини”, т. 4 (Пришів, 1972), в який увійшли казки 7 казкарів — І. Мотики та М. Орловського із с. Довгуня, Г. Щерба із с. Гавринець, І. Галая із с. Свидничка, І. Мельника із с. Кружльова, М. Щамбори із с. Гунківці та М. Ілько із с. Бодруджал²¹. М. Ілько в даному збірнику має

¹¹ Журнал „Дружно вперед”, XXI, 1971 № 1, стор. 22—23.

¹² Там же, № 7, стор. 22.

¹³ Там же, стор. 22—23.

¹⁴ Там же, стор. 23.

¹⁵ Володимир Гнатюк. Етнографічні матеріали з Угорської Русі, т. III. — Етнографічний збірник (далі — ЕЗ), т. IX, 1900, стор. 79—81.

¹⁶ Див. цит. працю.

¹⁷ Українські народні казки Східної Словаччини, т. 4. (Впорядкування, вступ, післямова та коментарі Михайла Гиряка). СПВ, ВУЛ, Пришів, 1972.

¹⁸ ЕЗ, т. IX, стор. 79.

¹⁹ Там же, стор. 80—81.

²⁰ Там же, стор. 79—80.

²¹ УНКСС, т. 4.

опубліковані 3 тексти — „Дід і Коза”²², „Мачуха і Янчо”²³ та „Як старий дід до школи ходив”²⁴. З-поміж наведених семи казкарів виділяється незвичайний щодо оповідацької майстерності І. Мотика, який своїми 14 текстами народних казок збагатив місцеву українську казкову традицію. В репертуарі І. Мотики переважають фантастично-пригодницькі казки. Цей вид народної прози І. Мотика культивував і оповідав без мінімальних втручань у поетику казки. Саме це надає на цінності казок І. Мотики, який належить до найкращих місцевих українських казкарів.

Казкар М. Щамбора оповів стільки ж казок, як і І. Мотика, однак палітрі гунківського казкаря в окремих випадках, головне, оповідаючи фантастично-пригодницькі казки, бракує витончена традиційна поетика казок. Якщо І. Мотика в максимальній мірі дотримує композицію фантастично-пригодницької казки, то М. Щамбора у відношенні до цієї композиції поводиться вільно. Він не дотримує правило троїчності дій, внаслідок чого сюжет його казки надто зредукований.

Інші відомі нам казкарі Свидниччини (М. Орловський, І. Мельник, Г. Щерба, І. Галай та М. Ілько) не досягли рівня І. Мотики ні щодо кількості казок, ні щодо майстерності оповідання цих казок. Однак репертуар кожного із цих казкарів має певну художню та наукову цінність. Так, наприклад, з іменем М. Орловського в'яжуться цікаві тексти казок про тварин „Лисиця і Вовк”²⁵ та „Поросята і Вовк”²⁶.

Подібно й з іменем М. Ілько в'яжеться казка про тварин „Дід і Коза”. На Свидниччині було записано ще один текст казок про тварин „Хитра Лисиця і Вовк”. Загальновідомо, що в українській етнічній області Східної Словаччини побутує порівняно мало казок про тварин. В. Гнатюк в українській етнічній області Східної Словаччини не записав ні однієї казки про тварин. І. Верхратський з цієї області опублікував кілька етіологічних казок та казок про тварин²⁷. Саме з цього аспекту кожний новозаписаний текст казок про тварин в районах Східної Словаччини, заселених українцями, становлять для фольклористики вагому цінність²⁸.

І. Ілько перевершив своїх сучасників-казкарів і щодо кількості

²² Там же, стор. 220—223.

²³ Там же, стор. 224—225.

²⁴ Там же, стор. 125—127.

²⁵ Там же, стор. 226—227.

²⁶ Там же, стор. 120—124.

²⁷ Іван Верхратський. Цит. праця, стор. 113, 114, 119 та ін.

²⁸ На необхідність збирання казок про тварин в області Карпат вказав Володимир Плачинда у своїй рецензії „Вдовольнити спрагу” („Народна творчість та етнографія”, 1969, № 3, стор. 95).

записаних від нього казок, і щодо ідейно-художньої завершеності цих казок. В даній праці будемо намагатись вказати на сюжетний репертуар казок П. Ілька, а також розглянемо стиль його казок. Але перш ніж перейдемо до аналізу намічених проблем, наведемо кілька біографічних даних бодруджалського казкаря.

Казки П. Ілька налічують 24 тексти. Щодо використання засобів поетики ці казки поділяються на дві групи. Першу групу становлять фантастично-пригодницькі казки: „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало”, „Пригоди одного із семи братів”, „Чарівне дзеркало”, „Мати, син і розбійники”, „Золота рибка”, „Король, стрілець і його жінка”, „Про королевича Марка”, „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”, „Про сироти, що їх мачуха прогнала”, „Лісник і його сини”, „Проклятий син”, „Газда і його жінка”, „Попел і жаба”, „Сирітка Ганька”, „Швець і його син”, „Про трьох братів-гавранів”, „Бідний коваль і його доночка” та „Як служив Янко у попа”. Решта казок П. Ілька інклінують до соціально-побутових казок: „Син професора”, „Про Мотузару”, „Шиковний мальчик”, „Король, його доночка і циган”, „Король, монахи і мельник” та „З того світу”. Як бачимо, три чверті текстів — це фантастично-пригодницькі казки, і тільки одна чверть репертуару П. Ілька в більшій мірі має ознаки соціально-побутових казок.

Сюжет казки „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало” має широке міжнародне застосування. В. Гнатюк від М. Пустая записав казку „Як руський кральович з великим Янком сватав царську доночку”²⁹. І. Полівка, як і інші казки, записані В. Гнатюком та І. Верхратським, залучив до „Súpis slovenských rozprávok”³⁰, як зразки „rozprávok maloruských... obyvateľov z východného Slovenska”³¹. В цілому І. Полівка залучив даний сюжет до тієї тематичної групи казок, в якій троє братів ідуть батькові по лікарство³². В каталозі типів народних казок по системі Антті Аарне та Стіта Томпсона³³ даний сюжет знаходимо під номером 551. Ю. Кржижановський у своєму каталозі „Polska bajka ludowa w układzie systematycznym” даний тип наводить під номером 551³⁴.

²⁹ Е3, т. IV, стор. 62—69.

³⁰ Jiří Polívka. Súpis slovenských rozprávok (далі — Jiří Polívka. Súpis...), zv. II, Turč. Sv. Martin, 1924, стор. 378—380.

³¹ Там же, т. I., 1923, стор. 157.

³² Там же, т. II., 1924 стор. 365.

³³ Typy ľudových rozprávok. Klasifikácia a bibliográfia, zv. I, Praha, 1930.

³⁴ Julian Krzyżanowski. Polska bajka ludowa w układzie systematycznym, t. I, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1963, стор. 178.

Фантастично-пригодницькі казки П. Ілька мають і ту спільну рису, що майже всі вони набули форму розгорнутих повістей. Одним із таких творів є казка „Пригоди одного із семи братів”. Подібно й казка „Чарівне дзеркало” має міжнародне застосування. В каталогі АaTh знаходимо її під номером 709 у комбінації з мотивами типу № 706. І. Полівка опублікував словацькі варіанти цієї казки в „Súpise slovenských rozprávok”³⁵. Подібно її сюжет казки „Золота рибка” має міжнародний характер. В каталогі АaTh цей сюжет знаходимо під номером 303. Польський тип, зазначений в каталогі Ю. Крижановського під номером 303, значно відмінний. Словацький варіант засвідчив І. Полівка в „Súpise slovenských rozprávok”³⁶.

Казка „Про королевича Марка” в каталогі АaTh займає позицію під номером 930. Під цим же числом знаходимо її польські варіанти в каталогі Ю. Крижановського³⁷. Словацькі варіанти відмічені І. Полівкою в „Súpise slovenských rozprávok”³⁸. окремі мотиви цієї казки відшуковуюмо в раніше опублікованих нами казках. Так, наприклад, мотив розподілу грошей між братами виступає в казці „Гроши — смерть і некло”³⁹. Мотив — бідняк іде за чотирма порадами до ворожилі — відомий також із казки „Як бідняк шукав долю”⁴⁰.

Сюжет казки „Проклятий син” в АaTh стоїть під номером 425, а в „Súpise slovenských rozprávok” його читаємо в 3 томі (48 А 1—4).

Широковідому казку „Про трьох братів-гавранів” записано і від П. Ілька. В каталогі АaTh цей сюжет знаходимо під номером 451. Подібно і Ю. Крижановській у своєму каталогі даний текст наводить під номером 451. І. Полівка в „Súpise slovenských rozprávok” також наводить цей сюжет (44 В 1). В. Гнатюк у 1896 р. казку „Про сімох братів-гайворонів і їх сестру” записав від М. Пустая і опублікував її в „Етнографічних матеріалах з Угорської Русі”⁴¹. Відомі ще два варіанти цієї казки. Перший належить М. Пірош із с. Руське на Синевчині і опубліковано його під назвою „Три брати і їх сестричка”⁴², а другий оповів нам В. Мицак (35 років) із с. Березовець Гуменського

³⁵ J. Polívka. Súpis..., zv. III, 51 c.

³⁶ Там же I, стор. 202—221.

³⁷ J. Krzyżanowski. Polska bajka ludowa..., tom I, č. 930.

³⁸ J. Polívka. Súpis..., zv. III (31 В 2), стор. 8—11.

³⁹ УНКСС, т. 2, стор. 204.

⁴⁰ Там же, т. 3, стор. 16—199.

⁴¹ Е3, т. IV, 1898, стор. 112—114. (Дана казка була літературизована і опублікована в збірнику „Українські народні казки Східної Словаччини”, т. 1. СПВ, ВУЛ, Пряшів, 1965, стр. 76—82; Гора до неба. Видавництво „Карпати”, 1968, стор. 18—23).

⁴² УНКСС, т. 3, 1969, стор. 51—85.

округу і опубліковано його під назвою „Про трьох братів-гайворонів”⁴³.

Казка „Бідний коваль і його донька” також широко побутує. Знає її каталог типів народних казок АaTh — 710, і каталог Ю. Крижановського — 710, а знаходимо її і в „Súpis slovenských rozprávok” (III, 44 A (1). В. Гнатюк варіант цієї казки записав у 1899 р. від Кристини Михні із с. Орябина Старолюбовнянського округу і опублікував її під заголовком „Дівчина і чарівниця”⁴⁴. Із післявоєнних записів цієї казки згадаймо ще варіант „Бідний коваль і його донька”⁴⁵, розказаний літньою жінкою-казкарем із с. Осадне Гуменського округу.

Сюжет казки „Як служив Янко у попа” відомий і каталогові АaTh (1000, 1004, 1063, 1084, 1132), і каталогові Ю. Крижановського (1000), і „Súpisu slovenských rozprávok” (IV, 89). Варіант цієї казки наводить і В. Гнатюк⁴⁶. Казкар Ю. Шамулка оповів нам цю казку в 1962 р., і знаходимо її в 2 томі місцевих українських народних казок⁴⁷.

Фантастично-пригодницьким казкам „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”, „Лісник і його сини”, „Газда і його жінка”, „Сирітка Ганька” та „Швець і його сини” також не знайдено міжнародні паралелі. Варіанти казок „Про сироти, що їх мачуха прогнала”⁴⁸ та „Понел і жаба”⁴⁹ знаходяться в „Súpisu slovenských rozprávok” І. Полівки.

Із вищепередного бачимо, що більшість фантастично-пригодницьких казок має міжнародне застосування. окремі варіанти цих казок відомі і українській казковій традиції в Східній Словаччині, і польській, і словацькій казковим традиціям. Репертуар П. Ілька та його жінки М. Ілько приносить нам і такі казки, які не знають варіантів ні в словацькому, ні в польському фольклорі. Кілька текстів казок П. Ілька має один і більше варіантів у досі відомих записах українських народних казок Східної Словаччини.

Соціально-побутові казки в репертуарі П. Ілька становлять 25 процентів. З них сюжет казки „Син професора” відомий і каталогові АaTh (935), і каталогові Ю. Крижановського (935), і „Súpisu slovenských rozprávok” (IV, 119 1, 2). Тип казки „Шинковний малляр” також зна-

⁴³ Там же, стор. 80—85.

⁴⁴ ЕЗ, т. IX, 1900, стор. 59—60.

⁴⁵ УНКСС, т. III, 1969, стор. 240—243.

⁴⁶ ЕЗ, т. IX, 1900, стор. 51—53.

⁴⁷ УНКСС, т. 2, 1966, стор. 76—82.

⁴⁸ J. Polívka. Súpis..., zv. III. 1927, č. 46.

⁴⁹ Там же, т. II, 1924, № 13.

ходиться в каталозі AaTh (1730). Знає його і „Súpis slovenských rozprávok” (IV, 122 Cb (1)). Крім того, знаємо три місцеві варіанти даного сюжету⁵⁰. Сюжет „Король, його донька і циган” не знайдено в жодному з наведених каталогів. Казка „Король, монахи і мельник” зазначена в каталозі AaTh (922). Деякі мотиви цієї казки в'яжуться з іншими місцевими українськими казками. Мотив відгадування загадок, загаданих королем, оповів у казці „Циган і король”⁵¹ І. Полянський із с. Якуб'яни Старолюбовнянського округу, а мотив відгадування загадок мудрою дівчиною читаємо в казці М. Щамбори „Невірна жінка”⁵². Словацький варіант даного сюжету досі не знайдено. Інша соціально-побутова казка П. Ілька — „З того світу” — відома і в каталозі AaTh (1540), і в каталозі Ю. Кржижановського (1540), і „Súpisu slovenských rozprávok”⁵³. В післявоєнних записах українських народних казок Східної Словаччини більше разів зустрічаємо мотив: чоловік з того світу одержав від жінки гроші, а від її сина обманом дістав коня.⁵⁴ Цей мотив ще повторюється в казці „Іван, чижем, жид і баран”⁵⁵, записаній від М. Пірош із с. Руське Гуменського округу.

М. Ілько, крім вищезгаданих, оповідає ще соціально побутові казки: „Як кум воли продав”, „Дві куми”, „Як брати судилися” та „Кожний для себе”. Цим казкам досі не знайдено міжнародні паралелі.

Репертуар казок П. Ілька неповний. Він у похилому віці забув значну кількість казок. Нинішній репертуар П. Ілько оповідає здебільшого пастухам на пасовиську або дітям під час довгих зимових вечорів. М. Ілько своїми шести текстами соціально-побутових казок і однією казкою про тварин поповнила репертуар бодруджалського казкаря, але щодо майстерності оповідання народної прози не досягла його рівня. Вона зовсім не культтивує фантастично-пригодницькі казки.

Стиль казок П. Ілька цікавий, по-перше, з боку мови, якою оповіджені ці казки, і, по-друге, з боку збереження в них відносно повної поетики традиційних народних казок. Казки П. Ілька, на відміну від посередніх оповідачів, розказані живою, барвистою народною розмовою мовою. Незважаючи на те, що П. Ілько вже більше трьох десятків років живе в с. Бодруджал на Свидниччині, в його мові ще й нині знаходимо низку елементів говірки рідного села. Так, наприклад, для бодруджалської української говірки не характерний голосний

⁵⁰ ЕЗ, т. IX, 1900, стор. 11—13; УНКСС, т. 2, стор. 121—122, 161—163.

⁵¹ УНКСС, т. 2, стор. 248—250.

⁵² Там же, т. 4, стор. 194—196.

⁵³ J. Polívka. Súpis..., zv. V, 1931, 133 A 1, 2.

⁵⁴ УНКСС, т. 2, стор. 153—157.

⁵⁵ Там же, стор. 150—151.

звук „у” в словах „він”, „кінь”, „лішов”. П. Ілько саме цей звук вживав паралельно із звуком „і” („вун”, „кунь”, „пушов”). Для говорки с. Грушово на Закарпатті характерний рухомий наголос. П. Ілько в своїх казках в основному користується сталим наголосом на другому складі від кінця. Мова казок П. Ілька не засмічена зайвими словами або словами-паразитами, як це інколи буває в казках окремих казкарів.

П. Ілько вміло користується засобами поетики народної традиційної казки. Особливо фантастично-пригодницькі казки П. Ілька можуть послужити надійним джерелом для вивчення поетики традиційної народної казки українського населення Східної Словаччини. В казках бодруджалського казкаря тривке місце займають вступні формули⁵⁶, або зачини, далі — заключні формули,⁵⁷ або кінцівки. П. Ілько казковий текст переплітає прислів’ям та приказками, чим мова народного прозового твору набуває строкатості, переконаності і в певному розумінні культівованості. Синтаксичні повторення⁵⁸ в казках П. Ілька виступають досить часто і відіграють в них відповідну функцію. Також порівняння як загальновідомий засіб фольклорної поетики займає певну позицію в казках П. Ілька. Метафори більш характерні для народної поезії, але тут-там їх використано і в народних розповідних жанрах. Подібну думку можна висловити і відносно епітетів, які широко використовуються творчими та інтерпретаторами народних пісень, народних казок тощо. Знає їх і П. Ілько. В його казках вижито низку традиційних епітетів. І завдяки цьому казки оповідача- „фантаста” вражають легкістю, завершеністю, витонченістю. Відомий білоруський літературознавець і фольклорист Л. Г. Бараг з-поміж низки компонентів стилю народної казки виділив слова з пом’якшувальними суфіксами.⁵⁹ І для стилю казок П. Ілька характерний цей засіб народної художньої мови. Мабуть, найбільш характерні для такої мови вигуки. Без цього засобу на вираження найрізноманітніших почуттів людини не обходяться ні казки П. Ілька. Як у казках інших казкарів,

⁵⁶ В українській фольклористиці частіше вживався термін „зачин”, тоді як у давнішій фольклористичній літературі вживався термін „вступна форма-ла” (І. Полівка та ін.).

⁵⁷ Те саме стосується і терміну „кінцівка”.

⁵⁸ Про лексичні повторення в місцевих українських народних казках диви статтю Аделії Кундарт „Лексичні повторення та їх функції в народних казках українців Східної Словаччини”. — „Дружно вперед” ХХІ, 1971, № 5 (Додаток „Школа і життя”, травень 1970—71, № 9, стор. 7).

⁵⁹ Л. Г. Бараг. Беларуская казка. Выдавецства „Вышэйшая школа”, Мінск, 1969, стор. 218—220.

так і в казках П. Ілька знаходимо розвинений діалог. окремою проблемою дослідження казок П. Ілька може бути вивчення імен та прізвищ в його репертуарі. Не без цікавості є й інші складові частини стилю казок бодруджальського казкаря, наприклад, опис природи, відхилення від основної розповіді, спостереження із життя тощо.

Цей стислий перелік складових частин стилю казок П. Ілька не може нам дати повну картину про поетику більш як двох десятирів народних прозових творів. Тому в даному викладі цієї проблематики будемо намагатись детальніше зупинитись на кожному із вищезгаданих і незгаданих питань, щоб, таким чином, наша уява про близько трьохсотсторінковий казковий матеріал була максимально повною і точною.

Перехідні стилістичні формули і типові місця, як говорить Л. Г. Бараг, „в казках... служать засобом для надання творові помітного колориту, „казковості” і своєрідного інтонаційного ладу, який підкреслює фантастику і епічну стрункість казкового сюжету”.⁶⁰ Фантастично-пригодницькі казки П. Ілька, так би мовити, наскіченні переходіними формулами і типовими місцями в такій мірі, як ні в одного з казкарів української етнічної області Східної Словаччини. Ці типові місця перш за все стосуються характеристики окремих геройів тієї чи іншої казки. Так, наприклад, у фантастично-пригодницькій казці „Король, стрілець і його жінка” для характеристики дівчини використано формулу: „Як уже була пазурка загосна, а вночі, як прийшла дванаста година, она зо себе скору зошмарила, та така шумна дівка, же на цалуй кулі земськую такої ніт, така красавиця. Око не чуло, ухо не виділо, така була шумна. Як єй увиділа особа чоловічеська на три крохи — заставився, не знав що бесідувати, така була шумна”. В цій характеристиці героя казки найвагомішим є порівняльний елемент, побудований за допомогою гіперболи. Казкар не задоволяється простим, натуральним зображенням дівчини і для підсилення незвичайної красоти використовує двоступеневу гіперболу, кажучи, що „на цалуй кулі земськую такої ніт”, що „око не чуло, ухо не виділо, така була шумна”. Подібно й у формулі „Ой, як прийшов гу молодшуй, йой, та така шумна була, же око не чуло, ухо не виділо таку шумну дівку” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”) використано той же гіперболістичний елемент і в тому ж плані — для опису зовнішньої сторони героя. Зразу зауважимо таке, що найбільш тривкими в цій подібних характеристик геройів казок П. Ілька є саме цей гіперболістичний елемент. Решта думок, вжитих казкарем з метою

⁶⁰ Л. Г. Бараг. Цит. праця, стор. 182.

характеристики героя, підпорядковані саме цьому гіперболістичному елементові. Цей елемент у поширеній формулі-характеристиці займає домінуючу позицію. Інколи казкар такій формулі-характеристиці відбирає нюанс фантастичності, даний саме цією гіперболістичністю, і залишає до неї мірку натуралізму чи гумору, чим у певному розумінні дій казки, вчинкам героїв казок надає реальне звучання. Як приклад сказаного наведемо формулу-характеристику із казки „Лісник і його сини”. Казкар говорить: „Она шумна, бештія. Око не чуло, ухо не виділо таку жену шумну. Она личка червеної мала, очі чорни, но, шумна барз была, но”. Здалось би, що початок і кінець цієї формулі не відповідає узусу казкової поетики, оскільки тут безпосередньо застосовано фантастичний і реалістичний елементи, які насправді виключають один одного. В дійсності ж ідеться про індивідуальний творчий початок казкаря, який в силу свого таланту вміло поєднав в казці засіб фантастичного і реалістичного зображення казкових геройв. І в цьому слід вбачати авторство казки того чи іншого казкаря⁶¹.

П. Ілько в характеристиці позитивних героїв казки користується в основному тим же рядом слів, правда, в одному випадку в поширеній формулі, а інколи без допоміжних елементів. Так, наприклад, казка „Попел і жаба” має формулу-характеристику: „Но, рад не рад, треба йти домів, взяв та й поймав так за карк, поцілував, скора спала — не така шумна дівка вийшла, же око не чуло, ухо не виділо, така красива”. А в казці „Про трьох братів-гавранів” оповідач із формулі-характеристики: „А то така шумна дівка була, же око не чуло, ухо не виділо, таке дівчатиско шумне” відкинув саме ряд секундарного значення слів.

Подібно й фантастичні помічники позитивних героїв мають свою характеристику. І в даному випадку казкар користується гіперболістичною формулою: „Як ся зробив з неї кінь, та такий кінь — на півдруга нещастя, же око не чуло, ухо не виділо такого коня” („Король, стрілець і його жінка”). Або: „Але то таки ся породили тоты, же кобила мала такого коня, же око не чуло, ухо не виділо такого коня”.

З такою характеристикою казкового коня як фантастичного помічника позитивного героя казки в умовах української етнічної області Східної Словаччини зустрічаємося тільки в одному випадку, а саме — у випадку П. Ілька. В казках цього казкаря гіперболістично подано й характеристику вбрання героя чи його деталей. Так, наприклад,

⁶¹ Див. Д. К. Зеленин. Великорусские сказки Пермской губернии. — „Записки ИРГО по отделению этнографии”, том XLІ, Петроград, 1914, стор. 656.

казка „Золота рибка” має таку формулу-характеристику мундур: „Вопхав му, витягне такий мундур, же око не чуло, а ухо не виділо такий мундур”.

Опис місцевості в народних казках розрізаний по всіх текстах. „Пейзаж у казці взагалі займає мало місця, на нього звертається увага лише тоді, коли ним обумовлена дія, яка розгортається в казці, тому два-три штрихи бувають достатні, щоб встановити зовнішні умови події, — писала Е. Слеонська і додала: — Ці риси звичайно одні і ті ж, що встановилися, застигли (стрімка гора, дрімучий ліс, синє море і т. д.)”⁶² П. Ілько також не вдається до широкої характеристики природи. В його казках знаходимо стислий опис лісу, дерев тощо. Із широколистих дерев П. Ілько найчастіше вилітає в свою оповідь опис дуба, дубів тощо. В казці „Лісник і його сини” брати опинилися в лісі; там були: „Шумни дубы, такы, же око не чуло, ухо не виділо, такы высоки дубы”. У фантастично-пригодницькій казці „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку” читаємо таку характеристику дуба: „На п’ятий день прийшов гу єдному дубові. То быв дуб на пувдруга нещастья высокий, такый стром, же око не чуло, ухо не виділо. А пуд тым стромом такый хлоп — на півшуха высокий”. В іншому випадку казкар не називає вид дерева і висловлюється про нього загально: „Прийшов гу єдному стромові, гу такому, же око не чуло, ухо не виділо, такий стром великий”.

П. Ілько подає характеристику й інших предметів, що виступають у казках. У казці „Швець і його син” для характеристики побутової обстановки використано формулу: „Хочу, жебы ся ту такий дом поставив, жебы быв сто раз крашый, як у краля, дванадцятьпосходовий, а жебы в каждой ізбі было зелене світло, а жебы там быво таке буторя, же око не чуло, ухо не виділо”. Для підсилення незвичайності предмету, речі, явища, істоти тощо казкар вживає й іншу формулу: „Тота вдова мат там вшелякы закуски, іші такы дід ані прадід не видів” („Про сироты, що їх мачуха прогнала”). Порівняльний зворот „іші такы дід ані прадід не видів” також не властивий стилю казок інших оповідачів.

Говорячи про казкову обрядність, згадаймо, що оповідач Михайло Орловський із с. Довгуня Свидницького округу в казці „Король і його сини” у вступній формулі, крім іншого, говорить таке: „Швіт был павучином покрътый, а галушками побитый”⁶³. П. Ілько ту ж саму

⁶² Елена Елеонская. Влияние местности на сказку. — „Этнографическое обозрение”, № 1—2, Москва, 1915, стор. 39.

⁶³ УНРСС, т IV.

думку, правда, в дещо зміненому вигляді, використав не як вступну формулу, але як внутрішню формулу: „Но але даколи, тамтима роками, коли був світ побитий самима дочками, та не було поштох, моторох, а кочох, але все в місті быв еден такий хлоп, што мусив письмо однести аж до рук” („Чарівне дзеркало”). Казкар вступну формулу поширив деякими деталями про побут минулого. В казці „Бідний коваль і його доњка” вжито формулу: „А тоді тото не знали зробити, тамтима роками, коли був світ побитий самима дочками”.

Типовою перехідною формuloю в казках П. Ілька є думка: „Роздумовав собі, роздумовав, но але приповідка ся скоро кончит, але то не так скоро роздумав” („Король, стрілець і його жінка”). В даній казці щойно наведена перехідна формула виступає двічі. Крім того, знаходимо її і в казці „Мати, син і розбійники”: „А она, приповідка, ся скоро повідат, але то роки було”. Або: „Іде він, іде, іде, но але то приповідка ся повідат скорше, але то нескоро з того ліса вийшов”. В трохи зміненому вигляді дана формула виступає в казці „Про сироти, що їх мачуха прогнала”: „Бо приповідка ся скоро повідат, но але то не так на коротко пішло, як я повів. То перейшло пару років”. Або в тій же казці читаємо: „Але то не так скоро ся робит, то помалы”. Казка „Як служив Янко у попа” також знає цю формулу: „Тот, як шмарив, та аж о двадцять штири години впала, бо приповідка ся повідат скоро, але то не так прудко ішло”.

Більш-менш усталеною є формула: „Клуб’я веде го, веде горами, долинами та привело го на рівнину гу морю”.

З усталеними типовими місцями зустрічаємось і в прямій мові. В казці „Чарівне дзеркало” читаємо формулу: „Хлоці, хлонці, ідьте тому уйкові, чемеряному отцюві, тоту ногу возьте, а положте на постіль. Хто знат, тіко уж тыжнів отець іде”. Або: „Шумна ты, шумна, але твоя дцера у світі сто процент краша, як ты” (Там же), „Кедь не принесеш, головов есь коротший” („Король, стрілець і його жінка”). „Тікы роки я ту, а ще еден не оповажився так близько прийти, як tot” („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало”), „Ту с такий карабин, же хто го достане до рук, а лем так заціліт, не мусит барз ціляти, а стягне когут, та застріліт, што на світі лем захоче, а жадного выбуху, ані дыму не буде” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”).

Перехідні формули і типові місця — це складова частина поетики народної казки. Поряд з іншими компонентами поетики народної казки вони відігровують функцію „казковості” і своєрідного інтонаційного ладу, як було сказано вище. Перехідні формули і типові

місця виконують і функцію ретардаційну. Головне, фантастично-пригодницькі казки позначені нюансом ретардації.

Традиційні народні казки П. Ілька обрамлюють вступні та заключні формули. Найтиповішою вступною формулюю казок П. Ілька є: „Было де не было, в сімдесят се́мий столиці, за горячим, за зимним морьом; дав бы бог нашим неприятелю таке добро: яйця, як відро, очі, як цубулі, жебы їм вийшли з головы, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. Даколи, тамтама роками, коли світ быв побитий самима дочками, — а тепер ай череп, ай бляха, ай шытко, — та то не так было, лем так ся муг дустати гу войську, як дашто у валалі провинив. Але як пішов гу войську, як го председа загласив, же збуй, недобрі робит у валалі, та як пішов за вояка, та мусив служыти дванадцять року. Не два роки, але дванадцять” („Пригоди одного із семи братів”). Цей вступ-зачин переріс в окремий переказ. Для цього характерні такі компоненти: по-перше, вступна формула „Было де не было в сімдесят се́мий столиці, за горячим, за зимним морьом”; по-друге, соціально-громадське замовляння „Дав бы бог нашим неприятелю таке добро...” і т. д.; по-третє, друга вступна формула „Даколи, тамтама роками...” і т. д. і, по-четверте, переказ із життя „... а тепер ай череп...” і до кінця цитована формула. Такий конгломерат поетичних засобів (вступна формула + соціально-громадське замовляння + друга вступна формула + переказ із життя = вступній формулі даної казки) не дуже часто явище у фольклорі, і його в певному розумінні можна вважати творчим досягненням казкаря П. Ілька. В інших випадках казкар вживає тільки одну з вищеперечислених частин складеної вступної формули. Казку „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало” він починає формулою: „Было де не было, в сімдесят се́мий столиці...”. В казках П. Ілька знаходимо й контамінацію вступної формули, замовляння та заключної формули: „Было де не было, в сімдесят се́мий столиці, за горячим, за студеним морьом, дав бы бог нашим неприятелю таке добро: очі, як цубулі, жебы їм вийшли з головы, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. А сів-им на повересло, аж ту я ня принесло” („Чарівне дзеркало”). Казкар, очевидно, не розрізняє вступну формулу від заключної і тому останню переносить з кінця казки на початок.

Імпровізаторські задатки П. Ілька проявляються вже у варіюванні вступних формул. У випадку казок „Мати, син і розбійники” та „Швець і його син” із вищеперечисленої вступної формули він відкинув заключну формулу („А сів-им...” і т. д.) і вжив її на правильному місці — в кінці казки як складову частину заключної формули. Казки „Золота рибка” та „Про королевича Марка” мають зачин: „Было

де не было, в сімдесят сеумій столиці, за горячим, за зимним морьом". Казка „Про сироти, що їх мачуха прогнала" має вступну формулу, як вищеприведена казка без заключної формули. Казка „Лісник і його сини", крім іншого, цікава її своєю вступною формулою: „Было де не было, в сімдесят сеумій столиці, за горячим, за зимним морьом; дав бы бог нашим неприятелю таке добро: яйця, як відро, очі, як цибулі, жебы їм вийшли з головы, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. А казка-небылиця, хто ня не выслушат, няй му выгнє потылиця". Новою є кінцева думка цієї формули, яка вживается і як кінцівка. Правда, майбутній час дієслова „не выслушат" у кінцівці замінено минулим часом („не выслушав"). В інших випадках вступні формули П. Ілька повторюються або відрізняються одна від одної певною стилістичною зміною або заміною: „Было де не было, в сімдесят сеумій столиці, был ёден хлоп і баба"⁶⁴, „Было де не было, в сімдесят сеумій столиці, быв ёден краль..." („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало"), „Было де не было, в сімдесят сеумій столиці, за горячим, за зимним морьом, був ёден піп" („Як служив Янко у попа").

Якщо основною вважати поширену вступну формулу, про яку йшла мова вище, то решта зачинів казок П. Ілька побудована за правилом редукції. П. Ілько, обмежаючи трафарет, варіює вступні формули своїх казок. Отже, в його репертуарі знаходимо зачини: по-перше, поширені, або складені з кількох формул; по-друге, прості типу „Был ёден газда..." і, по-третє, зачини, в яких поряд з традиційною формулою стоїть міркування казкаря, яке своїм змістом не поєднане зі сюжетом казки. Взагалі можна сказати, що П. Ілько одинокий казкар українців Східної Словаччини, який щодо вживання вступних формул найбільш оригінальний і найбільш відданий казковій фольклорній традиції. І вжиті ним традиційні вступні формули є цього доказом.

Казкар П. Ілько сповістив нам і кілька цікавих заключних формул. Однією з таких формул є: „А они позбиралися і пришли домів, та жили, докля їм ся жылы не поторгали, а насы не помоцували" („Чарівне дзеркало"). Інколи казкар об'єднує в одну формулу кілька кінцівок, які в інших казках виступають самостійно. Для прикладу наведемо кінцівку: „І велика гостина была за піврока. Краль тримав гостину, бо сестру му сын высвободив. И так они краліют і жают, кільд їм ся жылы не поторгали, а насы не помоцували. Прийшов-им до Конжуховець, приповідці конець. А сів-им на повересло, аж ту ня присело" („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало"). В цій

⁶⁴ „Дружно вперед", XXI, 1971, № I, стор. 23.

складеній формулі є чотири кінцівки. В першій з них наголошується на гостині, яку влаштував король після визволення його сестри; в другій — на тому, що герой щасливо живуть далі; в третій повідомляється про кінець казки і в четвертій вказано на місце прибуття оповідача після довгого подорожування нібито з героєм казки. П. Ілько знає кілька кінцівок і за власним смаком утворює з них контаміновані „твори”. В одному з цих „творів” об’єднано виступає більше кінцівок, а в іншому — менше. окремі формули різняться лише незначними мовно-стилістичними змінами. Якщо порівняємо вищезгадану кінцівку з наступною, то спостережемо, що початок цих двох складених формул відмінний, а решта їх елементів тотожна: „.... і так прийшов дому, і жыв докля му ся жылы не поторгали, а наши помоцовали. Прийшов-им до Кожуховець, приповідці конець. Сів-им на повересло, аж ту ня принесло” („Як служив Янко у попа”). Кінцівка: „.... а прийшли дому та й жыли, докля їм ся жылы не поторгали, а наши помоцовали. Прийшов-им до Кожуховець, та й приповідці конець. Сів-им на повересло, аж ту ня принесло, де-м приповідці зробив конець” („Мати, син і розбійники”) відмінна від попередньої останнім підрядним реченням обставини місця.

Заключні формули казок П. Ілька, як можна спостерегти, є односкладові, двоскладові, три- і більшескладові. Для односкладових кінцівок характерна формула, яка збігається із складнопідрядним реченням („.... прийшли дому та й жыли, докля їм ся жылы не поторгали, а наши помоцовали”) та яка часто поєднана з попереднім реченням за допомогою єднального сполучника „i” („a”). Односкладова заключна формула виступає і окремо, не будучи поєднаною з власною казкою. Такою односкладовою кінцівкою, наприклад, є формула: „Прийшов-им до Кожуховець та й приповідці конець” („Про трьох братів-гавранів”). Двоскладова кінцівка побудована із двох самостійних кінцівок („Я з того страху втік аж до Кожуховець, та й уж-им скончив, конець” та „А сів-им на повересло, аж ту ня принесло” („Лісник і його сини”). Кожна з цих формул має двочленну будову. Як для багатьох інших, так і для цих кінцівок характерна рима і ритм. Саме римою односкладова кінцівка поділена на дві одинакові половини. Сама ж рима в кінцівках буває жіночою і внутрішньою (Кожуховець — конець). Своєю двочленністю будовою, ритмом та римою заключна формула казки нагадує нам прислів’я, які так само мають двочленну будову, ритм і риму⁶⁵. Є типові односкладові кінцівки, які повторюються

⁶⁵ Українська народна поетична творчість, том I. Державне учебово-педагогічне видавництво „Радянська школа”, Київ, 1958, стор. 331.

в репертуарі одного казкаря. Але зустрічаються й кінцівки, якими володіє більше казкарів і з різних місцевостей. Відомі й такі випадки, коли казкар в силу свого таланту варіює, переінакшує традиційні кінцівки. Такою заключною формулою, наприклад, є кінцівка: „Я з того страху втік аж до Кожуховець, та уж-им скончив, конець” („Пригоди одного із семи братів”), в якій другу половину речення слід вважати результатом імпровізації казкаря. Оповідач типу П. Ілька застосовує свою творчу манеру як до змісту казки, так і до її вступних та заключних формул. У трискладовій заключній формулі „... а прийшли дому та й жили, докля їм ся жили не поторгали, а нашы помоцовали. Прийшов-им до Кожуховець, та й приповідці конець. Сів-им на повересло, аж ту ня принесло, де-м приповідці зробив конець” („Мати, син і розбійники”) останнє підрядне речення обставини місця („... де-м і т. д.) штучно зв’язане з римованою кінцівкою і таким чином вона зайво вжита казкарем.

Кінцівка „І так він прийшов дому, і жили, докля їм ся жили не поторгали, а нашы не помоцовали. І казка-небылиця, хто ня не вислухав, най му выгнис потылиця. А прийшов-им до Кожуховець, та й приповідці конець”, крім іншого, цікава своєю внутрішньою складовою частиною („І казка-небылиця... і т. д.”), яка в українських народних казках Східної Словаччини більше не виступає. Ця формула відома в закарпатських народних казках. П. Ілько, очевидно, що формулу прийшов на Східну Словаччину саме з рідного краю.

Як у казках взагалі, так і в кінцівках казкарі використовують географічні назви (Кожухівці). Звичайно назви населених пунктів підбираються із близької околиці і саме такі слова, які б разом із словом „конець” становили жіночу риму, як було вказано вище.

Казки П. Ілька цікаві і з аспекту формул для перепочинку казкаря. Фантастично-пригодницька казка „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало” має таку формулу даного типу: „Но, приповідка ся скоро повідат, але дванадцять голов не так скоро одятти. Жебы їх на стіл положыв, а раз-два не поодтинаш, бо в тім і жили, і кості сут”. Інша фантастично-пригодницька казка („Чарівне дзеркало”) спонукає нам таку формулу для перепочинку: „Но і прийшли домів, велика радість, велику гостину дав тот краль. Таку гостину дав, же й я там выпив пару погарикох солодкої, бо я таку не хотів, жебы ня морочила. Тото солодка, та гамбы-м облизував фурт”. Казкар цією формулою намагається наблизити дію казки слухачеві, підказуючи йому, що й він брав участь у тій чи іншій події. Інколи, оповідаючи казку, казкар невимушененою реплікою звертається до слухачів, чим непрямо активізує їх до слухання, до сприймання оповідуваного. В казці

,,Король, стрілець і його жінка“ спонукає нам саме таку формулу: „Ей, жаба прийшла гу строму, як раз цмокла на шытки корови, як зачало молоко цвірчати там, раз-два було дванадцять метрів молока. Там було, стара, молока...” Серія формул для перепочинку вказує на те, що й казкар хотів бы той чи інший предмет. Користуючись такою формулою, казкар не тільки приєднує час для перепочинку під час довгого оповідання казки, але й освіжує свою оповідь міркою гумору. Ось наприклад в казці „Король, стрілець і його жінка“ виступає „брат Видимий-Невидимий“. Цей герой у своїх діях необмежений. Він може зробити все, що йому забажається. П. Ілько, знаючи про цей хист казкового героя, в репліці зауважив: „Брат Видимий-Невидимий помагат. Такого бы я брата хотів. Tot бы зробив у владі порядок, і веяды“⁶⁶. А про „шапку-невидимку“ казкар говорить: „Таку бы ми тепер треба хощь-им задыхливий. Узяв бы-меду до гамбы, а бы-м не кашлав, а я бы знав кады ходити. Но добре. Саме перше пішов бы-м до корчмы, а бы-м собі сдиу літровку взяв“. У цій формулі, крім іншого, знаходимо деякі дані про самого казкаря. Довідуємося, що він хворіє на хронічну астму („задыхливий“). Подібно й у формулі з казки „Лісник і його сини“ оповідач висловлює бажання мати чарівного помічника: „І того помічника бы-м хотів, кебы-м мав. І тото бы ми ся придало“. Гадаємо, що висловлення бажання мати чарівного помічника генетично відноситься до першопечатків виникнення фантастично-пригодницької казки, коли людина, так би мовити, на кожному кроці зустрічалась із різними природними стихіями, супроти яких вона сама внаслідок низького розвитку суспільства могла боротись лише в обмеженій мірі. Чарівний помічник, який не знав ніякої заборони, в такому разі — це певний доказ волі людини боротись із перешкодами, перемагати їх, або, інакше кажучи, влаштувати собі життя за власним розсудом. Чарівний помічник, таким чином, дуже близький чарівним предметам („шапка-невидимка“, „чоботи-самоходи“, „килим-самоліт“, „кій-самобій“, „меч-кладенець“, „скатертина-самобранка“, „чарівний перстень“, „живуща-цілюща вода“),⁶⁷ які генетично так само належать до першопечатків виникнення народної казки.

В казці „Лісник і його сини“ знаходимо формулу, яка з формального боку відноситься до пізньої доби розвитку суспільства, коли людині були відомі гроши, гаманці тощо. Казкар каже: „І тото бы-м хотів,

⁶⁶ Даная казка була записана 1 лютого 1969 р. Із цієї репліки бачимо, як живо реагує П. Ілько на події навколо себе.

⁶⁷ Г. С. Сухобрус. Казки. — Українська народна поетична творчість, т. I. Державне учитово-педагогічне видавництво „Радянська школа“, Київ, 1958, стор. 375.

такий будільський. Ми були ся придав". Або: „І ми були таке треба, бо що були собі загадав, та уж були ту мав” („Газда і його жінка”). Інколи казкар у формулі для перепочинку вдається до висвітлення того чи іншого явища. Так, наприклад, у казці „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку” оповідач, крім іншого, пояснює, чому в людини тверді п'ятирі: „А не міг так ноги вихопити, та кущок му п'яты прифаркли, зато ми мame п'яты тверды, ніт? Тоді прифаркли там”. Або: „І прийшов та вхопив за кабат женої і торгнув, але не міг стягнути. Зато, смотьте лем добре, кожда жена напереді коротший кабат мат, а назаді — довший. Бо то він натяг того” (Там же). Тут-там у казках П. Ілька виявляємо формули, в яких казкар намагається коментувати певний історичний факт: „Но а даколи, тепер того ніт, даколи, кедь краль повіл, же голову долов, та й взяв шаблю, одтив голову інич” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”). Оповідач у жартівливому плані, вказуючи на свою безпосередню участю у казковій дії, висловлює своє співчуття героя: „А краль такий смутний ходить, де з таков бідов ся буде женив, кедь то брыдота. Аж ми самому було недобре, як-им ей видів” (Там же). „А взяв палицю, а по тих струпках. А так бив, же аж ми люто було” („Лісник і його сини”). В іншій формулі тільки стверджується участю казкаря в дії казки: „А они, як повставали, рубали так, аж ми по голові мясо сканало” („Як служив Янко у попа”).

В народних казках широко використовуються інші фольклорні жанри. Найчастіше казкарі користуються прислів'ями та приказками, народними піснями, загадками, а нерідко елементами з народної весільної драми, описом звичаїв тощо. Так, наприклад, М. Пустай у казці „Царевич злодій” використав такий афоризм: „Добрі тому жити, що вишкотко знає; який хліп хоче, такий на світі дустане. Хтонич не знає, то бідно живе...”⁶⁸. В репертуарі П. Ілька читаємо низку образних висловів (про них піде мова нижче), але прислів'я та приказки казкар не вживає у своїй художній мові.

Для українських народних казок Східної Словаччини характерний граматично-стилістичний прийом, а саме — стилістичні повторення⁶⁹. Ці стилістичні повторення знаходимо і в казках П. Ілька. Л. Бараг, говорячи про стилістичні повторення білоруських народних казок, зауважив, що казкарі, щоб „...створити враження протяжності „епічного часу”, вживають повторення дієслів „іти”, „їхати”, „би-

⁶⁸ ЕЗ, т. III, стор. 195.

⁶⁹ Аделія Кундрат. Лексичні повторення та їх функції в народних казках українців Східної Словаччини. — „Дружно вперед”, XXI, 1971, № 5 („Школа і життя”, 1971, № 9, стор. 7)

тися”⁷⁰. В місцевих українських народних казках так само виявляємо повторення діеслова „іти” в його найрізноманітніших граматичних формах. Найчастіше інфінітивна форма діеслова „іти” в повтореннях виражає протяжність дії, яка щойно відбувається. Носієм, або, краще кажучи, виконавцем цієї дії здебільшого буває той чи інший герой казки. В думці, в якій виступає стилістичне повторення, носія дії не завжди згадано. Таким чином, стилістичне повторення даного типу має формулу: „Іде далі, іде...”, „Іде далі, іде, іде, іде...” („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало”). Або: „Но, іде, іде...”, „Но і іде, іде, раз смотрит — хыжка есть” („Король, стрілець і його жінка”). Носія дії, яку виражає стилістичне повторення, інколи названо особовим займенником „він”. В такому випадку стилістичне повторення виглядає так: „Іде він, іде, іде, но але то приповідка ся повідат скорше, але то не так скоро з того ліса вийшов” („Мати, син і розбійники”), „Іде він, іде, то клуб’я ниток по горах, по лісах, по потоках, то не за драгов. Іде, іде, та й іде та й іде, все смотрит, же клуб’я ся меншат та й меншат, та й раз ся докатуляло” („Король, стрілець і його жінка”), „Та й він ся позбирав і іде і іде, і іде, раз смотрит — видно хыжу” (Там же). „Прийшов він на другу страну, з мурох трава росне та й він помеджи totы муры іде, іде та й раз прийде до єдної ізбы...” („Попел і жаба”).

Засвідчено формулу, в якій носія дії виражає жіноча постаття казки через особовий займенник „она” („вона”): „Она взяла хліб і іде. Іде она, іде, і іде, та й іде, та й іде, та й іде, та й прийшла у пустатынях до єдної хыжі, а то Іжужбаба там била” („Про трьох братів-гавранів”). У формулі: „Ідуть далі, ідуть, видит зась у шанцу таку дюгов велику з бочки” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”) не названо носіїв дії, хоч з тексту казки можна ясно зрозуміти, про кого ідеться. Те саме стосується стилістичного повторення в думці: „І ідуть, і ідуть, і ідуть горами, долинами та й раз прийдуть над єден потік барз глубокий” („Король, стрілець і його жінка”). Правда, тут-там герой казки названо особовим займенником „они” („вони”): „Чекают они, чекают, же ся верне краль” („Мати, син і розбійники”). Особові займенники „він”, „она” („вона”), „они” („вони”), використані казкарем, надають думці із стилістичним повторенням нюанс особливого ритмомелодійного звучання. Казкар, як бачимо, не обмежується якоюсь однією формою стилістичного повторення. В одному випадку для вираження протяжності дії йому вистачає кілька разів повторити одне і те ж слово, а у всіх інших випадках бачимо комбіна-

⁷⁰ Л. Бараг. Цит. праця, стор. 212.

цію певного дієслова із сполучником „і”, „й”, „та й”. Однак протяжність дії не повинно виражати лише стилістичне повторення, складене з певного слова. Цю протяжність в однаковій мірі виражає й тавтологічне повторення⁷¹: „... та й іде, веде го” („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало”).

В українських говірках Східної Словаччини дієслово „їхати” не відоме, тому в місцевих народних казках значно частіше, ніж інде, в протяжних стилістичних формулах виступає та чи інша форма дієслова „їти”.

У кількох казках П. Ілька засвідчено синтаксичне повторення із словами „б’є” та „б’ют”. Так, наприклад, казка „Пригоди одного із семи братів” має таку думку: „Але б’є, б’є го”. Або казка „Син професора” спонукає нам думку, в якій синтаксичне повторення становить трикратне використання діалектного сполучника „а” („і”) з відповідною формою дієслова „бити” та формою родового відмінка особового займенника „він”, „го” („його”): „А б’ют го, а б’ют го, а б’ют го...”. Сполучник „а” („і”) сприяв протяжності думки, а разом з цим і дії казки також в реченні: „Але през день як із ньов зачала замітати: а там ідь, а там ідь, а там ідь” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”). Паралельно із сполучником „а” казкар вживав і сполучник „і”: „Він б’є з руками, і б’є, і б’є, і птах не хоче ся вступити, бо хоче мняса” („Про Мотузаря”).

До даного типу синтаксичного повторення зараховуємо й речення: „Позбирався, прийшов до ліса та й іде лісом єден день, другий день, третій день” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”), в якому протяжність дії висловлюють не лише використані дієслова „позбирався”, „прийшов” та „іде”, але й кількісний та порядкові числівники („єден”, „другий”, „третій”) у сполучці з іменником „день”. „Епічний час” у цій формулі виражено за допомогою троїчності дії. В реченнях із синтаксичними повтореннями одне і те ж слово може мати різний час та різний вид. Як приклад наведемо речення: „Та й веде она ’го, веде, привела до одної дірки” („Газда і його жінка”), в якому двічі вжите слово „веде” теперішнього часу й недоконаного виду, а слово „привела” минулого часу й доконаного виду.

Крім повторень дієслівного характеру, в казках П. Ілька досить часто трапляються синтаксичні повторення реченевого характеру. Наприклад: „Та й цілив, цілив та й шуп — до лаби юй стрілив. Як юй стрілив, она впала. Як упала, він хусточков закрутів, принюс єй домів і положив єй меджи облакы, а фурт єй маслом мастив, жебы юй

⁷¹ Аделія Кундрат. Цит. праця, там же.

ся загоїла лабка" („Король, стрілець і його жінка”), „Поїли, переспали, нарано ся позбиали і пішли. Як они пішли, прийшов обід, приніс ангелик єдло і про нього” („Про трьох братів-гавранів”), „Прийшло так, же она породила трьох хлопців. Як породила трьох хлопців а кождый хлопець мал звізду на чолі” (Там же), „Та ї дали му мено Янко. Як му дали meno Янко но і він цицькат тоту медведицю” („Як служив Янко у попа”), „Забили му вепря триметрового, привели, там мав дрыва, та ї він собі покраяв до котла, та ї пражит. Як він пражит...” (Там же), „Но так поїмалися брати. Як ся поїмали брати...” (Там же). Казкар наступне речення починає кінцевими словами по-переднього речення за допомогою сполучника „як”⁷². Таким чином у казках нерідко виступають пари словосполучень, окремі частини яких розміщені в двох реченнях; перша — наприкінці попереднього речення, а друга — на початку наступного речення. Реченеві повторення не є, як на перший погляд здалось би, синтаксичною гавгологією. Ці повторення мають своє обґрунтування. Народна казка, на відміну від літературного твору, майже не знає широких описів герой, явищ, подій, речей тощо. Для характеристики того чи іншого явища, речі, героя і под. казкар користується якимось незначним штрихом (наприклад, епітетом — гостра шабля), дрібним, але вірним, переконливим малюнком („Худобний чоловік був, а мав пушку”). Завдяки цьому, в народній казці дано більше простору рухові, змінам, швидкому пересуванню подій. В казці, так би мовити, все в динаміці. Цій динаміці сприяють і синтаксичні реченеві повторення, які виражають дію, рух. Якщо в першій половині синтаксичного реченевого повторення висловлюється констатація стану, то в другій частині цієї конструкції констатований факт стає умовою нового факту. Ця умовність досягається за допомогою сполучника „як”. Співвідношення між фактом підрядного речення („Як юй стрілив...”) і фактом головного речення („...она впала”) слід розуміти, як співвідношення причини і наслідку. Із цією наведеною прикладу бачимо, що досягнений наслідок у новій реченевій конструкції стає причиною нового наслідку („Як упала, він хустков закрутів...”). В даному випадку маємо дві пари причин і наслідків (стрілив — впала, впала — закрутів). Останню пару причини і наслідку, мабуть, точніше було б висвітлювати в такому співвідношенні: впала — закрутів, приніс, положив, мастив. Все це герой казки робить з метою, щоб досягти новий бажаний наслідок — „жебы юй ся загоїла лабка”.

Коли уважно читаємо або прислухаємося до аналізованих тут рече-

⁷² Аделія Кундрат. Цит. праця, там же.

невих конструкцій, то збагнемо, що в них є певний ритм, а місцями й дієслівна жіноча та чоловіча рима (стрілив — стрілив, впала — впала, закрутив — мастив). Перестановкою головної думки на першу позицію („Она впала, як юй стрілив“) речення дістас зовсім інше звучання. З цього речення втрачається мелодійність, яка характерна для народної розмовної мови⁷³.

Наявність синтаксичних реченевих повторень у казках можна було б висвітлювати і як зупинку казкаря між двома самостійними думками. Такі зупинки зовсім виправдані, головне, коли маємо на увазі, що фантастично-пригодницьку казку казкар інколи оповідає на протязі відносно довгого часу⁷⁴. Такій меті служать слова-паразити (гварить, нонич та ін.), які насправді засмічують мову та стиль казки. Цього не можна сказати відносно синтаксичних реченевих повторень, які знаходимо в казках П. Ілька, І. Мотики, М. Пустая, М. Легоцького, Ю. Шамулки та інших місцевих українських казкарів.

Казки П. Ілька знають і таку синтаксичну будобу речень: „І іде він коло моря. Іде він, іде та й раз смотрит - хыжка на єднуй лабі курячуй ся точит“ („Король, стрілець і його жінка“). В даному випадку не йдеться про синтаксичне повторення кінця попереднього речення на початку наступного речення. Казкар тут в подекуди зміненому вигляді повторює початок попереднього речення на початку наступного речення. Доцільно зауважити, що певною еквілібрістикою, вжитою казкарем, не порушується ритмомелодійність цих двох синтаксичних одиниць.

Початок наступного речення, як бачимо, не обов'язково повинен становити кінець попередньої мовної конструкції. Інколи той початок наступного речення відмінний від кінця головного речення, з якого взято певне словосполучення, підрядним реченням. Наведемо приклад із казки „Лісник і його сини“: „І навечур забили собі серну, бо уж не мали що їсти. Забили собі серну, принесли, облутили і попоїли“. Трапляються випадки, коли казкар із кінця попередньої думки вихопить дієслово і його разом із сполучником „як“ кладе в основу наступного умовного підрядного речення: „Та й невдовзі породила хлопця за златым волосьом. Як породила, краль ся бара зрадовав“ („Про трьох братів-гавранів“), „І tot злый дух узяв totу землю і їх выніс за ленію. Як їх выніс, він собі ліг спати“ („Лісник і його сини“), „Взяли собі пушки та й ідут з пасії. Ідуть, а він, tot Motузарь, мав так у лісі хыжку“ („Про Motузаря“).

⁷³ Там же.

⁷⁴ Див. УНКСС, т. 2, стор. 274—275.

Повторення в казках інколи спричинене екскурсом оповідача в область тлумачення деяких побутових явищ. Наприклад: „Такой пішов до бодиаря, що робит бочки купив собі три бочки такы, як мы капусту кладеме: на єдину кунці дно, а на другум — не єст. Купив собі бочки, дав привезти домів” („Шикновний маляр”).

Третю групу синтаксичних повторень становлять дієслівні повторення, які виражають довготривалість і незакінченість дії: „То ся тягало, тягало...” („Чарівне дзеркало”), „А тото дівча плачуши ішло, ішло, кров ляла, ляла” (Там же), „А він чекав, чекав, та й пішов, та й вийняв одного строма зо землі...” („Мати, син і розбійники”), „Не хотів, не хотів” (Там же), „Роздумовав собі, роздумовав, но але приповідка ся скоро кончит, але то не так скоро роздумав” („Король, стрілець і його жінка”). „Постояв, постояв, видит, же не годен бесідувати, позирався та й пішов гет”, „Але летів, летів кус...”, „Та й жаба, як прийшла та тій олов'яній ріці, як зачала тово врачати по тій воді, і вода ся гасила, гасила, і перейшли totу воду”, „Та й ішли, ішли...” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Ходили, ходили, навечур зась на тово місце їх привело” („Лісник і його сини”), „А він тоді вийшов та й зачав ся в нього чухати, а она го гласкала, гласкала, почухав та й пушов пуд постіль” („Проклятий син”), „А так они жили, жили...” („Сирітка Ганька”)⁷⁵, „Там він тово обганяв, обганяв”⁷⁶, „Она ходила, ходила, ходила, як уж мудріша была, пішла та й вошхала до єдних дверьох кліч, а там пекло” („Бідний коваль і його донька”). „Ходив він, ходив, але то довга доба была” („Пригоди одного із семи братів”), „Він ходив, ходив, не нашов ніяку, але видит - раз на стромі голубиця сидит дика” („Король, стрілець і його жінка”), „Прийшла та тій горі, поставила сї на скалу, зачала натігати. Натігат, натігат, натігат, і ся натягла драбина аж до облака” („Про трьох братів-гавранів”). ¶

Ту ж саму довготривалість дії казкар висловлює формою інфінітиву: „А він помаленьки зачав мацькати, мацькати і трафив на тоту студню та й луп до той студні” („Мати, син і розбійники”), „І зачала ся гладити, гладити, гладити та й ся зробив з неї кінь” („Король, стрілець і його жінка”).

Прислівник також виступає як елемент синтаксичного повторення: „Та й німець далі, далі і такой, же го поїмат” („Пригоди одного із семи братів”), „Слухат, чим далі, та ліпше чути, ліпше, ліпше, та й раз смотрит — іде в чорнум дівка” („Мати, син і розбійники”).

⁷⁵ „Дружно вперед”, XXI, 1971, № 1, стор. 22—23.

⁷⁶ Там же.

Послання прийменника „гу” з відповідною формою іменника „берег” у трикратному повторенні також дає синтаксичне повторення: „...тота ладичка приходить гу берегу, гу берегу, гу берегу” („Про королевича Марка”). Або: „Переночували ніч, рано встали, а зась лісом далі, а далі” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Але далі, далі — уж дівчатиско помагат матері” („Про трьох братів-гайворонів”), „І так было, було велики часы, роки” (Там же), „І то так сесть, есть та й есть” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”), „То було, було, а було, а було п’ять місяцю” („Про королевича Марка”), „Та й так помаленьки коло нього, коло нього...” („Швець і його син”), „Но, мало, та мало” („Король, в якого одне око...”).

Синтаксичні повторення казкар П. Ілько широко застосовує і в прямій мові, особливо в діалогах: „Сталися, дитино, сталися” („Про трьох братів-гавранів”), „Нич,нич, мамко” („Газда і його жінка”), „Не, не, не” („Лісник і його сини”), „Лем просто, лем просто” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Но добре, добре, кралю найясніший” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”), „Дось, дось, дось, Янку, уж не свищ далі, бо уж ми очі ідуть з голови” („Як служив Янко у попа”), „Ой мамо, мамо... нещастя ня попало („Король, стрілець і його жінка”), „Подь ту, подь” („Король, в якого одне око...”), „Гм, — повідат, — чоловіче, та пішли слугове світити, а днес не було хмарно, ясно було, та, може, дагде, дагде увиділи” („Король, стрілець і його жінка”), „Ой, недобрий, жено, недобрий” (Там же), „Продай, а продай, а продай, стрілець, а продай” (Там же), „Чекай, чекай, іду по ню” („Мати, син і розбійники”), „Оле на, на, ци вирвеш totы” (Там же), „Подь, подь, подь, суко, подь!” („Пригоди одного із семи братів”), „А ще далеко тата?” „Ой, сину, далеко, далеко” („Король, в якого одне око сміялося...”).

Довготривалість дії висловлюють і такі формули: „Він долов муром, долов муром зыйшов...” („Як служив Янко у попа”), „Прийшла раз, прийшла други раз...”⁷⁷

Тавтологічні синтаксичні повторення застосовано казкарем у реченні: „Як він пражит, та й раз — а комини, то й тепер таки в Требішові сут, же з кухні та комин аж наверх, аж надвір, — та й раз з комина кричит” („Як служив Янко у попа”). Тавтологічне повторення не сприяє стилеві казки, навпаки, засмічує її: „Та й як увиділа totу Вірочку, totа вдовиця, та й як увиділа totу Вірочку, та й дораз сї одкрайла фалаток хліба, намостила сї з маслом, присолила, і сї барз похутнало” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”).

⁷⁷ „Дружно вперед”, XXI, 1971, № 1, стор. 22—23.

В народній поетичній творчості українців Східної Словаччини небику роль відіграють тропи, тобто слова чи вирази, вжиті в переносному значенні⁷⁸. Зокрема в народній прозі цього населення знаходимо вміло використані тропи. Народні казки П. Ілька знають і прості, і складні тропи. До простих тропів, як відомо, належать порівняння та епітети, а до складних — метафора, метонімія, аллегорія, іронія, гіпербола та ін.⁷⁹ З простих тропів П. Ілько користується як порівняннями, так і епітетами. Зокрема порівняння займають місцну позицію в його народній художній мові.

Відомо, що фантастично-пригодницькі казки в сучасному значенні наближені до соціально- побутових казок, а соціально- побутові казки безпосередньо черпають свої образи із життя, із побуту. Цей елемент впливу побуту на поетику місцевих українських фантастично- пригодницьких казок дуже відчутний. Казка П. Ілька „Мати, син і розбійники“ має вплетене таке порівняння: „Як прийшли на границю, чинян, як поставив войська, як волося на голові“. Це порівняння дуже часто виступає в буденній народній розмовній мові. Звідси й за- позичив його в свою казку оповідач П. Ілько. Порівняння „малень- кого світла“ в народних казках із „святоянського мушкою“ також народно-розмовного походження. В тій же казці оповідач каже: „Але тепер він смотрит далеко - видно таке світло маленьке, як кедь святоянська мушка вночі світит“. Або: „Але так ідуть сден за другим, як войсько“ (Там же), „Отворит она там, а там — хлоп оброснутый такий, як медвідъ“ (Там же), „А тоты, як волоски, тоты уж не вырве“ (Там же), „Йой, такий їдовитый, як сто фрасів...“ („Король, стрілець і його жінка“), „Такы нігті мат на пальцох, як пес“ (Там же), „Но а стрілець вийшов, подув до пищалки — вийшло войська тіко, як листя, піску на землі, сден на другум“ (Там же). Інколи думка з порівнянням несе із собою й епітет. Наприклад, у казці „Про королевича Марка“ читаємо таку думку: „Ta й раз такий пташиско великий при- летів, як гуска, чорний“. Епітет „чорний“ стосується „пташиска“, якого казкар порівнює з гускою, яка є білою. Під впливом цього факту (білої гуски) казкар під кінець думки додав епітет („чорний“), який знов докреслює „пташиска“. Майже та ж думка зустрічається в даль- шій казці П. Ілька — „Про Мотузаря : „А раз сден такий птах, як гуска великий...“

В думці: „Но та вернися дому, а так му повіш: коли на небі найясні- ші, найгустіші звізды сут, а на землі найгустіше трава а піску, а каміня,

⁷⁸ В. М. Лесин.—О. С. Пулинець. Словник літературознавчих термінів. Видавни- цтво „Радянська школа“, Київ, 1965, стор. 392.

⁷⁹ Там же.

тіко мат срібла, злата, діаманту” бракує порівняльний сполучник „як”. Разом з цим сполучником речення „як коли на небі...” має порівняльний характер („Про королевича Марка“). Варіантом щойно-наведеної думки-порівняння є речення: „Коли на небі найгустіші звізды, а на землі найгустіша трава, а піску, а каміння, тіко вы мате срібла, а злата, а діаманту”, де так само пропущено порівняльний сполучник „як”, разом з яким підрядне речення „коли на небі... і т. д.” становить вдале порівняння. Цікавою є простою трохою є порівняння в казці „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”: „Лем што махнув, стромы попадали, як коноплі”. І дане порівняння широко відоме в українських говірках Східної Словаччини. Звідси його й почерпнув казкар П. Ілько.

Велику кількість війська П. Ілько порівняв з „чорною хмарою”: „Tot заздравкав, як раз писнув — війська, аж чорна хмара” („Лісник і його сини“). В порівняльному звороті „аж чорна хмара” використано традиційний епітет „чорна хмара”, який, крім іншого, відомий українським народним історичним пісням⁸⁰.

Ідіоматичними є й такі словосполучення порівняльного характеру: „.... він собі ліг, спав, як мертвий” („Проклятий син“), „І так дівчищко зачало рости, як із води” („Про трьох братів-гавранів“), „А тата звіза так юй світит, ся мигоче, як сонце” („Бідний коваль і його доњка“), „Янко зняв камінь з голови, взяв до руки, загнав го, як колічко” („Як служив Янко у попа“). „Раз ся посмотрит — а то яка касарня довга, такий хлон” (Там же), „Прийшов до того млина, а они шытки попуд стріхи сиділи, а хвостики попущали, як цомплі” (Там же), „Но піде піп посмотрити — лука, як золото” (Там же), „Ta й пішов діабол, выбрав контракт і дав му попадю, але таку худу — лем скора а кості” (Там же), „Він — глупий, як талпа” („Син професора“), „Ta й дали го бандурки на кухні шкрабати, замазаний, як колімазарь, ходит” (Там же), „Но та й таке, як гусяче яйце, блискуче там найшов” („Про Мотузаря“), „Піп, як фрас” („Король, монахи і мельник“), „Йой, такий їдовитий, як сто фрасу” (Там же).

Вище ми вказали на те, що П. Ілько користується низкою усталених формул. До таких належить і формула: „.... але пля студні не такий кінь стоїт, але око не чуло, ухо не виділо такого коня Сірку” („Пригоди одного із семи братів“).

До традиційних порівнянь належить порівняння сивої людини з голубом: „Там ішли лісами, а на єднуй кері на поруччу сидит хлон

⁸⁰ М. С. Родіна. Історичні пісні. — Українська народна поетична творчість, Державне учебово-педагогічне видавництво „Радянська школа“, Київ, 1958, стор. 363.

сивий, як голуб” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”). До усталених формул належить і порівняння „А они бара были подібны братя, так, як єден” („Золота рибка”). До народно-розмовних порівнянь зараховуємо й порівняння із казки „Про сироти, що їх мачуха прогнала”: „... очі, як цибулі, жебы їм вийшли з головы, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах”. Думка: „Прийшов там, утворив двері, як кроchnув за поріг-став каміньом, як сї увидів” („Король, стрілець і його жінка”) цікава і з боку порівнянь. Словосполучення „стати каміньом” дорівнює літературному варіантові „мов оставців”, який по суті є порівняльним зворотом.

В окремих казках П. Ілька знаходимо порівняння, які мають безпосереднє відношення до того чи іншого історичного факту: „Тоді шіфкаптана взяли і дали му гак. Обісили 'го, як Яношіка, за єдно ребро” („Пригоди одного із семи братів”). „Был єден краль, але тот краль сильный быв, такой, як Русько” („Мати, син і розбійники”), „Як му дав того хлоця, він взяв дочеки та її збив таке, як труну, а прийшов гу єднай воді, такуй, як гу Дунаю...” („Про королевича Марка”), „... а він собі найшов ріг із вола такий, як мадярський („Син професора”).

П. Ілько з народно-розмовної мови запозичив і такі порівняння: „... моя дцера была така, як пес...” („Чарівне дзеркало”), „Зачала 'го цюлювати, але так цюлювала, як Ісуса Христа Юда” („Мати, син і розбійники”), „А до Марка, як кедь бы стрілив” („Про королевича Марка”), „А хлонець росне, як із води” (Там же), „Пой, до королевича Марка, як бы перун стрілив” (Там же), „Як 'го вхонили, пішов, як до люфту” („Лісник і його сини”), „Але то лем тіко, як на зуб, му дав” („З того світу”), „Но, баба, як баба” („Газда і його жінка”).

Одним із засобів поетики українських народних пісень Східної Словаччини є метафора. Але метафора зустрічається і в народній прозі, зокрема в народних казках. Загальновідомо, що вживанням метафор вимірюється талановитість митця — письменника, поета тощо. Не кожний з українських казкарів Східної Словаччини застосовує метафору в своїх казках. Виняток становить П. Ілько, якому відомий і цей троп. У фантастично-пригодницькій казці „Чарівне дзеркало” читаємо метафоричні вислови: „... діти зачали тягати аж кров од серця”⁸¹, „Она 'го ся дашто звідат, а він не одповідат, бо не може, бо 'го за карк їмат tot жаль”⁸², „А він, як сї увидів, та аж zo серця му слизи капка-

⁸¹ Діти постійно ссали.

⁸² Йому дуже жаль.

ли, такий му жаль быв, люто му было⁸³, „Іде, іде, ей, але так му серце плаче, же не знат, што робити”⁸⁴.

Для вищеприведених тропів характерне, що казкар у тому ж реченні (звичайно наприкінці) дешифрує метафору. Подібно й у казці „Мати, син і розбійники” П. Ілька використав метафори: „Але аж серце їм плакало з того жалю, кедъ виділи, же тіко мертвых”⁸⁵, „Він прийшов дому, матірь му на голову стават, хвора”⁸⁶, „На, псячий сынє, та-сь ми став на карк”⁸⁷, „Выпалила му очі так, аж серце юй плакало”⁸⁸. І інші казки П. Ілька знають цей вид тропів: „Ходят такы парадны, же собі пальці не видят”⁸⁹, „А кедъ так ізробив земный чоловік, же я не вхопив лобду, та най ми ся покаже, волос му з головы не впаде”⁹⁰ („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”), „А старый, як того увидів, та серцом плакав; не показалося наверхъ, але серцом плакав, люто му было своєї дітины”⁹¹ („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Як узяв, вyrвав грушку, як вам лизнув грушки”⁹², та таки му роги вирости, же зачав звізды з неба валити”⁹³ („Про трьох братів-гавранів”).

Епітети — це один із засобів поетики фольклору українського населення Східної Словаччини. Цей засіб широко використовується у місцевому українському фольклорі⁹⁴. Паралельно з піснями традиційні епітети служать засобом поетики і в народній казці. Білоруський дослідник-фольклорист Л. Г. Бараг зауважив, що найчастіше з постійними епітетами зустрічається у пісенному фольклорі⁹⁵. В українських народних казках Східної Словаччини читаємо цілий ряд тих же постійних епітетів, що й у місцевих народних піснях. Не виключена річ, що місцеві українські казкарі типу М. Пустая, Ю. Шамулки, І. Мотики, Ю. Сопири, П. Ілька та ін. „черпають запас стаїх епітетів не тільки з нових і традиційних казок, але й з пісеньних криниць”⁹⁶.

⁸³ Пому дуже жаль.

⁸⁴ Пому дуже жаль.

⁸⁵ Їм було жалъ.

⁸⁶ Мати хвора.

⁸⁷ Вбив ти мене.

⁸⁸ Їм було жалъ.

⁸⁹ Ходять гордими.

⁹⁰ Нічого йому не буде.

⁹¹ Пому було тяжко на серці.

⁹² З'їв грушку.

⁹³ Чи варто із-за кури вбивати людину?

⁹⁴ З глибини віків, СПВ, ВУЛ, Пряшів, 1967, стор. 167.

⁹⁵ Л. Р. Бараг. Цит. праця, стор. 216.

⁹⁶ Там же.

У казки П. Ілька та ін. казкарів українського населення Східної Словаччини вилетена низка постійних епітетів. Присутність епітетів у фантастично-пригодницькій та в ін. казці не випадкова. Як у народних піснях, так і в казках знаходимо свого роду поетичне кліше. Складовою частиною цього кліше є епітети. Одним з найбільш вживаних у місцевих народних казках є епітет, складовою частиною якого є слово „златий”. Так, наприклад, фантастично-пригодницька казка П. Ілька „Бідний коваль і його донька” має епітет „злата звізда” („Але таке дівча, же звізу мат злату на чалі”). І тут, і в інших випадках означуваний імениник відокремлений від означуваного слова іншим словом. З цим же випадком зустрічамось і в казці П. Ілька „Про трьох братів-гавранів”: „Як породила трьох хлопціох, а кождый хлопець мал звізу на чалі. Звіза була злата”. Слово „златий”, „злата” виступає ще в таких випадках: „Але кедь то злата плахта” („Швець і його син”), „Ще дай так, жебы ся ту поставило злате простирадло...” (Там же), „Пішов, отворив — златыма нитками вышитый” („Попел і жаба”), „Дам ти златы нитки а підеш із нима, але і так іші тяжко” („Швець і його сини”), „Йой, як ся зробили златы гуски, она увиділа їх, взяла їх” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”), „До ліса не підеш, але мал мій отець колиська когута такого златого, та є в далекій страні, докля ми того когута не принесеш, не смієш прийти дому” („Король, стрілець і його жінка”), „Но найшов патент, же колиски його дідо повідав, же мали златого когута, а тот когут, як видів на дванацдцять кілометрів чоловіка, та співав” (Там же), „Когут златий і качка злата” („Пригоди одного із семи братів”), „З той курки златой пошли ми дві лабы” („Золота рибка”), „Мы з той златой курки, што давают молодым, як ідуть до вінчання, мы з той златой курки будеме юсти лабы за тым столом” (Там же), „Ta ѹ прийшло, злягла - народила хлоцця, але зо злагами волосами” („Бідний коваль і його донька”), „Ta ѹ невдовзі породила хлоцця зо златым волосьом” („Про трьох братів-гавранів”), „Ta лем ту златый волос” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Пішли до потічка там води пiti, она ся зогла, він посмоторит — а она мала злате волося на голові, Верка” (Там же), породит єдного хлоцця зо златыма волосами і другого: злате волося на голові” („Чарівне дзеркало”), „Але смотрит там у воді, а там на два метри риба злата, цалком чиста злата” („Золота рибка”), „Як были штири годины, вийняв — красота риба” (Там же). В останньому випадку слово „красота” вжито замість слова „злата”. Заміною одного слова іншим не послаблено діючість першого. Слово „красота” несе з собою ту ж силу естетичного зафарблення, як і слово „злата”. Говорячи про

слово „златий”, наведемо ще кілька прикладів, взятих із казок П. Ілька: „... у златих шатох було” („Сирітка Ганька”), „Я тепер ся тыкну ваших гусок, а на гусках буде пір’я злате” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Письмо було златыма літерами написано” („Про королевича Марка”).

Епітет із словом „сріберний” у відношенні до епітета із словом „златий” у казках Ілька виступає в значно меншій кількості. Всього в трьох випадках знаходимо його. В першому випадку це слово в’яжеться із іменником „нитки” („Но та й дала єй сріберни нитки, жебы ішла з нима на ярмак”), в другому випадку — з іменником „лахи” (плаття) („Був, там у сріберних лахох”) („Сирітка Ганька”) і в третьому — з іменником „узди”: „Коні всідланы, узди на них сріберни” („Швець і його син”).

В семи випадках у казках П. Ілька знаходимо епітет, що в’яжеться із словом „діаментовий”: „... Як будете ту іти на спросини, жебы ти принесла діаментовий танір, а на тому жебы було ваги на два кіла діаментового грозна ай діаментова фляшка, а в тій фляшці жебы була чужоземська палінка” („Швець і його син”), „Пішов, посмотрит — діаментом обляте. То так ся блискат, же не мож на нього смотрити, як на сонце” („Попел і жаба”), „Будеш просив тот перстінь діаментовий” („Газда і його і жінка”), „Ліг си спати, та й взяла та й дала єй діаментовы нитки” („Проклятий син”), „Вихала — а там діаментовы лахи” („Сирітка Ганька”).

Крім того, казкам П. Ілька відомий і епітет, що в’яжеться із словом „олов’яний”. Наприклад, казка „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку” знає його в такому сполученні: „А будеш іти через олов’яну воду”. Або: „Та й жаба, як прийшла гу тій олов’яній ріці...” („Король, стрілець і його жінка”), „Галушки олов’яны” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”).

Як можемо спостерегти, означаюче слово у відношенні до означуваного слова (звичайно іменника) не є статичним. Він, так би мовити, рухомий. Він або передує означуваному слову, або стоїть безпосередньо після нього, або відмежовує його від означуваного іменника якесь слово чи кілька слів. У всякому випадку означаюче слово і означуваний іменник виступають парами. Лиш в небагатьох випадках трапляється, що означуваний епітет з’являється в реченні без означуваного іменника, але і в такому випадку можна легко встановити його.

В східнословашацьких українських народних казках засвідчуємо один з найпоширеніших епітетів „пресвітлый кралю”: „Розказ, пресвітлый кралю” („Король, стрілець і його жінка”), „Но добре,

добре, кралю найясніший” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”), „Пресвітлый кралю, зась тата баба ту” („Газда і його жінка”), „Та знаєте, пресвітлый кралю наш” („Швець і його сини”), „Пресвітлый кралю, наш няню, ту є акурат стредок світа” („Король, монахи і мельник”).

В окремих казках читасмо ще такі епітети: „Він знав, іже тата драга веде до млина огняного” („Як служив Янко у попа”), „Было де не было, в сімдесят сеумій столиці, за горячим, за зимним морьом” („Попел і жаба”), „Прийшло, злягла, зась златовласого хлопчика породила” („Бідний коваль і його донька”), „Totы коні-сірки два йой, та тото бы-м радый...” („Швець і його сини”). „Ой, конику, конику, який ты шумный, славный але довго ты такий не будеш” („Пригоди одного із семи братів”). Не без цікавості зазначимо, що в казках трапляються складені епітети. Як приклад можна навести вищезгаданий епітет „златовласый хлопчикско”, в якому інколи означуваний іменинник („волосы”) сам став складовою частиною означуючого слова. Як бачимо із прикладу „коні-сірки”, складовою частиною епітета може бути й прикладна. Для казок характерний збіг кількох означуючих слів. Ось приклад: „Ой, конику, конику, який ты шумный, славный...”. Читаючи цю думку, не важко спостерегти, що завдяки двократному повторенню означуваного іменинника і сполученню двох означуючих слів думка набуває свого роду мелодійності та ритму.

Епітети в українських народних казках Східної Словаччини, як і інші складові частини поетики народних казок, сприяють ліризмові народного прозового твору. Слід запримітити, що не кожному казкареві вдається в однаковій мірі користатися широкою шкалою постійних епітетів. Казки бодрудкальського казкаря, як маємо змогу переконатися, можуть послужити прикладом ліризму, даного і через часте вживання казкарем сталих епітетів.

Для української мови взагалі і для українських говірок Східної Словаччини зокрема характерні слова з пом’якшувальними суфіксами. Наскільки частим явищем є слова з пом’якшувальними суфіксами переконуємось, читаючи зразки народних пісень найрізноманітніших жанрів. Важко уявити собі народну ліричну пісню українців Східної Словаччини без слів з пом’якшувальними суфіксами. В усіх досі відомих збірниках українських народних пісень Східної Словаччини⁹⁷

⁹⁷ Співаночки мої. Збірник народних пісень Пряшівського краю. (Зібрав і упорядкував Федір Лазорик). СВХЛ, Пряшів, 1956; Українські народні пісні Пряшівського краю, ч. I. (Упорядкував Ю. Костюк). СВХЛ, Пряшів, 1958; Українські народні пісні Східної Словаччини, ч. II. (Упорядкував Ю. Цимбора). СПВ, ВУЛ, Пряшів, 1963.

зустрічамо низку пісень, в яких засвідчено слова з пом'якшувальними суфіксами. Особливо колискові та ліричні пісні багаті словами з пом'якшувальними суфіксами⁹⁸. Ліризмом, даним і через слова з пом'якшувальними суфіксами, не поступаються і балади⁹⁹ та голосіння¹⁰⁰ українців Східної Словаччини. Ліризм і слова з пом'якшувальними суфіксами, так би мовити, доповнюють одне одного.

Тому, що народна казка виникла і розвивалась паралельно з народною піснею, можемо говорити про певний взаємовплив цих двох видів народної поетичної творчості. Особливо відчутним виявляється вплив народної пісні на народну казку. Відомо, що народна пісня як така часто використовується в народних казках. Зокрема ліризм народної пісні благородно впливав на народну казку¹⁰¹. Цей ліризм помічаємо і в народних казках українців Східної Словаччини. Однак мірка ліризму в народному прозовому творі залежить від ступеня ліричності, поетичної обдарованості казкаря. П. Ілько, безсумнівно, відчув вплив народної пісні. Найкращим доказом цього є часте вживання ним у своїх казках слів з пом'якшувальними суфіксами. Найчастіше такі слова виступають у прямій мові окремих казок П. Ілька. Так, наприклад, казка „Про трьох братів-гавранів” має такий діалог: „Та як ты ту, сестричко, вийшла?”, „Я плакала піля мамки, бо я хотіла видіти своїх братикох, та вас мама прокляла, же вы такъма шкаредыма птахами ся зробили”. Казкар тут, як і інде, вкладає в уста герой слова з пом'якшувальними суфіксами, які „... надають емоціональний тон простій мові, поглинюють психологічну характеристику образу”¹⁰². Вкладаючи в уста позитивного героя казки пестливі слова, казкар одночасно висловлює цим своє ставлення до казкових геройів.

Пестливими досить часто виступають звертання: „Та іду, бабко, ци бы съте не взяли ия служыти” (Там же), „Ой, бабичко, кебы вы ми дали рады” (Там же), „Лампашику, слухай ты мене, братику” („Швець і його сини”), „Та уж, бабко, не мате веце дівкы” („Сирітка Ганька”)¹⁰³, „Што, бабко, хшете?” („Газда і його жінка”). „Мамко, та я іду дайде служыти” (Там же), „Ой, братику, добре, же ты прийшов ту” („Король, стрілець і його жінка”), „А де ты ту ся, зятьку, взяв?”

⁹⁸ Українські народні пісні Східної Словаччини, ч. II, стор. 12, 13, 15, 16, 18, 25, 26, 27, 28, 49, 139, 141, 149, 152, 155 тощо.

⁹⁹ Пісні-балади. (Записав Андрій Дулеба). Додаток г. „Нове життя”, 1965, № 52.

¹⁰⁰ „Дукля”, XI, 1963, № 3, стор. 83—86.

¹⁰¹ Л. Р. Бараг. Цит. праця, стор. 219.

¹⁰² Там же, стор. 218.

¹⁰³ „Дружно вперед”, XXI, 1971, № 1, стор. 22—23.

(Там же), „Ой та добрі, зяльку, же тя не з'їла” (Там же), „Што-сь, мужичку, такий застараний?” (Там же), „Но видиш, мужичку, я ти повідала...” (Там же), „Нич, нич, мужичку” (Там же), „Та, мамко, в руках” („Мати, син і розбійники”), „Но ,сынку, ты про мене ся тіко трапиши...” (Там же), „Женічко, однусь ми” („Чарівне дзеркало”).

Пом'якшувальні суфікси тут-там знаходимо і в іменах: „Мам єдину Вірочку і Яича” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”).

Пестливі форми набувають і слова загального значення: „Та я ваша сестричка” („Про трьох братів-гавранів”), „... полож ми ручку на мій брішок” („Проклятий син”), „Я од тебе іду, та дай ми аспонь сден волосок” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Тыкнися своїов рученьков, най породку туту дітину” („Проклятий син”), „Та вийшла-м на нашу ябліньку, та-м го виділа” („Сирітка Ганька”).

Слова з пом'якшувальними суфіксами розсіяні і в розповідній мові казкарі: „Но та й він там піля ябліньки сидит...” („Лісник і його сини”), „Выпілів собі кобрик та взяв три грушки і три яблука до того кобричка” (Там же), „То така чапочка маленька, положив собі до кишени, но та й добрі” (Там же), „А взяла гребінь, ся потягла по волосю, зась волосок зістав на гребені, а так му положила до кишени” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Ой, та й оно босе встало та й пішло, трісочек назбирало та й дрів, наклало огня” (Там же), „Взяв він тої водички і несе” („Мати, син і розбійники”), „А она горенько заплакала” („Чарівне дзеркало”), „Так, дали, поставили єй письмо на стіл, почитала, горенько заплакала” (Там же). „Але тепер він смотрит далеко — видно таке світло маленьке, як кедъ свято-янська мушка вночі світит” („Мати, син і розбійники”), „І позбирався, і помаленьки собі вийшов із того і іде дому просто” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”), „Заставився та й він помаленьки, помаленьки, та й прийшов проти дверей, став на сходы та й отворив двері” („Король, стрілець і його жінка”) тощо.

З вищепереданих прикладів бачимо, що пом'якшувальні суфікси найчастіше з'являються в іменниках із синтаксичною функцією звертання, підмета, обставини місця тощо. Значно рідше знаходимо пом'якшувальні суфікси в прикметниках та прислівниках. В словах інших частин мови вони зовсім не виступають.

Чеський славіст К. Горалек, вивчаючи слов'янські народні казки, крім іншого, зауважив, що важливим компонентом казки є не лише зміст та сюжет, але й форма. І додав: „Proto se pozornost badatelu začala obracet k studiu vypravěckého stylu a k studiu vypravěckých

individualit¹⁰⁴¹⁰⁴. Вивченням питання стилю казок П. Ілька, його складових частин хочеться сприяти загальному вивченню українських народних казок, а також допомогти розв'язати деякі проблеми інтеретаційних взаємозв'язків на ділянці народної казки.

До низки компонентів стилю казок П. Ілька належать і вигуки. Л. Г. Бараг зазначив, що вигуки „... в білоруській, а також в українській казці мають образне значення і надають їй особливу живість та динамічність”¹⁰⁵. З цією живістю та динамічністю, даною вигуками, нам доводиться зустрічатись і в казках П. Ілька. Крім вигуків, посередництвом яких передаються найрізноманітніші почуття геройв казки, в казках бодруджальського казкаря читаємо ще вигуки, які виступають замість якихось інших слів-дієслів: „бйо”, „руп”, „буль-буль-буль”, „фук”, „тьох-тьлох-тьлох”, „луп”, „шун”, „гоп”, „клоп”, „давай”, „праск”, „фік-фік”, „лаш”, „тріск-праск”, „гун”, „шмык”, „бо-бо-бо” тощо. Із цих вигуків найчастіше вживані „бйо” та „фук”: „А она взяла дривно — фук по нюом” („Чарівне дзеркало”), „Бо то даколи такий закон быв, же кедъ не послухав, выняла; шаблю — одрізала голову, а фук, а уж с там” (Там же), „Як кроchnув там гу ньюому, він выйняв шаблю, фук — голову долов, а долі тыма сходами дрълив” („Мати, син і розбійники”), „Прийшов до хыжі, отворив двері, тот выйняв шаблю, фук му — уж і другий долов” (Там же), „Став за двері, тот на колик показав, выйняв шаблю, фук — уж головы не ест, уж с долов” (Там же), „Приобстав кущок ззаду, выйняв шаблю, а — фук голову” („Золота рибка”), „Дяблол коли-не-коли помалы йшов, показав голову, а тот выйняв шаблю, фук — уж єдного зожер” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”), „Tot выйняв шаблю, фук — одтяв голову” (Там же), „І так він переночував ніч, ані не пішов до тых готелох, лем сів на коня, а — бйо!” („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало”), „Взяв ися, тото розрізав, серце, печунки вынів, положив на лавор, а — бйо!” („Чарівне дзеркало”), „Взяв на ся плащ, взяв пушку, а — бйо!” (Там же), „Зобрав злата міх єден, а — бйо!” („Про королевича Марка”), „Но, отець, як почул, чашку до рук, а — бйо до краля!” („Проклятий син”), „Так запраг двох медведів. Наладовав повну фуру, запасав, а взяв — бйо!” („Як служив Янко у попа”), „Дали му гомбички, уж — четар'юм, і дали му анциуг, шувні го прибрали, дали му на цесту і — бйо!” („Син професора”), „... прибралася у кралівськы шаты, зобрала зо собов каноны, коні, так, як він, а — бйо за ним!” (Там же). В окремих

¹⁰⁴ Karel Horálek. Slovanské pohádky, Praha, 1964, стор. 14.

¹⁰⁵ Л. Г. Бараг. Цит. праця, стор. 219.

казках П. Ілька почеремінно вжиті ще й такі вигуки: „Та й цілив, цілив та й шуп — до лаби юй стрілив” („Король, стрілець і його жінка”), „Як була дванаста година, а Янко мертвому шуп на них” („Як служив Янко у попа”), „Як утворив гамбу, згоры шуп на нього воду” („Король, його донька і циган”), „А він помаленьки зачав мацькати, мацькати і трафив на туту студню та й луп до той студні” („Мати, син і розбійники”), „Узяв та й з тов мисков — луп на хирбет” („Проклятий син”), „Як вийшов піп, з’явився там піп, а руп го — забив попа” („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало”), „Як мав благословити піп, она шмык — утекла” („Сирітка Ганька”), „Та й раз лем клоп, уж єсть на столі” („Король, стрілець і його жінка”), „Та й він руку натяг, та й лап за руку” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Він витяг карабін, праск — когут ся перевернув” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”), „Положив два міхи злата на коня, а — давай” („Як один із трьох братів...”), „І вхопили плахту, два хліби до неї положили і tot фалат солонини, і давай тікати до ліса” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Котрый му дав руки, шабльюв — фік, фік, фік, так, же шыткым головы поодрубовав” (Там же), „Но, як кральовській дівці, та гнедь будільярь зашили, тріск-праск” („Лісник і його сини”), „Сів на влак такої: бо-бо-бо — уж іде” („Син професора”), „А дідо до дверей — тъох-тъох-тъох” („Пригоди одного із семи братів”), „Дідо взяв та й буль-буль-буль, а він узяв та й до кошулі виляв” (Там же), „Гоп, та й ту став, оддыхнув собі” („Король, стрілець і його жінка”).

Всі вищеперелічені вигуки односкладові. Лиш кілька з них мають форму складених вигуків. Ця складеність досягається кільканадцьким повторенням першого односкладового вигуку („бо-бо-бо”, „буль-буль-буль-буль” та ін.).

Кожний із цих наведених вигуків висловлює якусь дію, рух. В окремих випадках казкар уточнює семантику вигуку. Поряд з вигуком він вживав і дієслово, замість якого виступає той чи інший вигук („Як мав благословити піп, она шмык — утекла”).

Від деяких вигуків можна утворити дієслово з невним значенням. Семантику такого дієслова легко встановити, оскільки знаємо значення вигука, від якого це дієслово утворено („Як руфли — шытко з каміньом змішали, забила злодійох” („Син професора”), „Ізведуть того дівчата, приложат на ногу боканчу, так, як бы на нього вросла, лем кляплю” (Там же), „І взяв, і одфікнув руки, і положив на лавор” („Чарівне дзеркало”)).

Деякі із цих вигуків зустрічаються і в словацькій мові та в словацьких народних казках. І в цьому вбачаємо спорідненість місцевих

українських народних казок із словацькими народними казками, переважна більшість сюжетів яких відома й українській казковій традиції.

Використання інших фольклорних жанрів у народних казках загальновідоме. Цей прийом збагачування одного фольклорного жанру іншим відомий і українським народним казкам Східної Словаччини. Казкар А. Кімак із с. Осадне Гуменського округу в казці „Іванко і мачуха”¹⁰⁶ використав народну пісню, яка виконується речитативом. Даний поетичний твір відомий і словацькій казковій традиції¹⁰⁷. Є певні підстави гадати, що дана казка в місцеву українську казкову традицію потрапила із словацької казкової традиції. Інший східнословашький український казкар М. Пустай в уста героя казки „Царевич злодій” вкладає слова афористичного значення: „Добрі тому жити, що вшитко знає. Який хліб хочи, такої на світі дустани. Хтонич не знає, то бідно живе...”¹⁰⁸. Народні афоризми залучає до своїх казок і П. Ілько. Широковідоме прислів’я „Утро мудренее вечера” бодруджальський казкар залучає до прямої мови героя казки „Король, стрілець і його жінка”, кажучи: „Ту маш вечерю, вечеряй а лігай спати, мудріший будеш”. Даний афоризм у цій же казці використано в чотирьох випадках, що означає, що казкар любується в ньому, що він має нахил до узагальнювання спостережень в суспільному житті. Інше узагальнення афористичного значення казкар залучив до тексту казки „Королевич Марко”: „Як уж устарів, та перед смертьюв кождый уж на задні коліна смотрит”. Інша фантастично-пригодницька казка („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”) знає прислів’я: „Голод — великий пан”.

В окремих випадках казкар не наводить всю пісню, весь поетичний твір іншого жанру, а тільки якимось штрихом називає його. Так воно і у випадку відомої пісні „На многая, на благая літа”, яку П. Ілько згадує у фантастично-пригодницькій казці „Мати, син і розбійники”.

Казки П. Ілька цікаві і з аспекту вивчення народної весільної драми українців Східної Словаччини. У розв’язці окремих казок П. Ілька засвідчуємо низку термінів, відомих народній весільній драмі: „молодий”, „молоды”, „вінчання”, „свадьба”, „прособтар”, „спросоны”, „дружбование”, „староста”. Тут-там казки спонукають нам ті чи інші відомості про ту чи іншу складову частину народної весільної драми. Ось кілька етнографічних даних про народну весільну драму із села

¹⁰⁶ УНКСС, т. 2, стор. 188—189.

¹⁰⁷ Jiří Polívka. Súpis..., zv. IV, 1930, стор. 401—408.

¹⁰⁸ ЕЗ, т. III, Львів, 1897, стор. 195.

Бодруджал на Свидниччині, почериштих із казок П. Ілька: „Не молоды, але мы будеме юсти” („Золата рибка”), „Але она ся кус тішил і ся бойт, же чом ’го ніт, бо дораз треба іти до вінчання” (Там же), „Краль тя запрошат на свадьбу” (Там же), „А да коли в краля, кедъ молодый брав принцезну, та му давали сидіти на дванадцять заголовках. А кедъ прийшли гості на свадьбу, та мусив каждый дати му руку, а похвалити того молодого” (Там же), „Кедъ ся так стало двакрат, та краль буде свадьбу робив. Но та прийшла на свадьбу, зробили свадьбу, і ся оженив з ньов” („Швець і його син”), „Но та ѹ ізробив свадьбу, но і женатый уж” („Бідний коваль і його донька”), „Та будеме мати дівча, але першому просотарьові, який прийде, мусите сї дати замуж”, „Так зробили свадьбу” („Як один із трьох братів...”), „А в царя уж ся рихтує на свадьбу печиво, там вшелячина вишікатися” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Як прийшло до вінчання іти, но так што?” (Там же), „Но та ѹ свадьбу робити. Та ѹ зробили свадьбу” („Проклятий син”), „Прийшли. Зробили свадьбу” („Газда і його жінка”), „... як будете ту іти на спросини...” („Швець і його син”), „Но та ще свадьбу не буду робив, але лем так ся буду ізходжати” (Там же), „Ідьте дому, а повічте свому синові, жебы прийшли штирми дружбове ай тот главниый, староста, ай ваш сын жебы прийшов на тоты спросини” (Там же), „І дружбове ся поставили, і староста” (Там же), „Та як ішов на спросини, та тіко люди было на дразі, метав медки люди” (Там же), „Та ѹ згодилися, погостилися там, но і повіли, же буде свадьба” (Там же)¹⁰⁹.

Відносно багата палітра даних про народну весільну драму свідчить про те, що П. Ілько знає і інші жанри народної поетичної творчості населення Закарпаття і української етнічної області Східної Словаччини. З подібними елементами народної весільної драми зустрічаемось і в казках інших казкарів. Так, наприклад, Ю. Сопира, жінка-казкар із с. Видрань Гуменського округу,¹¹⁰ подає їх у казці „Сука-Янош і його пригоди”¹¹¹ та „Щасливе весілля”¹¹².

Українські народні казки Східної Словаччини дають нам певний

¹⁰⁹ Взимку 1965 р. нам пощастило записати весілля с. Гаврянець Свидницького округу. Подала нам його Г. Щерба. Вищеповедені дані про весілля в с. Бодруджал сприяють глибшому і повнішому висвітленню народної весільної драми Свидниччини. Запис весілля із с. Гаврянець був опублікований в ж. „Дружно вперед” за 1972 р.

¹¹⁰ Про неї див. УНКСС, т. 2, стор. 287—288.

¹¹¹ УНКСС, т. 2, стор. 230.

¹¹² Там же, стор. 127.

порівняльний матеріал і з боку вживаних у них імен-прізвищ. Вже зразу на початку зауважимо, що імена герой більш часте явище в українських казках Східної Словаччини, ніж прізвища. І лише в небагатьох випадках герой казки має і ім'я, і прізвище¹¹³. Імена герой місцевих фантастично-пригодницьких і соціально-побутових казок значно різняться. Якщо в фантастично-пригодницьких казках у досить великий кількості з'являються такі герой, як, наприклад, краль (король), принцесна (принцеса) і принц, то в соціально-побутових казках часто виступає позитивний герой на ім'я Іван (Янко). І казки П. Ілька багаті на різні імена. Досить об'ємну групу імен казкових герой становлять імена, використані казкарем із свого середовища. Ідеється про такі імена, як, наприклад, Марко, Осиф, Іван, Янко, Ганька, Попілянка, Понел, Матій, Петро, Зузка та Вірочка. Наведемо хоч би кілька думок, в яких ці імена виступають: „Ой, Осифе, не знаш що зробити?” („Як брати судилися”), „Но слухай, Іване: ту маш іщи дечу палінки, а комець” („З того світу”), „То Янко лабу з'їв” („Про трьох братів-гавранів”), „Медведі ся зйшли радити, як му дати meno. Але чуют, же по лісі все лем кличе: „Янку, Янку”! Та ї дали му meno Янко” („Як служив Янко у попа”), „... быв еден хлопи і една баба. И мали едно дівча, meno му было Ганька” („Сирітка Ганька”), „Тоту качку маш, Попілянко, — уж лем Попілянков сї називала, — тоту качку маш уварити” (Там же), „Та тому Понелові dame масток” („Понел і жаба”), „Ой, ты, Понелу” („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало”), „Раз тот Матій повідат” („Мати, син і розбійники”), „А Петро повідат” („Чарівне дзеркало”), „Та ї раз ся народило дівча. Дали сї meno — Зузка” („Про трьох братів-гавранів”), „Мали єдну Вірочку і Янчу”¹¹⁴ („Про сироти, що їх мачуха прогнала”). Казка „Про Мотузаря” має героя, якому ім'я Николай, а прізвище його — Мотузар. Останнє виникло із загального слова „мотузарь”, тобто той, що робив мотузки. Інколи для найменування героя вистачить відабстрагувати якесь рису його характеру. Таким є, наприклад, ім'я (брат) Видимий-Невидимий („Король, стрілець і його ізінка”). Подібними є й імена — Пройдисвіт („Золота рибка”) та Бетярський Світ (там же). Казкар каже: „Tot, як пішов, Бетярський Світ, та лем гуляния, танцювания, карты грания” (там же). Ім'я Чорнокняжник відоме і місцевій українській, і словацькій казковій

¹¹³ Масмо на увазі ім'я героя з казки „Про Мотузаря”.

¹¹⁴ Ці імена П. Ілько використав із своєї аудиторії. Вірочка — це внучка казкаря, а Янчо — сусідський хлопець.

традиції¹¹⁵. Знає його і казка П. Ілька „Пригоди одного із семи братів”, і казка І. Галая із с. Свидничка Свидницького округу — „Чорнокняжник”¹¹⁶, і казки інших казкарів¹¹⁷.

Негативна істота місцевих українських фантастично-пригодницьких казок носить ім'я Гінджибаба¹¹⁸, або — Іжужбаба¹¹⁹. Українській казковій традиції Східної Словаччини відомі ще й інші варіанти цього імені. Наприклад: Єжібаба, Їжібаба тощо. Подібно і в словацькій казковій традиції, де це ім'я широковідоме, зустрічаються різні варіанти найменування цієї істоти. В загальноукраїнській казковій традиції ту ж істоту названо Баба-Яга. Можна згадати, що місцеві українські найменування злорадної казкової істоти виникли під безпосереднім впливом словацької казкової традиції.

Герої фантастично-пригодницьких та соціально- побутових казок українців Східної Словаччини нерідко виступають без імені. Казкар П. Ілько, М. Ілько та інші найменовують казкових героїв загальним фаміліярним „ім'ям”: „сестрениця”¹²⁰, „брать” (старший і молодший)¹²¹, „кума” (дві куми)¹²², „кум”¹²³, „кральова дівка”¹²⁴, „дщера”¹²⁵, „жена”¹²⁶, „син”¹²⁷, „вдова”¹²⁸, „сестра”¹²⁹, „сирота”¹³⁰ тощо.

В дальшій об'ємній групі місцевих українських народних казок Східної Словаччини вирішальним у загальному найменуванні геройів є визначення їх професії: „горчаръ”¹³¹, „босорка”¹³², „міністр”¹³³,

¹¹⁵ J. Polívka. Súpis..., zv. IV, стор. 216 — 236.

¹¹⁶ УНКСС, т. 4, стор. 142—148.

¹¹⁷ ЕЗ, т. IX, № 6.

¹¹⁸ УНКСС, т. 3, стор. 200—209.

¹¹⁹ Це ім'я знаходимо в таких казках П. Ілька: „Золота рибка”, „Про сироти, що їх мачуха прогнала”, „Про трьох братів-гавранів” та „Бідний коваль і його донька”.

¹²⁰ „Король, стрілець і його жінка”.

¹²¹ „Ян брати судилися”.

¹²² „Дві куми”.

¹²³ „Як кум воли продав”.

¹²⁴ „Король, його донька і циган”.

¹²⁵ Там же.

¹²⁶ „Про Мотузаря”.

¹²⁷ „Син професора”.

¹²⁸ „Про сироти, що їх мачуха прогнала”.

¹²⁹ „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”.

¹³⁰ „Пригоди одного із семи братів”.

¹³¹ „Про королевича Марка”.

¹³² „Король, стрілець і його жінка”.

¹³³ Там же.

,,стрілець¹³⁴, ,фішкалуш¹³⁵, ,судця¹³⁶, ,качмар¹³⁷, ,газда¹³⁸, ,млинар¹³⁹, ,краль¹⁴⁰, ,кральовна¹⁴¹, ,маляр¹⁴², ,рибарь¹⁴³, ,професор¹⁴⁴, ,піп¹⁴⁵, ,попадя¹⁴⁶, ,шустер¹⁴⁷ (швець)¹⁴⁷, ,воро-жыли¹⁴⁸, ,готелник¹⁴⁹, ,лісник¹⁵⁰, ,вояк¹⁵¹ (,,вояці¹⁵¹)¹⁵¹, ,муляре¹⁵², ,писар¹⁵³, ,столяр¹⁵⁴, ,кочіш¹⁵⁵, ,плуковник¹⁵⁶ тощо.

Щодо характеристики казкових геройів оповідачі надто скупі на слова. Традиційні казки майже не знають портретних та психологічних характеристик геройів¹⁵⁷. Для визначення соціальної групи, до якої належить той чи інший герой, казкареві інколи вистачить одне слово. Наприклад: „жебрак¹⁵⁸, ,злодій¹⁵⁹, ,жыван¹⁶⁰ (,,жывани¹⁶⁰)¹⁶⁰ і под. Тут-там портрет казкового героя становить одиноче слово-означення. Наприклад: „Был еден хлоп худобный...”¹⁶¹ Соціальну групу героя в тій чи іншій казці визначає субстантивований прікметник. П. Ілько у казці „Пригоди одного із семи братів” устами героя каже: „А з тым коньком ся поставиш у єдного худобного в загороді”.

В низці соціально- побутових казок (рідше у фантастично-пригод-

¹⁴⁵ Там же.

¹³⁵ „Як брати судилися”.

¹⁴⁶ Там же.

¹⁴⁷ „З того світу”.

¹³⁸ Там же.

¹³⁹ „Корль, монахи і мельник”.

¹⁴⁰ „Чарівне дзеркало”.

¹⁴¹ Там же.

¹⁴² „Шикновний маляр”.

¹⁴³ „Про Мотузаря”.

¹⁴⁴ „Син професора”.

¹⁴⁵ „Як служив Янко у попа”.

¹⁴⁶ Там же.

¹⁴⁷ „Швець і його син”.

¹⁴⁸ „Проклятий син”.

¹⁴⁹ „Лісник і його сини”.

¹⁵⁰ Там же.

¹⁵¹ „Про сироти, що їх мачуха прогнала”.

¹⁵² Там же.

¹⁵³ „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”.

¹⁵⁴ „Мати, син і розбійники”.

¹⁵⁵ „Чарівне дзеркало”.

¹⁵⁶ „Пригоди одного із сімох братів”.

¹⁵⁷ Л. Р. Бараг. Цит. праця, стор. 222.

¹⁵⁸ „Газда і його жінка”.

¹⁵⁹ „Мати, син і розбійники”.

¹⁶⁰ „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”.

¹⁶¹ „Пригоди одного із семи братів”.

ницьких казках) героя введено в сюжет як представника певного національного угрупування. Наприклад: „німець”¹⁶², „циган”¹⁶³.

Загальним найменуванням користуються всі чарівні помічники позитивного героя казки: „питашиско”¹⁶⁴, „риба”¹⁶⁵, „гавран” („гаврань”)¹⁶⁶ тощо.

Казкам П. Ілька, як і казкам інших українських казкарів Східної Словаччини, відоме явище перевтілювання героя в якусь іншу істоту. Наприклад, три брати, будучи проклятими матір’ю, перевтілилися в гавранів („Такой ся поставали гавранами, облак ізбили — пішли”)¹⁶⁷. Або в іншій казці дівчина перевтілена в жабу¹⁶⁸.

Українські народні казки Східної Словаччини знають цілий ряд істот, які є уособленням зла. Таким, наприклад, є: „шаркань”¹⁶⁹ (три-шести-дванадцяти- і більшголовий) або якась демонологічна істота („дібол”)¹⁷⁰ тощо.

В казковій традиції українців Східної Словаччини виступають антропоморфні та зооморфні образи: Вітер, Місяць, Сонце¹⁷¹, Серенча, Несеренча¹⁷² тощо.

Із вищенаведеного бачимо, що казковий герой не обов’язково повинен мати точно визначене ім’я. Переважна більшість цих героїв виступає без імені. Для встановлення сутності казкового героя оповідач користується можливістю визначення його соціальної групи, професії, національної приналежності або якоєсь іншої суспільної категорії. Заділенням героя до певної соціальної групи, вказаним на його професію, національність тощо, казкар досягає певної синхронізації. В понятті „жебрачка” таким чином збіглися два художні засоби: портрет і „ім’я” героя. Цим прийомом казкар досягає найвищої економії слів. Самій же казці такий прийом не на шкоду, а, навпаки, він

¹⁶² Там же.

¹⁶³ „Король, його донька і циган”.

¹⁶⁴ „Про королевича Марка”.

¹⁶⁵ „Попел і жаба”.

¹⁶⁶ „Лісник і його сини”.

¹⁶⁷ „Про трьох братів-гавранів”. Див. ще: УНКСС, т. I, стор. 76—82; т. 3, стор. 80—85.

¹⁶⁸ „Король, стрілець і його жінка”.

¹⁶⁹ „Як служив Янко у попа”, „Золота рибка”, „Мати, син і розбійники”, „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало”.

¹⁷⁰ „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”; УНКСС, т. 3, стор. 90—95.

¹⁷¹ „Король, стрілець і його жінка”; УНКСС, т. 1, стор. 76—82; т. 3, стор. 80—85.

¹⁷² УНКСС, т. 2, стор. 190—191; т. 3, стор. 186—188.

сприяє швидкому розгортанню дії, що кінець-кінцем у відношенні до імен герой має примарне значення. Ім'я героя в такому разі займає другорядну і невирішальну позицію. Тільки цим можна пояснити явище відносної лабільноті імені казкового героя.

Вище можна було спостерегти, що рима відома не тільки народним пісням, але й народним казкам. Римованими, як правило, бувають і заключні формули казок („Прийшов-им до Кохуховець, та й припівіді конець”. Або: „Сів-им на повересло, аж ту ня принесло”)¹⁷³. І для деяких внутрішніх формул характерна рима („Прийшов ти такому стромові, ти такому, же око чуло, ухо не виділо, такий стрім великий”)¹⁷⁴. Внутрішню риму знаходимо і в думці: „Отець, та чом вам єдно око скаче, а друге плаче?”¹⁷⁵ Або: Ідемо, ідемо на небо¹⁷⁶, „Ку-ку-рі-кі-і-і.. Дівчатиско на корентікі, на подікі...”¹⁷⁷, „Ламашки, слухай ты мене, братику”¹⁷⁸.

Римована мова типова не тільки для казок П. Ілька. ЇЇ знаходимо і в казках М. Пірош, А. Кимака, Ю. Шамулки та ін. Ю. Шамулка у своїй оповіді із життя має таку думку: „Стрітив мудрый глупого, взяв податы вод нього, а вы, люди, старайте і податы складайте”¹⁷⁹. В соціально- побутовій казці М. Пірош „Піп-дяк і дзвінник-неборак” читасмо парапразу:

(Піп):

— Ой, боже, боже, яка шувна невіста!

(Дяк):

— Ой, боже, боже, то за нашы пінязі.

(Дзвінник):

— А я пінязей не мавше, та-м на задку свічку тримавше.¹⁸⁰

В казці „Про кума й куму” знаходимо двовірш і чотириріш, які виконуються речитативом:

Пушов милый на лікы,
Не вернув бы ся навікы.
Тихо в міху, тихо,
Бо то ші не лихो.
А як будеш довше,

¹⁷³ „Мати, син і розбійники”.

¹⁷⁴ Там же.

¹⁷⁵ „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало”.

¹⁷⁶ „З того світу”.

¹⁷⁷ „Сирітка Ганька”.

¹⁷⁸ „Швець і його син”.

¹⁷⁹ УНКСС, т. 2, стор. 110—111.

¹⁸⁰ Там же, стор. 122.

Та ші буде гурше¹⁸¹.

Або:

Кума, кума, кумасенька ты моя,
Червена ягодочка ты моя¹⁸².

В сатирично-гумористичному плані звучить і така парафраза на церковний спів:

(Піп):

А я в шопі стоявше
І на тебе чекавше.

(Невістка):

А я, грішина, не знала,
Та була-м тя чекала¹⁸³.

Оповідь із життя „Як вмирали люди” має такі римовані думки: „Йойой, йойой! Кыбы не терліч, не тута діндява, та бы була вшытка моя молоджава”¹⁸⁴, „Ей, кыбы люди знали, што вод мору пити, терліч і діндяву, часком ся мастити”¹⁸⁵.

А. Кимак в уста героя казки „Іванко та мачуха” вкладає римовану мову:

Мамічка ня зарізала,
Нянъко ня зів,
Сестрічка кістки збирала,
Під ліску загрібала,
Чінчі-ра-ра-ра...¹⁸⁶

В. Чорнак із с. Пчолине Гуменського округу, як небагато казкарів, до казки залишає двовірш на словацькій земплінській говірці, чим підкреслює гумористичність самої казки, як і наголошує на наївності декотрих людей:

О, Маріє з Гарані,
Цо це шьвеца цігані¹⁸⁷.

В народній розмовній мові можна зустріти низку римованих і ритмічних зворотів. Така мова потрапляє і в народну казку. Римовану і ритмічну мову в оповіді казки вплітає носій та імпровізатор народної казки, а саме - казкар. Чим більші художні задатки казкаря, тим по-

¹⁸¹ Там же, стор. 143.

¹⁸² Там же, стор. 142.

¹⁸³ Там же, стор. 144.

¹⁸⁴ Там же, стор. 146.

¹⁸⁵ Там же.

¹⁸⁶ Там же, стор. 188—189. В даному випадку відчувається вплив словацької мови.

¹⁸⁷ Там же, стор. 209.

етичнішою є його мова, тим художнішою є його казка. З-поміж усіх відомих нам казкарів української етнічної області Східної Словаччини незвичайною мелодійністю мови виділяється бодруджалський казкар П. Ілько. На деякі риси його художньої мови ми вже вказали вище. Щоб ствердити сказане, розглянемо ще деякі особливості стилю його казок.

Ми вже згадували, що в місцевих українських народних казках знаходимо й опис природи, місцевості, їх деталей тощо. І, справді, українські казкарі Східної Словаччини, як і казкарі взагалі, у своїх казках не вдаються до розгорнутого опису природи, яка їх оточує. В окремих казках згадано лише якусь деталь із оточуючої природи або місцевості. Сюжет фантастично-пригодницької казки дас невеликий простір для опису природи чи природних явищ. Казкар вміло використовує ці обмежені рамки і вдається до зображення перш за все близької околиці. П. Ілько виростав на Закарпатті, яке відоме своєю багатою природою. І с. Бодруджал, де він живе нині, давало і дас казкареві можливість спостерігати різноманітні явища природи. Як казкареві, так і героям його казок не є чужою місцевість, з якою вони зв'язані, в рамках якої живуть і діють. Навпаки, природа, природні явища, так би мовити, прихильні до казкового героя, вони нерідко є його безпосередніми помічниками. Казкар часто вводить свого героя в обставини лісу. Казка П. Ілька „Мати, син і розбійники”¹⁸⁸ вводить героя в таку місцевість: „На третій день забрав собі веце жертя, а пішов барз глубоко до ліса; так пішов до ліса глубоко, же уж не міг ся вернути. Прийшов гу єдному стромові, гу такому, же око не чуло, ухо не виділо, такий стрім великий. Але смотрит горі тым стромом, — але там самы грубы ліси, — смотрит горі тым стромом, а на тім стромі табличка есть”. Інша казка („Пригоди одного із семи братів”) спонукає нам такий опис-штрих природи: „Як махнув ньюв — ліс лем самов стерньов став. Таку бы й я шаблю хотів. То бы била добра й про мене, бо дрыв бы-м собі назрізовав по лісох”. З цитованого бачимо, що казкар вірно зображує карпатську природу, наголошуєчи на „безмежності”, дрімучості місцевих лісів. Завдяки своєму інтелекту казкареві вдається одним штрихом, мазком, нерозгорнутою думкою намалювати широку картину („Як махнув ньюв — ліс лем самов стерньов став”). Майже ту саму картину досягнено іншою, спорідненою думкою: „Шабля світ ліса зрубала...” (Там же). Герой казки в лісі має бути або покараний, або знаходить в ньому сковище: „Привела го до ліса, дрълила...” („Мати, син і розбійники”), „І вхопили плахту, два

¹⁸⁸ Див. ще: УНКСС, т. 4, стор. 9—25.

хлібы до неї положили і tot фалат солонини, і давай тікати до ліса. Пішли до ліса, але ідуть глибоко, то уж ся дораз цмить” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Іде до ліса та й найшов строма” („Бідний коваль і його донька”), „З таков машкаров піде до вінчання краль, та то на цалу кулю земську буде сміх, же з ліса собі таку машкару привів” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „Пішла з ньов до ліса, а там студня була — на півдруга нещастя, знate” („Бідний коваль і його донька”), „Ідуть єден день лісами...” („Син професора”), „Та й раз капітан смотрит — видит на далекоглядь готел у лісі” (Там же), „Но, Янку, видиш, дрыв не єст, та ідь до того ліса, а привезеш ми дрыв” („Як служив Янко у попа”).

Хвойний ліс П. Ілько у своїх казках не згадує. Зовсім можливо, що це обумовлено тим, що навколо с. Бодруджал ростуть тільки широколисті дерева. Із широколистих дерев П. Ілько найчастіше згадує дуба та бука: „Быв єден лісник, а він мав ліс такий дубовий” („Лісник і його сини”), „Шумни дубы, такы, же око не чуло, ухо не виділо, такы високи дубы” (Там же), „Та й був такий дуб вивернутый великий, сильный, та й підняв дуба” („Як служив Янко у попа”), „А там були шумни, барз прости дубы” (Там же), „Но та й вни сї взяли, знесли долов, а був там при дразі єден бук, а в тім така діра була, така дупла була...” („Про трьох братів-гавранів”). Характеристика бука та дуба лаконічна. Дуб — „шумний” (гарний), „великий”, „сильный”, „простий”, бук — „дуплавий” тощо. Характеристика середовища в казках П. Ілька та в казках інших казкарів Східної Словаччини саме своєю лаконічністю нагадує нам характеристику казкових герой, про яку йшла мова вище.

Увагу П. Ілька привертують і інші явища природи. Наприклад: схід сонця, захід сонця, темрява („цима”), місячне сяйво, дощ, злива, стужка тощо. Наведемо кілька прикладів, які б докреслювали щойно сказане: „Но і іде, іде, але ту уж ся цмить, сонце заходить, уж до ліса зашло...” („Чарівне дзеркало”), „Послухайте, та уж ся вернеме, бо буде цма, та як прийдеме домів” (Там же), „Прийшов так недалеко, скрився, а она, як сонце засвітило перед обідом, та она ся втягла і зачала їсти” (Там же), „Прийшов там до того худобного, до загороды, місяць світив” („Пригоди одного із сімох братів”), „Газдо, будьте такы добри, переночуйте нас, бо, видите, доч такий іде” („Про королевича Марка”), „Но та й смотрит, жебы коні ся не одкапчали, бо то й стрілят, доч зачав ляти” (Там же), „Нараю встали. Доч перестав” (Там же), „А уж помаленьки зачав сніг курити. Зима” (Там же), „Як го взяв у заголовочку, і одніс 'го дас два кілометри од тої хижі,— а уж снігу накурило гарді, — а взяв, положив до снігу, а нагріб на

нього велику купу снігу, жебы ся там задусив... Снігу накурило файно. ... Ідуть, смотрят — велика кула снігу” (Там же). Місцями казкар вдається до деталізації опису, який властивий тільки літературному твору. І через такий опис проявляється майстерність художнього зображення явищ природи П. Ільком. Цей прийом художнього мислення надає стилеві казок бодруджалського оповідача особливийюанс.

На фоні зображення природи казкар стверджує той чи інший історичний факт: „То злодії там бывають, totы жыване, што даколи бывали по лісох” („Мати, син і розбійники”).

Крім опису лісу та дерев, у казках П. Ілька згадується ще озеро та потічки. Озеро, як таке, для ландшафту української етнічної області Східної Словаччини не характерне. Однак закарпатський ландшафт міг спонукнути казкареві можливість вилести в казку й картину про озеро, оскільки останнє там відоме. Отже, в казці „Король, стрілець і його жінка” фігурує думка: „Ту на озері єсть єдна жаба, што мат уж шістьсто року”. Потікни знов характерні і для закарпатської, і для східнословашької природи. І цілком зрозуміло, що казкар згадку про них задуває до контексту своєї казки: „Мамо, кедъ я каждый день през кошулі так ся вмывам по потічкох” („Мати, син і розбійники”). Карпатській природі не чужий і ведмідь. Це стверджує і П. Ілько, кажучи: „Анич, лем дам му єдину телігу, два коні, най він іде до того ліса, де самы медведі, а там го з’їдят медведі” („Як служив Янко у попа”).

П. Ілько якийсь час був сторожем на лісопильці в с. Крайня Поляна під Дуклею, тому йому не важко вмонтувати до своєї розповіді бодай згадку про лісопильку: „А в п’ять ронку чуб, же вийшов з ліса. Та й так му ся зачуло, як коли бы гатер різав” („Мати, син і розбійники”).

Бодруджалський казкар немало мандрував за заробітком по світу. Йому довелося побувати у великих містах. Знаючи обставини міста, він вносить у казку таку характеристику міського середовища: „Там таки парки: тополі велики, по тополях гнізда шеляяки” („Про Мотузаря”).

Якщо врахувати, що подібний опис карпатської природи та природних явищ зустрічається і в казках Ю. Шамулки, І. Мотики, Ю. Сопири, М. Пустая та інших східнословашьких українських казкарів, то дійдемо висновку, що місцевість, в якій живе той чи інший казкар, у більшій або в меншій мірі знаходить відбиття в його казковому репертуарі. Однак ніхто з оповідачів не вдається до широких описів місцевості. Скоріше ідеться про якісь моментальні знімки природи, ширина і повнота яких залежить від інтелектуальних задатків казкаря як

художника. Ці мініатюрні картинки в кінцевому результаті дають нам широке полотно, на якому в реалістичному плані зображені розмаїту карпатську природу. В цій картині вбачаємо не лише засіб для надання народній казці свіжості та реалістичногозвучання вчинків казкових герой, але й доказ позитивного ставлення самого оповідача до цієї місцевості.

Не безпідставно слід запримітити, що народна казка у своєму автентичному звучанні не є імунна у відношенні до середовища, в якому побутує. Вона, як і кожне інше суспільне явище, підлягає різним впливам. Одним з таких виразних впливів виявляється вплив народної казкової традиції одного народу на казкову традицію сусіднього народу. Цей вплив відчутий і в українських народних казках Східної Словаччини. Не вдаючись у глибший аналіз цього питання, зауважимо, що в напрямі до українських народних казок Східної Словаччини відчувається вплив словацької казкової традиції. Безперечно, відчувається тут і трансформований вплив казкової традиції інших народів, як, наприклад, польського, чеського тощо.

Другим виразним чинником, який в значній мірі впливає на казку, слід вважати середовище, в якому ця казка побутує. Вплив середовища на казку в минулому був можливий тому, бо народна казка не знала іншого, як тільки усний шлях поширення. Виразною постаттю, безпосереднім носієм і виразником цього впливу є перш за все казкар. Мірка впливу середовища на казку залежить від інш лекту самого казкаря. Вплив середовища на казку може бути більший або менший. Саме ця мірка впливу детермінована казкарською зрілістю оповідача. Вплив середовища на стиль казки не завжди слід вважати негативним. Позитивним, на нашу думку, його слід бачити тоді, коли він не перешкоджає казці бути казкою в прямому розумінні цього слова, коли казка внаслідок наявності в ній побутових елементів не втратила характер казковості. З другого боку, вплив середовища на казку може бути негативним у такому випадку, коли трансформована „побутовість“ заважає казці бути казкою.

Відбиття побуту в казці того чи іншого народу закономірне явище. Від цього не можна і не треба втікати жодному казкареві. Навпаки, внесення сюжету, дії казки в умови побуту того чи іншого народу надає казці національного звучання. Кожна штучна спроба „національного приземлення“ будь-якої казки викличе заперечення казкової традиції даного народу.

Отже, контактування між казкою і побутом детерміноване самими законами поетики казки. Побутові елементи, які знаходимо в казці і які не йдуть в розріз із законами її будови, надають характер націо-

нального звучання народному творові. Ці елементи можна встановити в кожній казковій традиції.

Елементи побуту українського населення Східної Словаччини та подекуди населення Закарпаття відбито і в казках П. Ілька. Ці елементи настільки представлені в його казках, що на підставі них можна було б утворити (хоч і неповну) картину побуту українського населення Східної Словаччини. Правда, побутові елементи не зосереджені в одній чи кількох казках П. Ілька та інших казкарів. Вони розрізнені по всьому репертуарі окремих оповідачів.

В народних казках українців Східної Словаччини досить широко представлено предмети матеріальної культури. Показовими з цього боку є казки П. Ілька. В його казці „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало” читаємо думку: „Та накладеме ту огня, я мам покрівці, постелиме та будеме сполу спати”. Крім „покрівців” (вдома виготовлені доріжки), які згадує казкар, в цій думці досить вірно відбито нічліг місцевих пастухів на пасовиську. Етнографізм засвідчено і в інших казках П. Ілька: „Взяв, дав му клюбаку та й повідат...” („Мати, син і розбійники”), „Хлопі котрый што найшли на п'яцю — колы, цапини, летят бити” (Там же), „А матірь їм і єдному, і другому ушмыла таку цаністерку і дала їм по єдному хлібові, жебы мали на драгу собі” („Золотта рибка”), „Она прийшла до хыжі, поріхтувала му таку торбу, дала му їджіня, а дала му єдно клуб'я ниток, жебы 'го повело аж там гу когутові” („Король, стрілець і його жінка”), „Ta зачав продавати молотки, ковадло, кліщі, далі й міх продав, і так не стачит, їсти зась ся хоче” („Бідний коваль і його донька”), „Як він пражит, та й раз, — а комини, то й тепер такы в Требішові сут, же з кухні та комин аж наверх, аж надвір, — та й раз з комина кричит” („Як служив Янко у попа”), „А комини такы были dakoli у кухнях, што зо шпаргета аж наверх комин плетений быв. Іщи там, коло Требішова, такы сут і тепер. А в тум — палиця, а там будиться мнясо. Та й я у старий хыжі быв зробив комин, же мнясо-м сушыв” („З того світу”), „Але на пищаці, де лем яка на світі піснічка, так ся нафчив гратег” („Мати, син і розбійники”), „Но і стала вна до роботи. Носит дрыва, тріски, води принесла, постелі выстелят, замітат, бандурок нашкрябат, но, но, як домашня газдышня” („Про трьох братів-гавранів”), „Бо dakoli хыжу обкладали зо сіном, жебы не померзли. Бо были ай зимы тяжкы” („Про королевича Марка”), „Він шытко робив: хліб їм пік. То dakoli до млина не носив, але сам молов дома” („Про сироти, що їх мачуха прогнала”), „А єдна вдова мала четверо діти. Но худобни били. Dakoli піняжі не було. Діти били голы, но так що? Треба даяке полотно, жебы їм пошила даяки кабатики. Тоді з руками

ся шило, не́ так, як тепер — в кождій хынкі машина, уж ся шые” (Там же), „Но та її матірь прийшла, та її положила миску, бо то даколи ся не єло з таніра, бо лем до одної миски ся положило, а так шытки ішли їсти” („Про трьох братів-гавранів”), „Такой пішли до беднаря, што робит бочки, купив собі три бочки, такы, як мы капусту кладеме, на одинум кінці дно, а на другум — не ест” („Шиковний маляр”).

В казках П. Ілька знайшло відображення і зображення окремих деталей того чи іншого місцевого обряду. Досить часто в народних казках згадано весілля, весільний обряд, весільних гостей, весільне вбрания, весільне блюдо, напіти тощо. До сказаного вище, ще наведемо такий приклад із казок П. Ілька. У казці „Мати, син і розбійники” королевич, одружившись, повинен дотримати весь весільний обряд: „Но так написали письмо наперед, як підуть на спросини”.

З похоронного обряду в казках П. Ілька засвідчено: „Ta ї раз чус — везут принцезину. Везут єй у труні на кочу. Циган кочини. А за ньов гудьба іде, грають юй, як на погріб, а так попі ззаду, матір і отець ідуть. А през такий міст мали іти, що півкілометра мав тот міст. А вода даколи текла. А як текла, та високо було дось, так таїй да на шири метри од землі”.

А в іншій казці говориться: „Гей, а tota, як увиділа, дораз лавки повстеляла, бо то даколи, як дахто ішов до хынкі, та дораз полотно давали на лавки, бо нечисты були, бо дылі не були в хынках, але земля, но тай яка земля була, та її такы лавки були забраны. Та ї она тово повстеляла, стіл прикрыла” („Про сироти, що їх мачуха прогизала”), „Але раз она напекла хліба, а положила tot хліб, як ся упік, на лавку, а іні 'го полотном прикрывала, жебы м'ягкий був” (Там же).

В народних казках знаходимо її згадку про народне лікування та про замовлення. В переказі М. Шірош „Як вмирали люди” читасмо таку думку: „Йоїй, Йоїйой! Къбы не муй терліч, не тута діндява, та бы була виштика моя молоджава”¹⁸⁹, яка свідчить, що місцеве населення проти холери використовувало природні лікарства. Це стверджує її інша думка: „Ей, къбы люди знали, что вод мору пити, терліч і діндяву, часком си мастити”¹⁹⁰. Знов казка П. Ілька „Король, стрілець і його жінка” заєвідчує інший прийом народного лікування: „Як упала, він хусточков закрутів, принос єй домів і положив єй меджи обланы, а фурт єй маслом мастиив, жебы юй ся загоїла лабка”.

На існування знахарства в несвідомій частині населення Східної Словаччини вказано в думці: „Оле, дайте ми вашу руку, най вам по-

¹⁸⁹ УНКСС, т. 2, стор. 146.

¹⁹⁰ Там же.

ворожку". „Повідати з руки”, як переконуємось із тексту казки „Мати, син і розбійники”, звідки почерпнуто цю думку, було „ремеслом” кочових циганок.

Казкові герой — це вихідці з того ж середовища, в якому побутують дані казки. Особливо позитивні герой були та є носіями мрій і сподівань широких народних мас. І зовнішність казкових герой відповідає уяві того чи іншого народу. В переважній більшості позитивні казкові герой своїм вбраним майже нічим не різняться від вбрания імпровізаторів казок. В окремих казках засвідчено ту чи іншу деталь народної ноші: „А братя ся пробудили, кров ліє потоками, давай тікати, так, же аж чашки позухабляли” („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало”), „Но, підеш на ярмарку, а маш моюй дівці купити скірні, кожушок, хустиня ай полотно на кабатики, бо як того не купиш, жебы-сь ми ся дому не показав!”¹⁹¹. Тут-там казкар згадує, яким було вбрания на селі колись: „Даколи носили лем тоты дрелеховы, такы насовани, тоты кікті, як они звали, герочки обторгани” („Син професора”).

З побутових явищ виразне місце в народних казках займає згадка про юку: „Він рано встане — закускох ніт” („Про сироти, що їх мацуха прогнала”), „Як уже шытко положили на стіл — налінку, повинували собі, а він лем фурт до шпаргета ладує, жебы горячо було” („Мати, син і розбійники”), „Та й вийняв собі хліб. Іх не пукат. Солонини собі взяв, а они зачали слинки лыгати” („Король, в якого одне око...”), „Дав їм солонини, та й собі воїхали копачі, нечут” (Там же). Або такий діалог підказує, що казкові герой інколи поводяться не так, як у казці, а як в буденному житті: „А не выпили бы съте дашто?” А він до шпиритусу налив солодкого, такого, жебы ся дало піти” (Там же). На цьому прикладі, як і на багатьох інших, можна наголосити як на елементі новелізму, який останніми десятиліттями у фантастично-пригодницьких казках українців Східної Словаччини зайняв досить виразну позицію.

Поряд з традиційною народною культурою, її окремими складовими частинами, в народних казках зафіксовано її деякі інші прояви суспільно-економічного життя минулого і сучасного. Особливо П. Ілько сміливо вносить у казку відомості про розбійників, про фабрику, лісопилку („гатер”), про страйк робітників тощо. Казкар спостережене в житті розуміє, як щось типове, і без будь-якої заборони вносить його в конструкцію своєї казки: „Но а такий єден быв меджи робітниками, же води носив. Прийшов з відрами на воду та й на клюбаку завісив відро”

¹⁹¹ „Дружно вперед”, XXI, 1971, № 1, стор. 22.

(„Мати, син і розбійники”)). Цей новелістичний елемент на сучасному етапі розвитку казки (подекуди можна було б говорити й про повільній занепад традиційної казки) відігровує, по-перше, роль стверджувача нових суспільно-економічних явищ через призму художнього мислення казкаря і, по-друге, роль уніфікатора деяких прийомів поетики фантастично-пригодницької казки.

Якщо деякотрі елементи побуту в народних казках виправдані (хоч і в даному випадку вирішальну роль відіграє творча індивідуальність казкаря), то „спостережене в житті”, яке також залучено до конструкції казки, в більшості випадків слід вважати порушенням казкової логіки, або збоченням від казкового стилю. Всякий екскурс, зроблений казкарем у казці, зразу відчутий. Цей екскурс більш відчутий тоді, якщо на казку дивимось, як на строго організовану клітинку, яка складається з низки відповідних функцій дійових осіб¹⁹². Отже „спостережене в житті”, внесене в казку, має своє значення із ширшого аспекту, наприклад, як докладовий матеріал для підтвердження певних тез про якесь суспільне явище; але з боку казкової поетики воно не виправдане або хоч би маловиправдане. Ці екскурси в побут, в середовище казкаря слід розуміти і як шукання нагоди для перепочинку після довгої оповіді. В цьому відношенні „спостережене в житті” сенсом своєї присутності в казці наближається до формул для перепочинку казкаря, про які йшла мова вище.

Казки П. Ілька щодо „спостереженого в житті” спонукають нам такий матеріал: „Но а даколи були таки ножики — кларапачі, я памнятам, ви не знate; то стояв єден ножик два ґрайцарі” („Золота рибка”), „А в п’ять року чус, же вийшов з ліса. Та й так му ся зачуло, як коли бы гатер різав” („Мати, син і розбійники”), шытки роботниці там ходили до той студні, але не мали веръх обгороджено....” (Там же), „Обстали ’го довкола — шытко роботницька тріда” („Золота рибка”), „Краль в уніформі, босый, а так носит кльоцы до гатру на чудо” („Король, стрілець і його жінка”), „Йой, — повідат, — кралю, так тягат кльоцы до гатру, але не думай, же такы — по шістькубиковий кльоц. Теліга на двох колесах, два дышлі мат, а два дяблы по бокох, а кедь не тягат, та по хырбеті” (Там же), „Но а новини тогды не были, лем так, кедь дахто приишов, та усні повів даку новину” („Про королевича Марка”), „А даколи люди не автобусом ходили, як тепер, до монастырьох, але пішком. Та як далеко ішов напіше, та ноги барз боліли. Но так посидали над берег, а ноги мочат у воді, дораз освіжали

¹⁹² В. Я. Пропп. Морфология сказки. Издание 2-е. Издательство „Наука”, Москва, 1969, стор. 29—60.

ноги'' (Там же), „Рана ся бегом штыриаст дни загоїла, од злата не достав ніяку отраву кырві'' (Там же), „Йой, готелник ся дораз зрадовав, дораз коні, бо то автох не было, до коча — везут, як пана'' („Лісник і його сини''), „Ta слухайте ту: мы съме трьоми братя, не мат отець лем два гектары землі'' („Попел і жаба''), „To не было так, як тепер, же достанете доходок, кедъ ай не быв замеснаний, та де — фрасову каріку'' („Швець і його син''), „Раз ішла до церкви, а ішла деськи до стайні, та й курці пришерла голову, та й взяла, облушила сій, но варить. Бо, інакше даколи не мож было зарізати, требало продати на корунку, бо корунок мало было'' („Про трьох братів-гавранів''), „Быв сден коваль. А даколи то великий пан быв. Бо товариох не было, та то і клинці, і шытко лем коваль робив. Но а він прийшов та сіном дітьом. Але техніка поступила так, як днесь, но та уж мало хто куповав од нього дашто. Ліпше з товарні, то май вищіфроване. I так він ізыйшов на фуч („Бідний коваль і його донька''), „Bo тоді не было дохтора, тепер направляйт зо склом'' (Там же), „Тепер уж техніка поступила, ніт?'' (Там же), „Тоді такы кральове глупы были'' (Там же), „Bo даколи были ай вішали при войську'' („Син професора''), „А даколи, кедъ ішли з одбирачки, та котрого одобрали, та давали листки такы білы, і то кождый собі положыв за калан. Як прийшли до валалу, та люди говорили: „Йой, та того одобрали, а того не одобрали'' (Там же), „Але там было дуже товариох, у тім місті, та й зробили революцію'' (Там же), „А даколи не так выбиралося краля, як тепер, а ішло з потомства на потомство. Як мав сына, та сын такої кральом обстав, а кедъ не мав сына, лем днеру, та дцера была кральовна. Bo то й тепер єсть єдна кральовна, фурт гласит в радію а телевізорі'' (Там же), „А тогды валалох на было, як тепер, лем лісами мусив іти; а было вельо збойох тых, што й забили чоловіка. Мали гостинці свої, готелы'' (Там же), то й тепер тоты арабы такы турбаны носят, сів на верблода і іде. Прийшов до міста, купив два метры муки, бо на верблюда може ладовати, як на вагон, і купив полотна на лахы, бо не было шыте, як тепер'' („Про Мотузаря'')¹⁹³, „Ta й даколи панічки нігда не йшли з порожніми руками, леш все брали цукерки, такий звик був. Они ся так привначували та людьюм''¹⁹⁴, „Но а даколи краль, як хотів свому штату зогннати дашто нове, та мусив ся позбирати до подертих лах, а ішов по своему қраю, а смотрив кождому до двору та й повів: „Газдо, робте того веце'' („Король, монахи і мельник'').

Казковий сюжет, як бачимо, для П. Ілька не є „табу''. В рамках

¹⁹³ „Дружно вперед'', XXI, 1971, № 10, стор. 26—27.

¹⁹⁴ Там же, стор. 27.

,,курвин сын”, „псечий сын”, „жерти”, „та ты чом здыхаш?” (спиши і под.).

Топонімічні назви в казках П. Ілька представлені слабо. Там згадуються всього-на-всього чотири населені пункти: Поляна, Прикра, Мироля та Требішов. Перші три назви наведено в реченні, смисл якого сконцентровано на встановлення відстані: „Пішов так, як до Поляни”, „Пішов так, як до Прикрай”, „Пішов так, як ту до Миролі” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”). Подібне вимірювання відстані зустрічається і в інших казкарів. В. Терек із с. Пчолине Гуменського округу в казці „Пригоди двох товаришів” має таку порівняльну думку: „Взяли татоцника та й пішли так, як на Ваташину, на луку”¹⁹⁵. Назви населених пунктів близької околиці, як було зазначено вище, використовуються казкарями в заключних формулах. Жінка-казкар М. Ілько у своїй заключній формулі згадує рідне село: „Но і так ся стало і так ся скончило в Бодруджалі за столом” („Кожний для себе”). Інколи казкар згадує в казці якийсь населений пункт, в якому колись раніше був та який чимось характерний. На цю характерну ознаку казкар і вказує у своїй казці¹⁹⁶.

Фольклористика цікавиться не тільки предметом свого дослідження, скажімо, казкою, але й її творцем, носієм та інтерпретатором — суб'єктом казкаря. Особливо російська фольклористика звернула увагу на казкаря як на важливого чинника казкової традиції¹⁹⁷. Але й в українській фольклористиці знаходимо немало прикладів зацікавлення казкарем як народним митцем. В. Гнатюк зберіг нам відомості про збайського казкаря М. Пустая¹⁹⁸, М. Фотула¹⁹⁹ та ін. З кількома портретами українських казкарів Східної Словаччини зустрічаємося на

¹⁹⁵ УНКСС, т. 3, стор. 222.

¹⁹⁶ Див. казку „Як служив Янко у попа”.

¹⁹⁷ Див.: М. И. Семевский. Сказочник Ерофея. — Отечественные записки, 1864, № 2, стор. 485—498; Н. Л. Бродский. Следы профессиональных сказочников в русских сказках. — Этнографическое обозрение, 1904 № 2, стор. 1—18; Кое-что о сказочниках и сказках Екатеринбургского уезда Пермской губернии, Пг., 1914, стор. XIX—XLVI; Б. и Ю. Соколовы. За сказками и песнями. Белозерская деревня и ее быт. Сказочники и их сказки. Вступительная статья к сборнику „Сказки и песни Белозерского края”, М., 1915, стор. I—XXXVII; И. Калиников. Сказочники и их сказки. „Живая старина” за 1915 и 1916 гг.; О. Е. Озаревская. Бабушкины старины, изд. 2, М., 1922; М. К. Азадовский. Сказки Верхнеленского края. — Сибирская живая старина, вып. 2, Якутск, 1924; вып. 3—4, 1925; И. В. Карнаухова. Сказочники и сказки в Заонежье. — Сборник Института истории искусств, „Крестьянское искусство СССР”, Л., 1927, стор. 104—120.

¹⁹⁸ ЕЗ, т. III, Львів, 1897, стор. XIII.

¹⁹⁹ Там же, стор. XIV—XV.

сторінках пряшівської української періодики²⁰⁰. Іноді казкар в казку вносить і деякі відомості про себе. Так це було, як можна переконатись, і у випадку М. Легоцького із с. Чертіжне Гуменського округу, з яким в останньому десятиріччі минулого століття зустрівся західноукраїнський вчений І. Верхратський²⁰¹. Але й інші казкарі вмонтовують у свої казки стислі дані із свого життя. Наприклад, І. Полянський у казці „Циган і король” має кінцівку: „Та уж бы был ай конец, а уж бы зъме ішли спати, бо я уж старый человек, задыхливый ем, пинку курю, а то уж бы ем ішол спати”²⁰². Слід зазначити, що І. Полянському в часі записування казки йшов 62 рік. Всі інші дані, наведені в заключній формулі, вжиті казкарем в гумористичному плані, оскільки він і не курив люльку, і не хворів на хронічну астму.

Казки П. Ілька, бодруджалського оповідача, можуть бути предметом дослідження і з цього боку. Дані про оповідача в казках П. Ілька можна поділити на дві групи: на примарні і на секундарні. Примарні дані про життя казкаря в тексті казки виступають прямо, або безпосередньо, а секундарні — непрямо, або трансформовано. До безпосередніх даних про життя казкаря П. Ілька залучено такі думки, розтрощені по різних казках: „Та й пішов там, але при войську б'ют, як недобрі робит, і вішають. Так было, то ші за мене били, як я був в п'ятастум року, в шіснастум” („Пригоди одного із семи братів”), „Но а на морі ані їдло не є таке смачне, бо то на парі ся варит. Я сам на шыфі не годен быв курити, але як-им ізьйшов на суху землю, уж добрі” (Там же), „Но, голод... Я знам, голод який. Но што ся смієте з того? Кедь вы будете плакати” („Чарівне дзеркало”), „Бо така была задыхлива, як я. Я ся з неї набрав. Холера недалеко спала, і я такий задых тепер достав” („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку”), „Голод — великий пан. Бо я быв голоден, та знам” (Там же), „Братя хлопчика дозирають, ходят по ворохильох, аж і мене там закликали, бо знали, же знам штоськы ворожыти” (Там же), „Сів, наївся лішне, як я, бо я лем насилиу їм, а йому ішло лішне. Він два раз до гамбы, а раз перекусив, а я тово жнякам, ай так недобрі. Руметам добрі, але кедь жалудок не приймат” („Газда і його жінка”), „Та й я у стару хыні быв зробив комин, же мнясо-м сушыв” („З того світу”).

²⁰⁰ Див.: Бібліографія фольклору Пряшівщини (1945—1969). (Уклад Михайло Гиряк). Видав ЦК КСУТ, Пряшів, 1970, стор. 45; Михайло Гиряк. Казкар Степан Полянський. — Народний календар 1964, СПВ, ВУЛ, Пряшів, 1964, стор. 107—109.

²⁰¹ Іван Верхратський. Знадоби для пізнання угорськоруських говорів. — Записки Наукового товариства ім. Шевченка, Львів, 1901, стор. 155.

²⁰² УНКСС, т. 2. стор. 250.

формули, формули для перепочинку казкаря, прислів'я та приказки, синтаксичні повторення, порівняння і метафори, епітети, слова з по-м'якшувальними суфіксами, вигуки, імена-прізвища, опис природи, побут, конкретні дані із життя, елементи топоніміки тощо. Якщо фольклористика раніше наголошувала на надзвичайній цінності цих особливостей казкового стилю, то нині ця цінність набагато зросла, оскільки ідеться про випадок казкового стилю, який на сучасному етапі розвитку казкової традиції слід вважати раритетом.

Казки П. Ілька значно помножили казкову традицію українського населення Східної Словаччини. Вони стануть у пригоді рядового читача і вимовгливого фольклориста.

П. Ілько - один з найкращих українських казкарів Східної Словаччини. Силою свого таланту бодруджальський казкар переріс рамки Східної Словаччини. Його казки, а через них і він сам, користатимуться пошираною всюди там, де живе, де плекається любов і повага до народного художнього слова.

Михайло Гирян

Примітки

1. КОРОЛЬ, В ЯКОГО ОДНЕ ОКО СМІЯЛОСЯ, А ДРУГЕ ПЛАКАЛО

Записано 1 лютого 1969 р. від П. Ілька.

АаTh 551; К I, 551; SSR II 25 В, С. (І. Полівка тут навів варіант казки, записаної В. Гнатюком. — Е3, IV, 11).

В короля одне око сміялося, а друге плакало. Трос синів випитувало, чому в батька одне око плаче, а друге сміється. Батько не хотів сказати двом старшим синам, але свою тайну відкрив наймолодшому синові Попелові, оскільки він, коли батько кинув шаблею, не злякався. Король плакав за своєю сестрою, яка жила із залишним попом. Попел пішов до ворожилі спитати, як добрatisя до тітки. Ворожиль порадила Попелові. І він узяв батькового коня, шаблю і подався в дорогу. Шукати тітку подалися й старші брати. Попел тричі зустрічав братів, правда, завжди переїнаншений, і тричі воював із Зміями. Нарешті Змій переміг і добрався до хати, в якій жив залишний піп із Попеловою тіткою. Тітка дізналася від попа, де його сила, сказала це Попелові, і він за допомогою вдячних тварин переміг попа. Визволив тітку і повернувся додому.

2. ПРИГОДИ ОДНОГО ІЗ СЕМИ БРАТИВ.

Записано 1 лютого 1969 р. від П. Ілька.

АаTh 314; К I, 314; SSR II, стр. 387—408.

Непослушного парубка сільський староста віддав у військо. Після восьмого року служби солдат-кавалерист прийшов у відпустку додому, але вдома не знайшов нікого. Солдат повернувся назад у військо. Донька короля пішла на прогулянку з кухаркою. Принцеса побачила парус і разом з кухаркою добралися до нього. Обох їх віднесло на море. Король довгі роки шукав доньку, але не міг знайти. Про той випадок довідався солдат. Він пішов до короля. Там сказав, що він знайде доньку. Король виготовив для нього пароплав, обезпечив харчами на вісім років, послав з ним ще одного капітана і двох матросів. Вони доплівли до суші, побачили готель і пішли туди. Трос зібралися на полювання, а четвертий варив гуляш. До матроса підійшов дід і просив іти. Матрос не хотів угостити діда. Дід за це набив матроса, а потім з'їв весь гуляш. Так було зі всіма ними. Тільки солдат вгостив дідуся. Дідусь хотів віддячити юнакові і спонукнув його горілкою. Юнак убив дідуся — Чорнокняжника. У кишениях мерця юнак знайшов багато ключів. Ці ключі юнак випробував і в одній кімнаті знайшов принцесу. Принцеса пішла з матросами на пароплав, а юнак ще побіг в готель. За той час матроси відплівли з принцесою. Юнак не розгубився. Одного разу зустрів його хлопець, який запропонував йому службу в полковника. Юнак тричі порушив заборону полковника — завжди подивився в кімнату. Полковник вирішив стратити юнака, але коли довідався про його долю, хотів допомогти йому.

із змісів язиків. Принцеса мусила присягнути, що не юнак, а циган визволив її. Правда вийшла наверх під час весілля. Цигана покарано за обман, а юнак одружився з принцесою. Принц подався в дорогу і заночував під деревом. Там обманула його Ікужбаба — окам'яніла його тварини і він сам. Молодший брат потрапив до того самого короля, що й старший брат. Там певний час мешкав, але не жив з братовою жінкою. Потім подався шукати брата. Пішов під те саме дерево, що й старший брат, і розклав вогонь. Ікужбаба хотіла обманути і його, але він кинув волос у вогонь, і Ікужбаба втратила силу. Молодший брат визволив багато скам'янілих людей і свого брата. По дорозі додому старший брат довідався, що його брат мешкав у короля і вбив його. Вдома переконався, що брат поводився чесно до його жінки, пішов і оживив його. На кінець подали собі руки і розійшлися.

6. КОРОЛЬ, СТРІЛЕЦЬ І ЙОГО ЖІНКА.

Записано 1 лютого 1969 р. від П. Ілька.

АаTh 465 А; К I, 465 А.

Король любив їсти м'исо із всякої звірини. Він мав одного стрільця, якого завжди посылав на полювання. Стрілець подався в ліс, побачив голубку, стрілив і віцлив її в піжку. Голубка впала, стрілець приніс її додому і лікував. Ніжка видужала і з голубки зробилася гарна дівчина. Вона і стала жінкою стрільця. Жінка послала стрільця купити їй шовкові нитки. Стрілець купив нитки різного кольору, а його жінка вишила скатертину, на якій було зображене місто. Цю скатертину купив міністр, а від міністра — король. Король покликав стрільця до себе і позвідав його, звідки мав таку скатертину. Стрілець сказав, що цю скатертину вишила його жінка. Король задумав відібрати від стрільця жінку. Давав йому всіляку роботу, щоб сам міг відвідувати його жінку. Послав його принести з далекої країни північ. Жінка дала стрільцеві моток ниток, які повели його до країни, де був півень. Стрілець дістав півня і приніс його королеві. Наступного разу король послав стрільця і міністра в пекло, щоб подивили, що там робить його батько. Вони відвідали короля в пеклі, бачили, що він там виносить страшні муки за гріхи, якічинив на землі. Старий король передав сипові, щоб не знущався над бідними людьми, бо в противному разі і його чекає пекло. Син не звертав увагу на батькову пораду. Хотів знищити стрільця, щоб одружитися з його жінкою. Однак завжди, коли король приходив до хати стрільця, жінка перетворилася на голубку і відлетіла. Король знов покликав до себе стрільця і наказав привести йому Видимого-Невидимого. Стрілець узяв клуб'я ниток і подався в дорогу. Прийшов до Вітра, щоб той йому порадив, де б міг знайти Видимого-Невидимого. Вітер не зміг порадити йому, але послав його до Місяця, а Місяць — до Сонця. Ніхто з них не зінав про Видимого-Невидимого. Сонце послало стрільця до певної ворожилі. Стрілець прийшов до ворожилі, а та хотіла його з'їсти. Вийшло так, що ця ворожиля була матір'ю цієї голубки — жінки стрільця. Сама вона не знала, де знаходитьсья Видимий-Невидимий. Покликала ворожилі з цілого світу, і одна з них сказала, що в озері живе жаба, яка знає, де знайти Видимого-Невидимого. Вони подалися до жаби, і вона сказала їм, що Видимий-Невидимий знаходитьсья за олов'яною горою. Жаба перетворилася в коня, перенесла стрільця через небезпечну ріку і лишила його. Стрілець стежкою потрапив у дім, до якого пізніше увійшло четверо мужчин. Їх обслуговував Видимий-Невидимий. Він обслуговував і стрільця. Стрілець вгости

Видимого-Невидимого. Видимому-Невидимому це сподобалось, і він найнявся на службу до стрільця. Сіли на коня-сірку і летіли понад море до короля. На морі вгледіли наро плави, випередили їх і серед моря побудували готель. Мореплавці припливли до готелю, увійшли туди і взамін за сокирку і пищальну дістали від стрільця Видимого-Невидимого. Видимий-Невидимий утік від мореплавців і поспішив із стрільцем на берег моря. Там побудували собі двадцятитповерховий будинок. Король довідався про це і оголосив стрільцеві війну. Стрілець відрубав королеву голову, голубка прилетіла до стрільця, і стали жити разом.

7. ПРО КОРОЛЕВИЧА МАРКА.

Записано 2 лютого 1969 р. від П. Ілька.

АаTh 930; К I, 930; SSR III, 31 в 2; УНКСС II, 54 (мотив: розподіл грошей між братами); III, 35 (мотив: бідняк іде за чотирма порадами до ворожилі); IV, 8, 34 (мотив: хлопцеві пророкують одруження з королівською донькою).

Горчар послав своїх трьох синів з глечиками до королевича Марка. В лісі заночували в певного хазяїна, жінка якого мала породити дитину. Пташина чотири разів прилітала до цієї хати і пророкувала, що хлопець, який народився, буде вправляти господарством королевича Марка. Найстарший син сказав це королевичу Маркові. Королевич Марко купив цього хлопця і загріб до снігу. Сини горчаря знайшли цього хлопця і принесли додому. Королевич Марко вдруге купив хлопця, поклав у коробку і пустив на воду. Хлопця знайшли люди, які йшли в монастир. Хлопець учився і згодом став архієпископом. Королевич Марко перед смертю пішов сповідатися і потрапив до архієпископа. Там виявилося, що королевич Марко прийшов на сповідь до того архієпископа, якого, будучи хлопцем, двічі хотів стратити. Марко послав архієпископа до своєї жінки з листом, щоб жінка відрубала йому голову. В дорозі архієпископа зустрів лідусь, який, взявши листа між пальці, змінив зміст написаного. Жінка прочитала листа і поступила так, як звучав наказ чоловіка — віддала доньку заміж за архієпископа. Королевич Марко прийшов додому і був здивований тим, що зробила жінка. Марко послав архієпископа до бога позвідати, скільки в нього майна. Архієпископ, ідучи до бога, зустрів ще: людину, яка хотіла знати, коли перестане на човні плавати, людину, яка хотіла знати, коли вже буде мати досить місяця; зустрів ще трьох братів, які не вміли поділити між собою чотири златівки. Архієпископ все це вінав і всім їм на зворотній путі відповів. Королевич Марко дізнався, що біля човна багато золота. Подався туди. Людина, що в човні сиділа, доторкнулася об королевича Марка веслом і розсипалася. Королевич Марко зайняв її місце.

8. ЯК ОДИН ІЗ ТРЬОХ БРАТІВ ВІЗВОЛИВ СЕСТРУ І ЖІНКУ.

Записано 20 квітня 1969 р. від П. Ілька.

АаTh 304; К I, 303; SSR II, 7 В; УНКСС III, 90.

У бідних батьків були три сини. Мати скаржилася, що шкода, що в них немає доньки. Брати домовилися, що все будуть робити втрьох. Молодший брат порушив цю угоду — допоміг матері впоратися в хаті. Мати нарешті породила дівчинку, яку пізніше взяв невідомий парубок. Брати розсердилися на молодшого з них, і той відішов з дому. В лісі натрапив на маленького чоловіка з великою бородою. На дубі знайшов три пакунки, а в них — сорочку, шаблю і рушницю. Далі натрапив на групу розбійників, з якими подався до короля. В короля були

Вийшли досить високо, та подув вітер і вони впали. Із жінки вискочив хлопчик, а батьки вбилися. Хлопчика знайшла жебрачка і виховувала його. Після кількох років хлопець найнявся на службу в газди. Газда за десять років служби виплатив хлопцеві десять грейцарів. За ці гроші хлопець купив собі коробку, із якої в дорозі вилізла зміюка. Ця зміюка попросила хлопця віднести її до батька. За це хлопець мав дістати перстень. Змій-король дав хлопцеві обіцянний перстень. З цим перстенем, якщо ним повернув, хлопець досягав успіху за успіхом. З перстеня в такому випадку вийшов капітан, і він зробив для хлопця все, що хотів. Хлопець прийшов додому і послав матір до короля сватати його доношку. Король двічі не прийняв жебрачку, а втретє сказав їй, що віддасть свою доношку за її сина, якщо той побудує булинок кращий за його та якщо від цього булинку до восьми годин ранку стоятиме міст. Юнак завдяки допомозі капітана все це зробив і одружився з королівською доношкою. З принцесою до юнака прийшов і циган, який намагався взнати, в чому полягає спритність її чоловіка. Намовив принцесу викрасти від свого чоловіка перстень. (Бракус закінчення казки).

13. ПОПЕЛ І ЖАБА.

Записано 1 лютого 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 402; К I, 402; SSR II, 13.

У чоловіка і жінки були три сини. Двос старших були працьовиті, а наймолодший не хотів робити. Тому його прозвали Попелом. У батька були два гектари землі. Цю землю батько вирішив дати тому, хто принесе найкращий рушник. Брати пішли шукати найкращий рушник. Попел прийшов до води, через яку його перенесла риба. На другому боці води потрапив до Жаби, в якої найнявся на роботу. Цілий рік варив і кормив рибу. Після року Жаба дала йому рушник. Він прийшов з цим рушником додому, але батько вирішив дати синам ще одну роботу. Він спровадив їх шукати найкраще пір'ячко. Попел знов потрапив до Жаби, знов варив, кормив рибу і відремонтував будинок. Після року Жаба дала йому пір'ячко, але батько і на цей раз не поділив землю між синами. Він спровадив їх шукати жінки. Хто із синів приведе найкращу жінку, того й буде земля. Попел знов найнявся на роботу до Жаби і знов служив у неї рік. Після року Попел сказав, що хотів би за роботу, а Жаба йому сказала, щоб поцілував її, то буде мати бажане. Попел поцілував Жабу, і з неї зробилася гарна дівчина. Вона і була проклятою королівською доношкою. Попел прийшов додому із жінкою, не хотів батькову землю. Батьків і братів узяв із собою, і всі вони жили на королівському дворі.

14. СИРІТКА ГАНЬКА.

Записано 2 лютого 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 510; К I, 510; SSR III, стор. 257—272.

Сирітка Ганька потоваришувала з доношкою вдови. Вдова хотіла вийти заміж за її батька. Батько спочатку відмовлявся, але нарешті погодився. Вдова послала свого чоловіка купити її доноші плаття, черевики тощо. Батько виковав бажання жінки. Доношка мачухи ледарювала, а сирітці завдавали різну працю. В неділю всі пішли в церкву, а Ганька зісталася вдома. Мусила чистити зерно, підмітати тощо. А праці мала стільки, що якби не вдячні голуби, то була б її не зробила. Ганька впоралася в хаті, одягла золоте плаття і пішла в церкву. В церкві був і принц. Всі бачили гарну дівчину, і мачуха, як прийшла додому, стала розпо-

відати, що бачила в церкві. Ганька призналася, що вона бачила цю дівчину, сказала і звідки бачила. Мачуха наказала чоловікові розкидати димар, щоб Ганька не могла бачити гарну дівчину. Батько ще зрізав і дерево, оскільки Ганька знов призналася, що бачила цю гарну дівчину. Коли Ганька втретє пішла в церкву, то, відходячи, застрила їй нога в смолі. Вона лишила один черевик і так прийшла додому. Стали шукати цю дівчину і знайшли — нею була Ганька. Принц оженився з нею.

15. ШВЕЦЬ І ЙОГО СИН.

Записано 2 лютого 1969 р. від П. Ілька.

АаTh 561; К I 561; SSR II, 29 А.

Швець мав одного сина. Як батько вмер, зісталася мати із сином. Мати ходила милостиню просити, а син грався з дітьми. Стрико (дядя) цього хлопця був віщуном. Цей віщун одного разу прийшов до того міста, де жила ця мати із сином. Дядя зінав, що в жінки є чарівний ліхтарик. Взяв із собою хлопця і пішов шукати ліхтарик. Відкрили пивницю, хлопець увійшов туди, знайшов ліхтарик, але вийти не міг, бо двері були зачинені. Ліхтарик хлонцеві допо міг, двері відкрилися, і він прийшов додому. Справодив матір до короля сва тати його доночку. Король не був проти, однак ставив різні умови: якщо син пр іннесе діамантовий виноград, діамантову пляшку, а в ній — чужоземську горілку; якщо побудує двадцятитисячовий будинок у його дворі. Все це було виконано за допомогою ліхтарика. Юнак оженився з королівською доночкою.

16. ПРО ТРЬОХ БРАТІВ-ГАВРАНІВ.

Записано 1 лютого 1969 р. від П. Ілька.

АаTh 451; К I, 451; SSR III, 44 В 1; Е3 IV, 21; УНКСС I, стор. 76—82; III, 6, 12.

Мати варила куру, а троє синів з'їли з неї ніжки і крила. Мати за це прокляла синів, і вони стали гавранами. Гаврани відлетіли з дому. Через якийсь час батькам народилася доночка. Ця доночка довідалася, що в неї було троє братів, і подалася їх шукати. Зайшла до Іжубаби, яка помогла дівчині добратися на гору, де мешкали її брати-гаврани. Брати збагнули, що в їх помешканні хтось є, але зразу не могли викрити сестричку. Нарешті знайшли її. Сестричка розповіла братам, як потрапила до них. Домовилися, що вона могла б визволити, їх, якщо на протязі року буде німою. Сестричка погодилася, що буде німою, і брати віднесли її в дупло дерева, що стояло біля дороги. Повз дерево надійшов король, знайшов дівчину, взяв її з собою і одружився з нею. Король в ісходив на полювання і наказав куховарці, щоб доглядала за жінкою, оскільки вона мас породити дитину. Іжубаба підкінула жінці кошенята, а трьох хлопців кинула гавранам. Король вирішив спалити жінку. Як уже горів вогонь, прилітали гаврани і сестричці принесли трьох хлопчиків. Іжубабу розстріляли, сестричка промовила і стала жити з королем.

17. БІДНИЙ КОВАЛЬ І ЙОГО ДОНОЧКА.

Записано 20 квітня 1969 р. від П. Ілька.

АаTh 710; К I, 710; SSR III, 44 А ь 1; Е3 IX, 30; УНКСС III, 47.

Коваль не мав чим проформити своїх дітей, взяв мотузку і пішов у ліс повіситися. Там підійшла до нього чорна пані, дала йому гроші, щоб не вішався. Коваль

пішов додому, але, як вийшли гроші, знову пішов повіситися. Пані обдарувала його грішми, але під умовою, що дасть їй те, про що вдома не знає. Зажурився коваль, бо те, про що не знав, була його доночка, яка щойно народилася. Після семи років, як було в договорі, пані прийшла по дівчину. Коваль віддав доночку. Пані взяла дівчину до себе. Заборонила їй дивитися в кімнати. Дівчина порушила заборону, і пані зробила її за це німою та пустила в колодязь. Дівчина опинилася в потойбічному світі. Там її знайшов король, який і одружився з нею. Через якийсь час королівна мала породити дитину. Король мусив відійти з дому. Як народився хлопець із золотим волоссям, прийшла чорна пані і взяла його. Куховарка сповістила короля, що сталося, і він прибув додому. Потім ще двічі відходив і приходив додому і завжди чекала його та ж вісточка. Тоді король зазівдав міністрів, що зробити з жінкою. Міністри встановили, що про долю своєї жінки вирішує він сам.

18. ЯК СЛУЖИВ ЯНКО У ПОПА.

Записано 1 лютого 1969 р. від П. Ілька.

АаTh 1000, 1004, 1063, 1084, 1132; К II, 1000; SSR IV, 89; ЕЗ IX. 26; УНКСС II. 8.

Ведмедиця породила хлопця на ім'я Янко. Янко довідався, що його батьком є піп. Він і найнявся на службу до попа. Янко пас вівці і через місяць залишився лише десять овець. Останні вівці Янко пой. Піп задумав Янка вбити. Пустив глечик в колодязь і послав за ним Янка. Янкові пустили на голову камінь, але він вийшов з колодязя і з каменем на голові. Піп послав Янка у військо. Там побоялися Янка і відпустили з війська. Піп дав Янкові нову роботу. Наказав йому привезти дров. Янко пішов з кіньми в ліс, а повернувся з ведмедями. В казармах щезали солдати. Янко подався на службу до короля, звідки повернувся назад до попа. Піп на цей раз послав Янка до млина змолоти пшеницю. В міхах мав попіл, а чортів примусив змолоти йому свою пшеницю. Нарешті піп з Янком уклав угоду — хто з них розсердиться, „тому ремінь гори хирбтом треба видерти”. Піп випробовує Янка, чи вкраде перстінь з пальця попаді, чи викраде попадю, посилає його привести попадю, яку взяли дияволи, змагається з чортом, хто сильніше свисне, хто дальше кине зализою палицею. В усіх цих випадках виграє Янко. Піп задумав позбутися Янка так, що наклав книжок у міх і хотів відійти. Янко книжки виклав на землю, а сам вліз до міха. Біля води пін переконався, що ніс не книжки, а Янка. Заночували біля води. Піп хотів Янка кинути в воду, та кинув свою жінку. Янко видер горі поповою спиною ремінь і прийшов додому.

19. СИН ПРОФЕСОРА.

Записано 14 грудня 1968 р. від П. Ілька.

АаTh 935; К I, 935; SSR IV, 119 1, 2.

Син професора не хотів учитися. Виконуючи військову службу, одягнувшись у форму каптана і покликав батька відвідати його. Батько й мати приїхали відвідати сина в казарми, дали йому багато грошей і думали повернутися додому. Син зразу пішов у гостинницю і напився. П'яного його били на вулиці. На все це дивився батько. Батько зрікся свого сина, який залишився у війську. Пізніше добрався до короля, виконав умову (спав з королівською доночкою) і оженився. Король умер, і син професора зайняв його місце. Зрештою син по-

дався відвідати батька. Зустрівся з розбійниками, які відібрали від нього плаття, солдатів, гармати і коней, а його спровадили самого. Король натрапив на свинопасів. Свинопаси прийняли сина професора (короля) і про його присутність серед них повідомили матір, а мати — батька. Король вправляв свиней. Тому, що він довго не вертався додому, вслід за ним пішла одягнена за короля його жінка. Вона відімстила розбійникам за свого чоловіка, прийшла до професора, який влаштував гостину. Королева впізнала в свинопасові свого чоловіка, призналася, що вона його жінка. Король узяв матір із собою, а батька лишив.

20. ПРО МОТУЗАРЯ.

Записано 19 квітня 1969 р. від П. Ілька.

АаTh 736; К I, 736; УНКСС III, 9.

До Ніколая Мотузаря прийшло двоє багатіїв. Один з них дав Мотузареві двадцять дукатів. Мотузар пішов у місто і за якусь частину із цих дукатів купив всілякого товару. Решту дукатів поклав у турбан. Повертаючи назад додому, турбан скочив великий птах і відлетів з грішми. Багатії знову прийшли до Мотузаря, дізналися, як сталося з дукатами, і один з них йому дав ще двадцять дукатів. Той другий багатій приніс Мотузареві кулю, яку використовував певний рибалка, знайомий Мотузаря. Жінка рибалки відвідала Мотузаря і зазвідала, чи нема у них кулі на невід. Мотузар дав знайомій кулю, за яку пізніше одержав рибу. В цій рибі він знайшов коштовну річ у формі яйця. Прийшла пані і купила це яйце за сорок дукатів. Мотузар побудував собі фабрику, в якій виробляв мотузки. Пізніше його відвідали ці два багатії, які встановили, що колишній бідняк Ніколай Мотузар збагатів не від дукатів, які дав йому один з них, а від кулі.

21. ШИКОВНИЙ МАЛЯР.

Записано 14 грудня 1968 р. від П. Ілька.

АаTh 1730; К II, 173; SSR IV, 122 С b/1; Е3 IX, 7; УНКСС II, 21, 37.

Маляр довідався, що його жінка мас полюбовників. Жінка призналася в цьому. Монахині замовили в маляра трійцю. Маляр домовився з жінкою, щоб дзвинник, як і пізніше прийшли до неї в один вечір. Всі троє прийшли, правда, кожний в іншу годину. Чоловік, як полюбовники поступово роздягалися один за одним, приходив додому. Полюбовники скочали у пофарбовану бочку. Наступного дня прийшли монахині і побачили живу трійцю. Вони забагнули певний недолік на цій трійці. Маляр хотів це виправити. Полюбовники втекли через вікно.

22. КОРОЛЬ, ПОГО ДОНЬКА І ЦИГАН.

Записано 14 грудня 1968 р. від П. Ілька.

АТh—, 855 +.

Циганові-воякові сподабалась королівська донька. У неї був коханий — баронський син. Циган підслухав розмову між закоханими і використав її: попросив від командира відпустку і горі мотузкою добрався до королівської доньки. Як під вікно прийшов баронський син, то на нього вилили воду. Королівська донька проходила містом, і баронський син плюнув їй в очі. За це він

опинився перед судом, на якому доказав свою невинність. Король відшкодував баронського сина за ганьбу, яку неправом завдали йому. Виявилося, що біля королівської доночки був циган. Він і оженився з нею.

23. КОРОЛЬ, МОНАХИ І МЕЛЬНИК.

Записано 2 лютого 1969 р. від П. Ілька.

АаTh 922; К I, 922; SSR IV, 120 А 1, 2; УНКСС II, 68 (мотив: відгадування загадок, загаданих королем); IV, 34 (мотив: мудра дівчина відгадує загадки судді).

В монастирі був напис: „... Ми жысме през жадной старости”. Королю це не сподобалося і приказав монахам на протязі двох тижнів відгадати йому, де середина світу, скільки конітус його ряса та підрахувати шерсть на його кониках. Монахи найняли собі мельника, і він відповів на всі запитання короля.

24. З ТОГО СВІТУ.

Записано 14 грудня 1968 р. від П. Ілька.

АаTh 1540; К II, 1540; SSR V, 133 А 1, 2; УНКСС II, 35 (мотив: чоловік з того світу обманом дістав від жінки гроші, а від її сина — коня); III, 33 (в другій половині тексту той самий мотив, як і в попередньому варіанті).

Багатий газда ходив до корчми і за землю пив. Як уже не мав за що пити, корчмар не хотів йому наливати горілки. Газда вийшов на комин в ролі бога. Корчмар, розмовляючи з ним, думав, що то бог, і попросив бога взяти його батькам гроші та плаття на той світ. Нарешті вирішив і сам піти в небо. Газда порадив корчмареві засілити собі на шию мотузку. Корчмар так і зробив, а газда його повісив у комині. Як мотузка перегоріла, корчмар упав у горшок, в якому варилися гуски. Іван пішов в інше село пити.

25. ЯК КУМ ВОЛИ ПРОДАВ.

Записано 19 квітня 1969 р. від М. Ілько.

Двос кумів пішли на ярмарок. Багатший кум продав волі. Бідніший повертається додому скоріше. В лісі підстеріг багатого кума і вбив його. Гроші взяв із собою. Вдома все це хотів розповісти своїй жінці, та їй ціколи було слухати свого чоловіка. Він пішов спати. Жінка вбитого чоловіка прийшла звідти, де так довго затримався її чоловік, та візнала, що кум убив його. Справу розглядали жандарми. Кум повернув гроші.

26. ДВІ КУМИ.

Записано 19 квітня 1969 р. від М. Ілько.

До села прийшов певний чоловік і зайшов до хати на горішньому кінці по просити дещо з'їсти. Жінка дала чоловікові хліба, а він її сказав, хто від неї відбирає масло. Мовляв, о дванадцятій годині прийде до неї жінка, яка в цьому винувата. Гам подався на нижній кінець села, дістав дещо з'їсти і сказав жінці, щоб пішла горі селом; в котрій хаті буде світитися, там і буде її масло. Кума з нижнього кінця прийшла до куми на вищньому кінці села. Стало битися. Одна одну подали в суд. Судді встановив, що обидві куми одинаково „розумні”.

27. ЯК БРАТИ СУДИЛИСЯ.

Записано 19 квітня 1968 р. від М. Ілько.

Двосі братів судилися із-за двору. Один з них подав у суд. Свідком була стара жінка. Суддя не міг нічого пітилього чути від бабусі, бо вона прикинулася глухою. Брати заплатили штраф і пішли додому.

28. КОЖНИЙ ДЛЯ СЕБЕ.

Записано 19 квітня 1969 р. від М. Ілько.

Бідна жінка відвідувала королеву. Одного разу королева запакувала жінці отруєне печиво. Жінка подержала цей подарунок до часу, коли до неї прийшов син королівни. Спонукнула його печивом, і він заснув. Лікар виявив, що в печиві була отрута.

Словник

аңтуғ — костюм
аенонь — хоч би

балити — пакувати
бандурки — картопля
бискуї — спіскон
боканчі — черевики
бочкати — цілувати
будільярь — гаманець
бутори — меблі

векшій — більший
вец — річ
виглядати — виглядати
вліво глядь — наліво рівняйтися
направо в бок — направо

голич — парикмахер
гусар — кавалерист

герок — піджак
томбічка — гудзик
гу — до

далекоглід — бінокль
доволена — відпустка
догоднүтиася — домовитиася
доходок — пенсія
дцера — донька

егзистувати — існувати

жідлы — стільці

замешання — зайняття
замієнатиася —стати на роботу
записаниця — тут: договір
зармутитиася — журитися
зброй — зброя
зведавый — цікавий

кабат — спідниця
кавей — кава
калан — каплюх
камарат — друг
кантор — дяк
канесник — носова хустина
канура — ворота
кытай — грено

ківля — піджак з домотканого полотна
клідний — спокійний
кольба — приклад
коїдае — свинопас
коєстільник — паламар
коч — карета
кочиш — візник
кошули — сорочка
крат — раз
крампач — кирка
крик — кущ
кшефт — торгівля

лавор — таз
лампаши — ліхтар
ланинути — сіпнути, взяти
лахы — плаття
люфт — повітря

мазати — йти, втікати

надоба — посуд
найдух — байстри
нана — карта
нарядити — встановити, рішити
ногавици — штаны

облесні — облесливо
обруе — скатертина
обход — крамниця
обходник — продавець
одборник — фахівець
оле — ану
отазка — питання
оціль — сталь

пак — потім
пальбов паль! — вогонь!
натрити — належати
начитиася — подобатися
перезеры — відвідини
пляц — місце
повел — наказ
походить — поверх
походим ход! — кроком руш!
почувати — слухати
председа — староста
през — через
прилежкітось — можливість, нагода

проч — чому
шутер — ад'ютант

райзувати — блукати
рыхтарь — староста
ріхтувати — готовувати

сегениеко — бідолаха
слечина — дівчина, паничка
слуп — стовп
сполок — товариство
сполу — разом
схонний — здібний

тварь — обличчя
тераз — тепер
тлумач — перекладач
товарня — фабрика, завод
торгай — розбішака
трахта — направм, дорога
тринасобні — тричі
тушка — олівець

укліджати — прибирати
уніформа — форма

утерак — рушник
уражка — образа

фалаток — кусок
фамелія — сім'я
фатиєя — вірити, надіягтися
фірганты — завіси
фешак — молодець, кавалер
фінкалуш — адвокат
фотка — фотографія
фундуш — будівельна ділянка

паніетра — тайстрина
цвичити — виправляти

четар — сержант

шатня — гардероб
шіфка — пароплав
шінгарет — плитка
шинацірка — прогулянка
шиїна — бруд
штат — крайна
шутер — швець

Зміст

<i>Вступ</i>	5
1. Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало	7
2. Пригоди одного із семи братів	17
3. Чарівне дзеркало	33
4. Мати, син і розбійники	44
5. Золота рибка	60
6. Король, стрілець і його жінка	73
7. Про королевича Марка	88
8. Як один із трьох братів визволив сестру і жінку	98
9. Про сироти, що їх мачуха прогнала.	110
10. Лісник і його сини	120
11. Проклятий син	130
12. Газда і його жінка	136
13. Попел і Жаба	143
14. Сирітка Ганька	148
15. Швець і його син	154
16. Про трьох братів-гавранів	159
17. Бідний коваль і його донька	165
18. Як служив Янко у попа	171
19. Син професора	186
20. Про Мотузаря	198
21. Шикновний маляр	204
22. Король, його донька і циган	209
23. Король, монахи і мельник	213
24. З того світу	216
25. Як кум воли продав	219
26. Дві куми	221
27. Як брати судилися	223
28. Кожний для себе	225
<i>Казки Петра Ілька, Михайло Гиряк</i>	226
<i>Примітки</i>	285
<i>Словник</i>	298

UKRAJINSKÉ LUDOVÉ ROZPRÁVKY VÝCHODNÉHO SLOVENSKA

V. diel

Zostavil Michal Hirjak

Vydať Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave
Odbor ukrajinskej literatúry v Prešove

ako svoju 252. publikáciu

Zodpovedný redaktor Miroslav Németh

Výtvarný redaktor Ivan Firkal

Technická redaktorka Miroslava Smižanská

Korektorka Oxana Bondarčuková

13/3 — Schválené výmerom SÚKK č. 1197/I-OR-1973 — Prvé vydanie — Náklad
1000 — Zadané v júni 1973 — Vytlačené v máji 1976 — Papier 2-121-4, 80 —
Typ písma cicero Frensch — Tlačili Duklianske tlačiarne, n. p. v Prešove —
Strán 308 — AH 20,23 (text 18,51, grafika 1,72) — VH 22,18

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ

Том V

Упорядкував Михайло Гиряк

Видало Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі
відділ української літератури в Пряшеві

як свою 252 публікацію

Відповідальний редактор Мирослав Немет

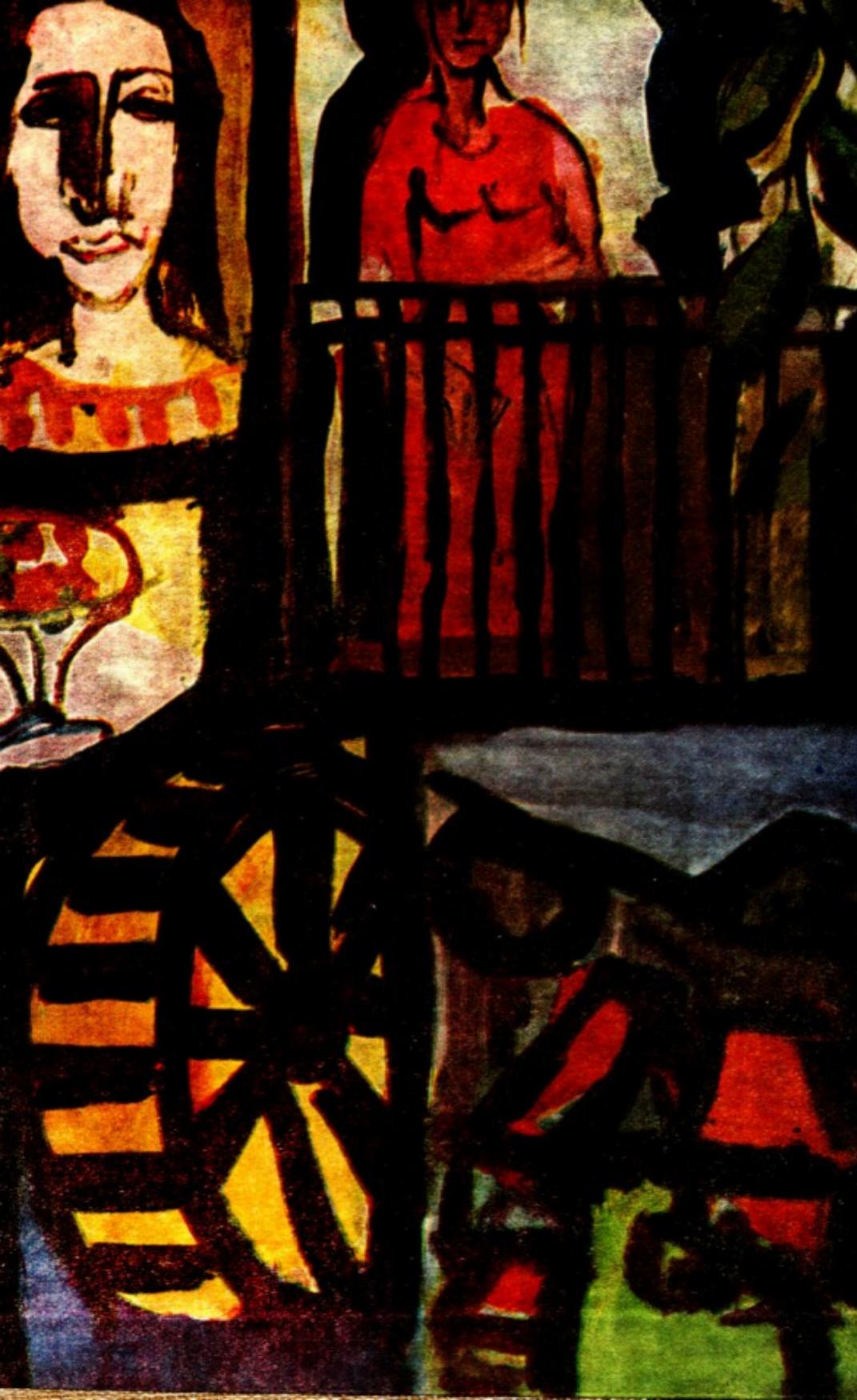
Художній редактор Іван Фіркаль

Технічний редактор Мирослава Сміжанська

Коректор Оксана Бондарчук

13/3 — Ухвалено постановою СЦКК № 1197/I-OP-1973 — Видання перше —
Тираж 1000 — Здано у червні 1973 — Видруковано у травні 1976 — Папір
2-121-4, 80 — Шрифт цицеро Френш — Друкували Дуклянські друкарні, н. п.
в Пряшеві — Стор. 308 — АА 20,23 (Текст 18,51, графіка 1,72) — ВА 22,18

13/3
67 — 426 — 76
Kön 27 am viert